

MAGYARORSZÁG KORMÁNYA

J/. számú

jelentés

az agrárgazdaság 2011. évi helyzetéről

I-II. kötet

I. kötet

**Előadó:
Dr. Fazekas Sándor
vidékfejlesztési miniszter**

Budapest, 2012. november

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	7
I. AGRÁRGAZDASÁG	10
1. Az agrárgazdaság nemzetgazdasági szerepe, gazdaságstruktúrája és integrációi .	11
1.1. Az agrárgazdaság nemzetgazdasági szerepe	11
1.2. Gazdaságstruktúra, integrációk	14
2. Az ágazatban felhasznált, illetve rendelkezésre álló erőforrások	19
2.1. A termőföld.....	19
2.1.1. Földhasználat, földvédelem.....	19
2.1.2. Talajvédelem	23
2.1.3. Ingatlan-nyilvántartás.....	25
2.1.4. Kárpótlás, részarány-földtulajdon kiadása, osztatlan földtulajdonok kimérése	25
2.1.5. A Nemzeti Földalap tevékenysége.....	26
2.2. Területi vízgazdálkodás	27
2.2.1. Öntözéses gazdálkodás.....	27
2.3. Egyes mezőgazdasági és élelmezési célú növény- és állatfajták genetikai erőforrásainak fenntartása	28
2.4. Agrárfoglalkoztatás és kereseti viszonyok	31
2.5. Termelőeszköz-felhasználás	35
2.6. Beruházások a mezőgazdaságban.....	37
3. A mezőgazdasági termelés és felvásárlás alakulása	40
3.1. Szántóföldi növénytermesztés	40
3.2. Vetőmag-termesztés	43
3.3. Kertészet	44
3.3.1. Zöldségtermesztés	44
3.3.2. Gyümölcstermesztés	45
3.3.3. Szőlőtermesztés	46
3.4. Dísznövénytermesztés, gyógynövény felvásárlás	46
3.5. Állattenyésztés.....	47
3.6. Ökológiai gazdálkodás	52
3.7. Felvásárlás, intervenció	54
3.8. Áralakulás	55
4. Erdő- és vadgazdálkodás, halászat.....	59
4.1. Erdőgazdálkodás.....	59
4.2. Vadgazdálkodás és vadászat.....	62
4.3. Halászat	65
5. Pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a mező- és erdőgazdasági vállalkozásokban	69

5.1. A pénzügyi és vagyoni folyamatok elemzése a NAV gyorsjelentésének adatai alapján	69
5.2. A mezőgazdasági vállalkozások 2011. évi eredményei a tesztüzemi rendszer alapján	73
5.2.1. Az egyéni gazdaságok jövedelemhelyzete	75
5.2.2. A társas vállalkozások jövedelemhelyzete	77
II. ÉLELMISZERFELDOLGOZÁS, -KERESKEDELEM, BIOENERGIA	81
6. Az élelmiszeripar helyzete, szerkezete.....	83
6.1. Az élelmiszertermelés és -értékesítés alakulása	84
6.2. Foglalkoztatottság, keresetek	88
6.3. Vállalkozási és tulajdoni szerkezet	88
6.4. Beruházások	89
7. Az agrárkereskedelem alakulása	90
7.1. A hazai élelmiszerfogyasztás és - kereskedelem	90
7.2. Az agrár-külkereskedelem helyzete	93
7.3. Az élelmiszerláncon belüli jövedelem-megoszlás	98
7.4. A helyi értékesítés és piac szerepe a hazai élelmiszer-kereskedelemben	105
7.4.1. A termelői értékesítés oldaláról.....	105
7.4.2. A kiskereskedelmi csatornák oldaláról.....	112
8. Bioenergia-termelés.....	115
8.1. Energiatermelés biomassza tüzeléssel	115
8.2. Biogáztermelés.....	118
8.3. Bioüzemanyagok előállítása	119
III. VIDÉKFEJLESZTÉS.....	123
9. A vidéki területek jelentősége	125
10. Helyzetkép a vidék társadalmi-gazdasági állapotáról	127
11. Vidéki gazdasági indikátorok	129
12. A vidék környezeti állapota.....	131
13. Vidéki életminőség, társadalmi indikátorok.....	132
14. Helyi közösségek.....	134
15. Agrár-vidékfejlesztési intézkedések céljai	135
15.1. Darányi Ignác Terv - Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (DIT-ÚMVP).....	136
15.1.1. Agrár-környezetgazdálkodás	143
15.1.2. Mezőgazdasági eredetű megújuló energiaforrások támogatása	144
15.2. Halászati Operatív Program	146
IV. KÖRNYEZETVÉDELEM.....	151
16. Magyarország környezeti állapota.....	153
16.1. Víz-, levegő- és talajszennyezettség	153
16.1.1. Víz.....	153
16.1.2. Levegőminőség és zajállapot.....	154

16.1.3. Talajszennyezettség.....	154
16.2. Hulladékgazdálkodás.....	157
17. Nemzeti parkok, természetvédelmi területek.....	159
17.1. Nemzeti parkok	159
17.2. Natura 2000	160
18. A mezőgazdaság környezeti hatásai.....	163
19. GMO-val kapcsolatos intézkedések.....	165
V. SZABÁLYOZÁSI ÉS FINANSZÍROZÁSI KÖRNYEZET	167
20. A hazai agrárgazdaság nemzetközi szabályozási keretfeltételei	169
20.1. WTO	169
20.2. A vizsgált időszakban a KAP főbb változásai.....	169
20.2.1. A magyar EU elnökség	169
20.2.2. A KAP főbb változásai.....	172
20.2. Nemzetközi kapcsolatok.....	176
20.2.1. Oroszország és a FÁK-országok.....	177
20.2.2. Ázsiai térség - Kína, Thaiföld	179
20.2.3. A Közel-Kelet és az észak-afrikai arab régió – Szaúd-Arábia, Algéria, Irak	180
21. Támogatások – a KAP szabályozás hazai végrehajtása	181
21.1. Nemzeti támogatások	186
21.1.1. Notifikált támogatások	187
21.1.2. De minimis támogatások.....	188
21.1.3. Csoportmentességi rendelet alapján működő támogatások	189
21.1.4. Egyéb intézkedések.....	189
21.2. EU társfinanszírozású támogatások.....	190
21.2.1. Nemzeti Vidékfejlesztési Terv	190
21.2.2. Darányi Ignác Terv - Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, Nemzeti Vidékfejlesztési Terv.....	191
21.2.3. Halászati Operatív Program támogatásai.....	195
21.2.4. Egyéb intézkedések.....	196
21.3. EU által közvetlenül térített támogatások	199
21.3.1. Területalapú (SAPS) és a kapcsolódó közvetlen támogatások	200
21.3.2. Agrárpiaci támogatások	202
21.4. Az agrártámogatások főbb támogatási jogcímeinek vállalatkénti megoszlása.....	204
22. Pénzügyi szabályozás és hitelpolitika.....	209
22.1. Adó- és járulékrendszer	209
22.2. Agrárkár-enyhítési rendszer	210
22.2.1. Nemzeti agrárkár-enyhítési rendszer	210
22.2.2. Ad hoc kárenyhítési intézkedések.....	211
22.2.3. Mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer fejlesztése	212
22.3. Mezőgazdasági vállalkozások hiteligazdálkodása	212
22.3.1. Az agrárágazat társas vállalkozásainak hitelállománya	212
22.3.2. Támogatott hitelek	213

23. Fogyasztáspolitikai és élelmezés	217
23.1. Élelmiszerhigiénia, élelmiszerbiztonság	217
23.2. Növényegészségügy, növényvédelem	219
23.3. Állategészségügy és állatvédelem.....	221
24. Kutatás és oktatáspolitikai	223
24.1. Kutatás-fejlesztés	223
24.2. Oktatás	224
25. Agrárjogalkotás	227
26. Az Európai Unió mezőgazdasága.....	231
26.1. Termelés.....	231
26.2. Árak.....	234
26.3. Jövedelem.....	235
27. Magyarország és az EU mezőgazdasági mutatói	237

Bevezetés

Az élelmiszergazdaság helyzetéről szóló, évente készülő agrárjelentés immár tizennegyedik alkalommal készült el, az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló 1997. évi CXIV. törvény, valamint az azt módosító 2005. évi XXVIII. törvény előírásainak megfelelően. A törvény előírja, hogy a Kormány kialakítja és a Központi Statisztikai Hivatallal (KSH) közös felelősségben a vidékfejlesztési miniszter útján az Országgyűlés elé terjeszti jelentését az agrárgazdaság helyzetéről, a mezőgazdasági termelők jövedelemviszonyairól, a főbb agrárpolitikai célok megvalósulásáról, a megtett intézkedésekről, valamint a költségvetési támogatások felhasználásáról.

A vidékfejlesztési miniszter – a Központi Statisztikai Hivatallal (KSH) közös felelősségben – a tárgyévet követő év őszén terjeszti az Országgyűlés elé az agrárjelentést, melyet az Agrárgazdasági Tanács véleményez, és véleményét a betervezéssel egyidejűleg nyilvánosságra hozza.

Az európai országok gyakorlatának megfelelően az agrárjelentések az előző naptári vagy gazdasági év agrárgazdasági és agrártársadalmi folyamataival foglalkoznak, s ezeket vetik össze az azt megelőző év/évek fő irányzataival. Így a most összeállított jelentés célja a 2011. év bemutatása, összevetve a 2010. év és az azt megelőző évek jellemzőivel.

A jelentés a lehetőség szerinti legfrissebb adatok és információk alapján készül. Az adott évre vonatkozó végleges statisztikai adatok többsége ugyanis csak a következő év júniusától érhető el, és egyes adatok csak az ősz folyamán válnak ismertté. Az élelmiszergazdaság 2011. évét bemutató agrárjelentés alapvetően a KSH 2012 július végéig publikált adatbázisára épült, a 2011-es évről később publikált adatokat, illetve a revideált adatokat már nem állt módunkban figyelembe venni. Ennek megfelelően a jelentés előzetes adatokat, és egyes esetekben szakértői számításokon alapuló értékeket is tartalmaz. A 2011. évi agrárjelentés egyben tartalmazza a tíz évenként esedékes, 2010. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) adatait is, amelyek – a hosszú feldolgozási ciklus következtében – a 2010. évi jelentés készítésekor még nem álltak rendelkezésre, ám rendkívüli fontossággal bírnak a magyar mezőgazdaságról kialakítandó, általános kép megformálásban.

Továbbra is fontosnak tartjuk, hogy a szakmai körök az agrárjelentést az agrárgazdaság egészére nézve kiforrott, alapvető információs bázisnak tekintsék. Ennek megfelelően biztosítani kell, hogy a jelentésben szereplő adatok a korábbi évek kiadványaival összevethetők maradjanak, és az idősorok meghosszabbíthatóak legyenek.

A jelentés elkészítése során – ahogyan a korábbi években is – tényszerű adatközlésre és folyamatleírásra törekedtünk. A jelentés kerül mindenfajta minősítést, ugyanakkor igyekszik megteremteni annak a lehetőségét, hogy a vizsgált évben megfigyelhető folyamatokról az érdeklődők saját szakmai meggyőződésük alapján vonjanak le következtetéseket.

A jelentés továbbra is nagy hangsúlyt helyez az agrártermelésen túlmutató területekre, a természeti erőforrásokkal összefüggő, társadalmi, szociális és foglalkoztatási szempontokra is.

Az Agrárgazdasági Tanács javaslatának megfelelően, két év összehasonlítása mellett több – általában öt – év adatai alapján a trendek leírását, esetenként az uniós tagországok adatainak közlését is tartalmazza a beszámoló. A jelentés keretein belül önálló fejezetként jelenik meg a vidékfejlesztés és a környezetvédelem, melyben összefoglalóan mutatjuk be a környezet állapotát, valamint a vidéki életminőség, a helyi közösségek és a helyi gazdaság helyzetét.

2011 különösen sikeres év volt a magyar mezőgazdaság számára, ezáltal a nemzetgazdasági növekedés súlypontja az utolsó két negyedévben az ipari termelésről, illetve a külkereskedelmi többletről a mezőgazdaságra került át. Ezzel a mezőgazdasági hozzájárulás a nemzetgazdasági GDP-ben 3,2%-ról 4,6%-ra nőtt. Az adatok alapján kijelenthető, hogy a mezőgazdaság – alacsony bázisról induló – megnövekedett teljesítménye nélkül a nemzetgazdaság csak minimális gazdasági növekedést tudott volna felmutatni a 2011. évben.

A nemzetgazdasági növekedéshez az agrár- külkereskedelmi egyenleg is erőteljesen hozzájárult, hiszen az egyenleg 2011-ben rekord szintet elérve megközelítette a 2,7 milliárd eurót, mely a nemzetgazdasági mérlegtöbbletnek a 39,2%-át tette ki. A mezőgazdaság teljes kibocsátása 2011-ben 2169 milliárd forint volt, ami folyó áron számítva 28,8%-kal magasabb, mint 2010-ben, és a valaha számított legmagasabb érték. A mezőgazdaság által előállított javak ára átlagosan 17%-kal, a kibocsátás volumene 10%-kal nőtt, míg a ráfordítások árai valamivel visszafogottabban 12,9%-kal növekedtek. A kedvező változások miatt az agrárrolló 2011-ben is jelentősen 5,7%-kal javult az előző évhez képest.

A növényi termékek magas hozamai mellett hosszú évek után először az **állati termékek kibocsátása is emelkedett**. A kibocsátás értékének növekedését a növényi és az állati termékek esetében is jelentős áremelkedés erősítette.

A kedvezően alakuló termésátlagok mellett a fontosabb szántóföldi növények esetében a belvíz- és árvízkárok mérséklődésével a 2010. évihez képest nagyobb betakarított terület is hozzájárult a termésmennyiség emelkedéséhez.

Az állattenyésztési ágazatok helyzetének elemzése során megállapítható, hogy az ágazatok legsúlyosabb problémái nem csak speciálisan ágazati, hanem gyakran horizontális jellegűek. **A 2011. december 1-i összeírás alapján az előző évhez képest** a szarvasmarha- (1,9%), a kecske- (6,7%), a ló- (13,9%) és a házinyúlállomány (18,0%) gyarapodott, míg a sertések (-4,5%), a juhok (-8,5%) és a baromfik (-2%) száma csökkent. Az élelmiszer-feldolgozó ipar termelésének volumene 2011-ben 3,1%-kal javult, megtörve a megelőző évek csökkenő tendenciáját. Jellemző maradt azonban az a folyamat, hogy a belföldi értékesítésben visszaesés tapasztalható.

Az ágazat kibocsátásának a növekedése a mezőgazdasági vállalkozások jövedelemviszonyaiban is tetten érhető volt. A 2011-es évben a mezőgazdasági tevékenységből származó, folyó áron számított nettó vállalkozói jövedelem 685 milliárd forint volt, 89%-kal több mint az előző évben.

Hazánk és az EU vidéki területein a népesség előregedése tovább folytatódik, az átlagéletkor magas, egyre kevesebb a fiatal. A korösszetételt vizsgálva hazánkban a legidősebb (65 éven felüli) korosztály aránya minden térségtípusban 2-5%-kal magasabb a legfiatalabb (0-14 éves) korosztályénál. Ez az eltartó képesség csökkenését vonja maga után, ami pedig számos gazdasági-társadalmi probléma oka.

A Kormány második évének tevékenységét továbbra is az ágazat közép-hosszú távú fejlődési pályájának stabilizálása motiválta. A 2020-ig szóló Nemzeti Vidékstratégia célja, hogy a vidéki térségeink nagy részén érvényesülő kedvezőtlen folyamatokat megfordítva, a fenntarthatóságot és a vidéki élet értékeit középpontba állító vidékpolitika valósuljon meg.

I. AGRÁRGAZDASÁG

1. Az agrárgazdaság nemzetgazdasági szerepe, gazdaságstruktúrája és integrációi

1.1. Az agrárgazdaság nemzetgazdasági szerepe

A kedvezőtlen nemzetközi gazdasági tendenciák és a nehéz makrogazdasági környezet ellenére a 2011-es évben a magyar mezőgazdaság kiugróan teljesített. Az Eurostat gyorsbecslése szerint az Európai Unió (EU-27) gazdasága 2010-ben 2%-kal haladta meg az előző évit, 2011-ben a növekedés üteme lelassult 1,5%-ra. A tavalyi év negyedéves GDP volumen növekedési adatai 2010-hez képest fokozatos csökkenést mutattak, az utolsó negyedévben csupán 0,6%-ot. A mélyponton továbbra is a görög gazdaság állt 6,9%-os visszaeséssel, őket Portugália követte 1,6%-os GDP-csökkenéssel. *A magyar élelmiszergazdaságra mindezek elsősorban a csökkenő exportkeresleten és beruházási aktivitáson, valamint az emelkedő hitelkamatokon keresztül hatottak.*

Magyarország bruttó hazai terméke 2011-ben 1,6%-kal volt magasabb az előző évinél, a gazdaság teljesítménye 2011 II. negyedévéától kezdődően mérsékelt ütemben nőtt. Ennek és a *mezőgazdaság növekvő kibocsátásának köszönhetően hozzájárulása a nemzetgazdasági GDP-ben 3,2%-ról 4,6%-ra emelkedett. A magyar gazdaság növekedésének súlypontja* 2011 utolsó két negyedévében az ipari termelésről, *illetve* a külkereskedelmi többletről *a mezőgazdaságra helyeződött.* A mezőgazdaság 0,9, és az ipar 1,3 százalékponttal járult hozzá a 2011 évi gazdasági növekedéshez, míg a szolgáltatások 0,4 százalékponttal visszafogták azt. Az adatok alapján kijelenthető, hogy *a mezőgazdaság* – alacsony bázisról induló – *megnövekedett teljesítménye nélkül a nemzetgazdaság csak minimális, 0,7 százalékos gazdasági növekedést tudott volna felmutatni.*

A mezőgazdaság nemzetgazdaságban betöltött szerepe azonban nem mutatható be teljeskörűen a GDP-vel és a többi makrogazdasági mutatóval, mivel a mezőgazdaság a környezet jó állapotának és a sokszínű, változatos vidéki tájnak a fenntartásával valamint a biztonságos, egészséges élelmiszertermeléssel pozitív externáliákat állít elő, melyek megbízhatóan nem számszerűsíthetők.

Az agrárgazdaság számára 2011 különösen jó év volt. *A mezőgazdaság teljes kibocsátása 2011-ben 2,17 ezer milliárd forint volt, folyó áron 28,8%-kal magasabb, mint 2010-ben.* A 2011-es év nagyszerű eredménye egyrészt a kiemelkedő termésmennyiségnek, a hozamok és az árak jelentős emelkedésének, másrészt a 2010-es év alacsony bázisának, valamint a forint árfolyamváltozásának köszönhető. Az év elején ugyan még éreztette hatását a 2010. évi hatalmas csapadékmennyiség, a nyár végétől pedig szárazság alakult ki, ami jelentősen növelte a költségeket, az összességében jelentős hozamemelkedés és az ehhez társuló magasabb árak azonban mindezt bőségesen ellensúlyozták. Az élelmiszeripar

kibocsátása szintén nőtt, 2011-ben folyó áron 2,285 ezer milliárd forint volt, ami 11,1 százalékos növekedésnek felel meg.

A mezőgazdasági termelés volumene két gyengébb év után 10%-kal nőtt. A növényi termékek termelése 17%-kal bővült, ami mindenekelőtt a kukorica 16%-os, a napraforgó 41%-os és a zöldségfélék 40%-os volumennövekedésével magyarázható. ***Az élő állatok és állati termékek kibocsátása az évek óta tartó csökkenő trend után 2011-ben 1,5%-os volumennövekedést mutatott. Az élelmiszeriparban 2006 után először történt volumenbővülés, mértéke 3,1% volt.***

A mezőgazdasági számlarendszer (MSZR) alapján 2010-hez képest a mezőgazdasági termékek termelőiár-színvonala 17%-kal emelkedett. A növénytermesztési, valamint a kertészeti termékek termelőiár-színvonala 20%-kal nőtt, és az élő állatok, állati termékek ára pedig 15%-kal emelkedett. ***A mezőgazdaság ráfordításiár-szintje 2011-ben 12,9%-kal volt magasabb a megelőző évinél.*** Leginkább a takarmány- és műtrágyaköltség növekedett. ***Ezek az árváltozások kedvezőek voltak a termelőknek, az agrárrolló 2011-ben 105,7 volt.***

Az élelmiszeripar összes értékesítése 2011-ben 9,6%-kal nőtt, ami nagyrészt a magasabb áraknak köszönhető, mivel az értékesítés volumene csak 0,4%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. Az értékesítés bővülésének a hajtómotorja az export volt, amely 18,4%-kal nőtt 2010-hez képest, míg a belföldi értékesítés csak 5,5%-kal emelkedett. Az élelmiszeripari export volumene is nőtt, 6,7%-kal. Ezzel szemben az élelmiszeripar belföldi értékesítésében 2,5%-os volumencsökkenés volt megfigyelhető 2011-ben.

Az agrárgazdaság aránya a nemzetgazdaságban

Év	A mezőgazdaság ^a részaránya			Az élelmiszeripar részaránya			Mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek, ital, dohányáru			Fogyasztói árindex előző év = 100,0	
	a foglalkoztatásban ^b %	a bruttó hazai termék (GDP) termelésében	a beruházásban	a foglalkoztatásban ^b %	a bruttó hazai termék (GDP) termelésében	a beruházásban ^c	részaránya		külkereskedelmi forgalmának egyenlege, milliárd Ft ^c		
							a fogyasztásban ^d	az exportban ^c			
		folyó áron, %		folyó áron, %					élelmiszer	összesen	
2007	4,7	3,6	4,0	3,4	1,9	3,2	24,2	6,3	360,5	111,5	108,0
2008	4,4	3,4	4,6	3,3	2,0	2,5	24,8	6,7	373,4	110,2	106,1
2009	4,6	2,9	5,6	3,5	2,1	2,5	24,6	7,2	348,4	104,4	104,2
2010	4,5	3,2	4,7	3,3	1,9	2,7	24,1	6,9	464,2	103,2	104,9
2011*	4,9	4,6	5,6	3,3	..	3,3	..	7,2	585,7	106,6	103,9

a) Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágba sorolt gazdasági szervezetek.

b) A munkaerő-felmérés adatai.

c) A Szabványos Nemzetközi Kereskedelmi Osztályozás (SITC) szerint.

d) A háztartási javak rendeltetése (COICOP) szerinti hazai fogyasztási kiadásaiából.

e) Számított adat.

* Előzetes adat

Forrás: KSH, AKI

A beruházások folyóáras értéke a teljes nemzetgazdaságot figyelembe véve 2011-ben kis mértékben mérséklődött, **a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban azonban 13, illetve 17 százalékkal emelkedett.** Így, összességében a nemzetgazdaság beruházásaiban **a mezőgazdaság részaránya 4,7%-ról 5,6%-ra bővült, míg az élelmiszeripar aránya 2,7%-ról 3,3%-ra nőtt.**

Az erős importbeáramlás és a külpiaci gabonakereslet mérséklődése miatt az élelmiszer-gazdaság 2004 után a korábbinál kisebb, 2007-től azonban ismét növekvő összeggel javította a külkereskedelmi egyensúlyt. Az élelmiszer-kivitel többletét 2007-2008-ban főként a gabonaexport növelte nagy mennyiségével és magas árával. **Az élelmiszer, ital, dohányáru termékcsoport külkereskedelmi forgalmának bővülése** 2009-ben megtorpant, majd 2010-ben ismét nőtt a forgalom, amely bővülés **2011-ben nagymértékben folytatódott.** A növekedéshez főként a magas termelői árú gabonafélék, a húsok, a nyersanyagok közül pedig az egyre nagyobb részesedésű olajos magvak járultak hozzá. Továbbra is elsősorban alacsony hozzáadott értékű alapanyagokat exportálunk, míg nagy arányban importálunk magas feldolgozottságú termékeket. Az **élelmiszer, ital, dohány** áruféjezet aránya az exporton belül csökkent az 1990-es évtized második felében, mivel az ipari export ekkor már dinamikusán növekedett. A mérsékelt ütemű csökkenés 2007-ig tartott, az utóbbi években azonban ismét nőtt részesedése az exportból, ami 2011-ben 7,2% volt.

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma segítő stratégiai célok és eszközök hiányában több éven át, folyamatosan csökkent. **2011-ben viszont** 13 ezer fővel **növekedett a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma,** meghaladva a nemzetgazdasági átlagot, mellyel a mezőgazdaság aránya a foglalkoztatásban 4,9%-

ra emelkedett. Az élelmiszeriparban foglalkoztatottak aránya az utóbbi években stagnált, 2011-ben 3,3% volt. Így a mezőgazdaság és az élelmiszeripar közös részesedése a foglalkoztatásból 8,2 százalékra nőtt.

1.2. Gazdaságstruktúra, integrációk

Mezőgazdasági tevékenységet Magyarországon különféle gazdálkodási formákban végeznek. A legnagyobb számban előforduló gazdálkodási forma a korlátolt felelősségű társaság (kft.), melyek száma évek óta növekszik, 2011-ben a 2007. évihez képest 20,8%-kal többet tartottak nyilván. Az előző évhez viszonyítva 2011-ben 563 darabbal, 7,3%-kal emelkedett a számuk. A részvénytársaságok (rt.) száma az utolsó 5 évet nézve lassan csökkent, 2007-ben 329 darab, 2011-ben 313 regisztrált rt. volt. Az átalakulások miatt a szövetkezetek száma 2007-hez képest 28%-kal kevesebb, azaz 891 szerepelt a nyilvántartásban. A betéti társaságok (bt.) száma gyorsan fogyatkozik, a 2007. évi 4086 darabbal szemben 2011-ben már csak 3007-et tartottak nyilván, amely 26%-kal kevesebb az 5 évvel ezelőttinél.

A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban regisztrált vállalkozások száma 2011 végén meghaladta a 432 ezret, ami közel 3%-kal nagyobb az előző évinél. Ezen belül az egyéni vállalkozások nyilvántartott száma 3%-kal, a társas vállalkozásoké közel 2%-kal növekedett. Előbbi esetében az őstermelők száma gyarapodott jelentősen, míg utóbbiak közül egyedül a kft.-k száma emelkedett (7%), a részvénytársaságok, a betéti társaságok és a szövetkezetek száma egyaránt csökkent.

A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban regisztrált vállalkozások száma gazdálkodási forma és létszám kategóriák szerint*

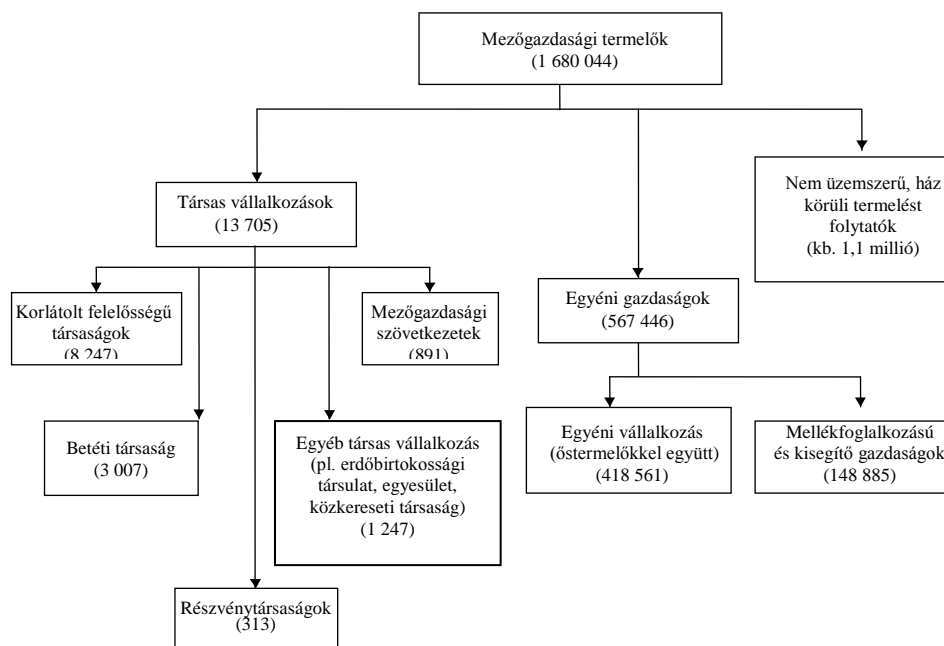
Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011
Társas vállalkozás	13 855	13 443	13 352	13 444	13 705
Ebből: kft.	6 828	6 945	7 279	7 684	8 247
részvénytársaság	329	322	315	319	313
betéti társaság	4 086	3 735	3 458	3 201	3 007
szövetkezet	1 242	1 099	1 004	960	891
Egyéni vállalkozás	68 947	372 656	393 578	406 735	418 561
Ebből: vállalkozói igazol- vánnyal rendelkező	18 311	18 392	17 273	18 295	18 193
őstermelő és egyéb	50 636	354 264	376 305	388 440	400 368
Vállalkozás összesen	82 802	386 099	406 930	420 179	432 266
Ebből: legalább 500 fős	10	8	6	6	8
250–499 fő	26	23	24	25	23
50–249 fő	389	388	352	316	296
20–49 fő	697	625	641	624	617
10–19 fő	843	858	790	775	772
1–9 fő	62 131	360 432	354 213	350 451	343 970
0 fő és ismeretlen	18 706	23 765	50 904	67 982	86 580

*(év végén, 2007 TEÁOR '03 szerint, 2008-2011 TEÁOR '08 szerint)

Forrás: KSH

A KSH 2010-ben Általános Mezőgazdasági Összeírást (ÁMÖ) hajtott végre. Az összeírás átfogó képet ad a mezőgazdaság jelenlegi szerkezetéről és az ágazat szereplőinek helyzetéről. A végleges adatok szerint 2010-ben a mellékfoglalkozású és kisegítő gazdaságokkal együtt több mint 567 ezer egyéni gazdaság volt jelen az agráriumban, ugyanakkor a társas vállalkozásokkal és a nem üzemszerű ház körüli termelést folytatókkal együtt a magyar mezőgazdaságban részt vállalók száma meghaladja az 1 millió 680 ezret.

A mezőgazdasági ágazat résztvevői 2010-ben és 2011-ben

Forrás: KSH-adatok alapján AKI-számítás

A **zöldség-gyümölcs termelői csoportok** és a szervezettség magasabb fokán álló **termelői szervezetek (TÉSZ) feladata** a hazai agrárgazdaság strukturális hiányosságainak pótlása. A csoportokat megalakító termelők termékeiket közösen viszik piacra, így versenyképesekké válnak a piacon, csökken hátrányuk a nagy volumenben termelő és vásárló szereplőkkel szemben.

A gazdálkodás számos területén alakíthatnak ki előnyös együttműködéseket a kisebb vállalkozások, ami termelékenységüket, jövedelmezőségüket is javítja. Cél, hogy a termelői szerveződések minél nagyobb mértékben vállalják át a piac szervezését, a kereslet és a kínálat, valamint a termelők érdekeinek megfelelő képviselését, ezáltal is tovább javítva piaci alkupozíciójukat. A magyar zöldség-gyümölcs termelés stratégiájában továbbra is első helyen szerepel a termelői szervezetek megerősítése, hiszen rajtuk keresztül növelhető az ágazat technikai és technológiai színvonala, valamint kialakítható az ágazatspecifikus marketingtevékenység. Megerősítésükkel nemcsak a friss termékeket forgalmazó piacok fejlődését lehetne elősegíteni, hanem könnyebben megoldható lenne a feldolgozóipar ellátása megfelelő minőségű és mennyiségű hazai alapanyaggal.

Magyarországon 2011-ben a zöldség-gyümölcs ágazatban 89 termelői szerveződés működött, amelyből

- zöldség-gyümölcs termelői szervezet¹(véglegesen elismert TÉSZ): 43;

¹ **Zöldség-gyümölcs termelői szervezet:** az 1234/2007/ EK tanácsi rendelet 122 cikkében foglaltak szerint a zöldség-gyümölcs ágazatba tartozó mezőgazdasági termelők által, melyek egy vagy több terméket termesztenek és/vagy a kizárólag feldolgozásra szánt ilyen termékeket termesztnek, termelői kezdeményezéssel létrejött szervezet, mely a tanácsi rendelet 122. cikk c. pontjában meghatározott céllal

- zöldség-gyümölcs termelői csoport² (előzetesen elismert TÉSZ): 35;
- zöldség-gyümölcs termelői szervezetek társulása³ (másodszintű TÉSZ): 11.

A zöldség-gyümölcs termelői csoportok és szervezetek összesen 17 597 termelő taggal rendelkeztek. A tagok termőterülete 39 878 hektár volt, amelyből 12867 hektár zöldségtermő terület és 27 011 hektár gyümölcstermő terület. A tagok termésének értékesítéséből származó nettó **árbevétel** (értékesített termék értéke) **31,8 milliárd forint volt.**

A zöldség-gyümölcs **termelői csoportok** 4425 termelő taggal rendelkeztek, és 9696 hektár termőterületen gazdálkodtak. Ebből 2034 hektár zöldségtermő és 7662 hektár gyümölcstermő terület. A tagok által értékesített termékek értéke elérte a 7,5 milliárd forintot.

A zöldség-gyümölcs **termelői szervezetek**nek 13 172 termelő tagja volt 2011-ben. A tagok termőterülete 30 182 hektár (zöldségtermő terület: 10 832 hektár, gyümölcstermő terület: 193 50 hektár), nettó árbevételük 24,4 milliárd forint volt.

Termelői szerveződések, termelői csoportok alakítására nemcsak a zöldség-gyümölcs ágazatban van lehetőség. **2011-ben 246 elismert termelői csoport⁴ működött Magyarországon,** a korábbi évekhez képest 11 új szervezet nyert elismerést. A hatályos szabályozás lehetővé teszi az öt éves támogatási időszakot egyszer már kihasználó csoportok számára a minősített elismerés megszerzését, ezáltal a további támogatás és fejlődés lehetőségét.

A 2011. évben minősített elismerési kérelmet beadó szervezetek száma – beleértve a korábbi évről áthúzódó kérelmeket is – 49 darab. E szervezetek közül 43 megkapta a minősített elismerési határozatot, így a 246 elismert termelői csoport közül összesen 105 csoport szerezte meg a minősített elismerést.

A 2011-ben minősített elismerést nyerő 43 csoport közül 24, az összes pályázó szervezet 56%-a választotta a tagbővítés feltételének teljesítését. A legalább

---

rendelkezik, megfelel a tanácsi rendelet 125b. cikkében foglalt követelménynek, tekintettel a 203a. cikk (2) bekezdésében foglaltakra, és ezáltal véglegesen elismerték.

² **Zöldség-gyümölcs termelői csoport:** az 1234/2007/EK tanácsi rendelet 125e. cikkében foglaltak szerint olyan a zöldség-gyümölcs ágazatba tartozó mezőgazdasági termelők által, melyek egy vagy több terméket termesztenek és/vagy a kizárólag feldolgozásra szánt ilyen termékeket termesztenek, termelői kezdeményezéssel létrejött szervezet, mely figyelemmel a 203a. cikk (4) bekezdésében foglaltakra előzetes elismerést nyert, és a zöldség-gyümölcs termelői szervezetként való elismeréshez szükséges 122. cikkben meghatározott feltételek teljesítéséhez átmeneti időszakot kapott.

³ **Zöldség-gyümölcs termelői szervezetek társulása:** az 1234/2007/EK tanácsi rendelet 125c. cikke szerint, a zöldség-gyümölcs ágazatban az elismert termelői szervezetek kezdeményezésére létrejött társulás.

⁴ **Termelői csoport:** az azonos termék, illetve termékcsoporthoz tartozó termelők olyan együttműködései, amelyekben piaci pozícióik megerősítése érdekében, az általuk önállóan végzett mezőgazdasági, erdészeti, vagy halászati alaptevékenységükhöz illeszkedő tevékenységekre, különösen az általuk előállított növényi és állati termékek termelési folyamatának elősegítésére, termékeik feldolgozásra való átvételére, tárolására, piacképes áruvá történő előkészítésére, valamint közös értékesítésére, az meghatározott szabályok betartásának vállalásával önkéntesen társulnak.

10%-os volumennövelést 18 szervezet (42%) határozta el, és egy csoport (2%) összeolvadás útján szerzett jogosultságot a minősített elismerés megszerzésére.

A csoportok működését segítő, öt éves támogatásra a Darányi Ignác Terv – Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (DIT-ÚMVP) biztosít lehetőséget „az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (a termelői csoportok létrehozásához és működéséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről szóló 59/2007. (VII. 10.) FVM rendelet).

2011 első félévében került sor a termelői csoportok létrehozásához és működtetéséhez 2010-ben beérkezett támogatási kérelmek kifizetésére 67 szervezet vonatkozásában, összesen 1,3 milliárd Ft összegben. A kérelmek jelentős hányadát minősített elismeréssel rendelkező termelői csoportok nyújtották be.

Azok az elismeréssel rendelkező termelői csoportok, amelyek a DIT-ÚMVP keretében már korábban megkezdték öt éves támogatási periódusukat 2011. június 1-30. között beadták kifizetési kérelmeiket. **Összesen 124 kérelmet nyújtottak be, melyből 2011. december 31-ig összesen 110 kérelmet hagytak jóvá és részükre összesen 1,7 milliárd Ft támogatás kifizetése történt meg.**

2. Az ágazatban felhasznált, illetve rendelkezésre álló erőforrások

2.1. A termőföld

Magyarország területének 80-85%-át mező- és erdőgazdasági művelésre alkalmas talajok fedik, ezért a termőföld az ország kiemelkedően fontos erőforrása, nemzeti vagyona.

2.1.1. Földhasználat, földvédelem

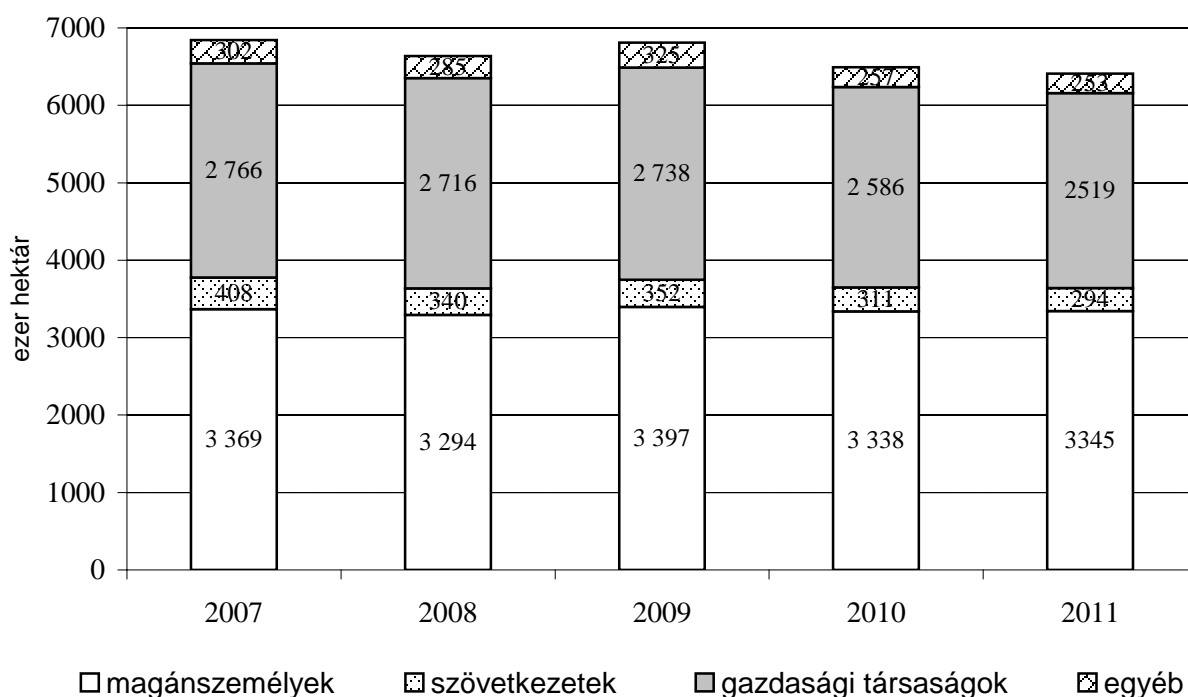
A földhivatalok által 2000 óta vezetett – 2007 óta közhiteles – földhasználati nyilvántartás célja, hogy biztosítsa a földhasználati viszonyok átláthatóságát és elősegítse az európai uniós támogatások ellenőrzését.

A földhasználati nyilvántartás a legalább 1 hektár termőföldet használó földhasználók földhasználatát tartja nyilván (az erdőterületek kivételével), ebből következően nem terjed ki a teljes termőterületre. A nyilvántartás az ország 7,84 millió hektár termőterületéből 6,4 millió hektárra vonatkozóan tartalmaz adatokat, mely 81,6%-os lefedettséget jelent. A földhasználati nyilvántartásban szereplő termőterület nagysága 2010 után 2011-ben is csökkent. A termőterület nagyságának csökkenése mögött többek között a földhasználat jogszerűségének a közhiteles nyilvántartásba való bejegyzése alkalmával történő szigorú ellenőrzés, valamint a lejárt szerződésű, állami tulajdonú termőföldek hasznosítása iránti eljárások elhúzódása áll. Ezt a tendenciát erősíti az utak építése, illetve az ipartelepek létesítése következtében átminősített területek számának növekedése.

A birtokstruktúrában 2011-ben is csak kisebb változások történtek. ***A földhasználók köre továbbra is csökkenő tendenciát mutat (-1,7%). A nyilvántartott terület is csökkent, 1,3%-kal. A gazdálkodó szervezetek földhasználatának 3%-os csökkenése mellett nőtt a magánszemélyek által használt földterület.*** Megállapítható továbbá, hogy a nyilvántartott terület csökkenése ellenére nőtt a nyilvántartott ingatlanok száma, mely a termőföldek további elaprózódására hívja fel a figyelmet.

2. ábra

A földhasználat alakulása a különböző szektorokban

Forrás: VM

3. táblázat

A magánszemélyek, szervezetek, gazdasági társaságok használatában lévő földterület átlagos nagysága

(hektár)

Földhasználók	Mértékegység	2007	2008	2009	2010	2011
magánszemélyek	ha/fő	9,17	9,38	9,54	9,73	9,93
szervezetek	ha/szöv.	331,50	307,46	315,48	314,30	329,77
gazdasági társaságok	ha/gazd.	305,19	302,53	294,10	283,43	269,19
egyéb ⁵	ha/db	106,86	102,06	109,34	83,57	78,13

Forrás: VM

A gazdálkodók 96%-a magánszemély, 2,7%-a gazdasági társaság és csak 0,3%-a szervezet. Az egyéb földhasználók száma 1%-ot tesz ki. A földhasználók 84%-a 0,3-30 hektár nagyságú területen gazdálkodik, a használt területek egynegyedén. A földhasználati bejelentések alapján 2011-ben a területek 52%-át a magánszemélyek, 39%-át a gazdálkodó szervezetek, 4,5%-át a szervezetek művelték.

A földhasználat struktúrája hazánkban vegyes képet mutat. Megtalálható egymás mellett mind a tömeges egyéni kisbirtok, mind a nagygazdaságok köre. A

⁵ állami, önkormányzati, egyházi és egyesületi

magánszemélyek földhasználata lassú növekedési pályán halad, a gazdálkodó szervezetek földhasználatának csökkenése mellett.

A termőföld-hasznosítási kötelezettséget a termőföld védelméről szóló törvény minden földhasználó számára előírja. A hasznosítatlan terület ugyanis veszélyezteti a föld termőképességének fenntartását, továbbá gyomforrásként, fertőzési gócként a környező területek művelését nehezíti, azok használói számára többletkiadásokat eredményez. 2011-ben 192374 földhasználati bejelentés történt a földhivatalokhoz, mely mintegy 5%-kal kevesebb az előző évinél (2010-ben 13%-os volt a csökkenés).

A határszemle-ellenőrzések során *2011-ben a földhivatalok 1,26 millió hektár területet ellenőriztek*, melynek eredményeként 7523 földrészlet vonatkozásában, 10580 hektáron, az ellenőrzött terület 0,84%-án állapították meg a hasznosítási kötelezettség elmulasztását. Az egykori zártkerti fekvésű földrészletek gyakoribb ellenőrzése és az ott tapasztalt több szabálytalanság következtében több ilyen kertet minősítettek hasznosítatlan területté az elmúlt évhez képest, így számarányában megnövekedett ezen területek nagysága annak ellenére, hogy a jogkövető magatartás egyébként folyamatosan javuló tendenciát mutat.

Továbbra is igaz, hogy az osztatlan közös tulajdonban álló területeken nagyobb arányban fordulnak elő problémák, mulasztások. A hasznosítási kötelezettség elmulasztása gyakran észlelhető kisebb zártkerti ingatlanokon, illetőleg a szerény termőhelyi adottságú területeken és a kiöregedett ültetvényeken. Évek óta visszatérő tapasztalat, hogy főleg hanyagságból és rossz agrotechnológiai okok miatt a nyomvonalas létesítmények, illetőleg a földrészletek szélei gyakran gyomosak, parlagfüvesek.

Összesen 12749 hektáron, az ellenőrzött terület 1%-án találtak *az ingatlan-nyilvántartásban szereplő művelési ágtól eltérő helyszíni állapotot*, mely 8193 darab földrészletet érintett. A bejelentésre nem került művelésiág-változások leggyakrabban a szántó- és gyepterületek önerdősülésével, illetve a szántóterületek elgyepesedésével valósultak meg. A szántóterületek elgyepesedése a mezőgazdasági támogatásokkal is kapcsolatba hozható, mivel annak mértéke a használt területek nagyságától függ, nem az ott folytatott tevékenységtől. A fenti tapasztalatok alapján *felmerül a szántó művelési ágú területek* kiemelt figyelemmel kísérésének szükségessége, *szigorúbb jogszabályi védelmének igénye*.

A 2011. évi határszemle során a földhivatalok összesen 632 esetben, 134 hektáron tapasztalták *a termőföld engedély nélküli más célú hasznosítását*. Ezek leggyakrabban a „zártkerti” jellegű területeken, a települések belterületéhez közel eső termőföldeken valósultak meg kisebb gazdasági épületek, lakó- vagy nyaraló ingatlanok építésével.

4. táblázat

A földhasználat jogcímei és szektorok szerinti megoszlása (2011)

(hektár)

Megnevezés	Saját tulajdon	Szívésségi használat	Haszonbérlet	Haszonkölcsön	Egyéb
magánszemélyek	1 594 620	306 352	820 580	68 402	555 317
szövetkezetek	4 740	1 893	269 868	1 216	16 108
gazdasági társaságok	143 688	38 400	1 621 408	55 991	659 573
egyéb ⁶	63 338	3 064	32 540	2 885	150 699

Forrás: VM

A földhasználati jogcímek tekintetében megállapítható, hogy *a saját tulajdon használat, valamint a haszonbérlet minden földhasználó típusnál csökkent, a haszonkölcsön⁷ jogcímen történő használat minden földhasználó típusnál növekedett.*

A saját tulajdon használat és a szívésségi használat jogcímen történő földhasználat a magánszemélyekre jellemző (e jogcímeken használt területek 88,3%-a, illetve 87,6%-a kötődik a magánszemélyekhez). A haszonbérlet jogcímen használt területek 59%-át a gazdasági társaságok, 9,8%-át a szövetkezetek, míg 30%-át a magánszemélyek művelik. Figyelemre méltó, hogy a haszonkölcsön jogcím, mely a használat ingyenes átengedését jelenti, közel 40%-kal nőtt egy év alatt.

Az allergiás megbetegedések gyakorisága világszerte emelkedik. Magyarországon főként az igen erős allergiát kiváltó hatású parlagfű elterjedése okoz súlyos problémát, ezért jogszabály kötelezi a földhasználókat a használt terület parlagfű-mentesítésére. *Az ellenőrzött terület nagyságának növelése érdekében* 2011. év szeptemberében – kísérleti jelleggel – az ország több körzetében *helikopterről végeztek* a földhivatal a növény- és talajvédelmi igazgatóságok munkatársai közös *parlagfű-ellenőrzést*. A módszer előnye, hogy nagyon rövid idő alatt nagy területet lehet áttekinteni, továbbá olyan helyek is beláthatók, amelyek gépkocsival nehezen vagy egyáltalán nem megközelíthetők.

A földhivatalok 6137 darab parlagfűfoltot tártak fel 7899 hektár területet érintően és adtak át további eljárásra a növényvédelmi hatóság részére. A felderítő munkát a Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI) által készített úrfelvételekre, valamint a korábbi évek tapasztalataira alapozott távérzékeléses veszélyeztetettségi térképek is segítették. A veszélyeztetettségi térképek 2011-ben elsősorban a betakarítást követően erősen elgyomosodó gabonatarlókra fókuszáltak.

Hazánk mezőgazdasági művelés alól kivett területének mennyisége a folyamatosan növekvő társadalmi igények, urbanizációs folyamatok erősödése, ipari, beruházási tevékenységek területigénye miatt évről évre nő. A földügyi hatóságok a termőföld védelmére vonatkozó rendelkezések betartásával a jó

⁶ állami, önkormányzati, egyházi és egyesületi

⁷ haszonkölcsön jogcím: a haszonkölcsön-szerződés alapján a kölcsönadó köteles a földet a szerződésben meghatározott időre ingyenesen a kölcsönvevő használatába adni, a kölcsönvevő pedig köteles azt a szerződés megszűntekor visszaadni. A haszonkölcsön mindig ingyenes.

minőségű termőföldek megőrzését segítik elő, a beruházások – lehetőség szerinti – kevésbé jó minőségű, mezőgazdasági célra kevésbé eredményesen hasznosítható területek igénybevétele felé történő irányításával.

A termőföld végleges más célú hasznosítása iránti igény – a 2010. évi drasztikus csökkenést követően – **2011-ben tovább csökkent.** A földhivatalok mindössze 1738 hektár termőföld végleges más célú hasznosítását engedélyezték, mely az előző évinek 75%-a, és az utóbbi 5 év átlagának a felét sem éri el. Belterületbe vonás céljára 2011. évben szinte nem került igénybevételre termőföld. Mindez a termőföldek védelme szempontjából kedvező, ugyanakkor a beruházási hajlandóság alacsony voltát jelzi.

A végleges más célú hasznosításra engedélyezett földek megoszlása – a felhasználás céljai szerint – az alábbiak szerint alakult:

• belterületbe vonás	1 ha
• anyagnyerő hely	133 ha
• bányászati beruházások	332 ha
• hulladékgazdálkodási létesítmények	28 ha
• infrastrukturális létesítmények	153 ha
• ipari beruházások	312 ha
• kereskedelmi és szolgáltatási célú beruházások	241 ha
• lakóház és kapcsolódó beruházások	163 ha
• mezőgazdasági célú beruházások	233 ha
• szociális intézmény, egészségügyi és sportlétesítmény	33 ha
• talaj-, természet-, táj- és vízvédelmi létesítmények	96 ha
• egyéb	13 ha

2.1.2. Talajvédelem

A talajok állapota összességében kedvező, azonban a mezőgazdálkodással érintett termőtalajokat funkcióképességük ellátásában akadályozó és termékenységet csökkentő olyan degradációs folyamatok veszélyeztetik, mint az erózió, a defláció, a szervesanyag-készlet csökkenése, a savanyodás, szikesedés, tömörödés, valamint a termőtalajok mennyiségének csökkenése. A mezőgazdasági művelés alatt álló talajok szervesanyag-készlete átlagosan csökken, amit elsősorban az állatállomány és ennek következtében a szervesanyag-átlag csökkenése okoz. Magyarországon a termőföldek minőségi védelmét, azaz a termőföldek termékenységének és minőségének megőrzését, javítását, fizikai, kémiai és biológiai romlásának megelőzését az állam a talajvédelmi hatóság útján látja el. **A talajvédelmi hatósági ügyek száma 2011-ben jóval meghaladta a 17 ezret.** Ezen időszakban az elsőfokú talajvédelmi hatóság által kiadott engedélyek száma a korábbi évekhez képest nőtt, 645 darab volt, ami elsősorban hígtrágya, szennyvíz, szennyvíziszap termőföldön történő hasznosítási és talajjavítási engedélyekből tevődött össze. A szakhatósági állásfoglalások és vélemények száma nagyságrendileg az előző évekhez hasonlóan alakult. A kiadott 12 428 darab elsőfokú talajvédelmi szakhatósági állásfoglalás jelentős része a termőföld más célú

hasznosításával, illetve környezetvédelemmel kapcsolatos eljárásokhoz kapcsolódott. Országosan 942 darab szakhatósági véleményt bocsátott ki a talajvédelmi hatóság, elsősorban településrendezési terv és helyi építési szabályzat készítéséhez. A kiadott bizonyítványok száma 111 darab volt, döntően az öntözési és meliorációs mezőgazdasági üzemi, közösségi létesítmények támogatásához. Az ellenőrzések száma alig változott, 2010-ben 2267, 2011-ben 2261 alkalommal tartottak a talajvédelmi felügyelők hatósági ellenőrzést, mely elsődlegesen a talajvédelmi jogszabályok, illetve a nitrát rendelet és a helyes mezőgazdasági gyakorlat szabályainak betartására terjedt ki. Ezekben az esetekben összesen 291 alkalommal volt szükség további intézkedés megtételére.

Tekintettel arra, hogy az Európát sújtó *E. coli* baktériumfertőzéseket a helytelenül trágyázott, szántóföldön termesztett élelmiszerek is okozhatták, a szennyvíz, szennyvíziszap, szennyvíziszap-komposzt, a nem mezőgazdasági eredetű nem veszélyes hulladék, valamint a hígtrágya termőföldön történő felhasználása kapcsán a talajvédelmi engedélyek, továbbá a vonatkozó jogszabályok előírásainak betartását kiemelten ellenőrizte a talajvédelmi hatóság a 2011 júniustól szeptemberig tartó időszakban. A 403 végrehajtott ellenőrzés során csupán 23 esetben észlelt a hatóság szabálytalanságot, melyre megtette a szükséges intézkedéseket.

Összesen 490 darab EK műtrágya és terméskövető anyag (műtrágyák, földkeverékek, komposztok, talajjavító anyagok) ellenőrzése a 2011. évben megtörtént, mely során 8 forgalomba hozatali tilalmat, 17 zár alá vételt rendeltek el.

A Kölcsönös Elismerés Időszakos Jelentés keretében az EU felé összefoglaló jelentés készült az uniós engedélyezetlen termékek magyarországi felderítéséről és annak eredményeiről.

A talajvédelmi hatóság 2011-ben 219 szankcionáló határozatot adott ki, 52 alkalommal történt talajvédelmi járulék megállapítása.

A Talajvédelmi Információs és Monitoring Rendszerben (TIM) a 2010. évben vett minták vizsgálata év végére befejeződött. Ez 6293 mintából 122038 paraméter mérését jelentette a három talajvédelmi laboratórium, és 1234 mintából 12340 paraméter mérését a Talajbiológiai laboratórium számára. A 2011. évi TIM-mintavételezést a megyei kormányhivatalok növény- és talajvédelmi igazgatóságainak talajvédelmi felügyelői elvégezték.

A 2010. október 4. napján történt vörösiszap-katasztrófa bekövetkezését követően 2011-ben is folytatták az iszapelöntéssel érintett mezőgazdasági területek vizsgálatát.

A talajvédelmi laboratóriumok (Velence, Tanakajd, Szolnok) által 2011-ben vizsgált minták száma összesen 24 579 db, a Pécsi Talajbiológiai Laboratórium 1685 db, a Gödöllői Vízügyi Laboratórium 161 db mintát vizsgált a 2011. év során.

2.1.3. Ingatlan-nyilvántartás

Nemzetközi viszonylatban is az elsők között valósult meg az ingatlan-nyilvántartás adatainak elektronikus szolgáltatása, sőt a hazai közigazgatásban is ez volt az első, széles körben elérhető elektronikus szolgáltatás, amely már több mint tíz éve működik, és ma már az állampolgárok is közvetlenül érik el az adatokat az interneten keresztül, a nap 24 órájában. Kiemelt nemzetgazdasági érdek fűződik ahhoz, hogy a földhivatalok folyamatosan el tudják látni a jogbiztonságot garantáló közhiteles nyilvántartás naprakész vezetésével kapcsolatos feladatokat.

A földhivatalok kiemelt célja az ügyek határidőben történő elintézése, illetve a hátralékmentes ügyirat-feldolgozás biztosítása. Az elmúlt évtizedekben felhalmozódott ügyirathátralék feldolgozása folytán jelentős előrelépések történtek, különösen a fővárosi földhivatalok ügyintézési ideje csökkent a töredékére. ***A körzeti földhivatalokhoz 2011-ben közel 2,3 millió ingatlan-nyilvántartási beadvány érkezett***, ami valamivel meghaladja az előző években benyújtott kérelmek számát.

Az adatszolgáltatás jelentős informatikai fejlesztésének eredményeként évek óta folyamatosan nő az elektronikus földhivatali szolgáltatásokat igénybe vevő ügyfelek, illetve a TakarNeten lekérdezett tulajdoni lapok száma. A hozzáférési jogosultsággal rendelkező felhasználók száma az újonnan csatlakozó ügyfelekkel folyamatosan bővült, így 2011. év végére az összes felhasználó száma elérte a 12 ezret. ***A TakarNet rendszeren keresztül közel 3 millió darab tulajdoni lap másolatát kérdezték le.*** Ugyanakkor jelentős visszaesés figyelhető meg a földhivatalok által kiállított papíralapú hiteles tulajdoni lapok számában. A 2011-ben kért hiteles tulajdoni lapok száma (459414 darab) 23%-os csökkenést mutat az előző évihez képest.

Az állandóan változó gazdasági viszonyokra, valamint a technikai fejlődésre tekintettel a jogszabályi környezet folyamatos fejlesztés tárgya és előkészület alatt állnak az elektronikus földhivatali ügyintézés fejlesztési projektjei.

2.1.4. Kárpótlás, részarány-földtulajdon kiadása, osztatlan földtulajdonok kimérése

A részarány-földkiadás eredményeként a földkiadásért felelős hatóság 2011. év során ***közel 3700 részarány-tulajdonos tulajdonát nevesítette 2400 hektár termőföldet érintően.*** Továbbá mintegy 2670 hektár természetvédelmi terület, valamint 3270 hektár művelés alól kivett terület tulajdoni rendezésére került sor. További 28 ezer hektár terület jogállásának rendezése maradt hátra.

A földhivatalok 2011-ben is folytatták a részarány-földkiadás során keletkezett osztatlan közös tulajdonok megszüntetésére irányuló eljárásokat. Az állami költségvetési forrás terhére a 2011. évben elvégzett feladatok a következők voltak:

- 393 darab (6891 hektár összterületű) földrészlet földmérési és mezőgazdász szempontú előkészítése;
- 1698 darab új földrészlet kitűzése;
- 242 darab, a megosztás kiindulási helyét és az osztás irányát tartalmazó határozat meghozatala;
- 325 darab sorsolás lebonyolítása, sorsolási jegyzőkönyv elkészítése;
- 549 darab ingatlan-nyilvántartási bejegyző határozat meghozatala.

A költségvetési forrásból végzett munkákon felül a földhivatalok 89,9 millió forint értékben végeztek megosztási munkát a tulajdonostársak által megelőlegezett bevételből, ami azt jelzi, hogy sok tulajdonostárs kész volt „áldozatot” hozni a mielőbbi megosztás érdekében.

A kárpótlási földalapba kijelölt termőföldekre 2011. évben kárpótlási célú termőföldárverés nem történt.

2.1.5. A Nemzeti Földalap tevékenysége

A Nemzeti Földalapkezelő Szervezet (NFA) 2010. szeptember 1-jén alakult meg újra. A *Nemzeti Földalap*, mint a kincstári vagyon része, az állam tulajdonában álló, folyamatosan változó mennyiségű és elhelyezkedésű termőföldek, valamint a mezőgazdasági termelést szolgáló vagy ahhoz szükséges kivett földek összessége.

A 2010-ben lejárt haszonbérleti szerződések, valamint ideiglenes földhasználati engedélyek alapján használt területek ideiglenes hasznosítására megbízási szerződések útján került sor. Az NFA megbízási szerződés keretében gondoskodott megközelítőleg 64 ezer hektár állami tulajdonban lévő termőföld hasznosításáról. Több mint 4800 szerződés került megkötésre, 3700 természetes és 1140 jogi személlyel. A természetes személyekkel kötött szerződések 28450 hektár területet érintettek, jogi személyekkel pedig 35550 hektárra kötöttek szerződést.

Az NFA 2011 októberében 65 ezer hektár állami tulajdonú termőföldet jelölt ki *haszonbérleti pályázatra*, melyből 35 ezer hektárt hirdetett meg. Kezelték azokat a még le nem járt haszonbérleti szerződések módosításával kapcsolatos kérelmeket, amelyek esetében megosztás, kisajátítás, csere, gazdaságátadás, haszonbérleti jog átadás, öröklés következtében a szerződések aktualizálása volt szükséges.

2012 április végéig 16 ezer hektárra 426 haszonbérleti szerződést kötöttek meg. 40 ezer hektárra – amelynek szintén folyamatos a haszonbérleti pályáztatása – a hasznosítási kötelezettség teljesítése céljából, határozott időre, 2012. október 15-vel megszűnő megbízási szerződéseket kötöttek, amely szerződések lejártával, az e területekre sikerrel pályázókkal haszonbérleti szerződést kötnek.

2011-ben *nem került értékesítésre számottevő mértékű állami termőföld.* A közfoglalkoztatási munkaprogram megvalósítása kapcsán 96 hátrányos helyzetű kistérség és 1766 település számára biztosítottak termőföldet.

2.2. Területi vízgazdálkodás

A hazai vízelvezetést és öntözést 46.155 km csatorna biztosítja, melynek kevesebb mint 20%-a a vízügyi igazgatóságok kezelésében lévő kizárólagos állami tulajdon. A forgalomképes állami tulajdonban lévő, mezőgazdasági vízgazdálkodási célokat szolgáló társulati kezelésű csatornák hossza több mint kétszerese az igazgatóságok kezelésében lévőknek. A vízkészletekkel való gazdálkodást emellett mintegy 95 millió köbméter főművi és 22 millió köbméter egyéb (önkormányzati, társulati, magán) állandó tározókapacitás segíti elő.

Társulati kezelésben összesen 37 ezer kilométer közcélú vonalas létesítmény van, rajta 70 ezer kisműtárggyal. Társulati hatáskörbe tartozik továbbá 311 szivattyútelep működtetése is. Az általuk üzemeltetett vízfolyások 70, a szivattyútelepek 100%-a állami tulajdonban van, melyeken a társulatok állami közfeladatokat látnak el.

2.2.1. Öntözéses gazdálkodás

Magyarországon 2011-ben a megművelt 4,5 millió hektár szántónak csak elenyésző részén (1,3%-án) folytattak öntözést. Az időjárás is befolyásolja az öntözést, jelentős csapadéktöbbletkor nincs igény öntözésre. Ugyanakkor csapadékhiány esetén sem mutatkozik jelentősebb növekedés az öntözéses gazdálkodásban, mivel hiányzik a megfelelő kapacitás, nincs elég víztározó és öntöző berendezés.

2011-ben az öntözésre berendezett terület 201 ezer hektár volt. Ebből a ténylegesen megöntözött **terület aránya** (az éves csapadék mennyiségtől függően) **30-55 százalék, mintegy 79 ezer hektár.**

Az öntözhető területből 76 százalék az Alföldön, 21 százalék a Dunántúlon található. A fennmaradó 3 százalék igen elaprózódva, szétszórtan (Nógrád, Pest, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben), dombvidéken helyezkedik el.

A tavalyelőtti év rendkívül csapadékos időjárásának hatására 2011 tavaszára a talajvíz szint megemelkedett így több megyében kitolódott az öntözési idény kezdet. Voltak hazánkban olyan régiók, illetve megyék ahol csak 2011 június derekán kezdtek a gazdálkodók, termelők öntözni. A lehullott csapadékmennyiség tekintetében a tavasz átlagban szárazabb volt a szokásosnál.

Az öntözhető szántóterület tavaly 156 ezer hektárra nőtt, 17 százalékkal több mint 2010-ben. Ezen belül a napraforgó öntözhető területe 46 százalékkal esett vissza, míg a rizs területére kapott öntözési engedélyek 49 százalékkal emelkedtek. **Az elmúlt években a gyümölcsösök engedélyhez kötött öntözhető területe folyamatosan növekszik, 2011-ben 650 ha-ral, 12 672 hektárra emelkedett.** Kiemelkedően (70%!) megugrott a körte öntözhető területe. A gazdák közel 6 százalékkal nagyobb szőlő területre kértek öntözési engedélyt tavaly, mint az azt megelőző évben. Az öntözhető gyep a 2010. évi drasztikus visszaeséséhez képest,

2011-ben éppen ellenkezőleg kimagaslóan (83%), az öntözhető egyéb terület (erdő, fásítás) pedig 22 százalékkal emelkedett.

Az engedélyhez kötött terület mindössze 39 százalékan végeztek 2011-ben vízpótlást. Ezen belül a halastavak 71 százaléka került feltöltésre, a gyümölcsösök 44 százalékat, a gyepek 25 százalékat, a szőlő 6 százalékat öntözték. Leginkább az intenzíven termesztett növényekre (pl. zöldségfélék) koncentrálnak az öntözés. A zöldségfélék közül leginkább a paradicsomot, zöldbabot, paprikát és fejeskáposztát öntözték.

A gazdálkodók számottevően felszíni vízzel, 70 ezer hektáron öntözték a növénykultúrákat. Ez a megöntözött területek 88 százalékat teszi ki, míg felszín alatti vízzel 9 ezer hektárt, parti szűrésű vízzel 358 hektárt öntöztek. Az alma, körte, kajsi-, és őszibarack öntözésénél a felszín alatti víz használata a meghatározó.

5. táblázat

Az öntözés kihasználásának alakulása művelési áganként

Évek	Szántó	Gyümölcsös	Szőlő	Gyep	Halastó	Egyéb	Összesen
2007	44,7	41,8	13,1	34,3		30,7*	42,6
2008	35,8	61,5	4,3	6,4	80,8	9,9	37,6
2009	53,7	41,1	2,8	28,0	95,7	5,1	51,4
2010	19,2	14,5	1,6	5,9	83,3	5,8	21,7
2011	38,7	44,0	6,4	25,1	71,1	22,2	39,4

* Halastó adatait is tartalmazza

Forrás: AKI

A legtöbb mennyiségű vizet Észak-Alföldön öntözték ki a gazdálkodók a növénytermesztés során. 2011-ben a kiöntözött vízmennyiség 166 millió m³. A szántóterület öntözésére 83 millió m³-t, ezen belül rizs öntözésére 29 millió m³, zöldségfélékre 19 millió m³ vizet használtak fel. Az AKI által feldolgozott statisztika a halastavak feltöltésére felhasznált vízmennyiséget a „megöntözött terület részeként” kezeli. A halastavak feltöltésére az összes felhasznált vízmennyiség 41 százalékat fordították, mintegy 67 millió m³ vizet. Az elmúlt években jellemzően meghatározó volt a halastavak vízfelhasználása.

2.3. Egyes mezőgazdasági és élelmezési célú növény- és állatfajták genetikai erőforrásainak fenntartása

A mezőgazdasági és élelmezési célú genetikai erőforrások védelme az egész világon, így hazánkban is kiemelt állami feladat. *A haszonállat-génmegőrzésben Magyarország élenjáró ország a világban*, az őshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai megőrzése kiemelt jelentőségű. Kiemelt jelentőségű továbbá a ritka és veszélyeztetett növényfajták (növényi genetikai erőforrások) és mikroorganizmusok megőrzése, továbbá a termesztett növényfajok tájfajtái, termesztésből kiszorult fajtái, ökotípusainak megőrzése.

A mezőgazdaság sokszínűségének megőrzése érdekében 2010. november 1-jétől két új intézmény, a **Növényi Diverzitás Központ (NÖDIK)**, illetve a **gödöllői Kisállattenyésztési Kutatóintézet és Génmegőrzési Koordinációs Központ (KÁTKI)** alakult. Mindkét intézmény jogelődje kiemelkedő szerepet játszott évtizedeken keresztül a kárpát-medencei kultúrnövény- és haszonállat biodiverzitás megőrzésében, fenntartásában. A NÖDIK ellátja a hazai növényi genetikai erőforrások védelmével kapcsolatos koordinációs, illetve egy új magyar génmegőrzési hálózat kialakításával kapcsolatos feladatokat. Magyarország génbank-rendszer kialakításával eleget tesz két nemzetközi egyezményből fakadó kötelezettségünknek is (FAO Egyezmény⁸ és az Egyezmény a Biológiai Sokféleségről⁹).

A NÖDIK 88 ezer tétel szántóföldi és zöldségnövény genetikai erőforrás megőrzését biztosítja és ezzel a világ 13. legjelentősebb génbankjaként tartják számon. Teljes körű növényi génmegőrzési tevékenységet végez, így ellátja a hazai kultúrnövény génforrás-megőrzés bázisintézményi feladatait, a haszonnövények génforrásainak genetikai tartalékként történő megőrzését, végzi a szántóföldi és zöldségnövény, valamint a hazai kultúr- és természetes flóra genetikai erőforrásainak felkutatását, felmérését, gyűjtését, különös tekintettel a magyar tájfajtákra, a hazai flóra mezőgazdasági és élelmezési szempontból fontos elemeire. Gondoskodik a ritka, kipusztulással fenyegetett hagyományörző szántóföldi és zöldségnövényfajták, tájfajták fenntartásáról és szaporítóanyaguk előállításáról.

A NÖDIK 2011 folyamán 2784 szántóföldi és 670 zöldségnövény tételt szaporított fel. 2011-ben az aktív gyűjtemény 999 faj 81550, az intézeti bázisgyűjtemény 235 faj 11546, míg az országos bázistároló 178 faj 10684 magmintáját tartalmazza. Az in vitro gyűjtemény 542 burgonya tételből áll. A tenyészkertekben összesen 170 tétel vegetatív szaporítású faj (csokroshagyma, fokhagyma, rebarbara) folyamatos fenntartását végzik.

A KÁTKI, mint szakterületén egyetlen hazai kutatóhely, eredetileg kisállat (baromfi, nyúl, méh) nemesítéssel, fajtafenntartással és kutatással foglalkozó intézményként működött. Fenti tevékenységéhez az 1990-es évek elejétől szervesen kapcsolódott a nemesítés és fajtafenntartás egyik különleges ágaként a génmegőrzés és a génbankok kialakítása. A KÁTKI valamennyi őshonos és nagyszámú egyéb, korábban honosított kisállatfajta génmegőrzésének központjává vált, és egyedülálló, nemzetközi hírű génbanki állományokat alakított ki.

A KÁTKI keretében működő kisállat-génmegőrzési és méhészeti tevékenység a

---

⁸ FAO Egyezmény: Élelmezési és Mezőgazdasági Célú Növényi Genetikai Erőforrásokról szóló Nemzetközi Egyezmény/ International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture/ ITPGRFA

bővebben: <http://www.planttreaty.org/>

⁹ Egyezmény a Biológiai Sokféleségről: Biológiai Sokféleség Egyezmény / Convention on Biological Diversity /CBD

bővebben: <http://www.cbd.int/> és <http://www.biodiv.hu/>

kutatás és tenyésztés mellett a hazai és nemzetközi génmegőrző- és méhészszakemberek számára évtizedek óta találkozóhelyként, szakmai központként is szolgál (jó példa erre a KÁTKI Baromfi Génbank és a Méhészeti Múzeum látogatottsága). Ennek köszönhetően az intézmény korábbi feladatköre lényegesen bővült, kutatási és génmegőrzési tevékenysége országos génmegőrzési koordinációval és sokrétű szakmai oktatási tevékenységgel egészült ki, mely szakterületek intézményen belüli szervezeti egységeinek kialakítása 2011-ben megkezdődött.

A KÁTKI 2011-től megkezdte a súlyosan veszélyeztetett egyéb haszonállatfajták bemutató- és génbanki nukleusz állományainak kialakítását, génmentési programját (többek között a magyar óriás nyúl, magyar parlagi kecske, magyar juhajták, kárpáti borzderes szarvasmarha, magyar bivaly), illetve szervezi a régi magyar haszonállatfajták hasznosítását és terjesztését vidékfejlesztési mintaprogramok keretében.

A génmegőrzési kutatásokban szintén jelentős feladatokat ellátó **Állattenyésztési és Takarmányozási Kutatóintézet (ÁTK, Herceghalom)** feladata az ún. nagy gazdasági haszonállatok (szarvasmarha, sertés, juh, ló) genetikai, tenyésztési, reprodukciós, takarmányozási, takarmány-felhasználási és takarmány-élettani, tartás- és takarmány-technológiai feladatok ellátása, alap-, alkalmazott és fejlesztő kutatások végzése, valamint országos és regionális állattenyésztési és takarmányozási szaktanácsadás és informatika.

Hazánkban a génmegőrzés nemzetközi jogi alapját, ezen belül az állatgenetikai erőforrások védelmét általánosságban a *Biológiai Sokféleség Egyezmény* (Convention on Biological Diversity CBD) biztosítja, mely az 1992. június 13-án aláírt Riói Egyezményen alapul. Az egyezményt Magyarországon az 1995. évi LXXXI. törvény hirdette ki, mely nem csupán a természet, az élővilág és a biológiai sokféleség védelmének, megőrzésének alapelveit, valamint a feladatokat definiálja, hanem intézkedik a végrehajtás funkcionális, szervezeti és finanszírozási kérdéseire vonatkozóan is. Az állatgenetikai erőforrások védelmének és részletesebb szabályozásának alapját az állattenyésztésről szóló 1993. évi CXIV. törvény és végrehajtási rendeletei adják.

Magyarországon az állatgenetikai erőforrások megőrzésére irányuló intézkedésre először az 1900-as évek elején került sor. A világ sok más országát megelőzve, az 1960-as évek elején részletes szabályozás készült, melynek köszönhetően hagyományos fajtáink megőrzésében jelentős eredményekkel rendelkezünk.

Az állatgenetikai erőforrások megőrzése terén kiemelt jelentősége van az államnak és a tenyésztő szervezeteknek. Az állam a jogalkotáson és az egyes feladatok költségvetési támogatásán, a tenyésztő szervezetek pedig a kifejezett tenyésztésszakmai érdekek érvényre juttatásán keresztül hatnak az állatgenetikai erőforrások megőrzésére.

A tenyésztő szervezetek tevékenységének állami szintű felügyeletét a Vidékfejlesztési Minisztérium, hatósági felügyeletét pedig a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) Állattenyésztési Igazgatósága – mint tenyésztési hatóság – látja el.

A tenyésztő szervezetek feladata az állatgenetikai erőforrások megőrzése tekintetében a magas színvonalú, haszonállat-génmegőrző és -tenyésztő tevékenység folytatása, a tradicionális állatfajták és géntartalékok tenyész- és haszonértékének, genetikai sokféleségének megőrzése.

Tenyésztési feladataikon túl, valamint az általuk létrehozott érdekképviselői szervezetek által jelentősen hozzájárulhatnak egy-egy fajta, illetve egy-egy fajtából készült állati termék, illetve adott fajtához köthető szolgáltatás népszerűsítéséhez, a fajtával kapcsolatos ismeretek terjesztéséhez.

A tenyésztő szervezetek tevékenységüket a tenyésztési hatóság hatósági felügyelete alatt végzik. Magyarországon a 2011. év végén **99 tenyésztőszervezet működött.**

A biológiai sokféleség védelmét, fenntartását és hasznosítását segíti még az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a védett őshonos és a veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának tenyésztésben történő megőrzésére nyújtandó, 2010. évben megindított támogatás, mely 2011. évben is igényelhető volt. Az intézkedésre az 5 éves támogatási időszakra (2010-2015) a vidékfejlesztési programban 29,5 millió euró, megközelítőleg **7,93 milliárd forint** forrás áll rendelkezésre. A támogatás igényléséhez 2010-ben és 2011-ben lehetett támogatási kérelmet benyújtani. **2011-ben 484, 8 millió forint** került kifizetésre ezen a jogcímen.

A Magyarországon elismert állatfajták száma jelenleg 209, ebből 138 belföldi, vagy világfajta, melynek a tenyésztése döntően Magyarországon történik, 71 külföldi fajta, melynek csak szaporítása, hasznosítása folyik nálunk.

Az ENSZ Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Szervezetének (FAO) becslése szerint világszinten a mezőgazdaságban használatos fajták 75%-át az elmúlt száz évben elvesztettük. Ez az adat Magyarországra is érvényes és jól mutatja a biológiai alapokat fenyegető veszélyt.

2.4. Agrárfoglalkoztatás és kereseti viszonyok

2011-ben számos intézkedés történt, mely pozitív irányba mozdította el a mezőgazdasági foglalkoztatottságot. A 2011. augusztus 1-jén hatályba lépett egyszerűsített foglalkoztatásról szóló 2010. évi LXXV. törvény módosításainak köszönhetően szélesebb körben alkalmazhatóvá vált a mezőgazdasági időnymunka, valamint egyszerűsödtek az alkalmi munkavállalás szabályai, melynek következtében 2011-ben a mezőgazdasági időnymunka keretei között foglalkoztatott munkavállalók száma robbanásszerű növekedést mutatott.

**Egyszerűsített foglalkoztatás keretében,
mezőgazdasági idénymunkára bejelentett
munkavállalók tényleges száma (fő)
(2010-2011)**

Hónapok	2010	2011	Változás %-ban (2010=100)
április	4 727	26 542	561
május	8 418	32 453	386
június	12 056	52 255	433
július	18 842	50 452	268
augusztus	37 335	50 210	134
szeptember	60 978	63 845	105
október	44 234	40 783	92
november	18 047	19 390	107
december	7 733	12 466	161

Forrás: NAV Központi Hivatal Tervezési és Elemzési Főosztály

A közfoglalkoztatás eddigi rendszere 2011. január 1-étől szintén megváltozott, amelynek legfőbb célja, hogy minél több munkára képes és kész aktív korú, szociálisan rászoruló ember számára biztosítson munkalehetőséget.

A mezőgazdasági munkák szezonális jellege miatt különösen márciustól szeptember végéig tartó időszakban nő meg az alkalmi munkavállalói könyvvvel dolgozók száma. A munkaerő-felhasználás a mezőgazdaságban különböző jellegű attól függően, hogy a foglalkoztató gazdasági szervezet vagy egyéni gazdaság. A gazdasági szervezetekben foglalkoztatottak, alkalmazottak többnyire napi 8 órában végzik tevékenységüket, az egyéni gazdaságokban nem ritka a napi néhány órás munkavégzés sem. Az utóbbinál jelentős a részmunkaidős és az időszakos munkát végzők aránya. Ahhoz, hogy a gazdasági szervezeteknél és az egyéni gazdaságoknál végzett munka nagysága összehasonlítható legyen, az összes munkaerő-ráfordítást évi 1800 munkaórával egyenértékű éves munkaerőegységgel (ÉME) szükséges kifejezni, amelynek segítségével a töredékidejű (néhány órás, illetve időszakos) munkavégzést teljes munkaidősre számíthatjuk át. Az EU gyakorlata megkülönbözteti a fizetett és a nem fizetett munkavégzést is, utóbbi az egyéni gazdaságokban a háztartások tagjai által végzett mezőgazdasági munkát fedi.

Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás

(éves munkaerőegység)

Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011 ⁺
Nem fizetett	348 046	325 358	336 482	331 938	332 360
Fizetett	111 245	104 750	105 793	104 718	104 851
Összesen	459 291	430 107	442 275	436 656	437 211

+előzetes adat

Forrás: KSH

A gazdaságok 2011-ben 437 ezer éves munkaerőegységet használtak fel, amely alig változott a megelőző évhez képest. Ez azt jelenti, hogy a mezőgazdasági tevékenység végzése 2011-ben annyi időt kötött le a nem fizetett és az időszakos munkavégzést is figyelembe véve, mintha 437 ezren egész évben teljes munkaidőben dolgoztak volna. A mezőgazdasági munkaerő-ráfordítás belső szerkezetében nem történt számottevő változás, **az összes munkaerő-ráfordítás több mint háromnegyede évek óta nem fizetett munkaerő-felhasználás**. Ha azonban az elmúlt öt évet vizsgáljuk, a mezőgazdaság munkaerő-ráfordítása 4,8%-kal csökkent, ezen belül a fizetett munkaerő erőteljesebben, 5,8%-kal, a nem fizetett munkaerő pedig 4,5%-kal lett kevesebb 2007-hez képest.

Mivel a felhasznált éves munkaerőegységet a nemzetgazdaság más ágaira vonatkozóan nem számítják ki, az összehasonlításra csak a valamennyi nemzetgazdasági ágra kiterjedő munkaerő-felmérés és az intézményi munkaügyi statisztika szolgál. **A két felmérés közötti fő különbség, hogy a lakossági munkaerő-felmérés csak részben, az intézményi munkaügyi statisztika pedig egyáltalán nem számol az egyéni gazdaságokban végzett mezőgazdasági tevékenységgel.**

Az intézményi munkaügyi statisztika¹⁰ a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, a teljes körű költségvetési és társadalombiztosítási szervezetek, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatait tartalmazza. A mező-, vad-, erdőgazdálkodás és halászat ágba sorolt gazdasági szervezetekben foglalkoztatottakra terjed ki, az egyéni gazdaságokban végzett munkatevékenységet figyelmen kívül hagyva. **Az intézményi munkaügyi statisztika adatai szerint 2011-ben a mezőgazdaságban 74,7 ezer fő dolgozott, 2 ezer fővel (3,6%-kal) kevesebb, mint 2010-ben.** A mező-, vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban tevékenykedett **a nemzetgazdasági foglalkoztatottak 2,8%-a**. A szellemi dolgozók létszáma valamivel nagyobb mértékben csökkent, mint a fizikaié. A nemzetgazdasági ág munkaerő-kereslete az összes üres álláshely számából elenyésző, 0,6%-os arányt képviselt.

¹⁰ Intézményi munkaügyi statisztika: a gazdasági szervezet termelő, illetve szolgáltató tevékenységében részt vevő munkavállalók számát, munkajövedelmi viszonyait, valamint egyéb munkaügyi jellemzőit vizsgáló felmérés.

A lakossági munkaerő-felmérés¹¹ a magánháztartásokra kiterjedő reprezentatív felvétel, ami a 15-74 éves személyek gazdasági aktivitásáról nyújt információt. Azokkal a gazdasági szervezetekben munkát vállalókkal és egyéni gazdaságokban munkát végzőkkel számol el, akiknek fő jövedelemszerző tevékenysége a mezőgazdasági tevékenység, vagyis kimaradnak a kiegészítő tevékenységek. A mezőgazdaságban viszont jelentős az ilyen módon, a főtevékenység mellett kiegészítő jelleggel végzett munka. ***A lakossági munkaerő-felmérés adatai szerint 2011-ben országosan 3,8 millió főt foglalkoztattak, 31 ezer fővel többet, mint az előző évben. Ezen belül a mezőgazdaságban, a vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban a foglalkoztatottak 4,9%-a, 185,1 ezer fő dolgozott, ami közel 8%-os bővülést jelent 2010-hez viszonyítva. A mezőgazdaság súlya a foglalkoztatásban tehát növekedett, mely részben a már említett intézkedéseknek köszönhető.***

Az intézményi munkaügyi statisztika szerint ***a*** legalább 5 főt foglalkoztató ***mezőgazdasági szervezetekben, 2011-ben a teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete 153300 forint***, a nettó átlagkereset összege 105925 forint volt. Ez a nemzetgazdasági átlag (141127 forint) 75%-ának felelt meg. A bruttó átlagkereset 6,6%-kal (a nemzetgazdasági átlagnál 1,4 százalékponttal nagyobb mértékben), a nettó 4%-kal (a nemzetgazdaságénál 2,4 százalékponttal lassabban) nőtt. A szellemi munkát végzők bruttó átlagkeresete a megelőző évhez képest 2011-ben nagyobb mértékben 7,7%-kal, míg a fizikai dolgozóké 6,4%-kal nőtt.

8. táblázat

**A mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat nemzetgazdasági ágban
alkalmazásban állók létszáma és átlagkeresete 2011-ben***

Megnevezés	Fizikai	Szellemi	Összesen
	foglalkozásúak		
Alkalmazásban állók száma, fő	57 956	16 760	74 716
2011 az előző év %-ában	98,0	95,5	97,4
Bruttó kereset, Ft	127 504	239 868	153 300
2011 az előző év %-ában	106,4	107,7	106,6
Nettó kereset, Ft	91 000	156 011	105 925
2011 az előző év %-ában	102,8	107,1	104,0

*A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, a költségvetési szervezetek teljes köre, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatai alapján
Forrás: KSH

¹¹ Lakossági munkaerő-felmérés: a magánháztartásokra kiterjedő reprezentatív felvétel, a 15-74 éves személyek gazdasági aktivitásáról nyújt információt. Az adatgyűjtés célja, hogy a foglalkoztatottság és a munkanélküliség alakulását a nemzetközi statisztikai ajánlásoknak megfelelően, a mindenkori munkaügyi szabályozástól, illetve annak változásától függetlenül, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) fogalmait felhasználva figyelje meg. A lakosság körében végzett munkaerő-felmérés a nemzetközi gyakorlatban a foglalkoztatottság, a munkanélküliség és az alulfoglalkoztatottság egyidejű, átfogó és konzisztens mérésének általánosan elterjedt eszköze.

2.5. Termelőeszköz-felhasználás

A mezőgazdasági termelőeszközök kereskedelme 2011-ben, *folyó áron 35%-kal javult* az előző évihez képest. *Az új mezőgazdasági gépek vásárlására fordított összeg* kiugróan, *83%-kal, míg az alkatrészek értékesítése 19%-kal emelkedett. A műtrágya értékesítés 40%-kal, míg a növényvédő szerek forgalma 8%-kal bővült 2010-hez képest.* A mezőgazdasági gépforgalom évente jelentős eltéréseket mutat, melyet elsősorban a jövedelempozíció valamint a gépberuházási támogatás befolyásol. A *gépértékesítésben* 2011-ben az előző évhez képest jelentős elmozdulás történt. Az új mezőgazdasági gépek vásárlására fordított összeg 2011-ben 83%-kal nőtt. Ennek előzményeként megemlíthető, hogy 2009-ben a mezőgazdasági gépberuházásra nyújtott támogatásoknak köszönhetően fellendülés történt a mezőgazdasági gépforgalmazásban. A következő év azonban súlyos visszaesést hozott, 2010-ben a mezőgazdasági gépek vásárlására fordított összeg az előző évinek csupán 31%-át tette ki. Utoljára 2009-ben volt ÚMVP I. jogcímen mezőgazdasági gépberuházási támogatás (önálló, építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzése), sem 2010-ben, sem 2011-ben nem volt nyitva a jogcím, mely a gépvásárlás csökkenését eredményezte. 2011 azonban jó évnek számított a magyar növénytermesztésben, az árak magasan maradtak egész évben, amely kedvező hatással volt a jövedelemalakulásra. A megnövekedett jövedelem lehetővé tette, hogy az eddigi elhalasztott gépvásárlásokat saját erőből megvalósítsák, minek következtében 2011-ben a mezőgazdasági gépberuházások értéke meghaladta a 78 milliárd forintot. Jelentősen nőtt az erőgépek iránti kereslet, 2011-ben a gabonakombájnokból 176 darabot értékesítettek, két és félszer annyit, mint egy évvel korábban, de ez még így is csak 58%-a a 2008. évi kombájn forgalomnak. Ugyanezen időszakban a traktorok értékesítése 94%-kal nőtt az előző évhez képest, 2011-ben 1917 darab traktor került a gazdálkodókhoz, azonban az eladások alatta maradtak a 2009. évi és különösen a 2008. évi darabszámnak, amikor 3261 darab traktort értékesítettek.

9. táblázat

Az összes forgalmazó szervezet termelőeszköz-értékesítése*

(millió Ft)

Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011	2011 / 2010 %
Mezőgazdasági gép (használt nélkül)	100 674	113 371	136 307	42 862	78 593	183,4
Alkatrész	22 453	27 815	26 798	29 400	34 851	118,5
Műszaki áru	948	1 214	1 244	950	952	100,2
Műtrágya	76 514	107 125	83 431	75 530	105 912	140,2
Növényvédő szer (alapanyag nélkül)	71 111	81 919	79 287	74 064	79 770	107,7
Összes termék	271 700	331 444	327 067	222 806	300 078	134,7

*A mezőgazdasági termelőeszköz-kereskedelmi szervezetek közvetlen értékesítése a mezőgazdaság részére.

Forrás: AKI

Az **alkatrészek** értékesítése az új gépekkel ellentétben nagyfokú stabilitást mutat, hiszen alkatrészeket az elhasználódás függvényében nagyjából azonos szinten vásárolnak a gazdálkodók, míg az új gépek vásárlását jellemzően az új pályázati ciklus kiírására időzítik. Az élénkülő mezőgazdasági gépforgalom mellett az alkatrészforgalom is folyamatosan növekedett, 2011-ben az elmúlt évek legnagyobb forgalmát bonyolították a kereskedők. Az alkatrész értékesítés 2011-ben 34,8 milliárd forint volt, amely 19%-os forgalomnövekedést jelent a 2010. évi értékhez képest.

A **műtrágya**árak a 2008. évi 60%-ot meghaladó áremelkedés után 2009-ben és 2010-ben is mérséklődtek, 2011-ben azonban 24%-kal nőttek. A közvetlenül mezőgazdasági termelők részére értékesített műtrágya értéke 106 milliárd forint volt 2011-ben, 40%-kal több mint az azt megelőző évben. A 20%-ot meghaladó áremelkedés ellenére számottevően nőtt az értékesített mennyiség is. A mezőgazdasági termelők 2011-ben az előző évinél 11%-kal nagyobb mennyiséget, 1,2 millió tonna műtrágyát vásároltak, melynek nitrogén-foszfor-kálium (NPK) hatóanyag tartalma összesen 412,6 ezer tonna volt. A termelők által vásárolt összes műtrágya NPK hatóanyag tartalma 7%-kal nőtt 2011-ben az előző évhez képest, ezen belül a nitrogén hatóanyag 7%-kal, a foszfor 11%-kal, a kálium 4%-kal emelkedett.

Az egy hektár mezőgazdasági területre, valamint az egy hektár szántó-, kert-, gyümölcsös- és szőlőterületre kijuttatott műtrágya hatóanyag-mennyisége egyaránt 7%-kal volt magasabb 2011-ben az előző évinél.

A műtrágya-felhasználás 2011 évi növekedése ellenére, elsősorban a rendszerváltást követő visszaesés eredményeként, a hazai talajok tápanyagmérlege negatív.

10. táblázat

Műtrágya-felhasználás

Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011
Értékesített műtrágya, hatóanyagban (ezer t)*	507	431	367	385	413
Ebből: Nitrogén	320	294	275	281	302
Foszfor	87	63	44	46	51
Kálium	100	74	48	58	60
Egy hektár mezőgazdasági területre kijuttatott hatóanyag (kg)	87	74	64	72	77
Egy hektár szántó-, kert-, gyümölcsös és szőlőterületre kijuttatott hatóanyag (kg)	106	90	77	84	90

*A mezőgazdasági termelőeszköz-kereskedelmi szervezetek közvetlen értékesítése a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás részére.

Forrás: AKI, KSH

A **növényvédelmi ráfordításokat** az időjárás mellett alapvetően a pénzügyi helyzet és a szakmai irányelvek mérlegelése határozza meg. Az okszerű

növényvédelemnek valójában nincs alternatívája, a növényvédelmi eljárások kihagyása, vagy túlzottan alacsony szintre tervezése jelentős terméskiesést, minőségromlást okozhat. Az elmúlt évek tapasztalatai egyértelműen rámutatnak arra, hogy szélsőséges időjárási helyzetekben az eredményes növénytermesztéshez hatékony és gazdaságos növényvédelemre van szükség. A hazai növényvédő szer felhasználás a 2009-ben és 2010-ben bekövetkezett megtorpanás után ismét növekedést mutat a magasabb jövedelmeknek köszönhetően. A forgalmazók 79,8 milliárd forint értékben 22,8 ezer tonna növényvédő szert értékesítettek mezőgazdasági termelőknek 2011-ben. Az értékesített mennyiséget tekintve ez 8%-os növekedést jelentett az előző évhez képest. Jelentősen emelkedett a gyomirtó szerek felhasználása, kisebb mértékben ugyan, de a rovarölő szerek iránti kereslet is élénkült. Az alkalmazott szerek megoszlása hasonló volt, mint a korábbi években. A legtöbbet továbbra is a gyomirtó szerekből értékesítettek, (10115 tonnát) a forgalom mennyiségének 44%-át, értékének pedig az 52%-át a herbicidek adták. Gombaölő szerekből 4445 tonnát (20,2 milliárd forint értékben), rovarölő szerekből 4312 tonnát (13,1 milliárd forint értékben), egyéb készítményekből pedig 3926 tonnát (5 milliárd forint értékben) forgalmaztak.

11. táblázat

Növényvédő szer értékesítés

(tonna)					
Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011
Értékesített növényvédő szer *	22 356	24 168	22 288	20 599	22798
Ebből: Gombaölő szer	5 203	6 016	4 961	4 571	4445
Rovarölő szer	5 009	5 080	4 380	3 930	4312
Gyomirtó szer	9 183	9 592	9 055	8 958	10115
Egyéb szer	2 961	3 480	3 892	3 140	3926

*A mezőgazdasági termelőeszköz-kereskedelmi szervezetek közvetlen értékesítése a mezőgazdaság részére.

Forrás: AKI

2.6. Beruházások a mezőgazdaságban

A nemzetgazdaságban 2011-ben 4299,5 milliárd forintot fordítottak beruházásokra. A több éve tartó csökkenő tendencia 2011-ben is folytatódott, éves szinten a volumen 4,5%-kal mérséklődött az előző évhez képest. Ezen belül az építési beruházások nagymértékben, 13,9%-kal estek vissza, a gép- és berendezés beruházások viszont számottevően, 8,8%-kal emelkedtek. ***A nemzetgazdasági beruházások mérséklődő tendenciájával szemben 2011-ben a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat nemzetgazdasági ág beruházásainak volumene 6,8%-kal nőtt.***

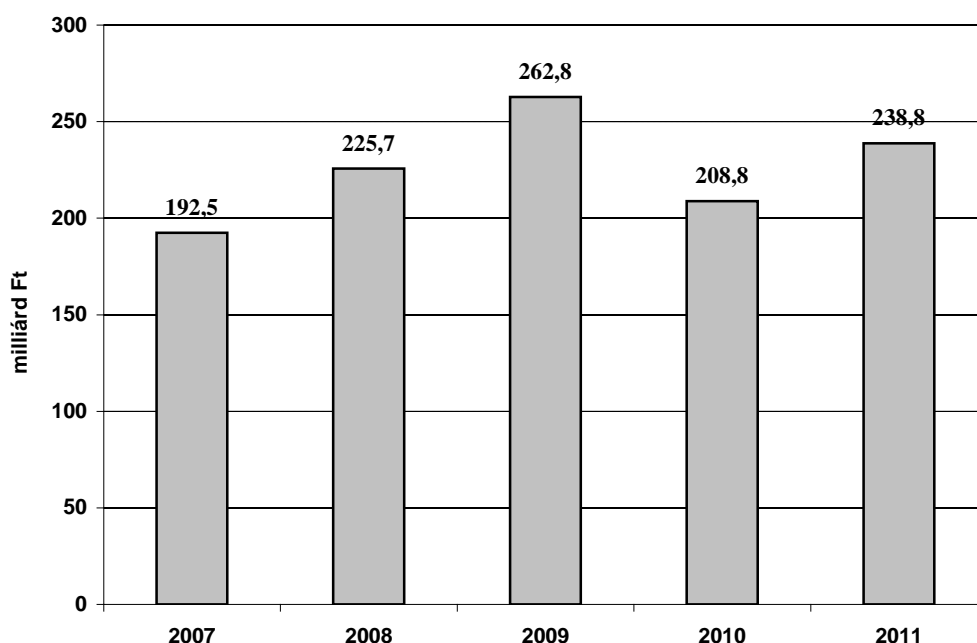
A vállalkozások beruházási döntéseit hátrányosan befolyásolta a finanszírozási költségek emelkedése, valamint – a legtöbb ágazat esetében – a korlátozott növekedési kilátások. Az ezek eredőjeként adódó alacsony megtérülési mutatók az üzleti szféra beruházási hajlandóságát 2011-ben jelentősen visszavetették. A felhasználási oldalon az előző évhez hasonlóan a külkereskedelem volt a növekedés

motorja. A belső kereslet 0,6%-kal mérséklődött. Ezen belül a végső fogyasztás lényegében stagnált (-0,2%), a nemzetgazdasági beruházásokat is tartalmazó bruttó állóeszköz-felhalmozás 5,5%-kal mérséklődött.

A nemzetgazdasági beruházások megoszlása a nemzetgazdasági ágak szerint 2011-ben nem változott lényegesen. Az egyes nemzetgazdasági ágak beruházási teljesítményét vizsgálva 2011-ben tizenkilenc nemzetgazdasági ág közül tizenkettőben volumencsökkenés figyelhető meg. A nemzetgazdasági beruházások csökkenő tendenciájával szemben a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat nemzetgazdasági ág beruházásai 6,8%-kal, folyó áron 238,8 milliárd forintra nőttek 2011-ben. Ez az összeg 2011-ben a teljes nemzetgazdasági beruházás 5,6%-a volt.

3. ábra

**A beruházások teljesítményértéke a mezőgazdaságban,
az erdőgazdálkodásban és a halászatban (folyó áron)**

Forrás: KSH

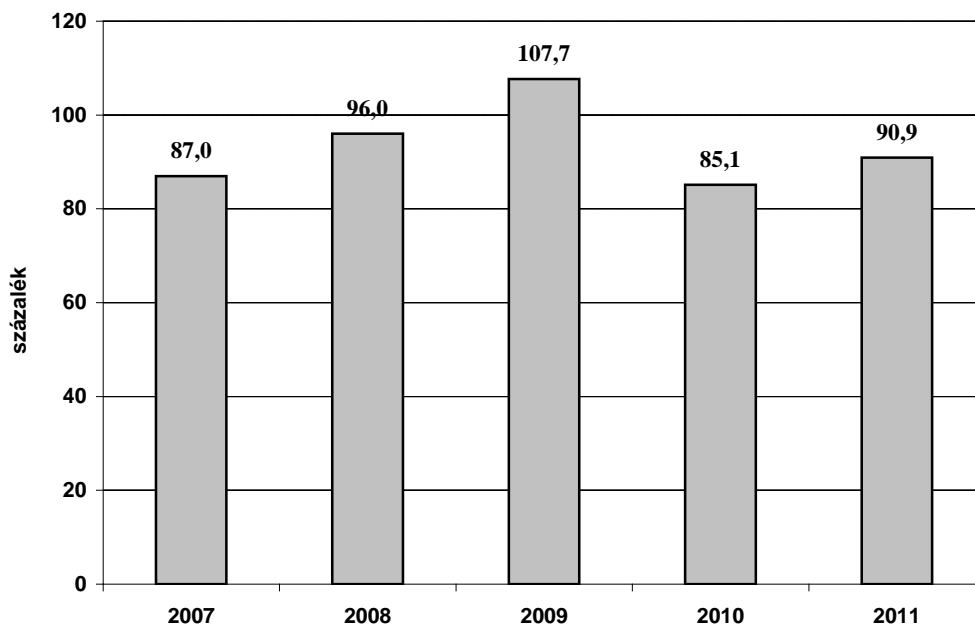
Az ezredfordulót követően szoros összefüggésben a támogatások mértékével nagy eltéréseket mutatott a mezőgazdaság részesedése a nemzetgazdasági beruházásokból: 2003-ban például 6,1%-ot, 2008-ban 4,6%-ot tett ki.

2011-ben a 4 fő feletti vállalkozások, valamint valamennyi költségvetési, társadalombiztosítási és a megfigyelésbe bevont nonprofit szervezetek körében 17,6%-kal nőtt a mezőgazdasági beruházásokra felhasznált összeg 2011-ben. Ezen belül a gépberuházások számottevően, 33,8%-kal, az építési beruházások 1,6%-kal bővültek 2010-hez képest.

Az erdőgazdálkodásban 7,4%-kal kevesebbet költöttek a vállalkozások az állóeszközök megújítására, mint 2010-ben. Az építési beruházások 9%-kal nőttek, a gépberuházások 16,1%-kal csökkentek az előző évihez képest.

4. ábra

A mezőgazdasági beruházások volumenindexe (2005 = 100,0)

Forrás: KSH

3. A mezőgazdasági termelés és felvásárlás alakulása

A Mezőgazdasági Számlarendszer (MSZR) az adott évben előállított javak értékelésével a mezőgazdaság tényleges teljesítményét számszerűsíti, függetlenül a tevékenységet végzők ágazati besorolásától. (Módszertanról bővebben a Táblázatok, Grafikonok, Mellékletek c. kötet 1. sz. mellékletében.) E számítások szerint **a mezőgazdaság teljes kibocsátása 2011-ben 2169 milliárd forint volt, ami folyó áron számítva 28,8%-kal magasabb, mint 2010-ben, és a valaha számított legmagasabb érték. A mezőgazdaság által előállított javak ára átlagosan 17%-kal, a kibocsátás volumene 10%-kal bővült.** A növényi termékek magas hozamai mellett hosszú évek után először az állati termékek kibocsátása is nőtt. A kibocsátás értékének növekedését a növényi és az állati termékek esetében is jelentős áremelkedés erősítette. Az agrárium 2008. évi kibocsátása kiugróan nagy volt, majd az ezt követő két évben visszaesett, a 2011-es javuláshoz az előző évi alacsony bázis is hozzájárult.

A növénytermesztés aránya a mezőgazdasági bruttó kibocsátásból 2011-ben 61,7%-ra ugrott, az állattenyésztés részesedése pedig 32,2%-ra zsugorodott. A mezőgazdasági szolgáltatások a teljes kibocsátás 4,4%-át adták, a nem mezőgazdasági másodlagos tevékenységből pedig 1,7% származott.

12. táblázat

A mezőgazdasági termékek bruttó kibocsátása

Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011	2011/2010 (%)	
	millió Ft, folyó áron					Folyó-	Válto-
						áron	zatlan
Növény- termesztés és kertészet	979 289	1 170 905	901 595	955 996	1 338 610	140,0	116,8
Állattenyésztés	568 127	644 812	598 999	599 870	698 519	116,4	101,5
Mezőgazdasági szolgáltatás	86 358	110 264	99 816	93 554	95 425	102,0	100,0
Nem mező- gazdasági másodlagos tevékenység	47 078	46 695	40 542	35 175	36 635	104,2	102,0
Mezőgazdasági kibocsátás összesen	1 680 852	1 972 676	1 640 952	1 684 594	2 169 189	128,8	110,1

Forrás: KSH

3.1. Szántóföldi növénytermesztés

A 2011. évi terméseredmények jelentősen meghaladták az elmúlt évek átlagát. A növényi termékek termelésének volumene 16,8%-kal volt magasabb, az állati

termékek kibocsátásának mennyisége pedig szintén érzékelhetően, 1,5%-kal bővült.

A kedvezően alakuló termésátlagok mellett a fontosabb szántóföldi növények esetében a belvíz- és árvízkarok mérséklődésével a 2010. évihez képest nagyobb betakarított terület is hozzájárult a termésmennyiség emelkedéséhez.

A 2010. év az elmúlt időszak legcsapadékosabb éve volt, a lehullott csapadék 70%-kal volt több a szokásosnál. Ennek hatására az ország nagy részét belvíz sújtotta, és még 2011 januárjában is közel 450 ezer hektár területet borított összefüggő víz, a károsan átnedvesedett mezőgazdasági terület nagysága pedig meghaladta a 800 ezer hektárt. A tavaszi hónapokban már kevesebb csapadék hullott, és melegebb is volt az időjárás, mint a megszokott. Az átlagosnál nagyobb búzaterületi kipusztulás és a kitércsázásra váró repceterületek miatt növekedett a tavaszi vetésű kapás növények vetésterülete. Május végén, június első napjaiban a szárazság hatására a növényállományok nagyobbik részének állapota elmaradt az optimálistól, azonban a kalászosok korábban kezdődött. A júniusi csapadék jó hatású volt a gabonák mennyiségi és minőségi mutatóira nézve. Augusztus végétől beköszöntött a „száraz évszak”. A csapadékszegény és sokszor kánikulai időjárás felgyorsította a napraforgó érését, és a kukorica betakarítás augusztus végén elkezdődött. A szemek gyorsan veszítettek nedvességtartalmukból, így a szárítás sem növelte érdemben a termelési költségeket. A mindenkor negatív rekordot megdőntő 2011. év csapadékmennyisége 30%-kal maradt el a szokásostól, országos átlagban alig 400 mm csapadék hullott. A rendkívül száraz időjárás megnehezítette és hátráltatta a talajelőkészítést, a vetési munkákat. A száraz talajokat csak megnövekedett erőgép kapacitással, illetve nagyobb mennyiségű üzemanyag felhasználásával lehetett megművelni. A 2011. évi őszi vetések nagyobb része száraz és rosszul előkészített talajba került, illetve az időjárás miatt nem az optimális időben tudták a munkálatokat elvégezni. Az elvetett őszi káposztarepce csaknem fele kelt hiányosan, vagy egyáltalán nem kelt ki, illetve még az őszi folyamán mintegy 20 ezer hektár kitércsázásra került.

A fentiek is jelzik, hogy az egyre szélsőségesebbé váló időjárás, a belvíz és az aszály váltakozása jelentősen befolyásolja a ráfordításokat és a hozamokat. Így a termelés jövedelmezősége szempontjából kiemelt jelentősége van a vízgazdálkodásnak.

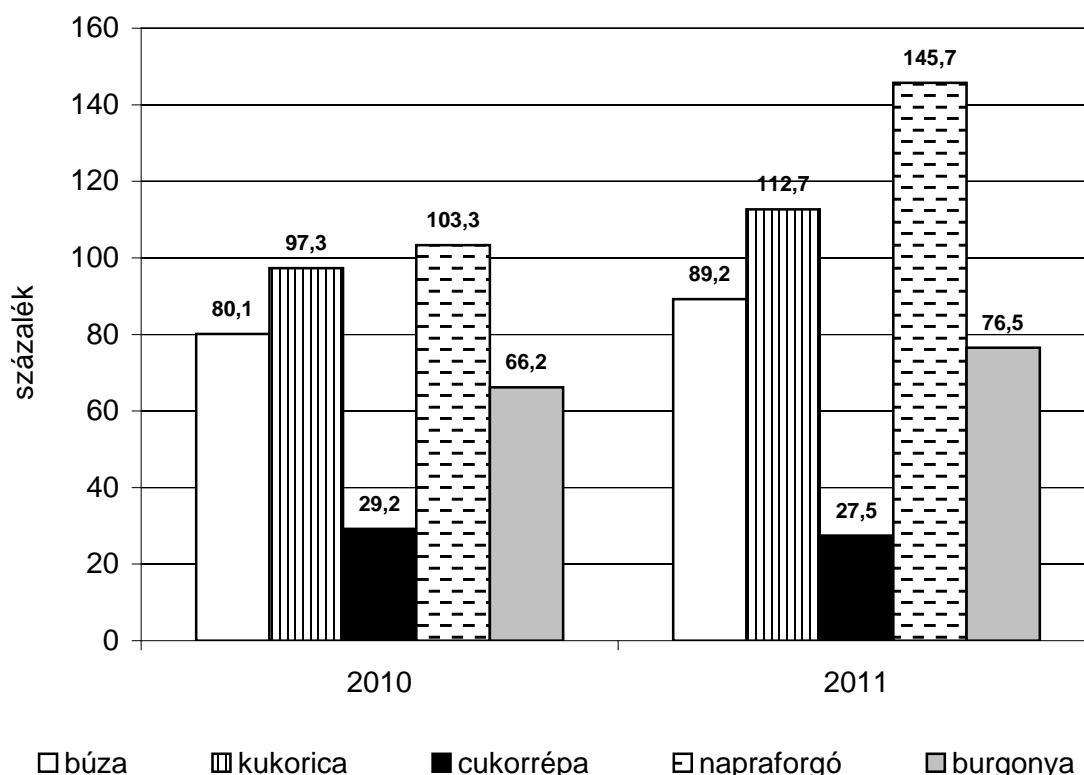
Gabonából 2011-ben közel 2,7 millió hektárról összesen 13,7 millió tonnát takarítottak be. A betakarított terület 3%-kal nagyobb, mint 2010-ben, az elmúlt öt év átlagától viszont 4%-kal elmarad. A termésmennyiség 12%-kal nőtt és a megelőző évek átlagát is felülmúlta. Kalászos gabonából összesen 5,6 millió tonna termett, 7%-kal több mint 2010-ben. Kukoricából 8 millió tonnát takarítottak be, 14%-kal többet, mint előző évben. A gabonák termésátlagai is nőttek, átlag feletti volt a kalászosok és a kukorica hozama is.

A legfontosabb kalászos gabonából, a **búzából 2011-ben** az előző évinél 3%-kal kisebb területen (978 ezer hektár) **4,1 millió tonnát**, a 2010. évinél közel 361 ezer

tonnával (10%-kal) többet *arattak*. *Rozsból 75 ezer, árpából 988 ezer tonna került betakarításra*. Előbbi termésmennyisége kismértékben csökkent, utóbbié 5%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest. *Zabból* az előző évinél **10%-kal többet** (129 ezer tonnát) *takarítottak be*, a triticales termésmennyisége (346 ezer tonna) 6%-kal maradt el a 2010. évitől. *Kukoricát* 1,230 millió hektárról, közel 14%-kal nagyobb területről takarítottak be. A **8,8 millió tonnás termés** 14%-kal meghaladja az előző évit.

5. ábra

**Néhány szántóföldi növény termésének alakulása
(2001-2005 évek átlaga = 100,0%)**

Forrás: KSH

Az utóbbi évek fokozódó időjárási szélsőségeit tekintve megállapítható, hogy többségében az aszályos évek vetették vissza a hozamokat, 2010-ben viszont a rendkívüli mennyiségű csapadék okozott problémát. A múlt évszázad elejétől kezdődő időszakban 2011 volt a legszárazabb év, azonban a gabonafélék terméseredménye így is kedvezően alakult. Az elmúlt 10 esztendőben a búza termésátlaga 2003-ban volt a legalacsonyabb (hektáronként 2,6 tonna), az elmúlt évben ez az érték 4,2 t/ha volt, ami az előző öt év átlagát 4%-kal múlja felül. Kukoricából 2007-ben termett a legkevesebb, hektáronként 3,7 tonna, 2011-ben pedig 6,5 tonna, ami 5%-kal magasabb a 2006-2010. évek átlagánál.

A főbb *olajos magvak betakarított területe* 2011-ben az előző évinél 7%-kal **nagyobb volt**, 813 ezer hektárról összesen **27%-kal többet takarítottak be** a

termelők, ami az előző öt év termésének átlagát is 11%-kal felülmúlja. **Napraforgóból** 16%-kal nagyobb területen, 42%-kal több, összesen **1,4 millió tonna** termett. A **repce** betakarított területe (234 ezer hektár) 10%-kal csökkent, de 527 ezer tonnás termésmennyisége a hozamnövekedés miatt **a 2010. évihez hasonló volt**.

Cukorrépából 2011-ben 15 ezer hektáron **856 ezer tonnát**, az előző évinél 5%-kal kevesebbet **termeltek**; termésátlagos hektáronként 56,5 tonna volt, az elmúlt öt év átlagánál 13%-kal magasabb. A cukorrépa-vetésterület 74%-a a Dunántúlon koncentrálódott 2011-ben, mivel a termést 2008-tól egyedül a kaposvári cukorgyár fogadja. **Burgonyából** 2011-ben **600 ezer tonna**, az előző évinél 23%-kal több **termett**.

3.2. Vetőmag-termesztés

Hazánk ökológiai adottságai, a vetőmag-termelési és feldolgozási tradíciója és tapasztalatai, valamint a logisztikai előnyök a hazai mezőgazdaság egyik legsikeresebb ágazatává tették a vetőmag-előállítást.

A vetőmagágazat – az egyes növénycsoportokon belül eltérő mértékben – export orientált. Magyarországon vetőmag-előállítás közel 130 ezer hektáron zajlott. A 2011. évben 220 056 t vetőmag került fémzárolásra. A 2011. évben fémzárolt vetőmag mennyisége megközelítőleg azonos volt a 2010. évben fémzárolt mennyiséghez viszonyítva.

A 2011. évi előállítás során a búza és kukorica esetében kimagaslóan magas a szemlélt területek nagysága, mindkét esetben meghaladta a 25 000 hektárt. Jelentősnek minősülnek még az 5600 hektáron szemlézett árpafajták, a közel 3500 hektáron szemlézett napraforgófajták, valamint a szója és a káposztarepce fajták közel 2500 hektár körüli területtel.

A magyar vetőmag-előállítás értéke közel **190 milliárd forint** volt. A kalászosok **10 milliárd forint**, a hibrid növények **160 milliárd forint**, a takarmánynövények és hüvelyesek **10 milliárd forint**, a zöldségnövények **10 milliárd forint** összértéket képviseltek.

A zöldség vetőmagoknál főként nem államilag minősített (fémzárolt), hanem standard vetőmagot forgalmaztak. 2011. évben 5500 ha-t kissé meghaladó területen szemléztek standard vetőmag előállítást. Fémzárolt vetőmag forgalmazására csak néhány növényfaj esetében, és korlátozott mértékben került sor.

A zöldségnövények piacán alapvetően két szegmens, a hobbikertészek, illetve az árutermelők felé történt értékesítés. A hobbi kategória alapvetően a kiskerti vetőmag, amely a színes, tasakos vetőmag forgalmazókat tömörítette. A piac mérete közel **2,5 milliárd forint** volt. Az árutermelők számára a profi vetőmag forgalmazók szegmense **6 milliárd forint** körüli forgalmazási értéket képviselt.

A dísnövények vetőmagjának forgalmazása Magyarországon számottevően a színes tasakos vetőmag forgalmazókon keresztül történt. A hobbi szegmens piac mérete **250-300 millió forint** volt.

A kiskerti vetőmag forgalom mind a zöldségek, mind pedig a virágok tekintetében folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott.

3.3. Kertészet

A 2010. évi kedvezőtlen időjárás miatti jelentős termés kiesést követően a kertészeti ágazat egy jó termésű évet várt 2011-re, ugyanakkor a tavaszi fagykárak és az E.coli fertőzés okozta válság újabb nehézségeket okozott. A gyümölcsstermesztésben az előző évihez képest 2011-ben 33%-os a visszaesés. A zöldségstermesztésben jó hozamok voltak, de az E.coli fertőzés miatt a fogyasztói kereslet erőteljesen csökkent. A májusi fagykárak következtében több termőterületen jelentős kiesések keletkeztek, a termőterület és a termésmennyiség is erőteljesen visszaesett.

Az E. coli fertőzés kapcsán a gyümölcs- és zöldségágazat termékeivel szemben kialakult európai fogyasztói bizalomvesztés okozta válság enyhítésére tette lehetővé az Európai Unió az ún. „**rendkívüli zöldség-gyümölcs támogatás**” jogcím alkalmazását. (A gyümölcs- és zöldségágazatnak nyújtandó ideiglenes és rendkívüli támogatási intézkedések megállapításáról szóló **2011. június 17-i 585/2011/EU bizottsági rendelet**), A 2011. év közepén rövid határidővel végrehajtott támogatási program révén az érintett termelők 390 millió forint támogatáshoz jutottak hozzá.

3.3.1. Zöldségstermesztés

Az előző évinél 11%-kal nagyobb területről, összesen mintegy 76 ezer hektárról takarítottak be zöldségfélét 2011-ben. **Összesen 1475 ezer tonna zöldség termett, 29%-kal több mint 2010-ben.** (Ebből a hajtatott zöldségfélék 3920 hektáron 353 ezer tonna termést biztosítottak¹²). A növekedés, illetve csökkenés mértéke zöldségfajonként és termőtájaként eltérő mértékű.

Az ipari zöldségfélék közül a csemegekukorica és a zöldborsó területe és hozama jelentősen nőtt az előző évihez képest. A **csemegekukorica termésmennyisége 427 ezer tonnát tett ki. Zöldborsóból** 16 ezer hektáron **99 ezer tonna termett**, mely 62%-kal haladta meg az előző évit. A **zöldbab 2000 hektárnyi** termőterületéről **17 ezer tonna** termést takarítottak be. Ennek 30-35%-a konzervipari, 65-70%-a pedig hűtőipari alapanyagként került értékesítésre. Elmondható, hogy a feldolgozásra szánt zöldségfajok esetében általában keresleti piac alakult ki. **Paradicsomból** közel **2000 hektáron 163 ezer tonnát termeltek**, ami a 2010. évi mennyiségnél 22%-kal több. **Zöldpaprikából 7%-kal nőtt a termésmennyiség**, 118 ezer tonnát takarítottak be az előző évinél kisebb termőterületről. A fűszerpaprika termőterülete 2011-ben növekedett, 2400 hektár körül alakult, a hozamok azonban alacsonyabbak voltak. Az export egyik legjelentősebb zöldségféléje, a görögdinnye termőterülete 6400 hektár volt 2011-ben. A jó termés hozamoknak köszönhetően **203 ezer tonna görögdinnye termett**. Fejes káposztából 2011-ben többet, kínai kelből viszont kevesebbet ültettek.

---

¹² Forrás: FruitVeB

A korai káposztafélék 70-80%-a exportra került. Az előző évi keresleti piac miatt *a vöröshagyma* terület 37%-kal bővült, *a termelés 58 ezer tonna volt*, mely az elmúlt évi eredményhez képest 41%-kal több. Fokhagymából több mint 1000 hektáron közel 6500 tonna termett, ami másfélszerese volt a 2010. évinek. *Karfiolból és brokkoliból ugyanannyit takarítottak be*, mint 2010-ben. Gombából enyhe növekedés volt tapasztalható, 2011-ben 14 ezer tonna termett.

A *hajtatott zöldségek* közül a paprika területe volt a legjelentősebb (1520 hektár, 151 ezer tonna). A salátafélék és káposztafélék területe összesen 1000 hektár körül alakult, míg paradicsom 450 hektáron került termesztésre és összesen 99 ezer tonna termett. Uborkát 120 hektáron hajtattunk.

3.3.2. Gyümölcsstermesztés

Összesen *91 ezer hektáron termeltek gyümölcsöt. A gyümölcs mennyisége* (513 ezer tonna) *33%-kal volt kevesebb, mint 2010-ben az almatermést drasztikusan visszavető tavaszi fagykár következtében.*

A meggy termésátlaga országosan 4,6 t/ha, a betakarított termés mennyisége 62 ezer tonna volt. A meggy termésátlag az előző évhez képest 20%-kal emelkedett, a 2007/2010. évekhez képest stagnált (nem egész 1%-kal csökkent). A termésmennyiség 19%-kal több volt a 2010-esnél és 2%-kal haladta meg a 2007/2010. évek átlagát.

A kajszibarack esetében évek óta csökken a termőfelület, ami a kajszii ültetvények előregedéséből fakad. Az újraterületesítés mértéke elmarad az évenként kivágott terület nagyságától. Az ültetvényekről 24,8 ezer tonna gyümölcsöt takaríthattak be a termelők 6,5 t/ha termésátlag mellett. A mennyiség 8%-kal, a termésátlag 9%-kal kevesebb az előző évinél, a 2007/2010. évek értékéhez képest pedig 9%-kal kisebb illetve 1%-kal nagyobb volt.

Az almaültetvényekben a tavaszi fagyok következtében gyenge volt a terméskötődés, illetve jelentős volt a gyümölchullás, emiatt közepes termés mutatkozott 2011-ben. A kisebb mennyiségű étkezési alma miatt keresleti piac alakult ki. Közel 293 ezer tonna almát takarítottak be 2011-ben, szemben a 2010. évi 497 ezer tonnával, ami 41%-os csökkenésnek felel meg. A 2007/2010. évek terméséhez képest 35%-kal termett kevesebb 2011-ben. A 8,85 t/ha termésátlag a 2010. évhez képest 39%-kal, az előző 4 évhez viszonyítva pedig 29%-kal volt kevesebb.

A körte az átlagosnál gyengébb hozamot adott, 17,3 ezer tonnát takarítottak be, míg 2010-ben 24 ezer tonna volt (29% illetve 24%-os visszaesés 2010. évhez és a 2007/2010. évekhez képest). A termésátlag 28 illetve 26%-kal volt kevesebb mint 2010-ben illetve 2007/2010. években. Az őszibarack mennyisége közepes, minősége nagyon jó volt 2011-ben. Az őszibarack területeken 42 ezer tonna gyümölcs termett szemben a tavalyi 53 ezer tonnával, így 21%-kal csökkent a

termés. A 2007/2010. évekhez képest 17%-os volt a termés kiesés. A termésátlag csökkenése az előző évhez viszonyítva 20, 2007/2010-hez képest 6%-os volt.

3.3.3. Szőlőtermesztés

A 2011. év jó év volt a szőlőtermesztésben, bár a tavaszi fagyok miatt termés kiesés volt tapasztalható, így mennyiségében az elmúlt öt év átlaga (496 ezer tonna) alatt maradt a termés. Az összes szőlőterület 72 ezer hektár, az előző évben a nyilvántartott terület 81 ezer hektár volt. Az előző évhez képest a jelentős csökkenés oka az, hogy a korábbi évek során a támogatott kivágás miatti területcsökkenés a területnyilvántartáson most került átvezetésre. A kevés csapadéknak és sok napsütésnek köszönhetően azonban a minőség rendkívül jó lett, a termelők kiváló borévjáráttal, magas mustfokkal számolhattak az előző évben. A szőlő betakarított összes termése 450 ezer tonna, szemben a 2010. évi 295 ezer tonnával. A leszűretelt szőlő termésátlaga országosan 6 t/ha volt. Borból 2,8 millió hektoliter került a pincékbe.

3.4. Dísznövénytermesztés, gyógynövény felvásárlás

A dísznövénytermesztésre használt terület 2011-ben 1438 hektár volt, 1,5%-kal nagyobb mint egy évvel korábban. Ebből szabadföldi 1287,4, fedett fűthető 109,8 és fedett fűtetlen 15,6 hektár volt. Az összes foglalkoztatott létszáma 2252 fő volt, ami 0,2%-kal kevesebb mint 2010-ben.

A dísznövénytermesztés nettó árbevétele 2011-ben 7927 millió forint volt, 4%-kal több mint 2010-ben. Ebből a faiskolák részesedése 3399 ezer forint (42,9%), a vágott-, cserepes-, hagymás növényeké pedig 4527 ezer forint (57,1%) volt. Az előbbi csoport árbevétele 1%-kal, míg az utóbbié 7%-kal nőtt az előző évhez képest. A hazai forgalom 2011-ben enyhén csökkent, az exportforgalom kelet felé mérséklődött, nyugat felé stabil volt.

A díszfaiskolákra, a rózsák és évelő dísznövények termesztésére a stagnálás jellemző. Az átlagosnál hidegebb időjárás és a szárazság sok kárt okozott a növényekben, főként a rózsánál.

A vágott virág importja 2011-ben is mintegy 10%-kal esett vissza, a cserepes növények esetében 10%-kal nőtt. Nagy mennyiségű másod- és harmadosztályú áru érkezik az országba. A hazai leveles dísznövénytermesztés az elmúlt években nagyon lecsökkent. Az egynyári- és balkonnövények piacára a jó minőségű, bőséges kínálat jellemző. Jellemző, hogy sok dísznövénykertész állította át gazdaságát a zöldségekkel együtt való termesztésre.

A *gyógynövény* ágazat két erősen elkülönülő területet jelent: a gyűjtést és a termelést.

A becsült adatok alapján ***a vadon termő gyógynövények gyűjtött mennyisége 2011-ben növekedett.*** A feldolgozásra kerülő drogtömeg 70%-a továbbra is gyűjtésből származik. A legfontosabb növények a csalánlevél, vadgesztenye-termés, kamillavirágzat, hársfavirág, zsúrlófű, csipkebogyó, cickafarkfű. Ezeket 80%-ban elsődlegesen feldolgozott alapanyagként EU-s országokba exportálják. A kivitel emelkedő tendenciája 2011-ben folytatódott. A felvásárlási árak 2010-hez képest stagnáltak, illetve bizonyos cikkek esetében (kamillavirágzat, hársfavirág) enyhe emelkedést mutattak.

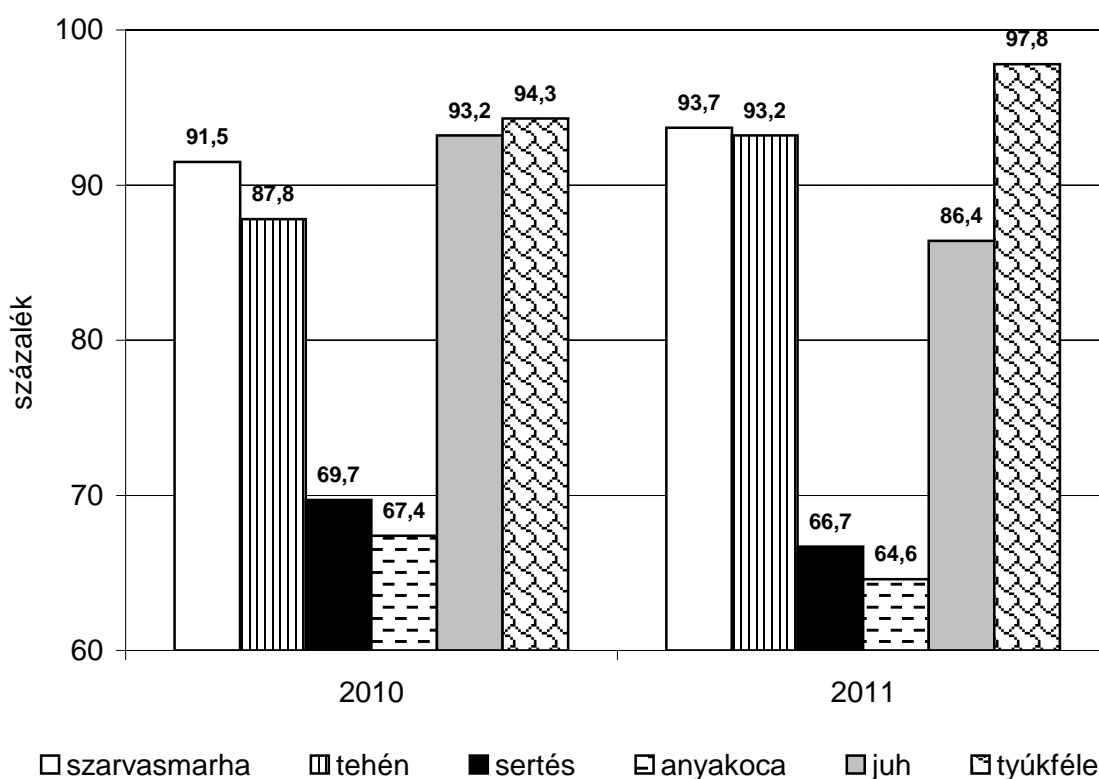
A termesztett terület nagysága az ipari növényekkel (mák, mustár, stb.) alig több 18 ezer hektárnál, gyakorlatilag ***stagnál.*** Bizonyos tradicionálisan magyar, termesztett gyógynövényekből, mint a borsos menta és a citromfű, belföldi hiány volt tapasztalható. A fontosabb termesztett gyógynövények a kamillavirág, izsópfű, cickafarkfű, articsóka, máriatövis, útifűlevél.

2011. év elején a 2004/24/EK irányelv életbe lépésével a gyógynövények és az azokból gyártott készítmények reflektorfénybe kerültek.

3.5. Állattenyésztés

A 2011. december 1-i összeírás alapján az előző évhez képest a szarvasmarha- (1,9%), a kecske- (6,7%), a ló- (13,9%) és a házinyúlállomány (18,0%) gyarapodott, míg a sertések (-4,5%), a juhok (-8,5%) és a baromfik (-2%) száma csökkent.

A december 1-i állatállomány alakulása (2001-2005 évek átlaga = 100,0)

Forrás:KSH

A tej- és marhahúsárak kedvező alakulásával összefüggésben **a szarvasmarhák száma** (2011-ben 694 ezer darab) több évtizedes fogyatkozást követően az elmúlt év során valamelyest **stabilizálódott**. A külföldi (főként törökországi) tenyésztés- és vágóállat kereslet kedvezett az állatlétszám növekedésének. A szarvasmarha állomány 65%-át gazdasági szervezetek, 35%-át egyéni gazdaságok tartják. Elsősorban az egyéni gazdaságok állománya bővült (5%-kal), a gazdasági szervezeteké lényegében nem változott. **A tehénállomány** 327 ezer darab volt, **6%-kal több** mint egy évvel korábban. A tejhasznú és húshasznú tehenek száma 4, illetve 8 ezerrel emelkedett az előző összeírás óta.

Fajtaösszetétel tekintetében a szarvasmarha-állomány 55%-a holstein-fríz fajta, aránya a tíz évvel ezelőtti fajtaösszeírás óta 10 százalékponttal mérséklődött. A magyartarkák aránya tíz év alatt 18%-ról 15-re csökkent. Az összállományon belül a magyar szürkék aránya jelentősen (0,7-ről 5%-ra) nőtt.

A sertésállomány az elmúlt évek tendenciáját követve tovább apadt, 2011 decemberében 3025 ezer db volt, ez 5%-kal kevesebb az előző évinél. Az állomány csökkenése 2006-2010 átlagát tekintve 14,3%. A visszaesés a gazdasági szervezeteket jellemezte, ott 7%-kal kevesebb a sertések száma mint egy évvel korábban (2011-ben 2158 ezer darab), **az egyéni gazdaságokban ellenben** – 2003

óta először – *enyhe növekedés (2%) volt tapasztalható. A 210 ezres kocaállomány 4%-kal maradt el az egy évvel korábbtól.*

A sertéstartás jövőképét az is árnyalja, hogy míg a korábbi évtizedekben a kedvező keresleti és árhatások következtében megélné a sertéstartási kedv, addig az elmúlt 6-8 évben már nem voltak megfigyelhetők élénkülő szakaszok, a kedvezőbb piaci és árhatásokra a termelők legfeljebb a kivágások elhalasztásával válaszoltak. Ez történt 2011-ben is, az utolsó negyedévi rendkívüli áremelkedés csupán a takarmányárak emelkedését követte, a sertéslétszámra kedvező hatást nem gyakorolt.

A juhállomány 1081 ezer darab volt, összességében 8%-kal – ezen belül az anyajuhok száma 3%-kal – csökkent 2010-hez képest. Az állatlétszám az elmúlt évtized közepéig növekedett, 2006 óta viszont folyamatosan visszaesett. A juhállomány 87%-át egyéni gazdaságok, 13%-át gazdasági szervezetek tartják, az arány az utóbbi 10 évben nem változott. A juhot tartó gazdasági szervezetek száma egy év alatt 4%-kal, az egyéni gazdaságoké 26%-kal emelkedett, számuk 390 darab, illetve közel 30,7 ezer volt. A hazai mérsékelt kereslet mellett az ágazat jelentős exportot bonyolít.

A hazai lóállomány nagysága az elmúlt években folyamatosan emelkedett. 2011. december 1-én az ország lóállománya 74 ezer volt, az egy évvel ezelőttnél 9 ezerrel több, ezen belül a kancaállomány 6 ezerrel nőtt, számuk 41 ezer volt. A lóállomány Magyarországon alapvetően szabadidős tevékenységeket (sport, hobbi, turizmus), valamint génmegőrzési célokat szolgál. A lóhúsfogyasztás hazánkban nem jellemző, vágási célra, élő lovat főleg Olaszországba exportáltunk, 2011-ben 1344 tonnát, 606 619 000 forint értékben (2 218 000 EUR) A lovas ágazatot érintő kormányzati feladatok összehangolása érdekében 2011-ben miniszterelnöki megbízott került kinevezésre a nemzeti lovas stratégia elkészítésére és végrehajtására.

A *kecskeállomány* 2011. december elején 81 ezer darab volt, a 967 ezres *házinyúl*-állomány 141 ezerrel több az egy évvel korábbinál. A *vágógalambok* száma 185 ezer, a *méh*családoké 743 ezer volt.

A baromfiállomány igaz 2011-ben **2%-kal** kevesebb volt, mint egy évvel korábban, viszont **a megelőző öt év átlagát (2006-2010) 5%-kal** meghaladta. A baromfiállomány **79%-át** kitevő tyúkok száma decemberben **32,9 millió** volt, **3%-kal** több mint egy évvel korábban. A tojótyúkok tartására vonatkozó feltételek szigorodása miatt, a tojóállomány 2011 decemberében **6,6%-kal, 11,7 millió** darabra csökkent, 2010 decemberéhez képest. A **2,99 milliós** pulykaállomány **5,3%-kal** esett vissza, míg az **1,187 milliós** lúdállomány **14,2%-kal**, a **4,436 milliós** kacsállomány pedig **23,7%-kal** volt kevesebb 2011 decemberében, mint 2010 azonos időszakában.

A baromfiállomány közel kétharmada volt vágóállat 2011-ben, amelynek nagysága a jövedelmezőség alakulásának függvényében évente többször változik. A lúd ágazatot egyértelműen negatívan érintette a kényszeretetés és a tollfosztást

övező médiakampány. A kacsállomány az elmúlt években számottevően nőtt, 2011-ben azonban jelentős visszaesést mutatott. Az állomány korábbi gyarapodása részben összefügg a libamáj exportkeresletének csökkenésével, valamint a lúdtartás visszaesésével, ami a kacsatartóknak kedvezett, egyúttal elősegítve a kacsafogyasztás növekedését is.

A baromfifélék közül a tyúkok **34%-a**, a lúdállomány **59%-a**, a kacsállomány **41%-a**, míg a pulykák **11%-a** tartozott egyéni gazdaságokhoz 2011-ben.

Az AKI tesztüzemi adatai alapján **a teljes baromfiágazat jövedelmezősége 2010-2011 között javult. Az adózás előtti eredmény számosállatra¹³ vetítve az egyéni gazdaságokban megduplázódott**, 2010-2011 között számosállatonként 49,5 ezer forintról **98,9 ezerre nőtt**, míg társas gazdaságokban 29 százalékkal, számosállatonként 23,8 ezer forintról 30,49 ezer forintra emelkedett. Az összes gazdaság adatai alapján a baromfiágazatban **a nettó hozzáadott érték 2010-2011 között 156,63 ezer forintról 223,1 ezer forintra, 42%-kal emelkedett.**

13. táblázat

Vágóállat- és állattermék-termelés alakulása

Megnevezés	Mértékegység	2007	2008	2009	2010	2011 ⁺
Vágóállat összesen	ezer tonna	1 396	1 400	1 356	1 329	1 361
Ebből: vágómarha	ezer tonna	89	88	80	81	78
vágósertés	ezer tonna	643	620	570	553	548
vágójuh	ezer tonna	21	20	19	19	18
vágóbaromfi	ezer tonna	616	646	660	650	691
Áruhal	ezer tonna	21	20	20	19	19
Tehéntej	millió liter	1 794	1 792	1 712	1 641	1 690
Tyúktojás	millió darab	2 843	2 879	2 741	2 732	2 487
Gyapjú	tonna	4 603	4 535	4 483	4 070	3 989

⁺előzetes adatok

Forrás: KSH, saját számítás

A vágóállat-termelés 2011-ben 1,4 millió tonna volt, 32 ezer tonnával, **2,4%-kal több az előző évinél**. A vágóállat-termelésből a vágóbaromfi 51%-kal, a vágósertés 40%-kal részesedett. A vágóbaromfi mennyisége az előző évihez képest 6%-kal nőtt, a vágósertése a tavalyi értéket csak megközelítette. Vágómarhából az elmúlt évekhez hasonlóan tovább mérséklődött a termelés.

¹³ Számosállat: az állatállomány nagyságát összefoglalóan kifejező egyenértékszám. A különféle állatfajok eltérő korú és ivarú állatainak összeadására szolgál. A számosállat 500 kg élősúlyú állatot vagy állatcsoportot jelent. Tapasztalati átszámítási kulcsszáma átlagos összetételű állomány esetén a következő: 1 db tyúk 0,004, 1 db liba 0,007, 1 db kacs 0,004, 1 db pulyka 0,013, 1 db egyéb baromfi 0,008 számosállat

A fajlagos mutatók alakulása

Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011 ⁺	2011/2010 (előző év = 100,0)
Egy tehénre jutó tejtermelés (l)	6 693	6 788	6 661	6 696	6 759	100,9
Egy juhra jutó gyapjútermelés (kg)	3,8	3,9	4,0	3,6	3,8	105,6
Egy tyúkra jutó tojástermelés (db)	218	215	215	218	226	103,7

+ előzetes adat

Forrás: KSH

Az állati termékek közül **tehéntejből 1,69 milliárd litert, az előző évinél 3%-kal többet termeltek.** Ezen belül a felvásárlás 7,9%-kal 1,23 milliárd literre emelkedett. Az egy tehénre jutó tejtermelés növekedett. **Tyúktojásból 2,49 milliárd darabot, 9%-kal kevesebbet termeltek a gazdaságok.** Az egy tyúkra jutó tojástermelés még sohasem volt ilyen magas. A nyersgyapjú termelése 2%-kal maradt el az előző évitől.

A méhészet a mezőgazdaság bruttó termelési értékének 1%-át, az állattenyésztésnek közel 3%-át adja. A méhészeti ágazat 2011-ben is mintegy 16-18 ezer család megélhetéséhez nyújtott kiegészítő vagy fő jövedelemforrást, így közvetve hozzájárult a vidék népességmegtartó képességéhez, valamint az ökológiai egyensúly fenntartásához. A méhcsaládok több mint 17 500 méhészt tulajdonában vannak és számuk meghaladta az 1 milliót 2011-ben. Az 5 évvel ezelőtti adatokhoz képes a méhészek számában és a méhcsaládszámokban is 12 %-os emelkedés mutatkozik.

Hazánk területi méretéhez, lakosságának számához viszonyítva jelentős méztermelő országnak számít, a világ mézkereskedelméből 5 % részesedése van a magyar méznek. Az 1999-2009 években méztermésünk 15-26 ezer tonna között változott. Az utóbbi években 25 ezer tonna volt a méztermelésünk, melynek háromnegyed részét exportáljuk. A kivitel 80%-a három országba: Olaszországba, Franciaországba és Németországba irányul. Az olcsó tömegméz a dél-amerikai vagy kelet-ázsiai piacokról érkezik az Unióba, ezért a magyar méz elsősorban a kiváló minőségű, javító mézek piacán versenyképes. Belső fogyasztásunk folyamatosan nő a húsz évvel ezelőtti 20dkg/fő/évről 60-70 dkg/fő/év-re. Így mintegy 6000 tonna méz itthon fogy el. A rendszerváltás óta **különösen a közvetlen termelői értékesítés nőtt,** maguk a méhészek egyre több mézet adnak el üvegben.

A hazai méztermelés elsődleges termékei a méz, a virágpor, a propolisz és a viasz. A magyar méztermelésben meghatározó az akácméz, mely az éves termés felét adja. Nagyobb mértékben még repce- és a napraforgómézet termelnek.

A méhészetnek fontos közvetett gazdasági haszna is van, **egyre nagyobb figyelmet kap a méhek megporzó tevékenysége, amely a növénytermesztésben és kertészetben** gazdasági eredményként realizálódik. A méhészet támogatása

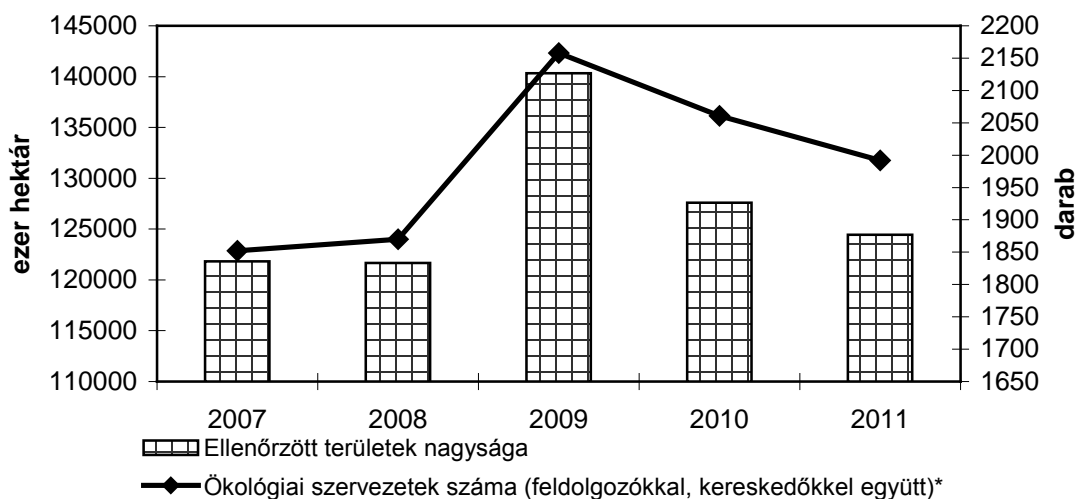
elsősorban a Méhészeti Nemzeti Program keretében valósul meg. (erről bővebben a 21.2.4. alfejezetben).

3.6. Ökológiai gazdálkodás

Magyarországon jelenleg két ellenőrző szerv jogosult az ökológiai gazdálkodók ellenőrzésére, a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. és Hungária Öko Garancia Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Ellenőrző és Tanúsító Kft. E két szervezet szolgáltat rendszeresen (évente) adatokat az ökológiai (átállt és átállás alatt) területek nagyságáról, az üzemek számáról, az állatállományról, illetve a termelési szerkezetéről.

7. ábra

Az ellenőrzött területek nagyságának és szervezetek számának alakulása (2007-2011)

Forrás: A Biokontroll és Hungária Ökogarancia éves jelentései alapján AKI összeállítás

Magyarországon 2011-ben 124,4 ezer hektáron folyt ökológiai gazdálkodás, amiből 98 ezer hektár már átállt, 26,5 ezer hektár átállás alatt álló terület. Emellett 5867 hektárnyi halastó is ökológiai termesztés szerint működik. Az ökológiai gazdálkodással, termékekkel foglalkozó szervezetek száma 1992 darab volt, legnagyobb részük, 1538 mezőgazdasági termelő (beleértve a méhészeket, vadon termő növények gyűjtőit, halgazdaságokat), 239 feldolgozó, 215 nagy- és kiskereskedelemmel foglalkozó vagy importőr vállalkozás.

Az ökológiai területek nagysága, illetve az ökológiai gazdálkodással, termékekkel foglalkozó szervezetek száma uniós csatlakozásunk óta inkább stagnál, mint növekszik. A statisztikai adatgyűjtés kezdetétől (1990-es évek eleje) 2005-ig bezárólag mérhettünk töretlen, dinamikus növekedést, azóta évről évre hol növekszik, hol kissé csökkent az ellenőrzött terület és gazdálkodók száma. Ez részben az ágazat szabályozásával, támogatásával függ össze, részben szerkezeti- és piaci problémákkal magyarázható. A 2008-as gazdasági válság világszerte visszavetette az ökológiai termékek fogyasztását. Ez a visszaesés 2009-ben vált

érzékelhetővé a termelők számára és némi csúszással, 2010-ben következett be az ökológiai művelés alatti területek nagyságának csökkenése. Mivel a támogatást elnyert gazdálkodók 5 évre elkötelezik magukat az ökológiai gazdálkodás folytatása mellett, a felhagyók minden bizonnyal azok közül kerültek ki, akik támogatás nélkül, piaci feltételek mellett gazdálkodtak, mert támogatás nélkül, illetve a romló piaci feltételek mellett nem volt már gazdaságos számukra ez a tevékenység.

A termelési szerkezetben dominál a szántóföldi termelés és a rét-legelő, 2007 és 2011 között alig történt elmozdulás az arányokban. Pozitív fejlemény, hogy megduplázódott az ültetvények aránya (abszolút értékben 2561 hektárról 5310 hektárra nőtt).

15. táblázat

Az ökológiai művelés alatt álló termőterület fő művelési ágak szerint

Megnevezés	2007		2011	
	hektár	arány (%)	hektár	arány (%)
Szántó összesen	48 017	37,1	49 118	39,5
Rét, legelő	70 634	54,6	64 312	51,7
Ültetvény összesen	2 966	2,3	5 310	4,3
Ugar	1 822	1,4	4 031	3,2
Egyéb termőterület	5 831	4,5	1 656	1,3
Összesen	129 270	100,0	124 427	100,0

Forrás: A Biokontroll és Hungária Öko Garancia éves jelentései alapján AKI összeállítás

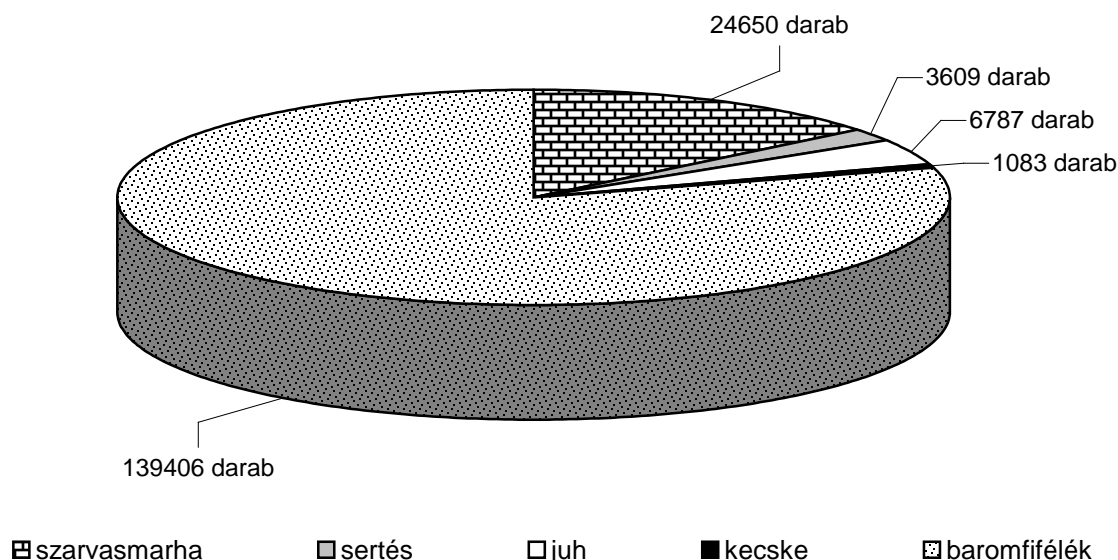
A szántóföldi termelésen belül a gabonafélék a meghatározóak (2011-ben a szántó 47%-án termelték ezeket), de magas a tömegtakarmányok (35%) és az ipari növények (16%) aránya is.

A termékszerkezet változatlanságának elsősorban az az oka, hogy öko minőségben a legegyszerűbben a szántóföldi növények termesztethetők. A zöldség-gyümölcs ökológiai termesztése a magas élőmunka igény, többféle potenciális kártevő miatt kockázatosabb és költségesebb. A termelési szerkezet egyenesen következik az ágazat exportorientáltságából is. A gabonafélék, olajnövények, takarmánynövények nagy volumenben, egyszerűen szállíthatók, sok integrátor szervezet foglalkozik termeltetésükkel és nagykereskedelmükkel.

A bonyolultabb termesztési technológia, nagyobb kockázat mellett az értékesítési nehézségek is visszatartják a hazai termelőket a zöldség-gyümölcs termesztéstől. Az ezekhez a termékekhez szükséges raktározási, logisztikai eszközök hiányosak, kevés a feldolgozó kapacitás, ezért főleg azok foglalkoznak ezzel, akik a hazai piacra termelnek, melynek felvevő képessége egyelőre nagyon kicsi.

Az ökológiai állatállomány túlnyomó többsége 2011-ben baromfiféle és szarvasmarha volt, ezt követi a sertés- és juhállomány.

Az állatállomány megoszlása fajok szerint (2011)

Forrás: A Biokontroll és Hungária Ökogarancia éves jelentései alapján AKI összeállítás

3.7. Felvásárlás, intervenció

A mezőgazdasági termékek felvásárlásának volumene 2011-ben az előző évi szinten maradt (+0,2%), a növénytermesztési és kertészeti termékeké 6%-kal mérséklődött. Az ipari növények mennyisége megegyezik a 2010. évvel, gabonafélékből 12%-kal, gyümölcsökből 26%-kal kevesebbet vásároltak fel, de a zöldségfélék mennyisége 16%-kal emelkedett 2011-ben. Az évek óta tartó csökkenés után *az élő állatok és állati termékek felvásárolt mennyisége 2011-ben 6%-kal nőtt.* Állati termékekből 8%-kal vásároltak fel többet, mint az előző évben, az élő állatok esetében pedig 5%-os növekedés történt.

A termelés és felvásárlás volumene közötti különbségek (10, illetve 0,2 %-os bővülés) abból adódhatnak, hogy az utóbbi nem tartalmazza a saját felhasználást (pl. takarmány), illetve a termelők közvetlen értékesítését (a fogyasztóknak, vagy külföldre). Valamint több terméknél (pl. gabona) jelentős a raktározás, az értékesítés gyakran csak a következő évben történik a magasabb ár reményében.

A gabona intervenciós felvásárlásra egyedüli nyitott intézkedés a búza felvásárlás volt, más termékekre nem nyitott az Európai Bizottság lehetőségét. Búza intervencióra – felajánlás hiányában – 2011-ben a magas piaci árak miatt nem került sor.

A szerződött raktárak száma 2011-ben 74 darab volt, mely a megyénként előírt 20 ezer tonnás intervenciós központok tartása miatt szükséges. A 2010-ben bevezetett hatósági raktárszerződéseknek köszönhetően 2011-ben a tárolásból eredő veszteségek minimálisra csökkentek.

A teljes intervenciós gabonakészlet elfogyott 2011-ben, a raktárak szeptemberre kiürültek. A nyitókészletként rendelkezésre álló, összesen 413,4 ezer tonnányi búzából és árpából álló gabonakészlet nagy részét, 383,7 ezer tonnát az EU élelmiszersegély céljára különítette el, a többit, 29,7 ezer tonnát pedig a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal normál módon értékesítette.

Az Európai Unió élelmiszersegély programja keretében a Magyarországon tárolt intervenciós gabonakészletből az EU összesen 383,7 ezer tonna búzát és árpat használt fel, melyből 132,4 ezer tonnát Magyarország, 251,3 ezer tonnát pedig Románia és Görögország rendelkezésére bocsátottak.

Alkohol és bor intervenciós felvásárlás jogszabály szerint már nem lehetséges. A korábbi években felvásárolt alkoholból 2011-ben összesen 54,7 ezer hektoliter állt a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal rendelkezésére. A korábbi évtől eltérően 2011-ben az EU ipari célra is meghirdette az eddig bioetanol céljára tárolt alkoholt, így az év során az alkohol készletek teljes mértékben értékesítésre kerültek. A kitárolások év végéig nem fejeződtek be.

A rendkívüli piaci helyzetre való tekintettel 2011 februárjában az EU megnyitotta a sertés magántárolás jogcímét. A magántárolás során a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal 221,3 millió forint támogatást (tárolási díj kompenzációt) fizetett azon gazdálkodóknak, akik vállalták, hogy a fagyasztott terméket a krízis ideje alatt, előre meghatározott ideig nem viszik piacra. A jogcím során 1825 tonna hús került a hűtőházakba 90, illetve 120 napos időtartamokra.

Az EU Élelmiszersegély Program keretében a Magyarország számára felhasználható intervenciós áru, illetve költségvetési keret két külön közbeszerzési eljárást követően teljes mértékben kihasználásra került. A programban négy szerződött segélyszervezet tevékenykedett, és főként települési önkormányzatok, illetve a segélyszervezetek helyi tagszervezetei útján valósult meg az élelmiszerek rászorulóknak részére történő szétosztása. A 2011-es év során 11824 tonna gabona alapú termék került kiosztásra. Élelmiszersegély osztására összesen 2152 településen került sor, amelybe Budapest 17 kerülete is beletartozott.

3.8. Áralakulás

Az agrártermékek termelőiár-szintje a 2010. évi 16,8%-os növekedés után 2011-ben további 19,3%-kal emelkedett. A növényi termékek termelői árszínvonala 21,6%-kal, az élő állatok és állati termékeké 15,3%-kal bővült. A mezőgazdasági termelés ráfordítási árai valamivel visszafogottabban, 12,9%-kal nőttek. A kedvező változások miatt az agrárrolló (a mezőgazdasági termelői árszint és a ráfordítási árszint hányadosa) 2010 után 2011-ben is jelentősen, 5,7%-kal javult.

**A mezőgazdasági termékek termelői árának változása
az előző év azonos időszakához viszonyítva (%)**

Megnevezés	2009. jan.-dec.	2010. jan.-dec.	2011. jan.-dec.
Mindösszesen	-9,5	16,8	19,3
<i>Növények összesen</i>	<i>-12,7</i>	<i>27,6</i>	<i>21,6</i>
Gabonafélék	-14,2	32,5	30,1
Ipari növények	-14,1	11,1	33,2
Burgonya	7,0	34,2	-12,7
Friss zöldségek	-6,9	21,9	-11,8
Gyümölcsfélék (szőlővel)	-19,3	51,3	17,1
Élő állatok és állati termékek	-4,6	1,8	15,3
Élő állatok	0,3	-1,4	15,0
Vágómarha	8,3	8,8	42,3
Vágósertés	4,4	-6,0	9,8
Vágóbaromfi	-5,6	1,0	15,5
Állati termékek	-15,3	10,1	16,0
Tej	-22,4	13,6	19,8
Tyúktojás, étkezési	4,8	-0,2	1,5

Forrás: KSH

A gabonafélék termelői ára a 2010. évi 32,5%-os növekedés után 2011-ben is 30,1%-kal emelkedett. A búza és a kukorica ára különösen az év első felében volt igen magas – és az év második felében bekövetkezett mérséklődés ellenére – éves szinten 30,4%-kal nőtt a búza, és 29,9%-kal a kukorica ára. A gabonafélék körében kisebb arányt képviselő árpa esetében még ennél is nagyobb, 60%-os áremelkedés történt. Az ipari növények termelői ára a 2010. évihez képest 33,2%-kal, ezen belül az olajnövények ára 27,7%-kal nőtt. A burgonya és a zöldségfélék termelői ára a 2010. évi jelentős emelkedést követően 2011-ben 12,7%-kal, illetve 11,8%-kal csökkent. A gyümölcsök árindexe 2010 után 2011-ben is növekedett, bár kisebb mértékben, 17,1%-kal. A gyümölcsfélék körében az alma árnövekedése a meghatározó, melynek mértéke 19,3% volt.

A vágóállatok termelői ára 15%-kal, az állati termékeké 16%-kal emelkedett 2011-ben. A vágóállatok termékcsoportban a vágómarha ára nőtt tavaly a legnagyobb mértékben – 42,3%-kal –, melyet a 2010 második felétől jelentkező erősödő külföldi kereslet váltott ki. A vágósertés felvásárlási ára az év eleje óta folyamatosan nőtt, a növekedés mértéke az utolsó két hónapban már 25% körüli volt, ami éves szinten 9,8%. A tej felvásárlási ára két éve folyamatosan emelkedik. A 2010. évi 13,6%-os növekedést 2011-ben újabb 19,8% követte. A tojás ára augusztus végéig nem érte el 2010 azonos időszakának értékét, azonban a decemberi 40,9%-os emelkedés következtében éves szinten 1,5%-kal meghaladta a tavalyi árat.

A mezőgazdasági termelés ráfordítási árai 2011-ben 12,9%-kal nőttek az előző év azonos időszakához viszonyítva, ami a folyó termelő-felhasználás

árszínvonalának 14,7%-os növekedéséből, valamint a mezőgazdasági beruházások árszínvonalának 0,8%-os csökkenéséből adódott.

A folyó termelő-felhasználáson belül az üzemanyagok árának 17,7 és a fűtőanyagok árának 8,8%-os emelkedésének következményeként 12,9%-kal nőttek az energiaárak. A műtrágyaárak a 2010. évi 10,9%-os csökkenés után 23,6%-kal nőttek 2011-ben, ezen belül az egyszerű műtrágyáké 24,7, az összetett műtrágyáké 21,8%-kal. Az energiaárak emelkedésének hatása tehát a műtrágyaárakban is jelentkezett. A takarmányok ára is jelentősen, 27,6%-kal nőtt az előző évihez viszonyítva: az egyszerű takarmányoké 38,3, a keverék takarmányoké 21,7%-kal.

A mezőgazdasági beruházásokon belül a mezőgazdaságigép-beruházások árának 2,7%-os csökkenése, valamint az épület-beruházások árának 2,1%-os emelkedése figyelhető meg.

Az **agrárrolló** nemzetközi összehasonlításra alkalmas mutató, a mezőgazdasági termelői árak és a termeléshez felhasznált inputok árváltozásának viszonyát és ezáltal a termelők jövedelmére gyakorolt hatását mutatja. Viszont nem tükrözi teljeskörűen a mezőgazdaság jövedelmezőségének változását, mivel azt az árhatások mellett számos egyéb fontos tényező is befolyásolja, mint például a termésmennyiség, a mezőgazdasági termelő által kapott támogatások, vagy a ráfordítási árak között nem szereplő, de a termeléshez kapcsolódó kiadások, mint például a hitelkamat vagy földbérleti díj.

Az agrárrolló értéke 2011-ben 105,7% volt – azaz 2010 azonos időszakához viszonyítva a mezőgazdasági termelői árak nagyobb mértékben emelkedtek, mint a ráfordítási árak, tehát az árváltozás pozitívan hatott a mezőgazdaság jövedelmezőségére.

4. Erdő- és vadgazdálkodás, halászat

4.1. Erdőgazdálkodás

Az erdőgazdálkodás ügye fokozatosan felértékelődik egyes ökológiai, a gazdasági és társadalmi problémák megoldásában betöltött szerepe miatt. A szigorúan vett erdőgazdálkodás éves teljesítménye a nemzetgazdaság egészében (GDP) csupán 0,1%-ot képvisel. Az erdőgazdálkodás anyagi teljesítményét és az erdő vagyoni értékét, valamint annak anyagi hozadékát sokszorosan meghaladja az az immateriális érték, amelyet az erdő a társadalom egészének szolgálatában tölt be, sokirányú védelmi és közjóléti funkción keresztül.

Magyarországon az erdőterület évről évre nő, 2011-ben elérte a 2 millió hektárt, ezáltal az összes favagyon is folyamatosan gyarapszik, így hazánk élőfa készletének anyagi értéke óvatos becsléssel is meghaladja az 1000 milliárd forintot. Az erdőből származó faanyagra és erdei melléktermékekre épülő úgynevezett fa- és nem faalapú iparban, valamint az egyéb gazdasági ágazatokban keletkező hozzáadott értékkel együtt a magyar erdők jóval nagyobb részarányban járulnak hozzá a nemzetgazdaság teljesítményéhez, mint azt korábban említettük. A hazai megújuló energiatermelésben évek óta tartósan meghatározó szerepet játszik a fás biomassa. 2010-ben a zöldáram-termelésnek több mint felét, a fűtésszektorban felhasznált bioenergia több mint 60%-át a magyar erdőkből kikerült faanyag adta. Ezzel együtt a magyar erdők a Kiotói Jegyzőkönyv számára 2008 óta készített üvegházgáz-leltárak szerint minden évben összességében kb. 3000 Gg¹⁴ CO₂-t kötnek meg, azaz a gazdálkodás eredményeként az erdők jelentősen több CO₂-t kötnek meg, mint amennyit a fakitermelések onnan kiemelnek.

Az összes erdőterületből 62,8% gazdasági rendeltetésű, 36,1% védelmi rendeltetésű, és 1,1% közjóléti (egészségügyi-szociális, turisztikai, oktatási) célokat szolgáló erdő. Évek óta tovább növekszik a védelmi erdők aránya a gazdasági erdők arányával szemben.

Az ország erdőgazdálkodás alá vont területe 2011-ben 2,05 millió hektár, ami Magyarország összes földterületének több mint egyötöde, s ennek 94%-án (1,9 millió hektár) pedig faállomány található. A faállománnyal borított területet alapul véve **az ország erdősültsége 20,7%. Hazánkban a szántó után az erdő a második legnagyobb területű művelési ág.**

Az általános európai helyzettől eltérően, nálunk az összes erdőterület nagyobb részét **lombos fafajokból álló elegyes erdőtársulások** teszik ki. A lombos erdőállományok területaránya 88,7%, az egyre visszaszorulóban lévő fenyőerdők mindössze 11,3%-nyi területen vannak jelen. Az őshonos főfafajú erdőállományok több mint 57,0%-os részarányt képviselnek. Az idegenhonos erdőállományok közül

---

¹⁴ Gg: gigagramm, 1 Gg=1000 tonna

érdemes még kiemelni az akácosokat (24,0%) és a nemes nyarasokat (6,5%). Jellemző a fajok sokfélesége és az elegyesség. A hazai erdők összetételük alapján változatosak, ökológiailag stabilak.

A faállományok összesített fatérfogata a korábbi évek emelkedő tendenciájával megegyezően a tárgyévben is növekedett, a 2012. január 1-jei állapot szerint **362 millió köbmétert** tett ki, ami az előző évinél 3 millió köbméterrel több.

Az erdőtervezett területek tulajdoni megoszlása az elmúlt évekhez hasonlóan, a következő:

- állami tulajdon: 1,16 millió hektár (56,4%);
- közösségi tulajdon: 0,02 millió hektár (1,1%);
- magántulajdon: 0,87 millió hektár (42,5%);

Az erdőben gazdálkodási tevékenységet kizárólag az erdészeti hatóság által kiadott erdőterv határozat előírásainak megfelelően, a tevékenység előzetes bejelentését követően lehet végezni. Bejelentés nélküli fakitermelés esetén az erdészeti hatóság az erdőgazdálkodót (tulajdonost, jogszerű használót) erdőgazdálkodási bírsággal sújtja. Erdőterv határozatot az erdő tulajdonosa vagy jogszerű használója csak akkor kaphat, ha előzetesen kérte az erdészeti hatóságnál erdőgazdálkodói nyilvántartásba vételét. Az erdőgazdálkodói nyilvántartás adatai szerint az ország erdőterületének több mint 90%-án tevékenykedik az erdészeti hatóságnál bejegyzett erdőgazdálkodó.

Magyarországon az erdők és az erdőgazdálkodás ügyével kapcsolatban egységes szakpolitika érvényesül, amelynek alapja a Kormány 1110/2004. (X. 24.) számú határozatával elfogadott, a 2006-2015 közötti időszakra vonatkozó **Nemzeti Erdőprogram**.

Az állami erdőgazdálkodás jó szakmai színvonalon áll. Az állami erdők kezelése összhangban van a társadalom által meghatározott és az erdő-, illetve a természetvédelmi törvényben megszabott szakmai követelményekkel. A 22 állami, köztük a három Honvédelmi Minisztérium által meghatározott szakfeladatot ellátó erdőgazdasági zártkörűen működő részvénytársaság, elsősorban a gazdálkodásuk során megtermelt források felhasználásával, már több évtizede biztosítja a kezelésükben lévő erdőterületek védelmi, közjóléti funkcióinak magas színvonalú ellátását.

A magán- és közösségi tulajdonú erdőkben folyó gazdálkodás színvonala rendkívül heterogén. A több mint 34 ezer erdőgazdálkodó jellemzően kisüzemi területeken gazdálkodik – kb. 20 hektáros az átlagos üzemméret –, jelentős részüknek nincs kellő gyakorlata az erdőgazdálkodás területén. Az erdőgazdálkodás megfelelő szakmai színvonalának biztosítása érdekében minden erdőgazdálkodónak jogosult szakszemélyzetet kell alkalmaznia. Az erdőtulajdonosi kör kb. 300 ezer fő körüli. Egy-egy földrészletet akár több tucatnyi, sokszor igen különböző érdekeltségű tulajdonos birtokol. *A kis erdőterületeken gazdálkodók jellemzően alacsony érdekeltséggel és közepes szakmai színvonalon tevékenykednek.* A kialakult helyzetben segít a jól működő erdészeti személyzeti-szaktanácsadási rendszer, illetve az erdészeti

szakszemélyzet kötelező továbbképzése, amely során az erdészeti hatóság folyamatosan a legfrissebb információk átadását végzi.

A fakitermelés 2011-ben is az ágazat legfontosabb bevételi forrása volt. Az erdőgazdálkodók több mint 150 ezer hektár erdőterületen végeztek fahasználati tevékenységet, amelyről 8,1 millió köbméter fatömeget termeltek ki. Ez a mennyiség 656 ezer köbméterrel haladja meg az előző évit, ami a tartamos gazdálkodás feltételeinek még messzemenően megfelel.

Az erdőgazdálkodók a jogszabályokban előírt erdőfelújítási kötelezettségeiknek megfelelő színvonalon tettek eleget. A tárgyévben befejezett erdőfelújítások területe 16 ezer hektár, a keletkezett erdőfelújítási kötelezettség területe 24 ezer hektár volt. Az összes kötelezettség alá vont területből a mesterséges és a sarjeredetű erdősítésekben a sikeres első erdősítésnek minősített felújítások nagysága 12,5 ezer hektár. Az állomány alatti természetes újulatra alapozva 4,9 ezer hektáron kezdték meg az erdőfelújítást. Az összes folyamatos erdőfelújítás 122 ezer hektár, amelyből a jogszabályban előírt feltételeket 7,6 ezer hektáron nem teljesítették határidőre (ú.n. hátralékos erdők). Az elmúlt tíz évben az összes felújítás 115-130 ezer hektár, míg a hátralékos terület 6-12 ezer hektár között alakult.

Az uniós támogatásokra alapozottan **a DIT-ÚMVP a 2007-2013 közötti időszakban 70 ezer hektár**, a Nemzeti Erdőtelepítési Program pedig hosszabb távon – 35-50 év alatt – 683 ezer hektár **erdőtelepítéssel számol. A vidékfejlesztési program indulása óta folyamatosan csökkent az erdőtelepítési kedv**, 2007 óta 20 ezer hektár erdőtelepítés valósult meg. Ez az érték a következő három évben tovább csökkent (5 ezer ha/év), **2011-ben 2,8 ezer hektár új erdő telepítésére került sor.** Az erdőtelepítési kedv fokozatos csökkenéséhez hozzájárult az utóbbi években a területalapú támogatások fokozatos növekedése az erdőtelepítési jövedelempótló támogatásokhoz képest, mely a földterületek mezőgazdasági művelési ágban tartására ösztönzi a gazdálkodókat.

Az erdőtelepítésekben nem őshonos fafajként az akác, a nemes nyár, a fekete fenyő és lucfenyő jelenik meg a legnagyobb arányban. Az erdőtelepítésekben az elmúlt éveket tekintve 45% a nem őshonos, 55% az őshonos fafajok aránya. Az utóbbi évek trendje szerint az arány egyre jobban az őshonos fafajok felé tolódik el. A nem őshonos fafajjal történt erdősítések 85%-a akác, 15%-ot pedig a különböző nemes nyár állományok tesznek ki. A fenyőállományok telepítése az utóbbi években gyakorlatilag megszűnt. A gyorsan növekvő fafajokat (akác, nemes nyár) elsősorban gazdaságossági okokból választják az erdőtelepítők, de fontos szempont az is, hogy ezekkel a fafajokkal maga az erdősítés is biztonságosabb.

Az erdőtörvényben foglalt előíráson is túlmutatva, az erdőgazdálkodókkal történt egyeztetés alapján a 2011. évi erdőtervezések során az állami tulajdonú erdőterületeken a jogszabályban előírt mértéket meghaladó területen került előírásra folyamatos erdőborítást biztosító átalakító, szálaló vagy faanyagtermelést nem szolgáló üzemmód.

Az erdészeti hatóság *falopás*ból származóan 2011-ben **26,9 ezer köbméter** eltulajdonított faanyagot regisztrált. Az összes eltulajdonított faanyag mintegy 10%-a állami erdőkből származik. A magánerdőkben és a gazdálkodó nélküli erdőben regisztrálta a hatóság az összes eltulajdonított faanyag 55, illetve 35%-át. Az adatok fő forrása az erdőgazdálkodó által tett bejelentés, emellett kisebb mértékben egyéb bejelentések (turisták, önkormányzat, stb.) és az alkalmi hatósági ellenőrzések tárják fel ezeket az eseteket. Az engedély nélküli fakitermelés és falopás mértéke nagyobb, mint ami az előbb felsorolt forrásokból kimutatható. Az illegális fakitermelés és a falopás nem azonos fogalmak, mivel az illegális fakitermelésbe az olyan tevékenységet is beleértjük, ami tulajdonjog szempontjából nem kifogásolható, viszont a hatósági engedély, vagy bejelentés szempontjából igen. Emellett arra is rá kell mutatni, hogy a valós faveszteség lényegesen nagyobb lehet a regisztrált mennyiségnél.

Az erdőben keletkezett biotikus és abiotikus károsításokról negyedéves gyakorisággal tesz bejelentést az erdészeti szakszemélyzet. Emellett az idős állományokban történt károsításokról, illetve az állományok egészségi állapotáról az erdőtervi felvételek (tízévente), illetve az úgynevezett Egyesített Erdészeti Monitoring felvételezések biztosítanak pontosabb állapotadatokat.

Az adatokat feldolgozva és összesítve kijelenthető, hogy **a magyar erdők egészségi állapota jó**. Az összes levélvesztés alapján a 2011-ben vizsgált fák 61,6%-a egészséges, tünetmentes volt, 19,5%-a gyengén károsodott, azaz kisebb mértékű levélvesztés jelentkezett ezeken az egyedeken, de ennek mértéke még nem számottevő. A közepesen károsodott egyedek aránya 13,4%, míg az erősen károsodott fáké 2,3% volt. A frissen pusztult fák aránya 1%-os volt 2011-ben. Figyelembe véve a tünetmentes fák arányának emelkedését és a károsodott egyedek súlyának csökkenését, egyértelműen megállapítható, hogy a fák egészségi állapota **javulást mutat** az előző évekhez képest.

A fontosabb kárformák megoszlásában kisebb mértékű változás mutatkozott 2011-ben az előző évhez képest. A rovar, gomba, vad és a közvetlen emberi hatások által indukált károk csökkentek, míg az abiotikus, tűz, egyéb, és ismeretlen eredetű kárformák aránya emelkedett. Tavaly az erdőterületet érintő tüzesetek száma meghaladta a 2 ezret. A regisztrált erdőtüzek közel 3 ezer hektár erdő- és fás területet érintettek, és több mint 5 ezer hektár kapcsolódó nem fás terület (tarló, legelő) égett le.

4.2. Vadgazdálkodás és vadászat

A hazai vadgazdálkodás alapja az ország 9 millió 236 ezer hektár vadászterületén élő kiváló minőségű vadállomány és az ezzel való magas színvonalú gazdálkodás. A kedvező természeti és földrajzi-tájegységi adottságoknak, a kiemelkedő értékű minőségi nagyvadállománynak és a jól szervezett vadászati szolgáltatásnak köszönhetően a magyar vadgazdálkodás évek óta világhírnévvel rendelkezik.

Az ország 2011. évi összes, nyilvántartásban szereplő **1399 darab vadászterületének átlagos területnagysága 6,6 ezer hektár.** A vadászterületek hasznosítási viszonyait tekintve, 1077 vadászterületen a földtulajdonosok vadászati jogukat haszonbérbe adással hasznosítják, 319 vadászterületen a földtulajdonosok maguk használják vadászati jogukat, míg önálló vadászati jogot 3 vadászterületen gyakorolnak. Az elmúlt évben 3205 fő hivatásos vadász állt alkalmazásban a vadászatra jogosult társaságoknál.

A hatósági nyilvántartásban szereplő vadászterületek közül 1326 vadgazdálkodási, 25 génállomány-megőrzési, 26 oktatás-kutatási, illetve 22 természetvédelmi különleges rendeltetésű. Az elmúlt év folyamán hazánkban engedéllyel működő zárt téri vadtartást szolgáló egységekből 20 vadaskert, 13 vadaspark és 152 vadfarm volt. Az utóbbi években a vadfarm-létesítési kedv folyamatos növekedése tapasztalható.

A vadászati hatóság a 2011/2012. vadászati év folyamán országosan 57229 darab trófea bírálatát végezte, ami jelentősen meghaladta a korábbi, 2010/2011. évben bírált trófeák 51873 darabos mennyiségét (aranyérmes trófea 1374 darab, ezüstérmes 3098 darab, míg bronzérmes 5331 darab). Összességében 12072 darab gímbika, 2573 darab dámbika, 36250 darab őzbak, 873 darab muflonkos és 5461 darab vaddisznó kan trófea került elbírálásra.

A vadászati ágazat eredményeinek tekintetében kiemelt, meghatározó tényező a hazánkba látogató külföldi vadászok száma. A külföldről érkező vadászok vadászati lehetőségének biztosítása érdekében a megyei elsőfokú vadászati hatóságok a 2011/2012. vadászati évben összesen 27390 darab vadászati engedélyt adtak ki. Az engedélyek 30 napos (26352 darab), illetőleg éves (1038 darab) érvényességgel kerültek kiadásra. Az elmúlt évben 2 ezerrel több bérvadász látogatott el hazánkba, mint 2010-ben, az ágazat teljes bevételeinek egyharmadát évek óta a külföldi vendégek vadásztatása teszi ki, de fontos megjegyezni, hogy a belföldi vendégvadászat is egyre nagyobb teret hódít.

17. táblázat

A vadgazdálkodás országos pénzügyi adatai (2011)

(millió Ft)

Vadászati bevételek						Vadászati kiadások	Egyenleg
Külföldi bérlelővés és szolgáltatás	Belföldi bérlelővés és szolgáltatás	Élő vad és lőtt vad	Egyéb	Pályázat és támogatás	Bevételek összesen		
5 195	3 589	5 250	3 985	646	18 666	17 197	1 469

Forrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár

18. táblázat

Becsült vadállomány
(februári állománybecslés alapján)

(ezer darab)

Megnevezés	2007. évre	2008. évre	2009. évre	2010. évre	2011. évre
Gímszarvas	76,9	85,0	87,1	92,6	94,1
Dámszarvas	23,9	25,9	26,7	30,0	30,4
Őz	312,0	340,4	349,5	366,6	355,7
Muflon	10,1	9,9	10,5	11,0	11,5
Vaddisznó	77,8	95,6	99,3	106,7	105,8
Mezei nyúl	472,1	522,9	523,6	538,7	454,5
Fácán	723,7	790,4	795,6	761,7	612,8

Forrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár

Vadászható nagyvadfajaink, elsősorban az európai őshonos gímszarvas, őz és vaddisznó hasznosítási adataiban évek óta tapasztalható emelkedés az elmúlt évben is folytatódott. **A 285 ezer darabos nagyvadlelövési szám minden idők legmagasabb értéke**, annak ellenére, hogy a vadászatra jogosultak által hasznosításra tervezett szám még ennél is magasabb, 305 ezer volt. Az eltérés az őz- és a gímszarvas-hasznosítás alulteljesítéséből adódik. A vadgazdák vélekedése és a 2012. év eleji vadállománybecslés adatai szerint **a nagyvadlétszám emelkedése (gímszarvas, őz, vaddisznó) nem torpant meg**, az állomány évtizedek óta növekszik, stagnáló nagyvadlétszám csak lokálisan tapasztalható. Várhatóan további fokozott állományapasztási erőfeszítésekre lesz szükség a tendencia megfékezésére. Megjegyzendő, hogy számos tagállamban hasonló folyamatok zajlanak, általában kijelenthető, hogy az EU-ban ugyanezen állományszabályozási problémával küzdenek a vadászterületek gazdái.

A nagyvadállomány növekedésével ellentétes tendencia érvényesül a gyakori apróvadfajok esetében. A mezei nyúl és a fácánállomány csökkenése folytatódik, amely tükröződik a hasznosítási és a becslési adatokban is. A kedvezőtlen állományalakulás mégsem hatott olyan negatívan a terítékre, ahogy a 2010-es rendkívüli csapadékos év után várták a vadgazdák. A 134 ezer darab mezeinyúl-hasznosítás¹⁵ az elmúlt 6 év legmagasabb értéke, kiugróan jó „nyulas évet” zártak a vadászterületek. Ez egyfelől a 2010-es év kíméletes hasznosításának tudható be, másfelől a csapadékos év visszavetette a nyúlra is veszélyes betegséget (tularémia)

¹⁵ A teríték és az élőnyúl befogás együtt

terjesztő rácsálók állományát. A fácán esetében a 376 ezer darabos hasznosítás jó átlagos mértékűnek mondható.

19. táblázat

Vadállomány-hasznosítás, teríték
(vadászati év: 03.01.-02. utolsó napjáig)

(ezer darab)

Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011
Gímszarvas	34,0	36,2	39,3	41,1	47,7
Dámszarvas	9,3	9,7	10,5	10,8	11,7
Őz	79,5	86,1	89,8	88,6	93,1
Muflon	2,6	2,9	3,1	3,4	3,5
Vaddisznó	94,0	94,4	111,2	112,4	128,9
Mezei nyúl	95,7	104,0	106,8	78,8	98,9
Fácán	432,3	420,8	377,7	306,5	375,0

Forrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár

A vadhús-felvásárlási átlagárak, az előző évek tendenciáját követve, 2011-ben is tovább **emelkedtek**. Az emelkedés a gímszarvas és a vaddisznó esetében markánsan jelentkezik. A vadhúsárak ilyen módon való kedvező alakulása **a vadhús piacra jutási feltételeit jelentősen megkönnyítő új szabályozás hatásaként** jelentkezett, hiszen a vadhús forgalomba hozatalának és a helyi értékesítés feltételeinek egyszerűsítése javította az ágazati szereplők pozícióit. A vadhús iránti kereslet a kereskedők részéről továbbra is erősnek mondható, annak ellenére, hogy az emelkedő nagyvadlelővések növekvő vadhús árualapot teremtenek.

Az elmúlt éveket vizsgálva, **az erdei vadkár 2009-ig folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott** reál és folyó értéken egyaránt. Majd némi emelkedés tapasztalható 2010-ben, ami éppen meghaladja a 140 millió forintot. Ez az összeg a teljes vadászati kiadások 1%-át sem éri el. Jelentős vadkárcsökkenést elsősorban az erdősítést védő kerítések nagyobb ütemű építésével, valamint a nagyvadállomány hatékonyabb apasztásával lehetne elérni. Az erdei vadkár tovább **emelkedett 2011-ben**, amely közel 160 millió forintot tett ki.

4.3. Halászat

A magyar halászati ágazat megnevezés alatt értjük a mesterséges tavakban, medencékben történő haltermelést, a természetes vizeken folyó kereskedelmi halászatot és ezen vizek horgászati hasznosításával összefüggő halgazdálkodási tevékenységet egyaránt.

A hazai halászati ágazat (tógazdasági termelés + természetes vízi halfogás) éves étkezési haltermelési értéke mintegy 10-11 milliárd forint, melyből a tógazdasági haltermelés 6-6,5 milliárd forint, a természetes vízi halfogás 3-3,5 milliárd forint.

Ezzel az értékkel *a halászati ágazat étkezési haltermelése 0,04%-kal járul hozzá a nemzetgazdasági GDP-hez. Jelentősége azonban ezen túlmutat, mivel számos ellátó és kiszolgáló ágazat léte, valamint a teljes rekreációs célú halászat és horgászat, illetve ezek gazdasági teljesítménye ezen a szektoron alapszik.* Az ágazatban dolgozók jövedelmi helyzetét jól mutatja, hogy a hazai agrárnépességhez hasonlóan a halászati ágazatban alkalmazásban állók nettó átlagkeresete az elmúlt tíz évben nem érte el a nemzetgazdasági átlag 75%-át. *Magyarországon 2011-ben a teljes étkezési haltermelés 23,1 ezer tonna volt, 14%-kal emelkedett az előző évihez képest.* A tógazdaságok és intenzív üzemek árukibocsátása is felülmúlta a 2010. évi eredményeket, és ugyanez tapasztalható a természetes vizeken folytatott halászat esetében is. Az elmúlt években *lassú, de erősödő tendenciát mutat hazánkban az egy főre jutó halhús fogyasztása, ám az éves fogyasztási színvonal messze elmarad az EU átlagától*, ami kb. 24 kg/fő. Az egy főre jutó halfogyasztás 2011-ben 3,9 kg/fő volt, amely az összes húsfogyasztáson belül kb. 4-5%-ot jelent.

Az elmúlt években az étkezési halak előállításában csökkenő tendencia mutatkozott. Ezzel szemben *a tógazdaságok és intenzív haltermelő üzemek* 2011-ben 22,6 ezer tonna halat termeltek, ebből az étkezési hal mennyisége 16,3 ezer tonna (+15%). Az étkezési ponty termelésében tapasztalt évek óta tartó csökkenés helyett a 2011-es év növekedést hozott. Az 1 hektárra jutó összes szaporulat 526 kg, amiből a pontyszaporulat mintegy 399 kg/ha. A megtermelt ragadozó halak mennyisége jelentős mértékben emelkedett az előző évihez képest. A csuka lehalászása háromszorosára, a fogassüllő 20%-kal, a harcsa pedig 12%-kal nőtt.

Halastó művelési ágban 2011-ben 35,4 ezer hektár tóterület szerepelt nyilvántartásban, ebből több mint 24 ezer hektáron haltermelés folyt. Az elmúlt év folyamán csupán 2 hektár új halastó létesült és 250 hektár tóterületet rekonstruáltak. Hazánk tógazdasági haltermelésének 79%-át évek óta ugyanaz a három régió, az Észak-Alföld, a Dél-Dunántúl és a Dél-Alföld adja. A legtöbb halat Hajdú-Bihar, Somogy, Fejér és Jász-Nagykun-Szolnok megyében halászták le.

20. táblázat

A halászat fontosabb termelési adatai

Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011
Tógazdaságok és intenzív üzemek					
Halastó-üzemelt terület (hektár)	24 302	24 248	23 967	23 639	24 364
Étkezési haltermelés (tonna)	15 865	15 687	14 825	14 244	16 348
Természetes vizek és víztározók					
Hasznosított terület (hektár)	135 852	139 515	140 647	140 402	140 998
Teljes zsákmány (tonna)	7 024	7 394	6 364	6 216	6 569
Ebből étkezési hal (tonna)	6 669	7 027	6 098	6 006	6 316
Összes étkezési hal (tonna)	22 537	22 714	20 923	20 250	22 654

Forrás: AKI és Országos Halászati Adattár

Az akvakultúrás termelés a hazai igényeket teljes mértékben kielégíti. Minden halfajból termelnek annyit, amennyire szükség van. Tavaink meghatározó halfaja *a*

ponty, amely **az étkezési haltermelés 76%-át teszi ki**. A hazai piacok keresett faja az élő ponty, az afrikai harcsa, a busa, az amur, és kedveltek a ragadozó fajok is. **Halexportunk 2011-ben is** követte az utóbbi évek tendenciáját, mivel az mennyiségben és értékben is **nagymértékben növekedett**.

Intenzív rendszert 2011-ben 11 haltermelő üzem 12 telephelyen működtetett különböző halfajok tartására. Az étkezési haltermelés 2011-ben 2067 tonna volt, amely az elmúlt évhez képest 7 százalékkal emelkedett. Az intenzív haltenyésztés 93%-át az afrikai harcsa teszi ki, de termelnek még tokféléket, pisztrángot és egyéb halfajokat is zárt rendszerben.

A **természetes vizeken** a rekreációs célú (horgászati) halászati hasznosítás játssza a meghatározó szerepet, amely mellett a kereskedelmi halászat csak kiegészítő, állományszabályozó szerepet tölt be. A természetes vizekről és víztározókról jelentett halfogásból 4816 tonnát (68%) tett ki a horgászok zsákmánya.

A tógazdasági haltermelők 2011-ben, az agrár-környezetgazdálkodás programhoz hasonló támogatási konstrukció, a Halastavi Környezetgazdálkodási Program (HKP) keretében igényelhettek támogatást a környezeti értékek megóvásához, élőhelyek védelméhez és megőrzéséhez, így ösztönözve az extenzív halgazdaságokat környezettudatos gazdálkodásra.

A halászati hatóság nyilvántartásában 2011-ben 141 ezer hektár halászati vízterület szerepelt. A halászati vízterületek hasznosítása a következőképpen oszlott meg: horgászhasznosításban a halászati vízterületek csupán 23%-a van, ami mintegy 32 ezer hektár kiterjedésű vízterületet jelent. Az egyéb szervezetek (szövetkezetek, kft.-k, bt.-k, magánszemélyek, stb.) által hasznosított halászati vízterületek 109 ezer hektárt (77%) tesznek ki.

Az egy főre eső halászati vízterület nagysága a 2011-ben állami horgászjegyet váltott horgászok és az összes halászati vízterület kiterjedésének ismeretében 0,37 hektár. **Állami horgászjegyet 321701 felnőtt és 47649 gyermek váltott, a külföldi vendégforgászok száma 11290**, a horgászvizsgát tett horgászok száma 15707 fő, a természetes vízi halászok száma 2042 volt 2011-ben. Magyarországon a vizsgázott és az esküt tett halászati örök száma 2011-ben 2699 fő volt, melyből megközelítőleg 960-an látnak el ténylegesen halőrzési feladatokat

A halászati hatósági ügyeket tekintve első fokon 5688 döntés született halvédelmi és halgazdálkodási bírságok tekintetében a megyei kormányhivataloknál, melyekből 489 darab került felterjesztésre másodfokú elbírálásra. A másodfokú határozatokkal szemben 20 esetben fordultak bírósághoz az ügyfelek. Az MgSzH 2011-ben 21 darab országos érvényességű kutatói halászati területi engedélyt adott ki.

A jogellenes, nem bejelentett és szabályozatlan halászat megelőzésére, megakadályozására és felszámolására irányuló közösségi rendszer létrehozásáról szóló 1005/2008/EK rendelet alapján az év során 138 fogási tanúsítvány került igazolásra.

5. Pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a mező- és erdőgazdasági vállalkozásokban

5.1. A pénzügyi és vagyoni folyamatok elemzése a NAV gyorsjelentésének adatai alapján

A mezőgazdasági, halászati és vadgazdálkodási (továbbiakban mezőgazdaság) ágazatban tevékenykedő kettős könyvvitelt vezető vállalkozások száma 2011-ben tovább mérséklődött, az egy évvel korábbinál 139 üzemmel kevesebb, 9022 vállalkozás tevékenykedett az ágazatban.

A szektor 2011-ben kiemelkedően eredményes évet zárt. A mezőgazdasági társas vállalkozások **adózás előtti eredménye 132,0 milliárd forint volt, az előző évi 47,3 milliárd forintnak csaknem háromszorosa**, de jelentősen meghaladta valamennyi korábbi időszak eredményét is. (9. ábra, 21. táblázat) Az eredmény javulásának oka a kedvező időjárás következtében növekvő termésvolumen, illetve a termelői árak számottevő emelkedése, aminek köszönhetően a bevételek a ráfordításokét meghaladó ütemben bővültek.

21. táblázat

A mezőgazdasági, halászati, vadgazdálkodási ágazatban tevékenykedő társas vállalkozások főbb eredményadatai

Megnevezés	2010	2011	2011. évi a 2010. évi százalékában
	millió Ft		
Üzemi tevékenység bevételei	1 544 751	1 861 243	120,5
Nettó árbevétel	1 257 681	1 479 379	117,6
Ebből: export árbevétel	147 154	171 408	116,5
Egyéb bevételek	246 887	269 568	109,2
Ebből: visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatás	133 982	150 493	112,3
Aktivált saját teljesítmény	40 183	112 296	279,5
Üzemi tevékenység ráfordításai	1 469 693	1 687 240	114,8
Anyagjellegű ráfordítások	1 102 574	1 309 127	118,7
Személyi jellegű ráfordítások	172 268	180 590	104,8
Értécsökkenési leírás	104 600	109 338	104,5
Egyéb ráfordítások	90 251	88 184	97,7
Üzemi tevékenység eredménye	75 058	174 003	231,8
Pénzügyi műveletek eredménye	-30 666	-42 809	139,6
Adózás előtti eredmény	47 314	132 009	279,0

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A mezőgazdasági termelés volumene mintegy 10 százalékkal nőtt, azon belül a növényi termékeké 17 százalékkal, az állattenyésztésé 1,5 százalékkal. A termelői árak a 2010-es év után 2011-ben megintcsak jelentősen, 19,3 százalékkal emelkedtek. Ezek eredőjeként a nettó árbevétel 221,6 milliárd forinttal haladta meg az előző évit, de jelentősen, mintegy 72 milliárd forinttal bővült az aktivált saját

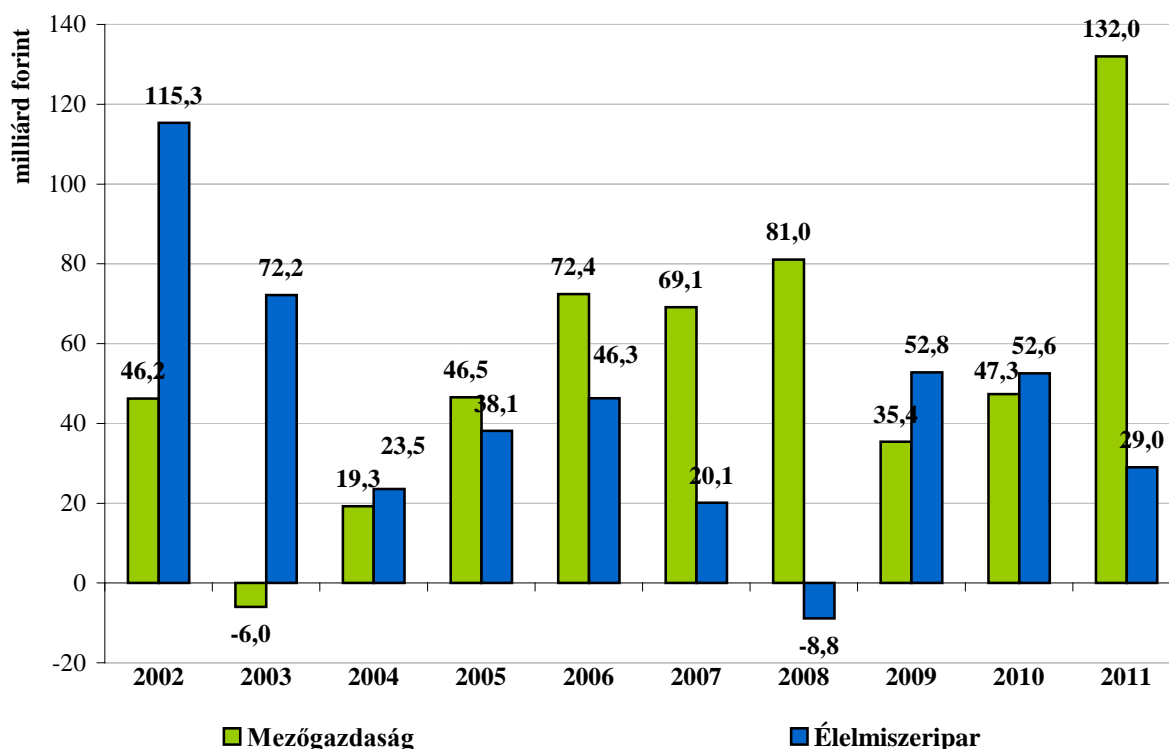
teljesítmények értéke is. Növekedtek továbbá az egyéb bevételek 22,6 milliárd forinttal, azon belül a visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatások 16,5 milliárd forinttal. Az üzemi tevékenységből származó **bevételek** együttesen 1861,2 milliárd forintot tettek ki, ami 316,4 milliárd forinttal (20,5 százalékkal) volt több mint egy évvel korábban.

Az üzemi tevékenység **ráfordításai** összesen 217,5 milliárd forinttal (14,8 százalékkal) haladták meg a 2010. évit, amely majdnem teljes egészében az anyagjellegű ráfordításoknak 206,6 milliárd forintos növekedéséből származott. Ez utóbbi háttérében a takarmányárak 27,6 százalékos, a műtrágyaárak 23,6 százalékos és az energiaárak 12,9 százalékos emelkedése áll. A folyó termelő felhasználás árszintje együttesen 12,9 százalékkal nőtt, amely még így is elmaradt a termelői árszínvonal emelkedésétől, vagyis az agrárrolló zárult. A személyi jellegű ráfordítások 8,3 milliárddal, az értékcsökkenési leírás 4,7 milliárd forinttal haladta meg az előző évit. Mérséklődés egyedül az egyéb ráfordításoknál volt tapasztalható, amelyek összege 0,7 milliárd forinttal csökkent.

Mindezek eredőjeként az **üzemi (üzleti) tevékenység eredménye 98,9 milliárd forinttal, 174,0 milliárd forintra nőtt.** Ezt jelentősen rontotta a pénzügyi műveletek 42,8 milliárd forintos vesztesége, illetve kissé javította 2,6 milliárd forint összegű rendkívüli eredmény.

Az ágazati vagyon 2011-ben 216,4 milliárd forinttal bővült, mely bővülés kétharmada a forgóeszközök, egyharmada a befektetett eszközök állományához köthető. Az eszközök növekedése nagyjából (60,4 százalékból) saját forrásból valósult meg, az eladósodottság mutatója 41,8 százalékra javult. A kötelezettségek állománya 80,9 milliárd forinttal lett több, a növekedéssel egyidejűleg szerkezeti átrendeződés történt a hosszú lejáratú kötelezettségekről a hátrasorolt kötelezettségek javára.

A mezőgazdasági és élelmiszeripari társas vállalkozások adózás előtti eredménye (2002-2011)

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az **élelmiszeriparban** működő gazdasági társaságok száma 2011-ben 4991 volt, vagyis az előző évihez képest 127-tel lett több. A növekvő vállalkozásszám azonban nem járt együtt növekvő eredménnyel, épp ellenkezőleg. **Az élelmiszeripar adózás előtti eredménye jelentősen visszaesett.** Míg az előző két évben elérte, sőt meghaladta az 50 milliárd forintot, addig 2011-ben mindössze 29,0 milliárd forint volt. Az eredmény romlása elsősorban a ráfordítások árszínvonalának emelkedésével, valamint az élelmiszeripar már évek óta tartó válságával, az azzal összefüggő rossz pénzügyi helyzettel magyarázható.

Az élelmiszeripari kettős könyvvitelt vezető vállalkozások fontosabb mérleg és eredménykimutatás tételei

Megnevezés	2010	2011	2011. évi a 2010. évi százalékában
	millió Ft		
Üzemi tevékenység bevételei	2 643 389	3 031 968	114,7
Nettó árbevétel	2 563 231	2 893 990	112,9
Ebből: export árbevétel	661 077	811 539	122,8
Egyéb bevételek	82 398	111 266	135,0
Ebből: visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatás	4 536	4 036	89,0
Aktivált saját teljesítmény	-2 240	26 713	-1192,6
Üzemi tevékenység ráfordításai	2 564 692	2 949 318	115,0
Anyagjellegű ráfordítások	1 959 531	2 293 774	117,1
Személyi jellegű ráfordítások	251 578	261 313	103,9
Értékcsökkenési leírás	79 738	80 606	101,1
Egyéb ráfordítások	273 844	313 626	114,5
Üzemi tevékenység eredménye	78 697	82 650	105,0
Pénzügyi műveletek eredménye	-29 375	-55 355	-188,4
Adózás előtti eredmény	52 557	29 046	55,3

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az élelmiszeripar teljesítménye 2011-ben javult az előző évhez képest, a termelés volumene 3,1 százalékkal bővült. Jelentősen, 8,9 százalékkal emelkedtek az élelmiszeripari termelői árak. Az ágazat nettó árbevétele az előzőek hatására 330,8 milliárd forinttal nőtt. Ebben nagy szerepet játszott az exportértékesítés bővülése, amely 150,4 milliárd forinttal haladta meg az előző évit. Az ágazat üzemi tevékenységének bevételei összességében 388,6 milliárd forinttal bővültek, amellyel szemben a ráfordítások 384,6 milliárd forintos növekménye áll. A ráfordítások ilyen mértékű változása nagyrészt az inputárak, és így az anyagjellegű ráfordítások emelkedésére vezethető vissza, de érdemben nőttek az egyéb ráfordítások is. Mindezek eredményeképpen **az élelmiszeripar üzemi eredménye mérsékelten ugyan, de javult az egy évvel korábbihoz képest.**

Jelentősen romlott ugyanakkor az ágazat egyébként is negatív előjelű pénzügyi eredménye, ami elsősorban az ágazat eladósodottságával hozható összefüggésbe. **A pénzügyi veszteség az előző évi 29,4 milliárd forinthez képest csaknem megkétszereződött, 2011-ben 55,4 milliárd forint volt.** A keletkezett 82,7 milliárd forint összegű üzemi eredmény nagyrészt a pénzügyi veszteséget ellentételezte.

Az élelmiszeripar vagyona is bővült, igaz a bővülés mértéke (132,1 milliárd forint) elmaradt a mezőgazdaságétól. A növekedés háromnegyede a forgóeszközök állományát gyarapította 99,6 milliárd forinttal, azon belül is a készletállomány emelkedése (46,5 milliárd forint) érdemel kiemelés. Az eszközök növekedésével egyidejűleg a saját tőke mindössze 8,4 milliárd forinttal lett több, vagyis a vagyongyarapodást csaknem teljes egészében idegen, zömében rövid lejáratú forrás

fedezte. Az élelmiszeripar eladósodottsága az előző évi 59,3 százalékról 61,4 százalékra romlott.

5.2. A mezőgazdasági vállalkozások 2011. évi eredményei a tesztüzemi rendszer alapján

Az elemzéshez a Tesztüzemi Információs Rendszer 2011. évi adatait használtuk fel. A tesztüzemi rendszerben az *adatgyűjtés összesen 1925 mintauzemet fog át*. Az így kapott minta 106 ezer mezőgazdasági vállalkozást reprezentál, amelyek termelési mérete üzemenként meghaladja a 4 ezer euró Standard Termelési Értéket (STÉ¹⁶). A tesztüzemi minta segítségével vizsgált gazdaságok az összes regisztrált vállalkozás által használt földterület 93%-át művelték, illetve az összes Standard Termelési Érték (STÉ) 89%-át állították elő.

A *gazdaságok átlagos mezőgazdasági területe 46 hektár*, egy vállalkozás átlagosan 1,6 főt foglalkoztatott. Országos szinten tekintve az árutermelő egyéni gazdaságok az összes nettó hozzáadott érték¹⁷ 53,3%-át, a társas vállalkozások pedig a 46,7%-át állították elő. Az előző év is hasonló arányú megoszlást mutatott.

A mezőgazdaság jövedelmezőségében a *2009-es visszaesést követő fellendülés tovább folytatódott*. 2011-ben a *nettó hozzáadott érték 194,6 ezer Ft/ha-ral csúcserőértéket ért el, mely 47%-os emelkedést jelent*.

A 2011-es nagymértékű bővülés legfontosabb sajátossága, hogy a hozamok és az árak is egyszerre növekedtek. Ennél kisebb mértékben emelkedtek a költségek (16%-kal), így a növekvő támogatások is hozzájárultak a jövedelem emelkedéséhez. Míg az *egyéni gazdaságok adózás előtti eredménye 71%-kal*, addig a *társas vállalkozásoké – az eredményüket több mint megduplázva – 139%-kal múlta felül az egy évvel korábbi értéket*.

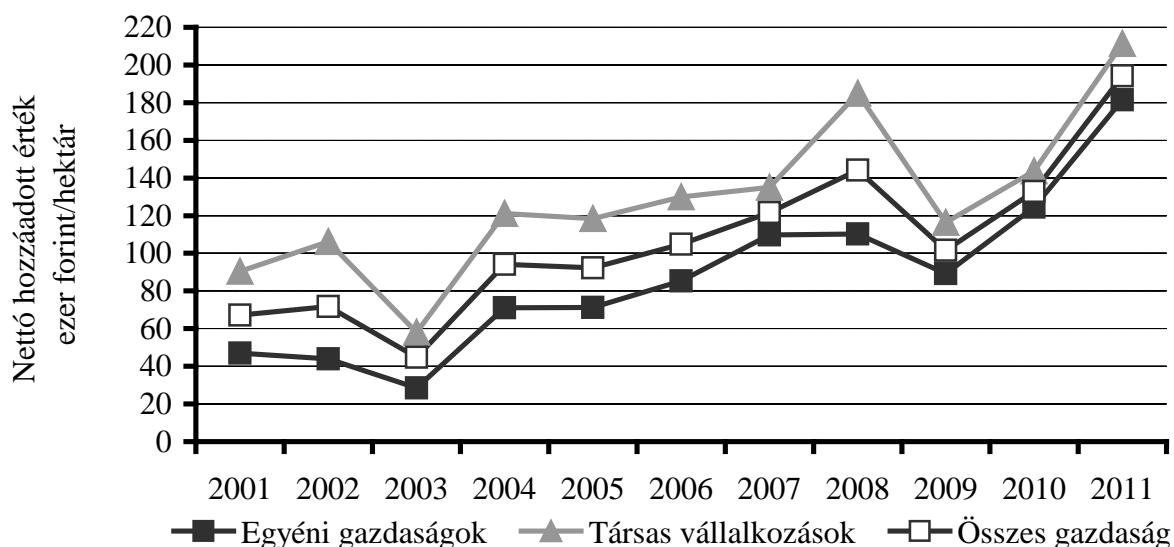
---

¹⁶ A Standard Fedezeti Hozzájárulásra (SFH) alapozott üzemosztályozási rendszert leváltotta az új Standard Termelési Érték (STÉ) alapján számított üzemtipológia. Az STÉ a mezőgazdasági termelő tevékenységek egységnyi méretére (1 hektár, 1 állat) meghatározott normatív termelési érték. A termelő tevékenységek (ágazatok) fajlagos STÉ-értékét a tevékenységek adott üzemből található méretével megszorozva, majd a szorzatokat összegezve a gazdaság összes STÉ-értékét kapjuk. Ez az érték a gazdaság ökonómiai méretét határozza meg.

¹⁷ A nettó hozzáadott érték a termelési érték és a termelés során felhasznált termékek, szolgáltatások értékének a különbsége. Tartalmazza a jövedelmet, valamint ebből kell fedezni a munkabéreket, az adókat, a kamatokat és a bérleti díjakat.

10. ábra

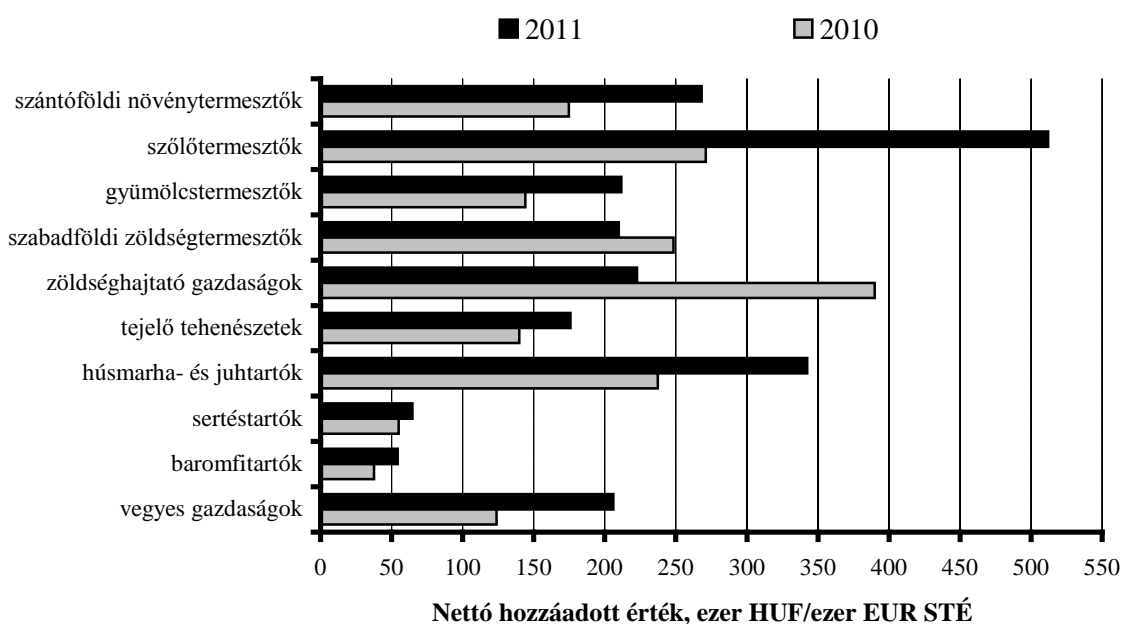
Az egy hektárra jutó nettó hozzáadott érték változása (2001-2011)

Forrás: AKI Tesztüzemi Rendszer

11. ábra

Ezer STÉ-re jutó nettó hozzáadott érték, 2010-2011 (egyéni gazdaságok és társas vállalkozások együtt)

Forrás: AKI Tesztüzemi Rendszer

A jövedelem csak a szabadföldi zöldségtermesztők és a zöldségajátó gazdaságok esetében – a 2010-es uborkapánikkal összefüggő kereslet-összeomlás miatt – csökkent, az összes többi üzemtípusnál növekedett, legnagyobb mértékben a szőlőtermesztők, valamint a húsmarha- és juhtartók jövedelme emelkedett.

A **beruházások** a tavalyi visszaesés után **31%-kal ismét megemelkedtek**, emellett a nettó állóeszköz-felhalmozás (nettó beruházás) csaknem ötszörösére nőtt (16,3 ezer Ft/ha). A beruházások emelkedése mögött a gépek, technológiai berendezések fejlesztésének nagyarányú növekedése (64%), valamint az ingatlanok (27%) és a tenyészállatok esetében (23%) tapasztalt növekvő beruházási hajlandóság áll. A befejezetlen beruházások kisebb mértékű (5%) emelkedést mutattak. A beruházások alakulása – mint minden évben – a beruházási támogatásokkal áll összefüggésben. Az egy hektárra jutó beruházási támogatások összege 2011-ben 7%-kal lett magasabb.

A pénzügyi válság hatásai a mezőgazdaságban még mindig érezhetők voltak, 2011-ben az egy hektárra jutó beruházási és fejlesztési hitelek összege tovább csökkent (8%-kal) amellett, hogy a társas vállalkozások esetében ez az arány némileg (3%-kal) nőtt. A folyamatosan gyarapodó jövedelmek ellenére a hitelezés visszaszorult, a fejlesztéseket növekvő arányban fedezték saját forrásból.

A földárak növekedése 2011-ben tovább fokozódott: a szántóterület ára – az inflációt messze meghaladóan – 13%-kal emelkedett (534,8 ezer Ft/ha-ra). Ezzel összefüggésben a földbérleti díjak is 15,2%-kal növekedtek. 2011-ben egy hektár szántóterületet átlagosan 30,8 ezer forintért lehetett bérelni.

5.2.1. Az egyéni gazdaságok jövedelemhelyzete

A felmérésben 1537 egyéni gazdaság¹⁸ szerepelt. Ez a minta a 2010. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) keretében regisztrált, 4 ezer euró STÉ-nél nagyobb egyéni gazdaságokat reprezentálja, melyek száma 99 ezret tett ki. A vizsgált 99 ezer gazdaság az összes egyéni vállalkozás¹⁹ által használt földterület 88%-át művelte, illetve az összes STÉ 80%-át állította elő.

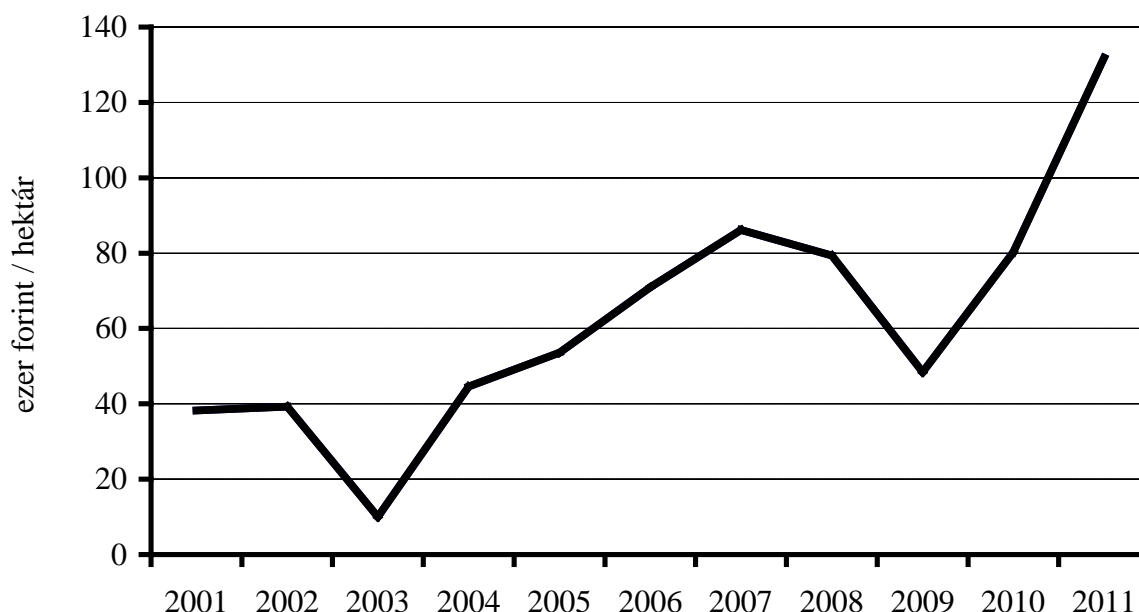
A **bruttó termelési érték** a 2010. évinél még nagyobb mértékben, **24%-kal 420 ezer Ft/ha-ra nőtt**. Ezen belül az egy hektárra jutó értékesítés nettó árbevétele 18%-kal, a közvetlen támogatások pedig 26%-kal növekedtek, az előző évben tapasztalt növekedés többszörösével.

Velük párhuzamosan **az üzemi költségek** az inflációt meghaladóan, **11%-kal emelkedtek** 285 ezer Ft/ha-ra. Így összességében **az egyéni gazdaságok adózás előtti eredménye** az előző évinél is nagyobb mértékű, **71%-os növekedést követően** 131,9 ezer forint volt hektáronként. Az inflációt figyelembe véve – 2011-es árakon számolva – a jövedelem **az elmúlt 10 év során mért legmagasabb értéket érte el**, ami nagyrészt a gabonaárak emelkedésével magyarázható.

¹⁸ Ide tartoznak az őstermelők, az egyéni vállalkozók, illetve az úgynevezett összevont – adózási, illetve a támogatási rendszerrel összefüggő okok miatt formailag részekre osztott („szétíratott”), de ténylegesen egységes vállalkozásként működő és a tesztüzemi rendszerben is egy egységként kezelt – gazdaságok.

¹⁹ Ezek száma az ÁMÖ 2010 adatai szerint csaknem 567 ezer volt.

**Az egyéni gazdaságok adózás előtti eredménye 2010-es árakon*
(2001-2010)**

*Fogyasztói árindexszel korrigálva (deflálva).

Forrás: AKI Tesztüzemi Rendszer

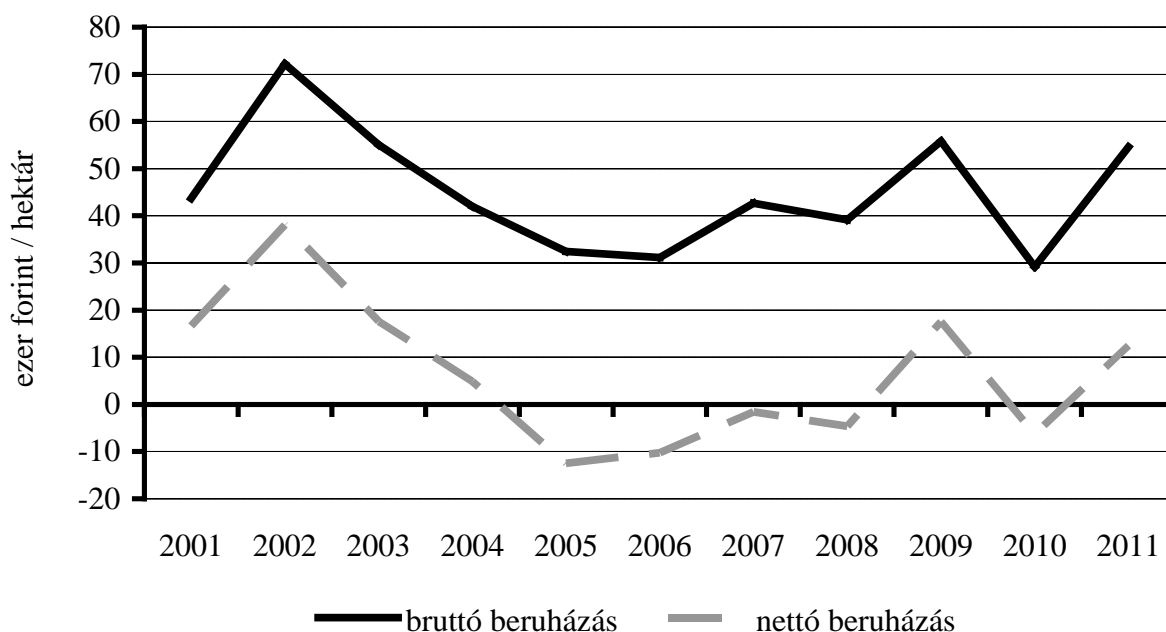
Az eredmények értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy az így számított jövedelmeknek kell fedezetet nyújtaniuk az egyéni (családi) gazdaságok személyi jövedelmeire is. Ha az egyéni gazdaságok eredményét korrigáljuk (a nem fizetett munkaerőre jutó el nem számolt munkabért is figyelembe vesszük) az egy éves munkaerőegységre²⁰ (ÉME) jutó minimálbérrel, akkor az adózás előtti eredményük 110,6 ezer Ft/ha-ra csökken. A korrigált jövedelem is az előző évinek csaknem a duplája.

Az egy hektárra jutó **beruházások értéke az előző év 1,8-szorosára, 54,9 ezer forintra emelkedett**, mely a 2009-es értékhez hasonlóan magas, **a nettó beruházás ismét pozitív értéket ért el** (12,4 ezer Ft/ha), azaz technológiai fejlesztések történtek, ugyanakkor egyik beruházási mutató sem éri el az EU-csatlakozást megelőző szintet.

A beruházási támogatások a társas gazdaságok ezen mutatójával ellentétben több mint másfélszeres növekedést mutattak. Az ingatlan- és a gépberuházások értéke 93, illetve 82%-kal emelkedett. A beruházások növekedésének hátterében továbbra is főként a támogatások állnak.

²⁰ Éves munkaerőegység (ÉME): a *munkateljesítmény* mértékegysége; egy teljes munkaidőben foglalkoztatott, koránál és egészségi állapotánál fogva teljes értékű munkavégzésre alkalmas dolgozó éves munkaidő-teljesítménye, munkaórában. A kalkulációk során 2200 munkaórával vettük figyelembe.

Az egy hektárra jutó bruttó és nettó beruházás nagysága az egyéni gazdaságoknál (2000-2011)

Forrás: AKI Tesztüzemi Rendszer

A jövedelemrekord a finanszírozás szerkezetét is jelentősen megváltoztatta. A beruházásokat növekvő mértékben fedezték saját erőből, így a hosszú lejáratú kötelezettségek 26%-kal csökkentek, mellyel összefüggésben a saját erő 15%-kal bővült.

Az egyéni gazdaságoknál az egy hektárra jutó beruházási és fejlesztési hitelek a 15 ezer Ft/ha-t sem érték el, mely a társas gazdaságok értékének csupán 36%-a. Az arány azt mutatja, hogy a jövőbeli fejlesztésekhez szükséges finanszírozásban a pénzintézetek nagyobb szerepet kellene, hogy vállaljanak.

A fejlesztési hitelekkel ellentétben a forgóeszköz-finanszírozást az egyéni gazdaságok bővítették, a rövid lejáratú hitelek összege 22%-kal lett magasabb. A növekedés az anyagjellegű ráfordításokkal van összefüggésben, csak a műtrágya-ráfordítás 41%-kal növekedett.

5.2.2. A társas vállalkozások jövedelemhelyzete

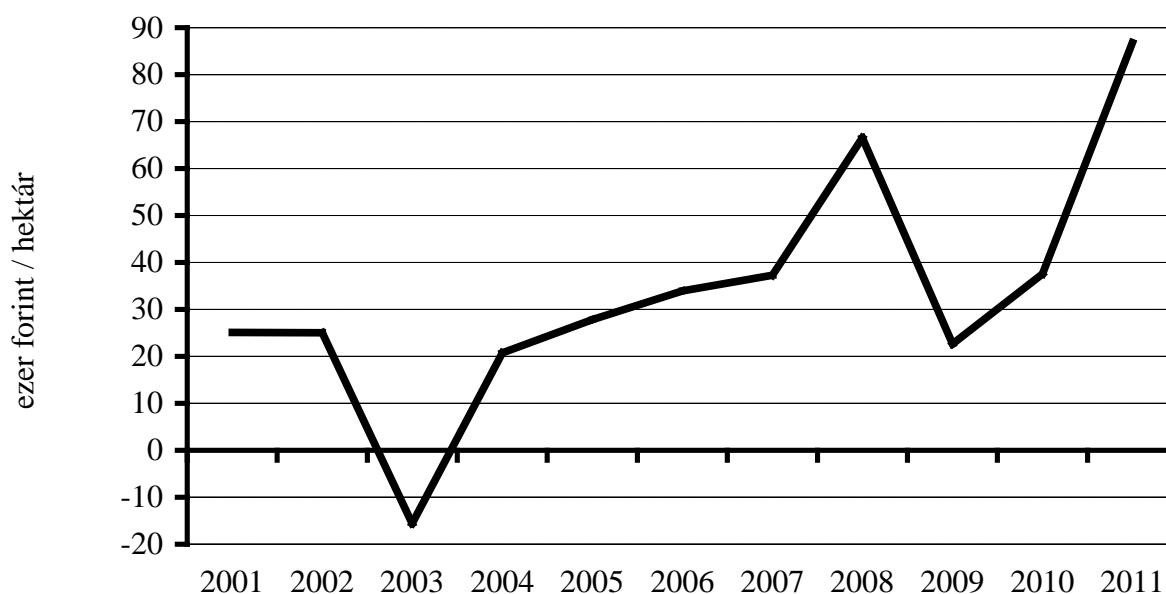
A 2011. évi felméréshez 388 társas vállalkozás (jogi személyiség nélküli, illetve jogi személyiségű gazdasági társaság, szövetkezet) szolgáltatott adatokat. A minta által reprezentált alapsokaság üzemszáma 6352 – az ÁMÖ keretében regisztrált összes társas vállalkozás több mint 69%-a –, amelyek azonban a szektor STÉ-jének gyakorlatilag a 100%-át állítják elő, illetve a földterületet is közel ilyen arányban használják.

A társas gazdaságok átlagos mezőgazdasági területe 328,8 hektár, egy gazdaság átlagosan 10-11 főt foglalkoztatott.

A társas gazdaságok egy hektárra jutó adózás előtti eredménye (86,6 ezer Ft/ha), valamint szokásos vállalkozási eredménye²¹ (86,8 ezer Ft/ha) is csaknem két és félszeresére nőtt. Ez az eredmény a fogyasztói árindexszel korrigálva is rekordméretű.

14. ábra

**A társas vállalkozások szokásos vállalkozási eredménye 2011-es árakon*
(2001-2011)**

*Fogyasztói árindexszel korrigálva (deflálva).

Forrás: AKI Tesztüzemi Rendszer

Az egy hektárra jutó árbevétel 2011-ben tovább növekedett, a 22%-os emelkedés a következőképpen alakult (zárójelben a növekedés mértéke): napraforgó (73%), burgonya (44%), repce (42%), állattenyésztés (11%), kertészet (30%), szőlő- és bortermelés (111%). A mezőgazdasági szolgáltatásokból származó árbevétel 19%-kal növekedett.

A kalászos gabonafélékből származó árbevétel a bővülő hozamok és árak ellenére is stagnált, mivel a késztermékek jelentős részét raktározták. A búza- és kukoricakészletek 700 ezer tonnával növekedtek, ezzel összefüggésben a saját termelésű készletek állománynövekedése 26,7 ezer forint volt hektáronként.

Az árak és hozamok mellett a közvetlen agrártámogatások is gyarapodtak (15%-kal), így összességében a bruttó termelési érték 27%-kal, 733,9 ezer Ft/ha-ra nőtt.

²¹ A pénzügyi műveletek eredményét tartalmazza, viszont a rendkívüli bevételeket és ráfordításokat nem.

Ezzel párhuzamosan **az anyagköltségek is emelkedtek (22%-kal)**, mely minden főbb költségnemnél jelentkezett. Kiváltképp az egy hektárra jutó műtrágya-ráfordítás haladta meg az előző évit (53%-kal), de az üzemanyagköltségek is jelentősen (31%-kal) növekedtek. Az állattenyésztés közvetlen anyagköltségei 10%-kal lettek magasabbak, az energia- és gépköltségek alig változtak. Külön kiemelés érdemel, hogy a 2009-es megszorítások után **a vállalkozások visszaállították a korábbi bérszínvonalat, a személyi jellegű ráfordításokat 12%-kal növelték** (86,7 ezer Ft/ha-ra). Ezek **a hatások összességében 20%-kal emelték az üzemi költségeket.**

Az árbevétel-költség szerkezet nagymértékű változásával összefüggésben az elmúlt évben tapasztalt jelentős átrendeződés tovább fokozódott az egyes üzemtípusok jövedelmezőségében. A szántóföldi növénytermesztők egy hektárra jutó eredménye a 2010-es érték 2,8-szorosára nőtt. A tejtermelő tehenészetek egy üzemre jutó jövedelme (208%-kal) több mint háromszorosára emelkedett. A sertéstartó gazdaságok is igen jelentős mértékben, 221%-kal tudták növelni eredményüket 2010-hez képest. A szőlőtermesztők adózás előtti eredménye hektáronként 496,8 ezer forintot tett ki, amely a korábbi év közel másfélszeresét jelenti, akárcsak a gyümölcstermesztők esetén, ahol egy hektárra vetítve 125,5 ezer forintos nyereséget realizáltak.

A fejlesztések szempontjából prosperáló éveket követő 2010-es megtorpanás után **2011-ben a beruházások ismét megemelkedtek.** A társas vállalkozások hektáronkénti beruházása **113,6 ezer forint volt, mely az egyéni gazdaságok beruházásainak több mint duplája.**

Nagy szórás tapasztalható a különböző típusú vállalkozások beruházási mutatószámainál. A beruházásokat a legnagyobb mértékben a szántóföldi növénytermesztők, a tejtermelők és a szőlő-, bortermelők növelték. A gyümölcstermelő és vegyes gazdaságoknál stagnált a beruházás, ugyanakkor jelentősen visszaesett a húsmarha-, juh-, sertés-, valamint baromfitartóknál. A beruházásokat továbbra is nagyobb mértékben indukálják a növénytermesztéssel összefüggő tevékenységek. Fontos kiemelni, hogy a beruházások növekedése a vizsgált évben – elsősorban az emelkedő jövedelmek miatt – nincs szoros összefüggésben a beruházási támogatásokkal, mely 14%-ot csökkent (7,16 ezer Ft/ha-ra).

A kötelezettségek értéke 15%-kal, a beruházási és fejlesztési hitelek állománya 3%-kal nőtt. A jövedelmezőség javította a társas gazdaságok likviditását, de még így is 20% fölött van azon gazdaságok aránya, ahol ez a mutatószám a kritikusnak mondható 1,2 alatt van. Ezzel összefüggésben szintén **pozitív, hogy a lejárt, ki nem fizetett kötelezettségek értéke majdnem megfeleződött.** (41,3%-kal 2,9 ezer Ft/ha-ra csökkent).

Az üzemtulajdonosoktól bérelt mezőgazdasági terület aránya 2011-re nem sokat változott (15,8%-ról 16%-ra nőtt). Azon üzemek, amelyek üzemtulajdonosoktól bérelnék földet, 32%-kal magasabb bérleti díjat fizetnek hektáronként.

II. ÉLELMISZERFELDOLGOZÁS, -KERESKEDELEM, BIOENERGIA

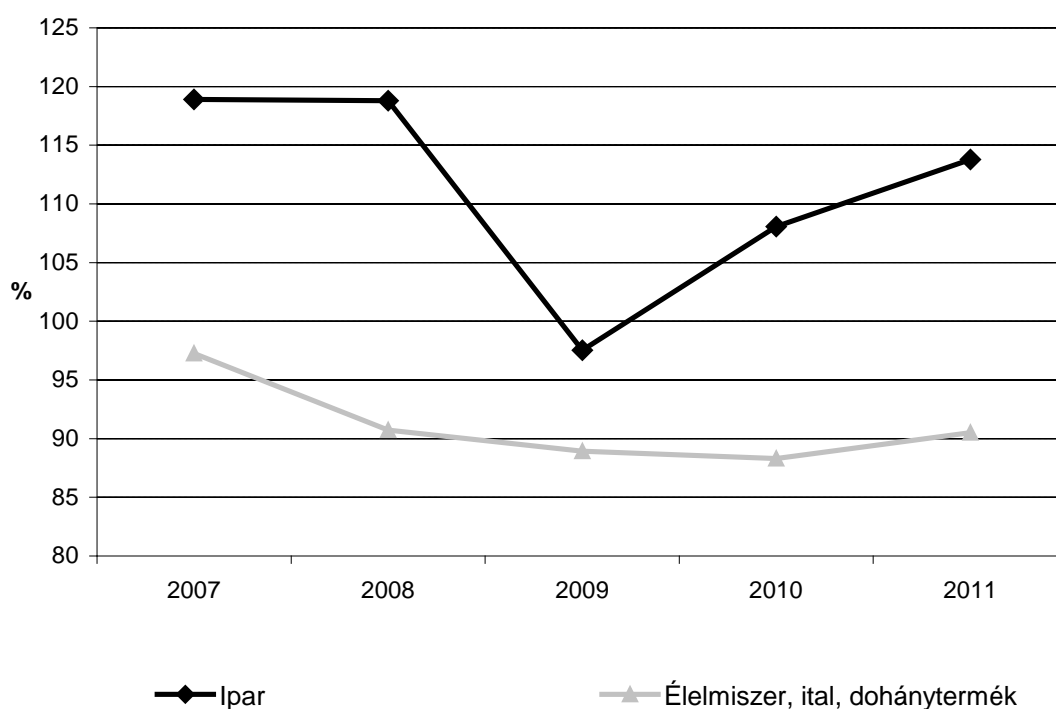

6. Az élelmiszeripar helyzete, szerkezete

Magyarországon az élelmiszer, ital és dohánytermékek gyártása ágazat a feldolgozóipari termelés egytizedét képviseli, a mezőgazdasági termékek jelentős felvevő piaca, a termelők fontos partnere. Kiemelkedő jelentőségét mutatja, hogy Magyarországon a 13 alágazatot átfogó feldolgozóiparon belül a harmadik legnagyobb súlyú alágazat.

15. ábra

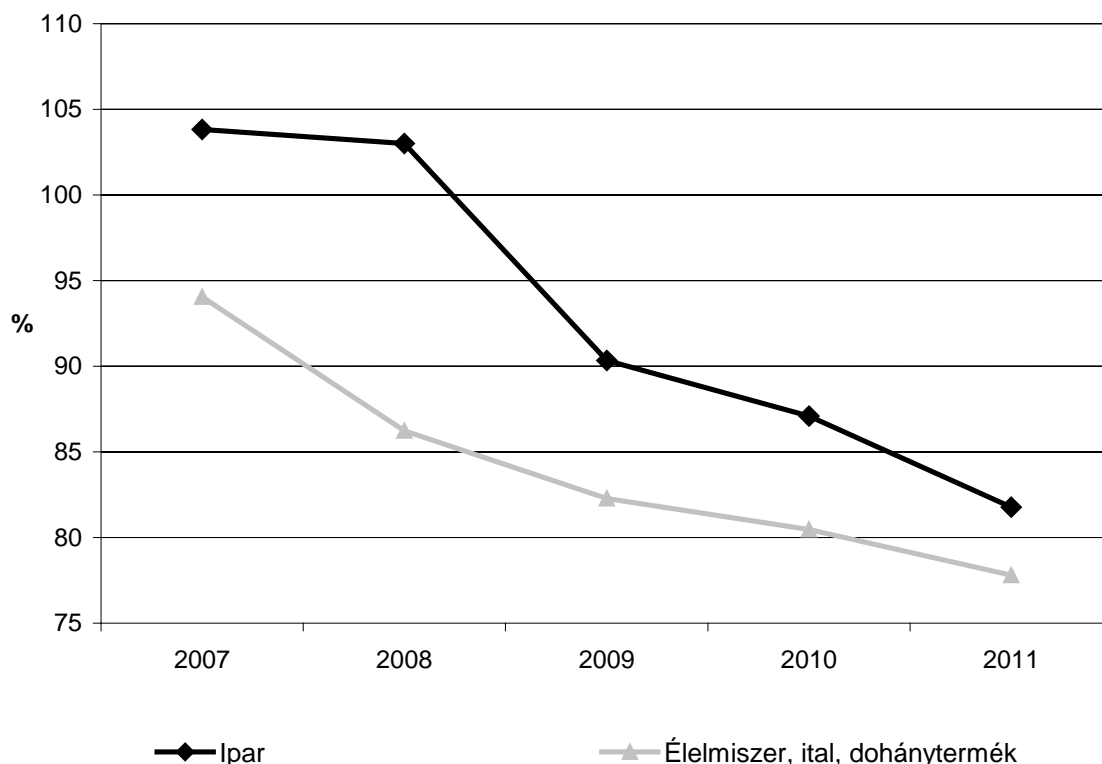
A termelés volumenindexei (2005 = 100)

Forrás: KSH

Az élelmiszeripar teljesítménye nőtt 2011-ben. A termelésének volumene 3,1%-kal, míg a magasabb áraknak köszönhetően termelési értéke 12,4%-kal nőtt, megtörve a megelőző évek csökkenő tendenciáját. Az alágazat összes értékesítése a 2009-es 1,6%-os és a 2010-es 0,6%-os csökkenés után 9,6%-kal emelkedett 2011-ben, míg annak volumene 0,4%-kal nőtt az előző évhez képest. Az értékesítés hajtómotorja az export volt, melynek bővülése 2011-ben 18,4% volt, míg a belföldi értékesítés 5,5%-kal nőtt. Jellemző maradt az a folyamat, hogy a belföldi értékesítés volumenében visszaesés tapasztalható. Ennek mértéke 2008-ban közel 8,3%, 2009-ben 4,6%, 2010-ben 2,2%-os volt, majd 2011-ben a csökkenés mértéke 2,5%-ot ért el. Ezt ellensúlyozta az exportértékesítés volumenének 6,7%-os bővülése. (15. ábra)

A belföldi értékesítés volumenindexei (2005=100)

Forrás: KSH

6.1. Az élelmiszertermelés és -értékesítés alakulása

A négy főnél többet foglalkoztató vállalkozások adatai alapján 2011-ben *az élelmiszer, ital, dohány gyártása ágazat folyó áron számított bruttó termelési értéke 2285 milliárd forint volt, az előző évinél 215 milliárd forinttal több.* A dohánytermék és ital gyártása szakágazatok teljesítménye nélkül az élelmiszer gyártása ágazat termelési értéke 1941 milliárd forint volt.

Az élelmiszeripari termelési érték közel 90%-át 15 szakágazat adja. A hat legnagyobb szakágazat, amelyek elsősorban mezőgazdasági termékek feldolgozását végzik, a termelési érték 49%-át biztosítja. A szakágazatok teljesítménye évről évre kisebb-nagyobb mértékben változik, megváltoztatva ezáltal a szakágazatok sorrendjét. A szakágazatok bruttó termelési értéke 2011-ben, hasonlóan a 2010-es folyamathoz, összességében csak kis mértékben változott.

A KSH adatai szerint jelentősen, 10%-nál nagyobb mértékben nőtt a termelési érték a *Baromfihús feldolgozása, tartósítása*, a *Gyümölcs- zöldségfeldolgozás* és 9% körüli mértékben a *Növényi, állati olaj gyártása*, az *Üdítőital gyártása* és az *Édesség gyártása* szakágazatokban. Kis mértékben, de növelni tudta termelési értékét a *Húsfeldolgozás, tartósítás*, a *Tea, kávé feldolgozása* és a *Sörgyártás* szakágazat.

**A meghatározó élelmiszeripari szakágazatok bruttó termelési értéke,
élelmiszeripari részaránya és termelésének volumenváltozása (2011)**

Szakágazat*	Bruttó termelési érték, Mrd Ft	Részarány** %	Termelés volumen indexe (2010=100)
1. Tejfeldolgozás	218,2	9,5	95,3
2. Húsfeldolgozás, tartósítás	208,9	9,1	105,5
3. (5.) Baromfihús feldolgozása, tartósítása	199,2	8,7	116,6
4. (3.) Pékáru, tésztafélék gyártása	187,5	8,2	98,1
5. (4.) Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	173,9	7,6	100,4
6. Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	185,6	8,1	117,3
7. (9) Növényi, állati olaj gyártása	156,2	6,8	109,4
8. (7) Üdítőital gyártása	153,8	6,7	108,5
9. (8) Takarmánygyártás/haszonállat eledel (hobbiállat-eledel nélkül)	136,4	6,0	95,2
10. (11) Keményítőgyártás	99,7	4,4	100,3
11. (12) Tea, kávé feldolgozása	88,6	3,9	104,7
12. (10) Sörgyártás	83,3	3,6	101,2
13. Malomipari termék gyártása	74,7	3,3	74,6
14. Szőlőbor termelése	54,6	2,4	95,4
15. Édesség gyártása	40,8	1,8	109,0
1-15. összesen	2 061,4	90,1	-
Élelmiszer, ital, dohány gyártása összesen	2 285,0	100,0	103,1

* Zárójelben a szakágazat 2010-ben rangsorban elfoglalt helye.

** Az élelmiszer-, ital-, dohánygyártás bruttó termelési értékéből

Forrás: KSH

Ki kell emelni, hogy a 2010-ben 10%-nál nagyobb termelési érték veszteséget szenvedett *Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás szakágazat* 2011-ben 17,3%-os növekedést ért el. A szakágazaton belül erősen, közel 29%-kal növekedett a termelés az egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás területén (ide tartozik jellemzően a konzerv és fagyasztott termékek gyártása), ugyanakkor drasztikusan, több mint 80%-kal csökkent a burgonya-feldolgozás, és a gyümölcs-, zöldséglé gyártás is közel 34%-os csökkenést könyvelhetett el.

Említést érdemel a *Halfeldolgozás, -tartósítás szakágazat*, amelyik 2009-ben 985 millió forintos termelési értéket ért el, ami az előző évhez viszonyítva 70%-os növekedést jelent. Viszont a 2010-ben bekövetkezett közel 42%-os termelési érték csökkenés után 2011-ben ismét 26,5%-kal növekedett a termelési érték, 722 millió forintra növelve az árbevételt.

2011-ben jelentős, 25%-os termelési érték visszaesést szenvedett el a *Malomipari termék gyártása*, és 9%-os csökkenést a *Pékáru, tésztafélék gyártása*

szakágazat. Kisebb mértékben, de ugyancsak mérséklődött a termelési érték a *Tejfeldolgozás*, a *Takarmánygyártás* és a *Szőlőbor* termelése szakágazatokban.

Bár nem tartozik az élelmiszerek közé, de mivel a statisztika egy kategóriába sorolja az élelmiszerekkel és italokkal, és mezőgazdasági termék feldolgozásáról van szó, ezért említést érdemel, hogy a *Dohánytermékek gyártása* szakágazat termelési értéke 2009-ben 60%-kal csökkent, értékben nem érte el a 17 milliárd forintot. Ugyanakkor 2010-ben a szakágazat 24%-os növekedéssel 20 milliárd forint termelési értéket ért el. Ezt követően azonban 2011-ben ismét közel 12%-os termelés csökkenés történt, és a termelési érték 17,7 milliárd forintra esett vissza. Az értékesítés szerkezete jelentősen változott az elmúlt két évben. Míg 2009-ben és 2010-ben is még az összes termelés mindössze 35%-a került belföldön értékesítésre, addig 2011-re ez az arány megközelíti az 50%-ot. A belföldi értékesítés 2011-ben 5%-kal nőtt, ezzel szemben az exportértékesítés közel 33%-kal csökkent.

A *Cukorgyártás* szakágazat speciális helyzetben van, mivel egyetlen gyár foglalkozik az országban cukorrépa feldolgozással, cukorgyártással, ennek következtében az elért termelési és értékesítési adatok nem adhatók meg. Emiatt az e téren bekövetkezett változások hivatalos statisztikai adatokkal nem mutathatóak be.

Az egyes szakágazatok belföldi értékesítése évente eltérő mértékben alakul, hullámzó értéket mutat. Több szakágazat, amelynek belföldi értékesítése 2010-ben csökkent, 2011-ben növekedett. Ezek: a *Baromfihús feldolgozása, tartósítása, Húsfeldolgozás, -tartósítás, Édességgyártás, Üdítőital gyártása* szakágazatok. Mindössze egy, a *Növényi, állati olaj gyártása* szakágazat tudta 2010 után 2011-ben is növelni belföldi értékesítését.

A 2010. évi bővülés után a *Malomipari termék gyártása, a Takarmánygyártás, a Pékáru, tésztafélék gyártása, a Szőlőbor termelése, a Keményítő, keményítőtermék gyártása, és a Sörgyártás* szakágazat belföldi értékesítése csökkent 2011-ben. A felsoroltak közül legnagyobb mértékű, 29%-os csökkenést a *Malomipari termék gyártása* szakágazat könyvelhetett el.

A *Tejfeldolgozás, a Hús-, baromfihús-készítmény gyártása, a Tea, kávé feldolgozása, és a Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás* szakágazatokban 2010 után 2011-ben is folytatódott a belföldi értékesítés csökkenő tendenciája.

24. táblázat

A belföldi értékesítés alakulása egyes szakágazatokban (2011)

Növekvő belföldi értékesítésű szakágazatok	Előző év =100%	Csökkenő belföldi értékesítésű szakágazatok	Előző év =100%
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	115,6	Keményítő, keményítőtermék gyártása	99,8
Növényi, állati olaj gyártása	115,3	Sörgyártás	99,9
Édességgyártás	110,5	Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	98,3
Üdítőital gyártása	107,4	Tejfeldolgozás	94,6

Húsfeldolgozás, - tartósítás	101,0	Takarmánygyártás (Hobbiállat- eledel nélkül)	94,0
		Pékáru, tésztafélék gyártása	94,8
		Tea, kávé feldolgozása	87,0
		Szőlőbor termelése	85,2
		Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás, tartósítás	81,8
		Malomipari termék gyártása	70,9

Forrás: KSH

Az élelmiszeripar **exportértékesítésének volumene 2011-ben 6,7%-kal emelkedett**. A folyó áron számított exportbevétel mintegy 767 milliárd forintot tesz ki. A legtöbb szakágazat meg tudta tartani kedvező exportpozícióját 2011-ben, jóllehet a 2010-ben elérthez hasonló exportnövekedés (mint pl. a *Sörgyártás* 75%-os vagy a *Szőlőbortermelés* közel 30%-os exportbővülése) 2011-ben nem volt megfigyelhető.

A *Pékáru, tésztafélék gyártása* szakágazat az előző évi export visszaesést követően 2011-ben az élre ugrott 25,7%-os növekedéssel.

Jelentős, 10%-ot meghaladó exportnövekedés következett be 2010 után 2011-ben is a *Tea, kávé feldolgozása*, *Húsfeldolgozás, -tartósítás*, és a *Baromfihús feldolgozása, tartósítása* szakágazatokban. Az *Édességgyártás*, *Növényi, állati olaj gyártása* szakágazatok export értékesítése 2010-hez hasonlóan 2011-ben is 8-10%-kal emelkedett. A *Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás*, és a *Takarmánygyártás* szakágazat bár mérsékeltebb ütemben, de tovább tudta növelni kivitelét.

Az export értékesítés alakulása egyes szakágazatokban (2011)

Növekvő export értékesítésű szakágazatok	Előző év =100%	Csökkenő export értékesítésű szakágazatok	Előző év =100%
Pékáru, tésztafélék gyártása	125,7	Keményítő, keményítőtermék gyártása	97,6
Tea, kávé feldolgozása	117,4	Tejfeldolgozás	97,0
Húsfeldolgozás-, tartósítás	114,9	Malomipari termék gyártása	95,7
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	112,9	Sörgyártás	94,7
Üdítőital gyártása	109,7	Szőlőbor termelése	79,8
Édességgyártás	109,8		
Növényi, állati olaj gyártása	108,4		
Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás	106,2		
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	104,5		
Takarmánygyártás	100,2		

Forrás: KSH

Ezzel ellentétben, a 2010. évi exportbővülést jelentős visszaesés követte a *Sörgyártás*, a *Szőlőbor termelése*, a *Tejfeldolgozás* szakágazatokban.

6.2. Foglalkoztatottság, keresetek

Az élelmiszer, ital, dohánytermékek gyártása ágazatban alkalmazásban állók átlagos létszáma 2011-ben 123,9 ezer fő volt, 1,7%-kal kevesebb, mint 2010-ben. Az egy főre jutó havi bruttó átlagkereset 2011-ben 170,4 ezer forintot tett ki, ami 5,8%-os növekedést jelent az előző évhez viszonyítva. Ez a növekedési ütem magasabb, mint a 2010-ben elért 1,3%. A nettó átlagkereset 5,9%-kal 115,9 ezer Ft/hónapra növekedett. A feldolgozóipar ágazati rangsorában létszám tekintetében az élelmiszer-, ital, dohány gyártása ágazat a 2. legnagyobb foglalkoztató, a jövedelemviszonyok tekintetében azonban az élelmiszeripar csak a 12. helyet foglalja el.

6.3. Vállalkozási és tulajdoni szerkezet

Az élelmiszeriparban 2011. január 1-én a 4 fő feletti regisztrált vállalkozások száma 2677 volt, ami az előző időszak adataihoz viszonyítva stagnálást mutat. *Az élelmiszeripari vállalatok 90%-a* továbbra is 10 főnél kevesebbet foglalkoztató *mikrovállalkozás*. A 10-49 főt foglalkoztató kisvállalkozásokkal együtt az élelmiszeripar vállalatainak 96%-a kis létszámmal tevékenykedik. A vállalkozások közel fele jogi személyiségű, döntően kft. Az egyéniek több mint egyharmadnyi arányt képviselnek.

A külföldi tőke az előző években 50% körüli arányt képviselt. Az idegen tőke az élelmiszeripari vállalkozásokban a legnagyobb értéket 2000-ben érte el (62,7%), ezután elkezdődött a csökkenés, ami különösen meredek volt 2002 és 2006 között. Ekkor több mint 10%-ot esett vissza a külföldi részesedés (57,4%-ról 47,1%-ra). Azóta csak kismértékű mozgás tapasztalható. Tavaly 56,9% volt a külföldi tőke részaránya. A külföldi tőke változása szinte teljesen együtt mozog az ágazat jegyzett tőkéjének ingadozásával, mivel az élelmiszeriparból kivont multinacionális tőkét nem pótolja a hazai befektetői, vállalkozói kör.

6.4. Beruházások

A 2009-ig megfigyelhető kedvezőtlen beruházási tendencia már 2010-ben megfordulni látszott, és ez a folyamat 2011-ben is folytatódott. ***Az élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása ágazatban az összes beruházás folyóáron 104,8 milliárd forint volt, ami 17%-os bővülést jelent*** az előző évhez viszonyítva. A legjelentősebb mértékű beruházások a *Tejtermék gyártása*, a *Hús- és halfeldolgozás, -tartósítás*, a *Baromfihús feldolgozása, tartósítása*, a *Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás*, a *Szőlőbor termelése*, és az *Üdítőital, ásványvíz gyártása* szakágazatokban ment végbe.

7. Az agrárkereskedelem alakulása

7.1. A hazai élelmiszerfogyasztás és - kereskedelem

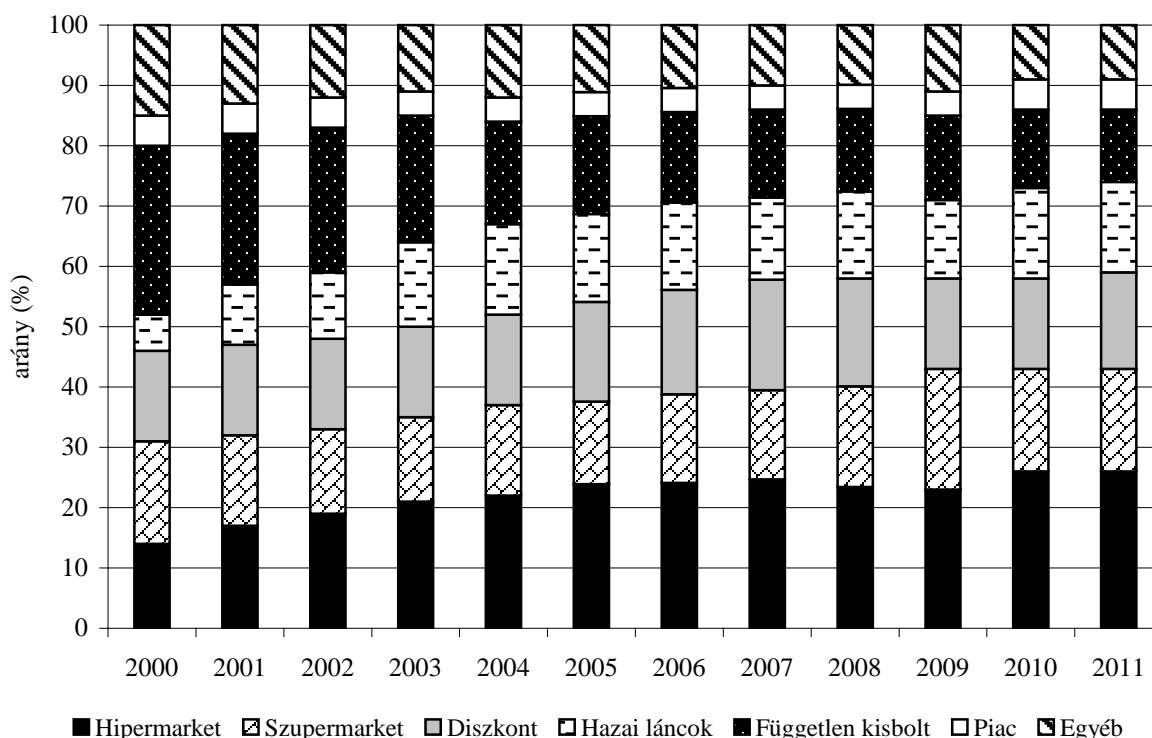
A kiskereskedelmi forgalom 2007 óta tartó csökkenése 2011-ben megállt, 2010-hez képest a forgalom volumene lényegében nem változott. A kiskereskedelmi értékesítés volumene 2009-ben 5,3%-kal, 2010-ben 2,1%-kal csökkent az előző évihez képest.

Az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelmi üzletek eladásainak volumene 2011-ben 0,34%-kal növekedett (2009-ben 4,1%-os, 2010-ben 2%-os csökkenés történt). A tevékenységcsoporton belül az összforgalom 91%-át lebonyolító vegyes termékkörű üzletek (hiper- és szupermarketek, vegyesboltok) forgalma a 2010. évi 2,5%-os csökkenés után, mérsékelten (0,2%-kal) emelkedett. Az élelmiszer-, ital- és dohányáru-szaboltok eladási volumene 2011-ben 1%-kal nőtt az előző évhez képest.

Az országos kiskereskedelmi üzlethálózatban, valamint a csomagküldő kiskereskedelemben 2011-ben 7902 milliárd forint értékű árut forgalmaztak 421 milliárd forinttal, 5,7%-kal többet, mint 2010-ben. A kiskereskedelmi eladások 44,5%-a élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes üzletekben realizálódott. Az élelmiszer- és élelmiszer jellegű kiskereskedelem éves forgalma 3514 milliárd forint volt, 194,5 milliárd forinttal (5,9%-kal) haladta meg a 2010. évit.

Az ezredforduló óta a **modern értékesítési csatornák előretörése felgyorsult a kiskereskedelemben.** A hazai értékesítésen belül a hipermarketeket, szupermarketeket és diszkontláncokat magában foglaló **„modern kiskereskedelem” részaránya 2011-re 70 százalék fölé emelkedett.** A hagyományos kiskereskedelmi csatornákon belül a független kisboltok jelentősége csökkent, **míg a piacok megőrizték részesedésüket a kiskereskedelmi értékesítésből** (17. ábra). A jövőben várható, hogy a modern értékesítési csatornák előretörése folytatódik, a hagyományos csatornák közül a független kisbolt visszaszorul, **a piac pedig növekedésnek indul.**

A kereskedelmi csatornák részesedése a napi fogyasztási cikkek forgalmazott értékéből (2000-2011)

Forrás: GfK Hungária (2012): Megduplázódott a piacok árbevétele, Háztartáspanel sajtóközlemény

A fogyasztói árak 2011-ben átlagosan 3,9%-kal emelkedtek az előző évhez viszonyítva. A legnagyobb mértékben – 6,6%-kal – az élelmiszerek drágultak, amelyek a lakossági kiadások 23,3%-át tették ki. A lakossági kiadások 9,5%-át képviselő *szeszes italok, dohányárúk áremelkedése* az előző évi 8,2% után, 2011-ben **0,5%-os volt.**

Az élelmiszerek közül a cukor (47,7%) és a liszt (43%) fogyasztói ára nőtt legerősebben 2011-ben. A kenyér (9,8%) és a száraztészta (6,5%) áremelkedése mérsékeltebb volt. A burgonya ára a 2010. évi 33,5% után 2011-ben is jelentősen, 24,7%-kal nőtt. Az étolaj ára 2011-ben 19,1%-kal magasabb volt az előző évinél. A sertés- és a baromfihús ára az átlagosnál kevésbé, 3,6%-kal, illetve 2,8%-kal, a marhahús ára az átlagosnál nagyobb mértékben, 7%-kal emelkedett. A tej átlagára 11,4%-kal, a sajt 9%-kal, a vaj, vajkrém 11,9%-kal drágult. A friss hazai- és déligyümölcs ára 10%-kal nőtt. A legnagyobb mértékben – 8%-kal – a friss zöldség ára csökkent, az előző évi 25%-os emelkedés után. A tojás fogyasztói ára is mérséklődött 2,6%-kal, átlagosan 31 forintért lehetett kapni darabját 2011-ben. A szeszesitalok ára 2,3%-kal nőtt, a dohányárúk a 2010. évi 10%-os emelkedés után 2011-ben 2,5%-kal csökkent.

Az **Agrármarketing Centrum (AMC)** 2011-ben is segítette a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek mind belföldi és külpiaci értékesítését. Mind a saját

szervezésű rendezvényekben, mind a támogatási programokban kiemelt helyet kaptak a magas hozzáadott értékű, egyedi igényeket kielégítő, hazai alapanyagok felhasználásával készülő, a helyi, régiós hagyományokat őrző termékek; a támogatások fő kedvezményezettjei a mikro-, kis- és közepes vállalkozások voltak. 2011-ben, amikor az OMÉK szervezése is kiemelt feladata volt az AMC-nek, 1,6 milliárd forintból gazdálkodott, ezen belül a nevesített programok finanszírozására 984 millió forintot fordított. Külön említést érdemel a magyar sertéshús kampány, a libamáj marketing program, zöldség-gyümölcs marketing program, tej marketing program, az iskolatej program, a Média Tej Klub programok, valamint egy országos magyar hal kampány megvalósítása.

A korábbi éveknél nagyobb hangsúly helyeződött a belföldi tevékenységre. Ezt a célt szolgálta a **Kiváló Magyar Élelmiszer (KMÉ)** védjegy program kiemelt kezelése. 2011-ben 9 cég 23 terméke nyerte el a KMÉ védjegy használatának jogát.

A **Hagyományok-Ízek-Régiók (HÍR) program** - az Európai Unió Euroterroirs (Európa Vidékei) kezdeményezéséhez csatlakozva - azzal a céllal jött létre, hogy létrehozza Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági termékeinek gyűjteményét és előmozdítsa gazdasági hasznosításukat. Kétéves gyűjtőmunka (1999-2000) eredményeként 300 termék szakmai-történeti leírása készült el régióként és azon belül ágazati bontásban. 2011-ben 16 termelő 35 újabb termékért vehette át a HÍR védjegy elnyerését tanúsító oklevelet.

A **külpiaci jelenlét** erősítésének érdekében 2011-ben is a két legfontosabb exportpiacunkon, Németországban és Romániában került megszervezésre nagyobb eladáshelyi akció és folytatódott a szerbiai jelenlét erősítése. A lengyel soros EU-elnökség alatt a magyar borok kiemelt szerepet kaptak a különböző helyszíneken zajló lengyelországi elnökségi rendezvényeken.

26. táblázat

Fontosabb külföldi kiállítások 2011-ben

Grüne Woche	25,0 millió Ft
Fruit Logistica	30,0 millió Ft
Prodexpo	34,5 millió Ft
Biofach	16,0 millió Ft
SIA	53,0 millió Ft
Újvidék	18,0 millió Ft

2011 szeptemberében ismét megrendezésre került az Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás (OMÉK). A szervezési feladatokat az Agrármarketing Centrum látta el. A kiállításon több mint 500 kiállító mutatkozott be, a látogatók száma mintegy 90 ezer volt.

7.2. Az agrár-külkereskedelem helyzete

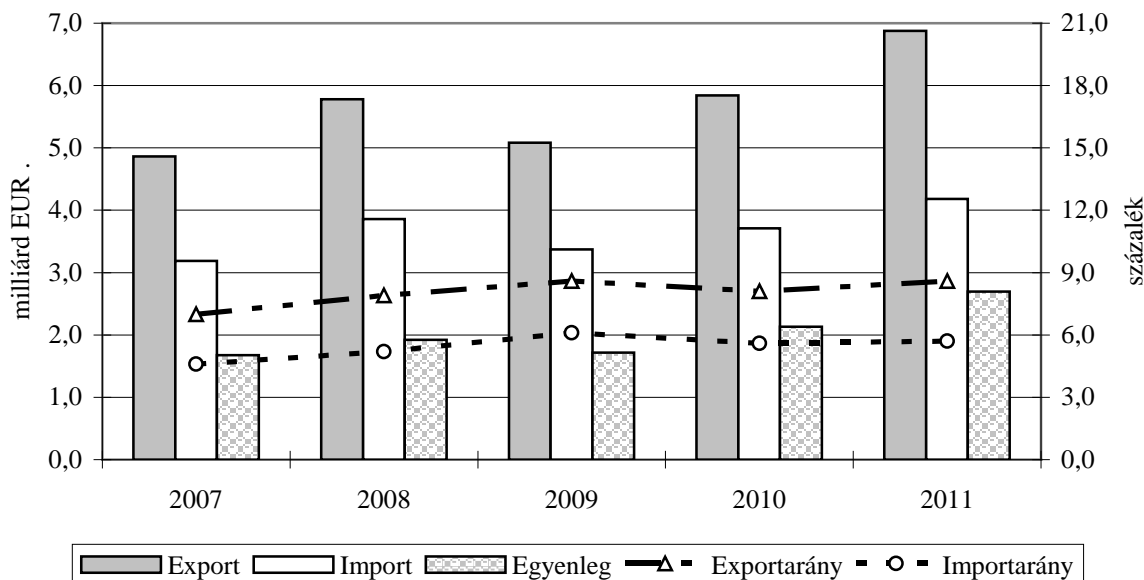
A mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékek kivitelének értéke 2011-ben euróban számolva 18%-kal, behozatalának értéke 13%-kal emelkedett, az egyenleg pedig 26%-kal javult 2010-hez képest. Forintban számolva, a kivitel 19%-kal, a behozatal 14%-kal, az egyenleg pedig 29%-kal bővült.

A mezőgazdasági- és élelmiszer-ipari termékek részesedése a teljes nemzetgazdasági exportból a 2010. évi 8,2-ről, 8,6%-ra, az importból pedig a 2010. évi 5,6-ról 5,7%-ra emelkedett.

Agrárexportunk értéke a 2004. évi EU-csatlakozás óta a 2009-es év kivételével rendre meghaladta az előző évi szintet. 2009-ben, a válság hatására mind az export, mind az import jelentősen elmaradt az egy évvel korábbtól, de a forgalom 2010-ben már újra emelkedett, a kivitel értéke 15%-kal, a behozatal értéke 10%-kal magasabb volt a 2009. évinél. ***Az agrár-külkereskedelmi termékforgalom értéke és egyenlege 2011-ben rekord szintet ért el, a kivitel 6,9 milliárdra, a behozatal 4,2 milliárd euróra nőtt. Az egyenleg értéke – 565 millió euróval meghaladva a 2010. évit – 2011-ben, 2,7 milliárd euró volt, számottevő mértékben hozzájárulva a nemzetgazdaság pozitív külkereskedelmi egyenlegéhez, az aktívum 39%-át adva.***

18. ábra

Az agrár-külkereskedelem alakulása 2007–2011 között

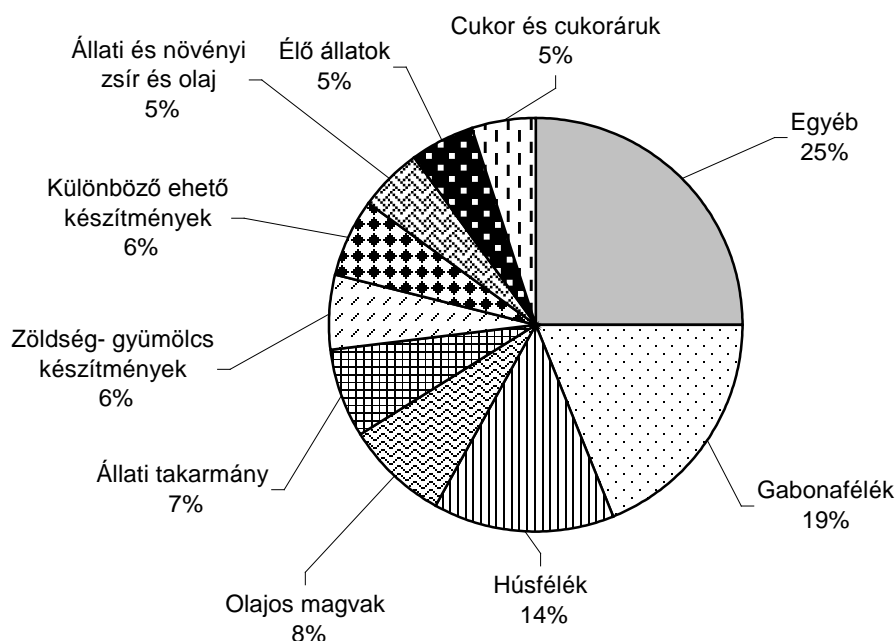
Forrás: KSH

Az agrárexport szerkezete azonos volt a 2010. évi szerkezettel. Az alapanyagok kivitele biztosította az agrárexport árbevételének 42%-át, az elsődleges feldolgozottságú termékek részesedése 20% volt, a magas feldolgozottságú termékek részesedése pedig 38%-ot tett ki. Az importban a mezőgazdasági

alapanyagok aránya 25-ről 23%-ra csökkent, az elsődleges feldolgozottságú termékek részesedése 26-ról 28%-ra emelkedett, a magas feldolgozottságú termékek aránya 49% maradt. Az agrár-külkereskedelem pozitív egyenlegének 70%-át az alapanyagok biztosították, 22%-át adták a magas feldolgozottságú termékek.

19. ábra

A legfontosabb exportcikkek részesedése az agrárexportból 2011-ben

Forrás: KSH

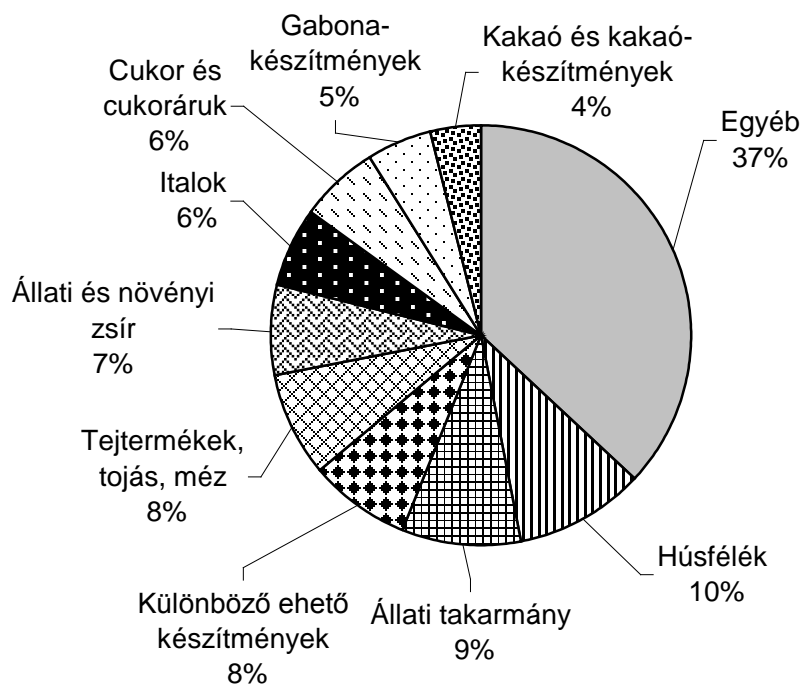
Az 5 legnagyobb árucsoport – a gabonafélék, a húsfélék, az olajos magvak, az állati takarmányok és a zöldség-gyümölcs készítmények – **részesedése a teljes agrárexportból 55% volt.** Az importunk kevésbé koncentrált. **Az 5 legnagyobb árucsoport** – a húsfélék, az állati takarmányok, a különböző ehető készítmények, a tejtermékek, tojás, méz, valamint az állati és növényi zsírok és olajok – **aránya a teljes agrárimportból 42,5% volt 2011-ben.**

Az évről évre legnagyobb exportárbevételt biztosító **gabonafélék a teljes agrárexport értékének ötödét adták 2011-ben is.** A gabonafélék exportvolumene ugyan 15%-kal kevesebb volt ebben az évben, a kivitel értéke mégis jelentősen emelkedni tudott a magasabb értékesítési ár (+38%) miatt. A gabonafélék kivitele 67:23:9:1 arányban oszlott meg a kukorica, a búza, az árpa, valamint az egyéb gabonafélék között, és az árbevétel részesedése is hasonlóan alakult. A kukorica exportmennyisége 3,8 millió tonna volt, árbevétele a 40%-os áremelkedésnek köszönhetően jelentősen nőtt. Az exportkukorica 98%-át az EU-tagállamokba szállítottuk, és az árbevétel 90%-a származott innen. Összesen közel 3 millió tonnát vásárolt Olaszország, Hollandia, Ausztria, Németország és Szlovákia. A búzaexportunk mennyisége 40%-kal csökkent az előző évhez képest, de a magasabb ár (+36%) nagyrészt kompenzálta a mennyiségben történt kiesést. Olaszország,

Ausztria és Bosznia-Hercegovina a legfontosabb kereskedelmi partner az export tekintetében.

20. ábra

A legfontosabb importcikkek részesedése az agrárimportból 2011-ben

Forrás: KSH

Az élelmezési célra alkalmas húsfélék kivitelének értéke 16%-kal, az importé erősebben, 30%-kal nőtt, de az export sokkal magasabb értékének köszönhetően a termékkör külkereskedelmi egyenlege 7%-kal emelkedett. Az árucsoport a gabonafélék utáni második legjelentősebb árucsoport, az agrár- külkereskedelem exportértékének 14%-át, importértékének 10%-át adta 2011-ben. Az árucsoport exportértékének erős emelkedését a baromfihús-kivitel bővülése eredményezte, volumene (+17%) és exportára (+8%) egyaránt nőtt, így értéke 100 millió euróval több volt, mint az előző évben. A sertéshús kivitel az egy évvel korábbi 165-ről 159 ezer tonnára (-4%) mérséklődött, de a 6%-kal magasabb árak köszönhetően értéke kismértékben emelkedett. 2011-ben a baromfihús-kivitel adta az árucsoport árbevételének 50%-át, a sertéshús a 36%-át, míg egy évvel korábban a baromfihús részesedése 46%, a sertéshúsé 41% volt. A húsfélék behozatalának alakulását egyértelműen a sertéshús határozta meg. A húsfélék importvolumenének közel 60%-át, értékének csaknem kétharmad részét adta a sertéshús, amelyből 2011-ben 144 ezer tonnányit hoztunk be, 15%-kal többet, mint 2010-ben. A baromfihús behozatala is emelkedett 20%-kal, összesen 49 ezer tonnányi érkezett az országba.

27. táblázat

A külkereskedelmi forgalom áruszerkezete

(ezer euró)

Megnevezés	EXPORT						IMPORT					
	2010. I-XII. hó	Össz. %	2011. I-XII. hó	Össz. %	Különbség I-XII. hó	2011/ 2010 %	2010. I-XII. hó	Össz. %	2011. I-XII. hó	Össz. %	Különbség I-XII. hó	2011/ 2010 %
Élő állatok	278 898	4,8	344 481	5,0	65 583	123,5	194 418	5,2	160 140	3,8	-34 278	82,4
Hús, vágási melléktermék és belsőség	829 234	14,2	960 683	14,0	131 449	115,9	323 607	8,7	419 006	10,0	95 398	129,5
Halak, édesvízi állatok	11 980	0,2	15 183	0,2	3 204	126,7	26 078	0,7	29 340	0,7	3 262	112,5
Tejtermékek, tojás, méz	250 825	4,3	284 538	4,1	33 713	113,4	329 717	8,9	349 743	8,4	20 026	106,1
Egyéb állati termékek	50 937	0,9	64 837	0,9	13 901	127,3	21 737	0,6	34 872	0,8	13 135	160,4
Növényi termékek	31 364	0,5	32 479	0,5	1 116	103,6	62 997	1,7	68 179	1,6	5 182	108,2
Zöldségfélék	192 434	3,3	196 204	2,9	3 770	102,0	141 891	3,8	136 193	3,3	-5 698	96,0
Gyümölcs, dió, citrusfélék	128 811	2,2	131 178	1,9	2 367	101,8	178 789	4,8	180 484	4,3	1 695	100,9
Kávé, tea, fűszer	65 603	1,1	90 276	1,3	24 673	137,6	98 225	2,6	116 686	2,8	18 461	118,8
Gabonafélék	1 097 461	18,8	1 293 762	18,8	196 301	117,9	83 048	2,2	115 089	2,8	32 041	138,6
Malomipari termékek	84 487	1,4	105 428	1,5	20 941	124,8	30 842	0,8	68 339	1,6	37 497	221,6
Olajos mag, takarmány	499 563	8,5	573 293	8,3	73 730	114,8	109 399	2,9	122 492	2,9	13 092	112,0
Növényi nedv és kivonat	1 073	0,0	1 023	0,0	-50	95,3	11 571	0,3	12 247	0,3	676	105,8
Egyéb növényi termékek	2 786	0,0	3 198	0,0	412	114,8	1 234	0,0	1 366	0,0	132	110,7
Állati és növényi zsír és olaj	227 989	3,9	372 309	5,4	144 320	163,3	233 147	6,3	272 641	6,5	39 494	116,9
Állati eredetű élelmiszer-készítmény	146 047	2,5	172 951	2,5	26 904	118,4	122 365	3,3	139 303	3,3	16 937	113,8
Cukor, cukorkaáruk	289 112	4,9	338 876	4,9	49 764	117,2	177 515	4,8	232 669	5,6	55 155	131,1
Kakaó és készítményei	76 848	1,3	74 781	1,1	-2 067	97,3	171 433	4,6	182 000	4,4	10 567	106,2
Cukrászati termékek	116 224	2,0	134 975	2,0	18 751	116,1	200 034	5,4	219 029	5,2	18 995	109,5
Zöldség-, gyümölcskészítmény	397 449	6,8	432 903	6,3	35 453	108,9	145 110	3,9	168 576	4,0	23 466	116,2
Egyéb ehető készítmények	300 496	5,1	385 470	5,6	84 974	128,3	317 023	8,5	351 974	8,4	34 951	111,0
Ital, szesz, ecet	269 678	4,6	284 925	4,1	15 247	105,7	216 633	5,8	252 461	6,0	35 828	116,5
Állati takarmány	440 120	7,5	496 550	7,2	56 430	112,8	376 113	10,1	385 077	9,2	8 965	102,4
Dohány és termékei	53 829	0,9	88 967	1,3	35 138	165,3	137 633	3,7	164 156	3,9	26 523	119,3
Összesen:	5 843 247	100,0	6 879 269	100,0	1 036 022	117,7	3 710 560	100,0	4 182 061	100,0	471 500	112,7

Forrás: AKI, KSH

A harmadik legnagyobb árbevételét biztosító olajos magvak exportértéke 15%-kal, a kisebb értéket képviselő import 12%-kal bővült. Az árucsoport aktívuma jelentősen (61 millió euróval) nőtt, és a gabonafélék, állati és növényi zsír és olaj, valamint az élő állatok utáni harmadik legnagyobb aktívumot érte el. Az árucsoport értékének felét adó repce exportvolumene valamelyest elmaradt az előző évitől, de a magasabb értékesítési ár (+46%) következtében a kivitel értéke 41%-kal emelkedett. A napraforgó export értéke 10%-kal kevesebb volt, mint 2010-ben, mert a mennyisége 40%-kal esett, és ezt a tavalyinál 50%-kal magasabb ár sem tudta kompenzálni. Az importoldalón a repce volumene és értéke nőtt jelentősen, a napraforgó-behozatalunk az egy évvel korábbi szinten maradt.

Az élő állatok árucsoportjának aktívuma több mint kétszeresére nőtt, 184 millió eurós értéke az ötödik legmagasabb egyenleg volt 2011-ben. A háttérben egyrészt a Törökországba irányuló élő szarvasmarha-kivitel felfutása, másrészt a sertésimport igen erős (50%-os) visszaesése áll.

Az elmúlt évben bővültek agrár-külkereskedelmi kapcsolataink. Míg 2010-ben 148, 2011-ben 156 országgal volt agrár-külkereskedelmi kapcsolatunk, és a forgalom értéke 78 ország esetében haladta meg az 1 millió eurót.

Legfontosabb kereskedelmi partnereink az EU-tagállamok közül kerültek ki. Nyolc EU-tagország²² (az exportérték csökkenő sorrendjében: Németország, Szlovákia, Románia, Olaszország, Ausztria, Lengyelország, Hollandia, Csehország) vásárolta meg a külpiacra szánt agrártermékek kétharmadát, és az ugyanezen országokból érkezett áruk a teljes agrárimportunk értékének háromnegyedét tették ki.

Az Európai Unió a teljes agrár-kivitel értékéből 83%-kal, az agrár-import értékéből 91%-kal részesedett. Az uniós tagállamokba irányuló export, a teljes agrár-kivitellel megegyezően – 18%-kal –, az ott feladott termékek a teljes agrár-importnál mérsékeltebben – 11%-kal – bővültek 2010-hez képest. Az aktívum 1856 millió eurós értéke 34%-kal magasabb, mint egy évvel korábban. Az EU régi tagországaiba irányuló agrártermékek kivitele 17, behozatala 10%-kal emelkedett, az új tagországokba irányuló agrárexportunk és importunk erősebben, 19, illetve 13%-kal haladta meg az egy évvel korábbit.

Az Európai Unión kívüli, harmadik országokkal folytatott agrár-külkereskedelmi forgalom 22%-kal bővült 2011-ben. Az export értéke 19%-kal, az importé 34%-kal emelkedett. Bár az import dinamikusabban nőtt, az export magasabb értékének köszönhetően az aktívumunk 13%-kal meghaladta az előző évit. Legfontosabb exportcikkeink a húsfélék, élő állatok és a gabonafélék voltak ebben a relációban. A legfontosabb importcikk 2011-ben a cukor volt, melynek csaknem a fele EU-n kívüli országból érkezett. A fő szállító Horvátország és Szerbia volt, de számottevő mennyiség érkezett közvetlenül Brazíliából és Mozambikból is.

---

²² Lásd a 30. tábla: *Kiviteli forgalom egyes országokkal és országcsoportokkal* (Táblázatok, grafikonok, mellékletek c. kötet 39. oldal.)

7.3. Az élelmiszerláncon belüli jövedelem-megoszlás

Az élelmiszerlánc a gyakorlatban jellemzően szervezetileg jól elkülönült vállalkozások közötti kapcsolatrendszerként jelent, melyek bonyolult érdekviszonyban állnak egymással. Ezek közül legnagyobb súllyal a jövedelemérdekeltség kap figyelmet, mivel a termékpálya jövedelemmegoszlása egyértelműen az adott vertikum jövőjét határozhatja meg. A költség- és jövedelemmegoszlás arányossága akkor is lényeges szempont, ha az adott élelmiszer alapanyag-termelése, feldolgozása, forgalmazása egy vállalkozás keretein belül történik, mert ez biztosíthatja a vertikum fenntarthatóságát, jövedelemmaximalizálását.

Az élelmiszerek fogyasztóhoz, vagyis a végső felhasználóhoz való eljuttatásáig – a végtermékre vonatkozó – egységes adatnyilvántartás, illetve adatbázis nem létezik. Ennek hiányában az élelmiszerláncon belüli költség-, jövedelemmegoszlás bemutatása a meglévő különböző adatforrások (alapanyag-termelésre és feldolgozásra vonatkozó reprezentatív költségadatok, valamint a termékpályák fázisainak árinformációi) felhasználásával, összehangolásával, továbbá a hiányzó adatok becslésével elkészített vertikális modellek segítségével végezhető el. Ezek a modellek értelemszerűen átlagos adatokból épülnek fel és jellegükből adódóan az élelmiszerlánc egészére nem értelmezhetők, hanem csak annak adott vertikumaira, illetve ezen belül is csak konkrét termékekre.

Mindezeket figyelembe véve idősorosan *a gabona, a tej, a sertés és a baromfi* *hús termékpályákról állnak rendelkezésre olyan részletezettségű adatok, amelyek segítségével modellezni lehet a legfontosabb élelmiszerek költség-, jövedelemmegoszlását.* A KSH fogyasztói kosarában *ez az alapvető élelmiszerkör mintegy egyharmaddal részesül a teljes élelmiszerfogyasztásból.*

Az élelmiszer-vertikumok fázisok közötti *költségarányai* jellemzően termékspecifikusak, évek közötti markáns változások nem figyelhetők meg, vagyis *viszonylag standardnak tekinthetők.* Az alapanyag-termelés arányát a felhasznált inputok árán túl nagymértékben meghatározzák a környezeti tényezők, ezek közül is kiemelten az adott évi időjárás. Ez közvetlenül érinti az átlaghozamokat és közvetetten – a takarmányokon keresztül – az állati termék-előállítás önköltségét. Több év adatai alapján megállapítható, hogy feldolgozási és forgalmazási fázisban leginkább az energiára és a munkaerőre fordított kiadások változásai befolyásolják az évek közötti esetleges arányeltolódásokat.

A számítások alapján megállapítható, hogy 2007 és 2011 között a gabonavertikumba tartozó *fehér kenyérnél a legnagyobb költséghányad a sütőiparban merül fel (52-60%),* majd ezt követi a búzatermelés 16-18%-kal, amittől szinte alig marad el a forgalmazás 15-18%-os aránya, míg a költségekből a legkisebb (8-15%) rész a malomiparnál jelentkezik. A vertikum vezértermékével szemben a másik vizsgált élelmiszernél, a *finomlisztnél a költségek közel felét (44-50%) az alapanyag-termelés adja,* a malomipar részesedése egyharmad körül mozog (29-35%), míg a forgalmazásé az elmúlt 5 évben azonos, 21% volt.

A tejvertikum alapvető élelmiszerénél, a **2,8-as zsírszázalékú tejnél a legnagyobb költséghányad (46-50%) az élelmiszer-ipari feldolgozóknál jelentkezik.** Az összköltségen belül az alapanyag-termelés aránya mintegy egyharmadot (31-34%) tesz ki, és a maradék 17-20% a forgalmazást terheli. A tejvertikum egyik legnagyobb alapanyag-igényű termékénél, a **trappista sajtnál a költségek kétharmada a mezőgazdasági alapanyag-termelés során kerül** a termékre. Arányait tekintve ezt követi 18-21%-os mértékben a feldolgozó szakasz, míg a kiadások 13-16%-át a forgalmazás adja.

28. táblázat

A legfontosabb élelmiszerpályák költségmegoszlása

(százalék)

Megnevezés	Fehér kenyér, 1 kg-os					Finomliszt				
	2007	2008	2009	2010	2011*	2007	2008	2009	2010	2011*
Alapanyag	17	16	16	18	17	50	46	44	47	45
Feldolgozás (malom)	8	15	12	13	13	29	33	35	32	34
Feldolgozás (sütő)	60	52	54	52	54	-	-	-	-	-
Forgalmazás	15	17	18	17	16	21	21	21	21	21
	Tej 2,8%					Trappista sajt				
Alapanyag	34	34	31	33	34	66	66	66	66	68
Feldolgozás	46	47	50	50	48	21	20	18	18	18
Forgalmazás	20	19	19	17	18	13	14	16	16	14
	Sertéskaraj					Bontott csirke				
Alapanyag	71	70	70	70	71	56	57	56	58	59
Feldolgozás	20	21	21	20	19	35	34	34	32	31
Forgalmazás	9	9	9	10	10	9	9	10	10	10

* Előzetes, kalkulált adat

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály, saját számítás

A mezőgazdasági termelés költség meghatározó szerepe jellemzi a vizsgált két húsfélét is. Ez a sertéskarajnál 70-71%-ot jelent, míg a bontott csirkénél 56-59%-ot. Sorrendben a következő költségviselő a feldolgozási fázis, ami a sertésnél 19-21, míg a csirkénél ettől magasabb, 31-35%-ot képvisel. A legkisebb költséghányad a forgalmazást terheli, melynek aránya mindkét termékénél 9-10% volt a 2007-2011 közötti időszakban.

A termékek jövedelmét befolyásoló másik tényező a vertikum különböző szakaszainak áralakulása, vagyis azok részesedése a nettó fogyasztói árból. Az ármegoszlás vizsgálatánál a nettó fogyasztói ár használata indokolt, mivel mind a hazai, mind a nemzetközi statisztikai adatközlések és egyéb árinformációs rendszerek a mezőgazdasági felvásárlási árakat, valamint a feldolgozóipart elhagyó termékek termelői árait áfa nélkül, nettó értékben közlik.

Az élelmiszer-termelés és forgalmazás egymást követő szakaszainak nettó fogyasztói árhoz való hozzájárulásának, illetve részesedésének mértékét – a

költségekhez hasonlóan – **bizonyos állandóság jellemzi**. Ugyanakkor az arányok tekintetében a költségeknél tapasztaltakhoz képest már nagyobb különbségek alakultak ki 2007 és 2011 között. Ez alapvetően összefügg az adott piaci helyzettel, de szerepet játszik benne a termékpályák szereplőinek eltérő érdekérvényesítő képessége is.

A kenyér nettó árából a sütőipar részesedése (43-52%) a legnagyobb arányú. A második helyen – a költségeknél tapasztaltakkal szemben – a forgalmazás szerepel 17-29%-kal, és csak ezután következnek, 12-21%-kal az alapanyag-termelők, míg a sort (6-14%) a malomipar zárja. A liszt esetében az alapanyag-termelők által elért árak a fogyasztói ár 33-59%-át tették ki. A 2007. év kivételével a második helyen a malomipar (17-40%), míg harmadikon a forgalmazás (23-28%) található (29. táblázat).

29. táblázat

A legfontosabb élelmiszerpályák ármegoszlása

(százalék)

Megnevezés	Fehér kenyér, 1 kg-os					Finomliszt				
	2007	2008	2009	2010	2011*	2007	2008	2009	2010	2011*
Alapanyag	21	15	12	16	17	59	37	33	46	41
Feldolgozás (malom)	6	14	11	7	14	17	35	40	31	35
Feldolgozás (sütő)	47	43	48	50	52	..	..	..	..	..
Forgalmazás	26	28	29	27	17	24	28	27	23	24
	Tej 2,8%					Trappista sajt				
Alapanyag	35	36	29	33	36	65	69	63	64	70
Feldolgozás	39	38	49	49	47	25	13	18	14	14
Forgalmazás	26	26	22	18	17	10	18	19	22	16
	Sertéskaraj					Bontott csirke				
Alapanyag	71	73	74	76	83	50	52	49	54	56
Feldolgozás	16	17	8	13	6	35	33	29	31	29
Forgalmazás	13	10	18	11	11	15	15	22	15	15

* Előzetes, kalkulált adat

Forrás: AKI Ágazati Ökonómiai Osztály, saját számítás

A legegységesebb ármegoszlás 2007 és 2011 között a 2,8-as fogyasztói tejnél figyelhető meg. A legnagyobb, 38-49%-os részesedés a feldolgozóknál jelentkezik, őket a mezőgazdasági alapanyag-termelők követik 29-36%-os aránnyal, míg a forgalmazási fázisban ez az érték 17-26% között helyezkedik el. Ezzel szemben a trappista sajtnál a költségekhez hasonlóan a nettó fogyasztói árból való részesedés szintén az alapanyag-termelőknél a legnagyobb (63-70%), míg a feldolgozók 13-25%-os arányt képviselnek. A sort a forgalmazók zárják 10-22%-kal.

A húsok közül a **sertéskarajnál** a költségekhez hasonlóan a sertéstartó gazdaságok által elért **felvásárlási árak a nettó fogyasztói árnak jelentős hányadát, 71-83%-át teszik ki.** Emellett a forgalmazók részesedése 10-18, a feldolgozóké 6-17%. A **húscsirke nettó fogyasztói árának 49-56 százaléka az alapanyag-termelőknél**

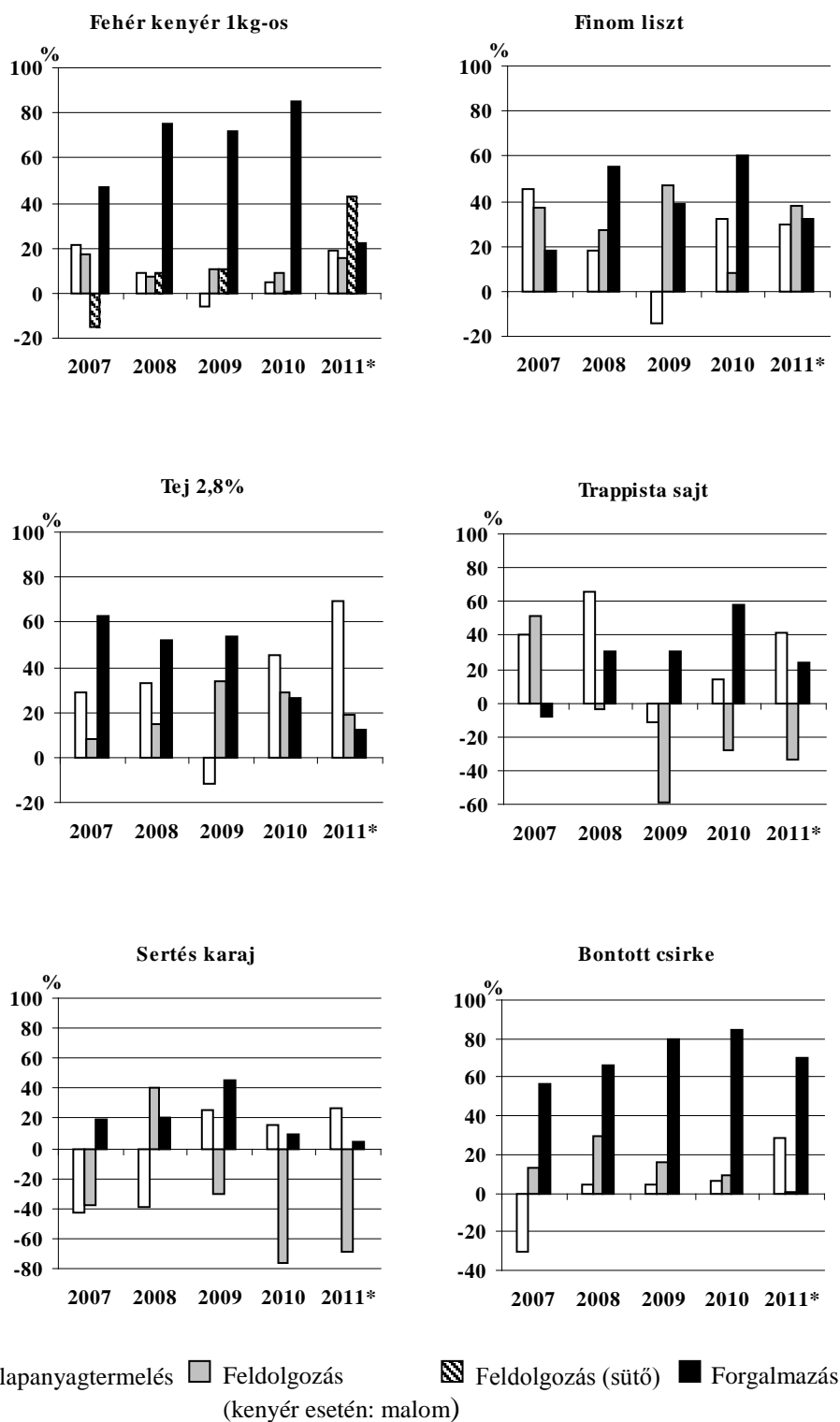
realizálódott, 29-35%-a a feldolgozóknál és 15-22%-a pedig a forgalmazásnál rakódott rá.

A költségek és árak együttes alakulása a jövedelmekben tükröződik. A két tényező eltérő mértékű, sőt ellentétes irányú változása a jövedelmekben már markáns átrendeződéseket eredményezhet. Ezek a változatos mozgások esetenként a vertikum egyes szakaszaiban veszteséget is okozhatnak, annak ellenére, hogy a termék összességében jövedelmező. Ez figyelhető meg a ***kenyérnél***, ahol 2009-ben az alapanyag-termelés, míg 2007-ben a sütőipari szakasz veszteséges volt. A számítások azt mutatják, hogy 2010-ig ***a legnagyobb jövedelemarányok a forgalmazási fázisban voltak, ami 2011-ben megváltozott. Ekkor a korábbi évekhez képest harmonikusabb jövedelemmegoszlás jellemezte a terméket.*** A legnagyobb arány a sütőiparnál alakult ki, ezt követte a forgalmazás és az alapanyag-termelés, míg a sort a malomipar zárta.

A ***lisztnél*** értelemszerűen 2009-ben az alapanyag-termelés szintén veszteséges volt, viszont 2007-ben ők részesedtek legnagyobb arányban a jövedelemből. A ***2011-es esztendő ebben a vertikumban is kiegyenlítettebb jövedelemmegoszlást hozott***, ugyanis a három termékpályaszakasz közel azonos arányban részesedett az összjövedelemből.

A vizsgált tejnél is elmondható, hogy 2009-ben az alapanyag-termelés veszteséges volt, jövedelem csak a feldolgozás, valamint a forgalmazás során keletkezett. Ez utóbbi fázis 2007 és 2009 között a jövedelem több mint 50%-át realizálta. Ez a tendencia 2010-től megváltozott, és ***a termékpálya nyertesei az alapanyag-termelők voltak***, őket követték a feldolgozók és a forgalmazók. Ez a változás részben enyhítette az alapanyag-termelők korábbi veszteségeit, illetve alacsony szintű nyereségét.

**A legfontosabb élelmiszerpályák jövedelemmegoszlása
(abszolút érték százalékában)**

* Előzetes, kalkulált adat

Forrás: AKI Ágazati Ökonómia Osztály

A tejjel szemben a *trappista sajt jövedelemmegoszlása hektikusan alakult*, ami alapvetően a kemény piaci verseny következménye. Az elmúlt öt év alatt a vertikum

mindhárom fázisában előfordult veszteséges év, de található olyan időszak is, amikor a legmagasabb jövedelmet érték el a termékpálya szereplői. Így az alapanyag-termelők számára a 2008-as év tekinthető a legkedvezőbbnek, de 2011-ben is ez a fázis részesedett legnagyobb mértékben az összes jövedelemből. A feldolgozók számára az utolsó kedvező év a 2007-es volt, és azóta az importtermékek intenzív jelenléte miatt ez a vertikumszakasz folyamatosan veszteséges. Ezt a tartósnak tűnő helyzetet csak úgy tudják elviselni, hogy más sajt, illetve tejterméken keletkező nyereségből fedezik a vezértermék veszteségeit. A forgalmazók szempontjából a 2009-es és 2010-es esztendő alakult sikeresen, ekkor e szakasz képviselői érték el a legmagasabb jövedelemarányt.

Kritikusnak tekinthető *a sertéskaraj* termékpályája, ugyanis 2007 és 2011 között *a vertikum valamennyi szereplője veszteséges volt*, sőt 2007-ben ez két fázist is egyszerre érintett. A legkedvezőtlenebb helyzetben – a trappista sajthoz hasonlóan – itt is a feldolgozók vannak, mert 2008-at kivéve mindig veszteségesek voltak. Ezzel szemben áll a forgalmazási szakasz, ahol, ha esetenként kis mértékben is, de mindig képződött jövedelem. Ugyanakkor a számok azt is mutatják, hogy nem mindig az utolsó fázisban érték el a legnagyobb jövedelemarányt. Ilyen volt például a 2010-2011-es esztendő, amikor az alapanyag-termelők jövedelemaránya volt a legmagasabb.

A másik vizsgált hústerméknel, a *bontott csirkénél viszonylag kisebb jövedelemingadozások jellemezték a legutóbbi öt évet*. Veszteség mindössze 2007-ben az alapanyag-termelésnél figyelhető meg, de erre a szakaszra az is jellemző, hogy 2011-et kivéve itt képződött a legkisebb jövedelem. A vertikum nyertese mindvégig a forgalmazási fázis volt, sőt az itt elért jövedelem aránya kétharmad vagy azt meghaladó mértékű. Figyelmet érdemel továbbá, hogy a feldolgozás jövedelempozíciója 2008 óta folyamatosan romlik, és 2011-ben gyakorlatilag nullszaldóval zárták az évet.

Az élelmiszerláncot reprezentáló vezértermékek azt jelzik, hogy a különböző *termékpályákon általában nincs harmonikus jövedelemosztzkodás*. Ez alól az általános megállapítás alól kivétel a gabonavertikum, ahol 2011-ben a fehér kenyérnél és főleg a lisztnél viszonylagos egyensúly alakult ki a termékpálya szereplői között. Az ötéves időszakot tekintve ugyanakkor megállapítható, hogy egyik fázis dominanciája sem jelenthető ki egyértelműen, bár kétségtelen, hogy a forgalmazás helyzete mutatkozik a legstabilabbnak. E kérdéskörnél az sem hagyható figyelmen kívül, hogy az állami támogatások ezeket az arányokat a gyakorlatban módosítják. A tapasztalatok azonban arra engednek következtetni, hogy főleg a mezőgazdasági termékek felvásárlási árainál a vevők „figyelembe veszik” ezeknek a támogatásoknak egy részét. (Sajnos ez az észrevétel az ipari inputanyagok árára is igaz.) *Általánosságban megállapítható, hogy a korábbi évekhez hasonlóan az élelmiszerlánc szereplői közül a feldolgozók többnyire kettős szorításban vannak.*

A kereskedők és beszállítók közötti kapcsolat szabályozása

Az elmúlt évtizedekben az élelmiszer kiskereskedelemben jelentős mértékű koncentráció zajlott le. A koncentrált kiskereskedelem és beszállítók közötti

tisztességes üzleti kapcsolatok elősegítése érdekében 2010. január 1-jén lépett hatályba a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek vonatkozásában a beszállítókkal szemben alkalmazott tisztességtelen forgalmazói magatartás tilalmáról szóló 2009. évi XCV. törvény (továbbiakban: Tfmvtv.)

2011-ben az ellenőrzések során leggyakrabban előforduló tisztességtelen kereskedői gyakorlatok az alábbiak voltak:

1. díj felszámítása ténylegesen nem nyújtott szolgáltatásért,
2. a termék ellenértékének 30 napon túli kifizetése,
3. fogyasztói árhoz adott árengedményhez nagyobb mértékű, illetve hosszabb időtartamú beszállítói hozzájárulás kikötése,
4. üzletszabályzat, illetve annak alkalmazása nem felel meg a törvényi előírásoknak, és nem utolsó sorban,
5. tiltott háttérkondíciók alkalmazása.

2011-ben a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal átfogó vizsgálatot tartott kilenc üzletláncnál, ezek közül 4 ellenőrzést határozattal zárt le, 5 üzletláncnál az ellenőrzés áthúzódott 2012-re. 2011-ben összesen 321 millió forint bírság került kiszabásra.

A Tfmvtv. 2011. február 1-től hatályos módosítása során a **beszerzési ár alatti értékesítés** önálló jogcímként bekerült a Tfmvtv-be, felváltva az agrárpiaci rendtartásról szóló 2003. évi XVI. törvényben szabályozott beszerzési ár alatti értékesítés tilalmának szabályozását. 2011. február 1-től a Tfmvtv. alapján beszerzési ár alatti értékesítést bejelentésre 75 esetben vizsgálták, 192 terméket érintően. Ezek közül termékpálya-felügyeleti **bírsággal zárult négy ellenőrzés**, 64 ügyben nem volt megállapítható beszerzési ár alatti értékesítés, 7 bejelentés vizsgálata pedig nem zárult le a vizsgált időszakban.

Megállapítható, hogy az **ellenőrzések hatására** sokat javult a hazai üzletláncok **üzleti magatartása**, különösen az alábbi jogcímeknél:

- a beszerzési ár alatti értékesítés gyakorisága jelentősen csökkent;
- a 30 napon belüli számlakifizetések aránya javult;
- az üzletszabályzatokat nyilvánosságra hozták;
- a forgalmi bónuszok meghatározása tényleges forgalomnövekedéshez kapcsolódik;
- a háttér kondíciók között csökkent a fix bónuszok aránya;
- az akciós értékesítéssel a kereskedők elszámolnak.

Tapasztalható azonban a tiltott szolgáltatásoknak, valamint egyes bónuszoknak nettó árban történő érvényesítése, amit a gyakorlatban **nettósításnak** neveznek. Az átadási árak nettósítása többszörös is lehet, amikor a kereskedő több, korábbi szolgáltatás díját érvényesíti az elfogadott átadási árban. Egyes láncoknál az erre visszavezethető átvételi árcsökkenés akár 40% is lehet.

7.4. A helyi értékesítés és piac szerepe a hazai élelmiszer-kereskedelemben

A helyi gazdaság és társadalom, a helyi hálózati gazdaság megerősítése a Nemzeti Vidékstratégia egyik kulcseleme. Közel hozza a termelőket a fogyasztóhoz, növeli a közösség élelmezés- és élelmiszer-biztonságát, a fogyasztói bizalmat, a helyi termékek iránti keresletet; jelentősen csökkenti az energia-, a csomagolóanyag-, valamint az adalékanyag-felhasználást, ezzel védi a környezetet is.

A közvetlen termelői és helyi élelmiszer-értékesítés jelentőségét – megfelelő statisztikai adatok hiányában – *csupán becsülni lehet*. Két adatbázis ad közvetett információt a mezőgazdasági termelők közvetlen és rövid ellátási láncban történő értékesítéséről, és szintén két forrásból a kereskedelem oldaláról is bemutatható ugyanez az értékesítési forma:

- A termelői oldalról az első a KSH Általános Mezőgazdasági Összeírása (ÁMÖ) és a Gazdaság Szerkezeti Összeírása (GSZÖ), amely érinti a közvetlen értékesítést. A két összeírás felméri azokat az egyéni és társas gazdaságokat, amelyek a mezőgazdaságon belül értékesítési célú termékfeldolgozást folytatnak (és ebbe a tevékenységbe beletartozik a feldolgozott termékek közvetlenül a fogyasztóknak történő értékesítése is). A második termelői adatforrás a KSH által közzétett termékmérlegek, amelyek a zöldség- és gyümölcsfélék esetében a piaci értékesítés, a többi mezőgazdasági termék esetében pedig a fogyasztásra²³ történő értékesítés mennyiségét közlik.
- A kereskedelem oldaláról a GfK Hungária adatai alapján a fogyasztási cikkek kereskedelmi értékesítésének csatornamegoszlásában az egyéb kategórián belül a piacon történő vásárlás aránya és értéke is meghatározható. Ezen kívül a piacok, vásárcsarnokok, vásárok, búcsúk számáról és üzemeltetési alapadatairól az Agrárgazdasági Kutató Intézetben gyűjtést végeztek 2011-ben, amelynek eredményeit az eddigi egyetlen, 2002-es KSH piaci összeírással összevetve kerülnek közlésre.

7.4.1. A termelői értékesítés oldaláról

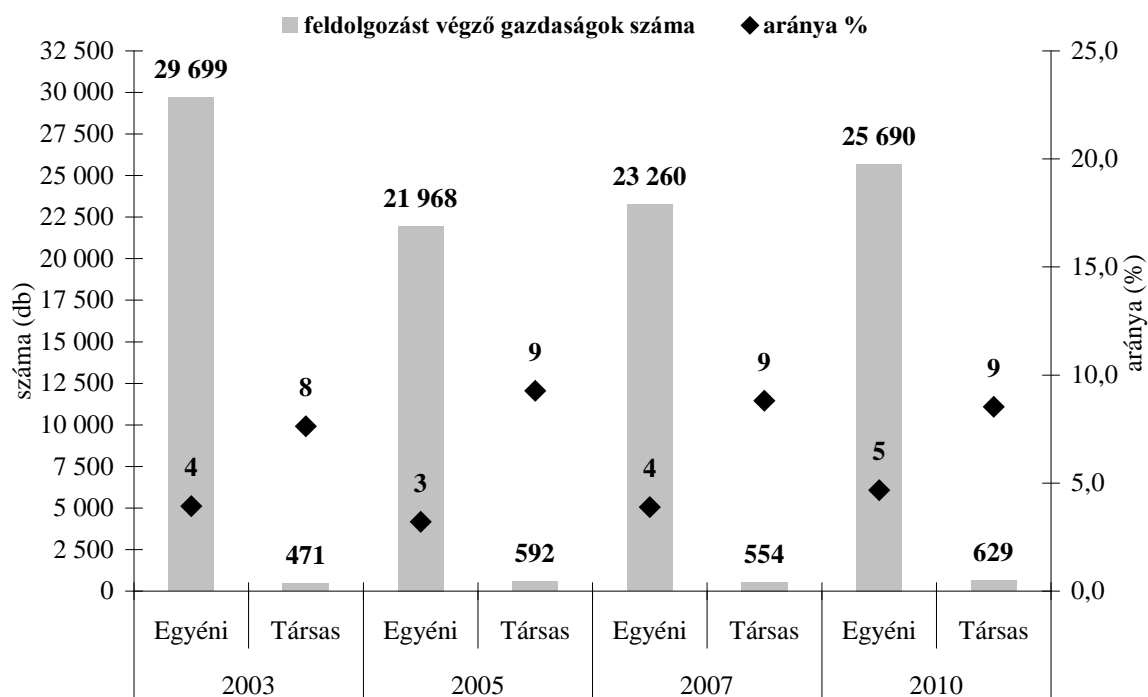
A GSZÖ és az ÁMÖ alapján a mezőgazdasági termelők között²⁴ *a termékfeldolgozást folytató egyéni gazdaságok száma 25,7 ezer (5%), míg a társas vállalkozásoké 629 (9%) volt 2010-ben.*

---

²³ közvetlen, piacon, háztól, saját boltban

²⁴ A mezőgazdasági termelők számánál minden esetben eltekintettünk a be nem sorolt gazdaságoktól. Így 2010-ben az összes gazdaságot tekintve 19,9 ezer gazdasággal nem számoltunk, a termékfeldolgozást végzőknél pedig az egyéni gazdaságoknál 92, a társas vállalkozásoknál pedig 20 gazdasággal.

A termékfeldolgozást (és közvetlen értékesítést) végző gazdaságok száma és aránya az összes gazdaságból (2003-2010)

Forrás: A KSH GSZÖ és ÁMÖ adatbázisából az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

Az egyéni gazdaságok esetében 2003 és 2005 között határozott csökkenést (-26%), majd folyamatos emelkedést (+17%) regisztrált az összeírás, azaz még mindig nem érte el a 2003. évi a termékfeldolgozást végző gazdaságok száma. Ugyanakkor az összes egyéni gazdaság számában időközben bekövetkezett csökkenés miatt a termékfeldolgozást (és közvetlen értékesítést) végző egyéni gazdaságok aránya 2010-re már meghaladta a 2003-as értéket (4%-ról 5%-ra). A társas vállalkozások esetében ezzel szemben a termékfeldolgozást végzők száma 471-ről 629-re (+34%) emelkedett a vizsgált időszakban, és 8-ról 9%-ra emelkedett az arányuk.

A feldolgozó tevékenységet végző egyéni vállalkozásból 2010-ben legtöbb még mindig a vegyes gazdaságok közé tartozott (6,8 ezer), bár jelentősen csökkent a számuk (-19%). Ezzel szemben a szántóföldi növénytermesztők (4,8 ezer) és a gyümölcstermesztők (3,6 ezer) egyéniek közül egyre több végzett feldolgozó tevékenységet (+23, +35%). Míg a szőlőtermesztő egyéni vállalkozások közül egyre kevesebben diverzifikáltak ebben az irányban tevékenységüket (2,6 ezer és -62%) 2003 és 2010 között. A bázisévhez képest a tejtermelő tehenészetek feldolgozó tevékenysége is csökkent, de az előző felmérés, azaz a 2007. évhez képest már emelkedést mutattak a számok (2,1 ezer). A legnagyobb bővülést a baromfitartó egyéni gazdaságok esetében regisztrálták, közel két és félszeresére nőtt a feldolgozó tevékenységet folytató egyéni gazdaságok száma, és így megközelítette az 1,9 ezret a számuk.

**A termékfeldolgozást (és közvetlen értékesítést) végző egyéni gazdaságok száma
tevékenység szerint (2003-2010)**

Megnevezés	2003	2005	2007	2010	2010 megoszlás	2003-2010 változás
	darab	darab	darab	darab	%	%
Vegyes gazdaságok	8 506	7 048	6 457	6 848	27	81
Szántóföldi növénytermesztők	3 892	3 530	3 736	4 771	19	123
Gyümölcstermesztők	2 697	2 542	3 056	3 643	14	135
Szőlőtermesztők	7 048	2 975	3 483	2 644	10	38
Tejtermelő tehenészetek	3 697	1 184	1 667	2 102	8	57
Baromfitartók	731	1 432	1 440	1 852	7	253
Húsmarha- és juhtartók	841	1 394	903	1 504	6	179
Sertéstartók	1 571	880	1 455	1 029	4	66
Zöldségtermesztők (szabadföldi)	420	593	690	804	3	192
Zöldségtermesztők (növényházi)	295	390	374	493	2	167
Összesen	29 698	21 968	23 260	25 690	100	87

Forrás: A KSH ÁMÖ adatbázisából az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

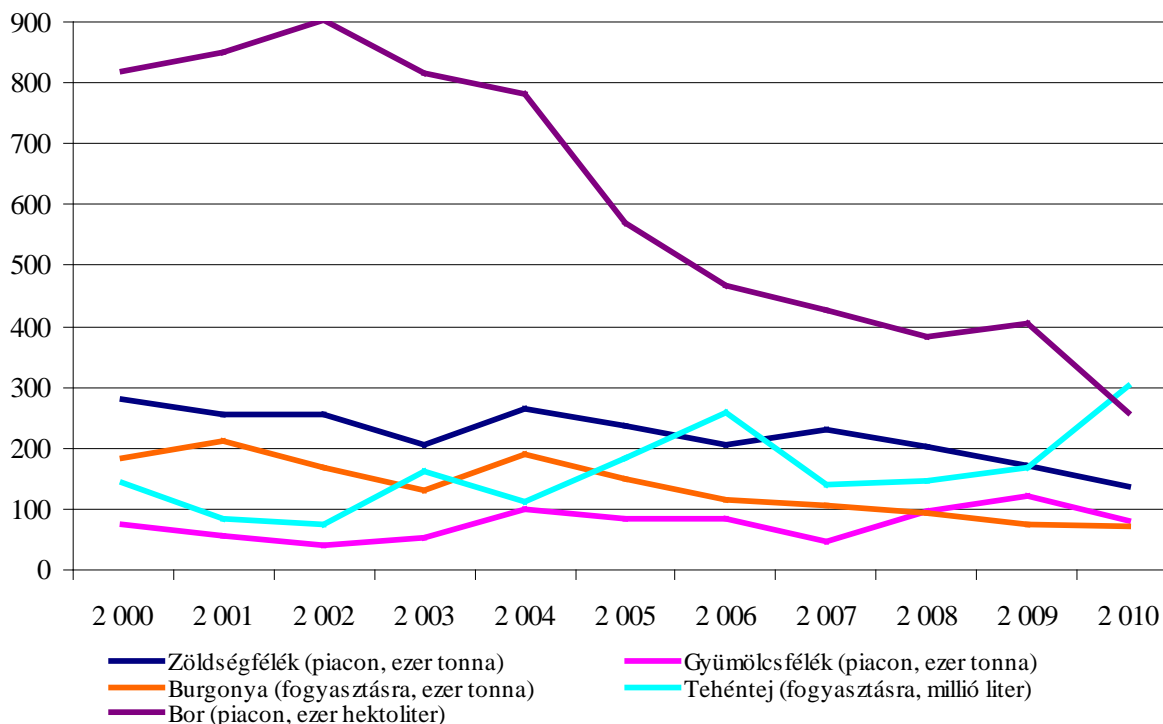
A többi gazdaságtípusban is emelkedett a diverzifikáló egyének száma, kivételt a sertéstartók jelentettek, ahol 34%-os visszaesés volt tapasztalható 2003-hoz képest. A társas vállalkozások esetében sokkal kiegyensúlyozottabb és szinte egyöntetűen növekvő volt a feldolgozási tevékenység változása. Jelentős bővülést a feldolgozási tevékenységben a szőlőtermesztő társas vállalkozásoknál rögzítettek 2003 és 2010 között (+95% 273 darabra). Csökkenést pedig csupán a sertéstartók esetében (-31% 24 darabra) mértek.

**A terméfeldolgozást (és közvetlen értékesítést) végző társas vállalkozások száma
tevékenység szerint (2003-2010)**

Megnevezés	2003	2005	2007	2010	2010 megoszlás	2003-2010 változás
	darab	darab	darab	darab	%	%
Szőlőtermesztők	140	211	207	273	43	195
Szántóföldi növénytermesztők	95	116	93	100	16	105
Vegyes gazdaságok	68	72	73	70	11	103
Gyümölcstermesztők	39	52	52	51	8	131
Tejtermelő tehenészetek	39	35	48	45	7	115
Baromfitartók	26	30	24	27	4	104
Sertéstartók	35	39	28	24	4	69
Húsmarha- és juhtartók	10	17	14	17	3	170
Zöldségtermesztők (szabadföldi)	14	17	12	17	3	121
Zöldségtermesztők (növényházi)	5	3	3	5	1	100
Összesen	471	592	554	629	100	134

Forrás: A KSH ÁMÖ adatbázisából AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

**Néhány kiemelt élelmiszergazdasági termék piacon és fogyasztásra történő
termelői értékesítése (2000-2010)**

Fo

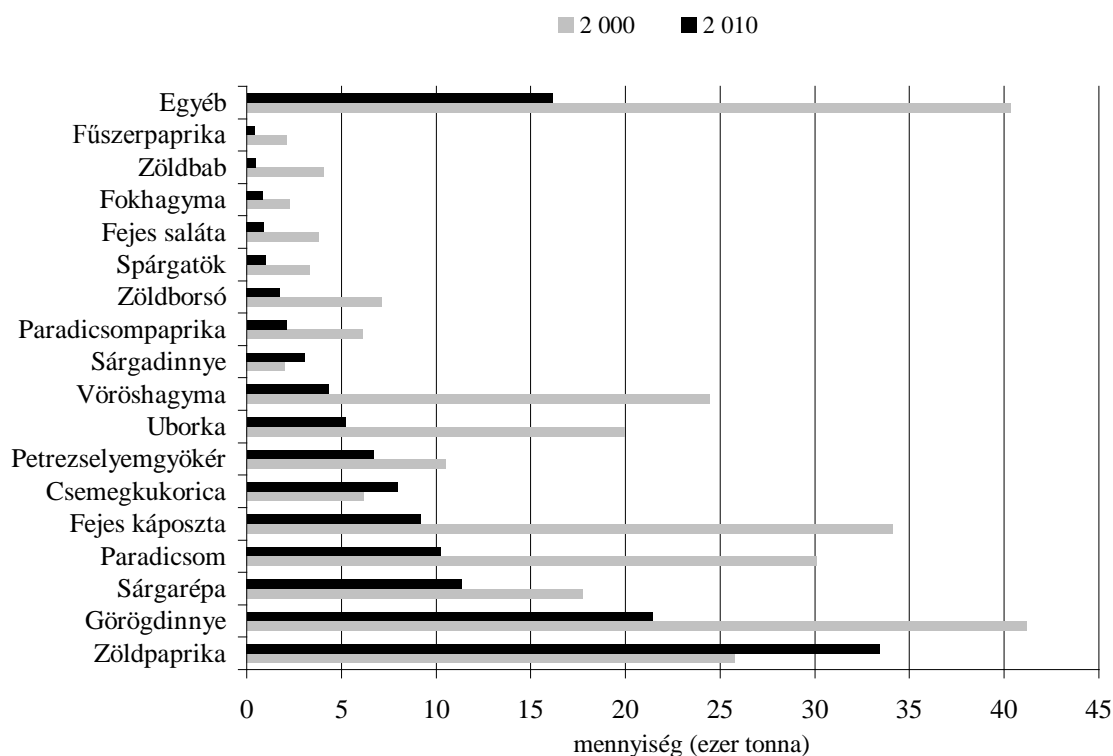
rrás: A KSH Termékmérleg adatbázisából az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

A KSH termékmérlegei alapján a piacokon vagy fogyasztásra²⁵ értékesített termékek mennyiségéről is rendelkezünk információval. A legnagyobb zuhanást a bor piacon történő értékesítése szenvedte el az elmúlt évtizedben, amely a 2000-es 800 ezer hektoliter feletti mennyiségről 2010-re 300 ezer alá esett vissza. A termelői szinten értékesített bormennyiséggel kapcsolatban viszont hangsúlyozni kell, hogy az ágazat 2010-ben, a szélsőséges időjárási viszonyok miatt egyébként is szokatlanul nagy veszteségeket könyvelt el. További tendenciát mutató termék volt a burgonya, amelyből 2010-ben 72 ezer tonnát értékesítettek fogyasztásra a termelők, és ez alig több mint 60%-a volt a 2000-es év mennyiségének. A zöldségfélék piacon történő termelői értékesítése közel megfeleződött a vizsgált időszakban, 2010-ben 137 ezer tonnát tett ki. Ezzel szemben erőteljes növekedést mutatnak az adatok a tehéntej fogyasztásra történő (+111%), és szerényebb emelkedést a gyümölcsfélék piaci (+11%) termelői értékesítése esetében, így 2010-ben már 301 millió liter tej került a rövid ellátási láncba, míg 81 ezer tonna gyümölcs a piacon talált vásárlóra.

²⁵ A fogyasztásra történő értékesítés a közületnek, piacon, háztól, saját boltban értékesítést jelenti.

A kiemelt zöldségfélék piacon történő termelői értékesítése ezer tonnában

(2000-2010)*

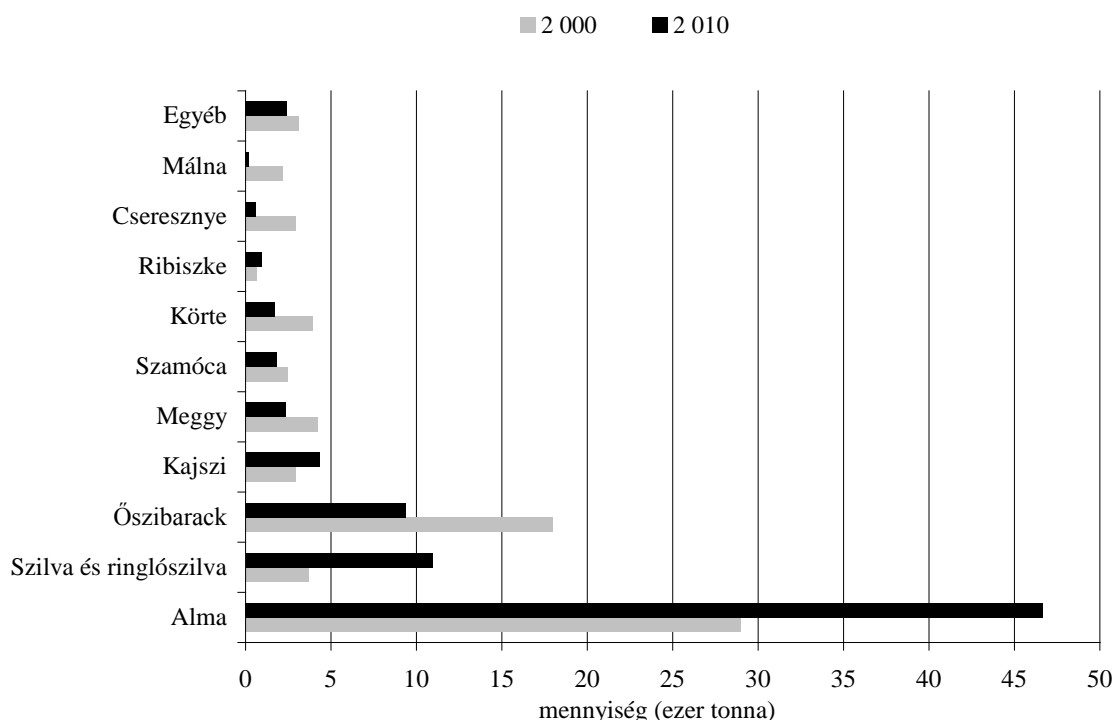

Forrás: A KSH Termékmérleg adatbázisából az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

A csökkenő piaci zöldségértékesítést fajok szerint vizsgálva feltűnő, hogy igen jelentős átrendeződés történt a legfontosabb piaci zöldségfélék sorrendjében. A legnagyobb arányú visszaesést a zöldbab (-88%) szenvedte el, de mennyiségben a fejes káposzta (-25 ezer tonna), paradicsom, vöröshagyma, görögdinnye (egyenként - 20 ezer tonna) és uborka (-15 ezer tonna) piaci eladása csökkent a legjobban. Jelentősen növekedett viszont a zöldpaprika piaci értékesítésének mennyisége (+8 ezer tonna), ezzel 2010-re 33 ezer tonnás értékesített mennyiséggel a legfontosabb piaci zöldségfélévé lépett elő, a görögdinnye második (21 ezer tonna), a sárgarépa (11 ezer tonna) pedig a harmadik lett a 2010-es rangsorban.

* Egyéb: a nagy része gomba, karfiol, karalábé és retek, a kisebbik része sütőtök, brokkoli, cukkini, padlizsán, kelbimbó, póréhagyma, torma

**A kiemelt gyümölcsfélék piacon történő termelői értékesítése ezer tonnában
(2000-2010)**

Forrás: A KSH Termékmérleg adatbázisából az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

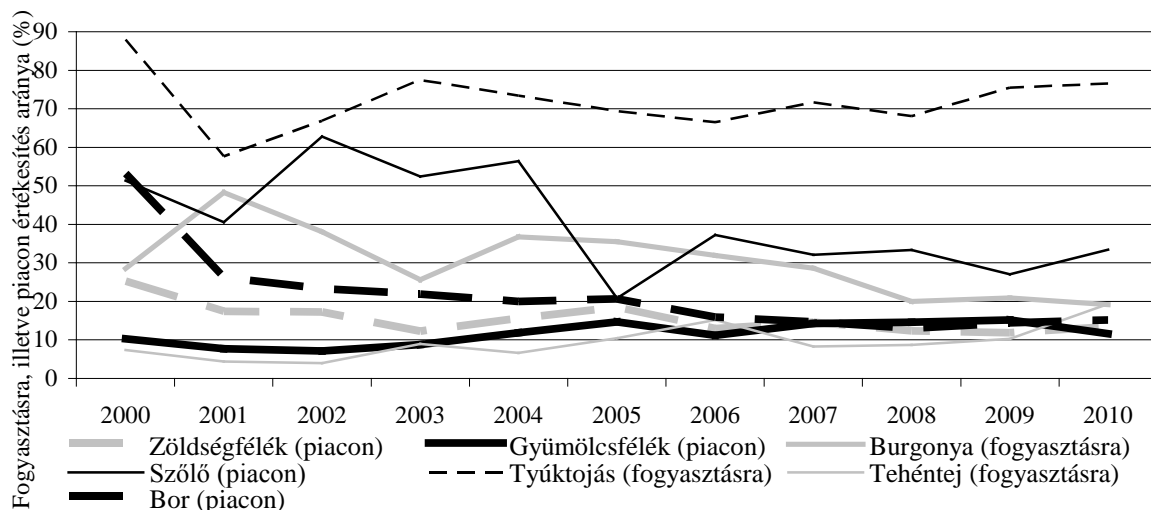
A gyümölcsfélék növekvő piaci értékesítését fajok szerint vizsgálva feltűnő, hogy a legfontosabb gyümölcsfaj, az alma piaci értékesítése 61%-kal, 47 ezer tonnára emelkedett 2010-re. Igaz, erős ingadozások mellett, mert a KSH-adatok szerint az elmúlt öt évben volt 22 ezer és 75 ezer tonna is az alma piaci értékesítése. A legnagyobb emelkedést a szilva és ringlőszilva esetében mérték a piaci értékesítésben, közel megháromszorozódott az eladott mennyiség, 2010-ben majdnem elérte a 11 ezer tonnát, és így a második legfontosabb piaci gyümölcsféle lett. Ebben az esetben viszont csak az utolsó két év hozta meg a kiugrást, addig a 2-5 ezer tonnás sávban mozgott a piaci értékesítés. Növekedett még a kajszi és a ribiszke piaci szerepe, de az értékesített mennyiség így is csupán az 5 és 1%-át adta a teljes piaci termelői gyümölcsértékesítésnek. A harmadik legfontosabb piaci gyümölcs, az őszibarack értékesítése erős visszaesést mutatott, így 2010-ben éppen alatta maradt a 10 ezer tonnának. Ebben az esetben is erős ingadozást mutattak az adatok, hiszen míg 2004-ben majdnem elérte a 25 ezer tonnát, addig 2008-ban a 7 ezer tonnát sem. Arányában a legnagyobb visszaesés a málna esetében volt kimutatható, és a 2010-es 190 tonnás piaci értékesítés az elmúlt évtized legalacsonyabb értéke lett.

A különböző források eredményeit összefoglalva azt mondhatjuk, hogy *a hazai élelmiszer-gazdaság közvetlen termelői értékesítése nemzetközi összehasonlításban viszonylag jelentős, bár összességében csökkenő tendenciájú volt 2000 és 2010 között, éppen ezért fokozott kormányzati aktivitás tapasztalható ezen a területen.* A közvetlen értékesítés aránya erősen termékcsoporthoz tartozó: a tojás, a zöldség- és

gyümölcsfélék (beleértve a szőlőt és a burgonyát) esetében hagyományosan magas, amelyet a tej növekvő és a bor csökkenő értékesítése követ.

26. ábra

Néhány kiemelt élelmiszergazdasági termék piaci és fogyasztásra történő értékesítésének aránya a termelői értékesítésből (2000-2010)

Forrás: A KSH Termékmérleg adatbázisából az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

7.4.2. A kiskereskedelmi csatornák oldaláról

A GfK Hungária²⁶ Háztartáspanel adatai szerint a piacok reneszánszukat élik, hiszen az elmúlt évtizedben a piaci költség megkétszereződött, a 2000. évi 70 milliárd forintról 2011-re 130 milliárd forintra nőtt. Ez azt jelenti, hogy a piac mint értékesítési csatorna megőrizte 5% körüli arányát a napi fogyasztási cikkek háztartási fogyasztásából, ami – tekintettel a piacon kívüli nem modern kereskedelmi formák (egyéb értékesítés és független kisboltok) folyamatos térvesztésére – nem kis teljesítmény.

A piacon történő vásárlás jellemzői közül az átlagos kosárméret növekedett a vizsgált időszakban (1046-ról 1859 forintra), a többi mutató meglehetősen állandó volt 2000 és 2011 között:

- A háztartásoknak több mint a kétharmada járt piacra vásárolni (68-64%).
- A vásárlás gyakorisága alapján körülbelül kéthetente látogatott el a piacra (24-27-szer).
- Elsősorban friss élelmiszert vásároltak, a kiadás 36,2%-át zöldségre, 17,8%-át gyümölcsre, 11,8%-át friss húsról, 7,1%-át pékáru és 7%-át feldolgozott hústermékekre fordították.
- A tipikus vásárlók az idősebbek, kisebb, azaz 1-2 fős háztartásokban, valamint a fővárosban és nagyvárosokban élők voltak.

²⁶ GfK Hungária a GfK Csoport tagja, a világ egyik legnagyobb kutatóintézete.

Közel egy évnyi adatgyűjtési periódus alatt 2012 közepéig 666 piac, vásárcsarnok és vásár került az AKI adatbázisába, ebből az időszakos vásárokat és búcsúkat leszámítva 477 piac maradt. Az MgSzH mint szakhatóság összesítése alapján 2010. december 31-i állapot szerint 487 piac működött Magyarországon, amely nagyságrendileg hasonló eredményt mutat. A KSH egyetlen, 2002-es kutatásának eredményei alapján a 10 évvel ezelőtti állapothoz képest 28%-kal kevesebb piac működik ma Magyarországon, 28%-kal kevesebb településen.

A besorolásnál a típust mindig az határozta meg, hogy az üzemeltető miként azonosította a piacot. A hét besorolás három nagyobb kategóriába csoportosítható. Az első és legjelentősebb csoport (együtt 61%) a hagyományos piac: lehet nagyobb fedett, csarnok jellegű, fedetlen vagy félig fedett piac, esetleg ezek kombinációja. Közös jellemzőjük, hogy vegyesen, jól vagy kevésbé jól elkülöníthetően értékesítenek rajta kereskedők és termelők. A termelői piacok a negyedik helyen álltak 7,4%-kal, vagyis összesen 49 piac sorolta magát ebbe a kategóriába. A listát végignézve joggal feltételezhető, hogy a biopiacok jelentős része is termelői piac, így összesen 74 döntően termelői jelenlétű piac azonosítható, ez már több mint 11%. Az utolsó csoportot az időszakos jellegű szak- (állat, hasznáلتcikk) és ünnepnapokhoz köthető vásárok és búcsúk alkották, ezek közel harmadát tették ki a gyűjtésnek.

32. táblázat

Az összegyűjtött piacok száma és típusai (2012. 06. 15.)

Piac típusok		Elemsszám	Százalék
Hagyományos piac (döntően kereskedői)	Piac és vásárcsarnok	33	5,0
	Vásárcsarnok	35	5,3
	Piac	335	50,3
Termelői piac (döntően termelői)	Termelői piac	49	7,4
	Biopiac	25	3,8
Vásár és búcsú (időszakos)	Vásár	127	19,1
	Ünnepi/búcsúvásár	62	9,3
Összesen		666	100,0

Forrás: Az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült adatbázisból saját számítás

A hagyományos piacok esetében a napi nyitva tartás a jellemzőbb (53-85%), míg a termelői piacokon a heti nyitva tartás az általánosabb (70-83%).

8. Bioenergia-termelés

8.1. Energiatermelés biomassza tüzeléssel

Magyarország a 2010 december végén elfogadott és a Bizottságnak 2011 januárjában benyújtott *Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Tervében* (National Renewable Energy Action Plan – NREAP) *az eredeti 13%-os vállalást megemelve, 14,65%-os megújuló energia részesedést vállalt a teljes bruttó energiafelhasználásban.* A legutolsó tagállami jelentés szerint a megújuló részesedés 2005-ben 4,58%-volt, amit 2009-re 8,18%-ra, 2010-re pedig 8,79%-ra sikerült emelni. *Magyarország a Cselekvési Tervben megadott ütemezésnél gyorsabban bővítette a megújuló energia felhasználását, ezt elsősorban az erdészeti biomassza felhasználásának növelésével* érte el. Az erdészeti biomassza felhasználása ugyanakkor korlátokba ütközik fenntarthatósági és gazdaságossági szempontokat is figyelembe véve.

A Cselekvési Tervben kitűzött cél elérése érdekében a biomassza alapú energiatermelést az előre jelzett 2010. évihez képest 2020-ig még mintegy 50%-kal növelni kell, részaránya azonban a megújuló energiamixen belül számottevően csökkenhet, a 2010. évi 73,7%-ról 50,6%-ra. Ugyanakkor, ha figyelembe vesszük, hogy a biogáz előállítás és a közlekedés is lényegében a mezőgazdasági biomasszát, fő- és melléktermékeket, valamint hulladékokat fog elsősorban felhasználni alapanyagként, könnyen belátható, hogy a mezőgazdaság és az erdészet hangsúlyos szerepe összességében megmarad a megújuló energiaellátásban.

33. táblázat

A Cselekvési Tervben előre jelzett megújuló energiafelhasználás 2010-ben és a várható igény 2020-ban a hűtés-fűtés, az elektromos energia és a közlekedés szektorokban

Megnevezés	Megújuló energiafelhasználás		Szükséges növekmény	Százalékos megoszlás	
	ktoe		ktoe	%	
	2010	2020	2010 - 2020	2010	2020
Biomassza	973	1 456	483	73,7	50,6
Biogáz	8	111	103	0,6	3,8
Víz	17	21	4	1,3	0,7
Geotermikus	101	392	291	7,7	13,6
Hőszivattyú	6	143	137	0,5	5,0
Napenergia	6	89	83	0,5	3,1
Szélenergia	59	133	73	4,5	4,6
Közlekedés	150	535	385	11,4	18,6
ÖSSZESEN	1 320	2 879	1 560	100,0	100,0

Forrás: Cselekvési Terv

A Cselekvési Tervben 2010-re megadott célszámokat sikerült felülmúlni szinte valamennyi szegmensben. A 2011-ben a Bizottságnak a 2009/28/EK irányelv 22.

cikke alapján leadott Tagállami Jelentés szerint a megújuló energiaforrásból előállított energia elfogyasztott mennyiségének 2010-re vonatkozó célkitűzése 1344 ktoe²⁷ volt. Ezzel szemben Magyarország 2010-ben ténylegesen 1491 ktoe értéket ért el, ami volumenében több mint 10%-kal haladja meg a célkitűzést.

A megújuló energiából villamosenergia-termelésre alkalmas beépített kapacitás 2010-es célszáma 755 MW²⁸, ezzel szemben a ténylegesen beépített kapacitás ennél 14%-kal magasabb, 861,5 MW volt. A megvalósult bruttó villamosenergia-termelés (3021 GWh²⁹) is több mint 6%-kal felülmúlta a 2010-es célszámot.

A közlekedésben felhasznált megújuló energiaforrások részarányára vonatkozó célok is túlteljesítésre kerültek 2010-ben. A Cselekvési Terv 2010-re 150 ktoe elérését célozta meg, ezzel szemben a tényleges felhasználás 191 ktoe-volt, ami több mint 27%-os túlteljesítést jelent.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a Cselekvési Tervben 2010-re meghatározott célok minden szegmensben túlteljesítésre kerültek.

34. táblázat

Tervezett és elért megújuló energiahasznosítás szektoronként, megújulók kitűzött és elért részaránya

Megnevezés	2009	2010 tény	2010 cél	2020 cél	2009	2010 tény	2010 cél	2020 cél
	ktoe				megújuló részarány %			
Hűtés-fűtés	945	1 055	950	1 863	10,53	11,08	9,00	18,90
Villamos energia	248	259	244	481	6,96	7,09	6,70	10,90
Közlekedés	185	191	150	535	4,19	4,72	3,70	10,00
Összesen	1 361	1 491	1 344	2 879	8,18	8,79	7,40	14,65

Forrás: Cselekvési Terv és Tagállami Jelentés 2011

Magyarországon a szilárd biomassza volt 2009-ben és 2010-ben is a legnagyobb mértékben hasznosított megújuló energiaforrás. A zöld áram termelésében a szilárd biomassza részaránya 2009-ben 77,6%, 2010-ben 72,1% volt. A hűtés-fűtés szektorban még ennél is hangsúlyosabb a szilárd biomassza szerepe, részedése 2010-ben megközelítette a 90%-ot, ebből azonban 62% a lakossági tűzifa felhasználásból adódott, míg az egyébként hatékonysága miatt preferált távfűtés mindössze 6,3%-kal járult hozzá a megújuló hő hasznosításához.

Az energetikai célra felhasznált biomassza elsősorban tűzifa. Míg becslésünk szerint a biogáz termelés néhány százezer tonna magas nedvességtartalmú biomassza alapanyagot igényelhet évente Magyarországon, a bioüzemanyagok termeléséhez 2011-ben mintegy 400 ezer tonna kukorica, 250 ezer tonna repcemag és 30 ezer tonna

²⁷ ktoe: kilotonna egyenérték

²⁸ MW: MegaWatt

²⁹ GWh: GigaWatt hour (gigawatt óra)

használt sűrűolaj kerülhetett felhasználásra, addig a közvetlen eltüzelésre használt biomassa mennyisége millió tonnás nagyságrendű. A hatalmas mennyiség döntő részét a hazai erdőkből kikerülő tűzifa adja.

35. táblázat

Fűtési és villamosenergia-termelési célra felhasznált biomassaforrások

Megnevezés		Felhasznált mennyiség				Elsődleges energiatartalom (ktoe)			
		Belföldi		Import		Belföldi		Import	
		2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Faalapú biomassa	tűzifa (m ³)	3 525 502	3 659 828	89 499	248 463	635,2	660,1	35,6	108,2
	pellet (tonna)	7 650	10 258	26 573	43 403				
	fabrikett (tonna)	998	103	-	-				
Faipari hulladék (m ³)		77 876	139 837	57 677	168 323	14,0	25,0	10,3	30,1

Forrás: NÉBIH Erdészeti Igazgatóság

A fakitermelés jelenlegi volumene a fenntartható erdőgazdálkodást nem veszélyezteti. A telepítéseknek köszönhetően az elmúlt tíz évben 130 ezer hektárral nőtt az erdőgazdálkodási terület Magyarországon és elérte a 2 millió hektárt. Ezen évente mintegy 13 millió m³ famennyiség termelődik újra (folyónövedék), ebből 10 millió m³ (kb. 7,5 millió tonna) termelhető ki fenntartható módon. Ehhez képest a tényleges éves fakitermelés az elmúlt évtizedben 7 millió m³ (kb. 5,3 millió tonna) körül alakult. A kitermelt fa mennyiségén túl a hazai erdőkben évente 300-400 ezer tonna vágástéri apadék is keletkezik, amely az általánosan alkalmazott begyűjtési technológiák miatt szinte teljes egészében hasznosítatlan marad.

Az erdőgazdálkodásból származó nyersanyagok mellett a mezőgazdasági eredetű melléktermékek adják a legnagyobb tömegű biomasszát. Ugyanakkor a szántóföldi növénytermesztésben melléktermékként keletkező, mintegy 8 millió tonna biomassa nagyobb hányada egyelőre értéktelen a feldolgozóipar számára, és csak elenyésző mértékben hasznosul az energiatermelésben. A mezőgazdasági melléktermékekhez hasonlóan a szőlő- és gyümölcsültetvények éves metszése során keletkező, kb. 700 ezer tonna biomasszát – energetikai hasznosítás nélkül – szinte teljes egészében az ültetvényeken égetik el.

A Tagállami Jelentés szerint *energianövényeket* egyre nagyobb területen termelnek, rövid vágásfordulójú erdőkkel 2009-ben 2562 hektár, 2010-ben 4268 hektár volt betelepítve, míg ugyanezen két évben a lágyszárú energianövényekhez sorolt növények (fűfélék, cirok) területe csökkent, 4981 hektárról, 3857 hektárra. Az innen lekerülő biomassa mintegy 50 ezer tonnára tehető.

Az alapanyagok 2011. évi felhasználására vonatkozó adatok nem kerültek publikálásra. A biomasszát is felhasználni képes erőművek megújuló energiatermelésének alább ismertetett visszaesésére tekintettel azonban feltételezhető, hogy az előző évekhez képest a biomassa energiacélú felhasználása valamelyest csökkenhetett 2011-ben.

A Magyar Energetikai Hivatalnak a Kötelező Átvételi Rendszerről (KÁT) kiadott jelentése szerint **2011-ben nyolc biomassza alapon termelő erőmű termelt villamos energiát Magyarországon**. Ezek közül három szént és biomasszát vegyesen tüzelt (Vértesi, Mátrai, Bakonyi), a többi a biomassza önálló tüzelésére is alkalmas.

A biomassza alapú működő villamos energia kapacitás 2011-ben 30%-kal csökkent, 405 MW-ról 281 MW-ra. Ennek elsődleges oka az volt, hogy a kazincbarcikai erőmű pénzügyi problémák miatt az év során nem termelt. Ezzel párhuzamosan az ország biomassza alapú elektromos energiatermelése is mérséklődött, a 2010. évi 2050 GWh-ról 1539 GWh-ra esett vissza. Mivel 2010 végével két nagyerőmű KÁT kvótája lejárt, ezért nem csak termelésük csökkent, de az értékesítésük is kiesett a támogatási rendszerből, így a KÁT keretében a Magyarországon termelt zöld áram mintegy fele értékesült mindössze. Ez azzal járt, hogy, noha a fajlagos „támogatás” 2011-ben 11%-kal 14,05 Ft/kWh-ra emelkedett, a KÁT rendszerben a biomassza alapú elektromos energiatermelésre kifizetett támogatási összeg 34%-kal 12,8 milliárd forintba esett vissza.

Mint már említésre került, a Cselekvési Tervben Magyarország 2020-ra 14,65%-os megújuló részarányt vállalt a teljes bruttó végső energiafelhasználáson belül. Ehhez a villamos energia szektor 5597 GWh/év megújuló alapú villamosenergia termeléssel járulna hozzá. 2011-ben ez az érték az Energetikai Hivatal összesítése szerint 2689 GWh-t tett ki, ami a teljes bruttó végső villamosenergia-fogyasztásban 6,27%-ot jelentett. A zöld áram részesedése alacsonyabb volt, mint 2009-ben (6,75%) és 2010-ben (7,12%). A 1539 GWh-nyi biomassza alapú termelés a megújuló villamosenergia termelés 60%-át adta, míg a biogáz a depónia- és szennyvízgázzal együtt is csupán 7%-át.

A Magyar Energetikai Hivatal 2011. évi nyilvántartásában a megújuló alapú kapcsoltan termelő kiserőművek között két biomassza erőmű, (Dorog, Pécs), három biogázüzem (Nyírbátor, Biharnagybajom, Csengersima) 2-2 depónia- és szennyvízgáz üzem szerepel. Ezek együttes elektromos kapacitása 75,57 MW_e³⁰ volt, míg hőkapacitásuk 259,95 MW_{th}³¹.

8.2. Biogáztermelés

Az EU biogáz-termelése gyors ütemben nő. A biogázból nyert energia az Eurostat adatai szerint a 2005. évi 4,5 millió toe-ról (tonna olajegyenérték) 2010-re 10,9 millió toe-ra emelkedett. Az ágazat a leglátványosabban Németországban fejlődik, ahol főleg silókukoricára, silórozsrá és trágyára alapozott kisebb kapacitású, átlagosan 300-500 kW elektromos teljesítményű biogázüzemek épülnek. Az Európai Unió tagállamaiban a biogázüzemek száma 2009-ben már megközelítette a 6 ezret, ebből 4900 Németországban működött, ez utóbbiak termelték az EU-ban előállított biogáz felét. A legfrissebb adatok szerint a német üzemek száma 2012-ben közel 7,5 ezerre nőhet. Míg Németországban mezőgazdasági melléktermékekre és főtermékekre alapozva

---

³⁰ MW_e: MegaWatt electric

³¹ MW_{th}: MegaWatt thermal

történik elsősorban a biogáz termelése, addig a többi nagyobb termelőnél (Nagy-Britanniában, Franciaországban, Olaszországban, Spanyolországban) 2009-ben egyelőre a szeméttelapi depóniagáz és szennyvíztelepen termelt biogáz hasznosítása volt a jellemző.

Magyarországon csak az utóbbi években bővült az üzemek száma. 2008-ig 9 biogázüzem létesült, ebből 5 volt mezőgazdasági jellegű, a másik 4 depóniagáz, vagy szennyvíziszapot hasznosított. A Magyar Energetikai Hivatal adatai szerint az üzemek száma és termelése **2011-ig** ütemesen nőtt, az év **végére számuk 53-ra emelkedett**, és már 31 mezőgazdasági biogázüzem működött. A Hivatal 2011-ben 17 új mezőgazdasági üzemet regisztrált. Az összkapacitás 4 év alatt 9 MW-ról 47 MW-ra emelkedett, a 31 mezőgazdasági üzem 28,5 MW kapacitást képviselt. A magyar mezőgazdasági biogázüzemek kapacitása méretosztályok szerint eltér a Németországban megszokottól. 1 MW feletti kapacitással 8 rendelkezett, 20 üzem volt 0,5-1,0 MW kapacitású, míg a 0,5 MW-nál kisebből mindössze 3 létezett. Az átlagos elektromos kapacitás: 0,92 MW.

A mezőgazdasági biogázüzemek termelése is számottevően bővült, 2008-ról 2011-re több mint háromszorosára, 29,52 GWh-ról 92,04 GWh-ra. A termelt villamosenergia döntő hányada értékesítésre került, a kötelező átvételi rendszerben 73,24 GWh-t vettek át az áramszolgáltatók 2011-ben. A KÁT rendszerben kifizetett „fajlagos támogatás”, az alapidj és a támogatott ár különbözete a mezőgazdasági biogázüzemek esetében 2011-ben 13,14 Ft/kWh-nak adódott, a teljes támogatási keretösszeg 1,07 milliárd forintot tett ki. A teljes KÁT keretből így a mezőgazdasági biogázüzemek 4,6%-kal részesedtek.

A biogázüzemekben felhasznált alapanyagokról egyelőre nincs hivatalos statisztika. Az üzemeltetőknek csak a környezetvédelmi felügyelőségek felé kell évente jelentenie a veszélyes hulladékok felhasználását. Iparági átlagokkal számolva (1 kg bevitt szárazanyag = 0,6 Nm³ biogáz, 1 Nm³ biogáz 2 kWh elektromos energia) úgy becsülhető, hogy a magyar mezőgazdasági biogázüzemek mintegy 70-100 ezer tonna száraz biomasszát dolgoztak fel 2011-ben.

A mezőgazdasági biogázból, a depóniagázból és a szennyvíziszapból nyert primer elektromos áramtermelés összesen mintegy 183 GWh-t tett ki 2011-ben, ami 15,7 ktoe-nek felelt meg. A Nemzeti Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Tervben 2020. évi célként 55 ktoe biogázból termelt elektromos energia lett kitűzve, így ennek eléréséhez még jelentős fejlesztésre lesz szükség. A tervek szerint a 2020. évi elektromos energiaigény 1,2%-át termelhetik meg a biogázüzemek, ezzel szemben az EU átlagos adata 1,8%. Csehország, Hollandia 3%, Németország 4%, Dánia és Lettország 6,5% feletti szerepet szán a biogázalapú energiatermelésnek.

8.3. Bioüzemanyagok előállítása

A 2009/28/EK irányelv minden tagállam számára egyformán kötelezővé teszi a közlekedésben felhasznált megújuló energia részarányának 10%-ra emelését 2020-

ig. A Magyarország által benyújtott Cselekvési Terv szerint a közlekedésben felhasznált megújuló energia 95%-a (energiatartalom alapján) folyékony bioüzemanyag lesz 2020-ban, amelynek várható összetétele 475 ezer tonna bioetanol, valamint 230 ezer tonna biodízel. Tekintettel a második generációs bioüzemanyag-előállítás és -felhasználás ma még fennálló gazdaságossági korlátaira, a tervezett bioetanol-felhasználás 100%-a még első generációs (kukoricából előállított) lesz. A biodízel esetében a tervezett 230 ezer tonnából 205 ezer tonna lehet első generációs (elsősorban repceolaj alapú), míg 25 ezer tonnát állati zsiradékok, valamint használt sütőolaj felhasználásával állíthatnak elő. A Cselekvési Terv mind a bioetanol, mind a biodízel teljes mennyiségének hazai gyártását irányozza elő.

A bioüzemanyagok hazai felhasználása a mindenkori szabályozással (adóviasszatérítés, kedvezmények, adódifferenciálás) és előírásokkal összhangban nőtt. **A bioüzemanyagok kötelező bekeverését 2009. július 1-től vezették be.**

Az Európai Unió 2009-ben világviszonylatban is egyedülálló színvonalú, a tagállamokban kötelező erejű fenntarthatósági rendszert vezetett be. E rendszer bioüzemanyagokra és folyékony bio-energiahordozókra vonatkozó fenntarthatósági kritériumait a 2009/28/EK irányelv állapítja meg. Magyarország ezt az irányelvet a megújuló energia közlekedési célú felhasználásának előmozdításáról és a közlekedésben felhasznált energia üvegházhatású gázkibocsátásának csökkentéséről szóló 2010. évi CXVII. törvénnyel ültette át a hazai jogrendbe. A törvény alapján 2011-től az egyes bioüzemanyagok adókedvezménye igénybevételének, valamint a kötelező bioüzemanyag-részarány teljesítése elismerésének előfeltétele, hogy a bioüzemanyag igazoltan fenntartható módon legyen előállítva. Valamint a forgalmazók a számításnál nem vehetik figyelembe azt az üzemanyagot vagy bioüzemanyagot, amely esetében a biotartalomra tekintettel a jövedéki adót részben vagy teljesen elengedték, vagyis az adókedvezménnyel forgalomba hozott E85 nem számít bele a teljesítésbe. A törvény végrehajtási rendeletei szerint a forgalomba hozott üzemanyagok energiatartalmának a bioüzemanyagból származó részaránya 2013. december 31-ig a motorbenzinben 3,1%-ot, a gázolajban 4,4%-ot kell kötelezően elérnie. 2014. január 1-től a kötelező részarány mindkét üzemanyagtípusnál 4,9%-ra nő.

36. táblázat

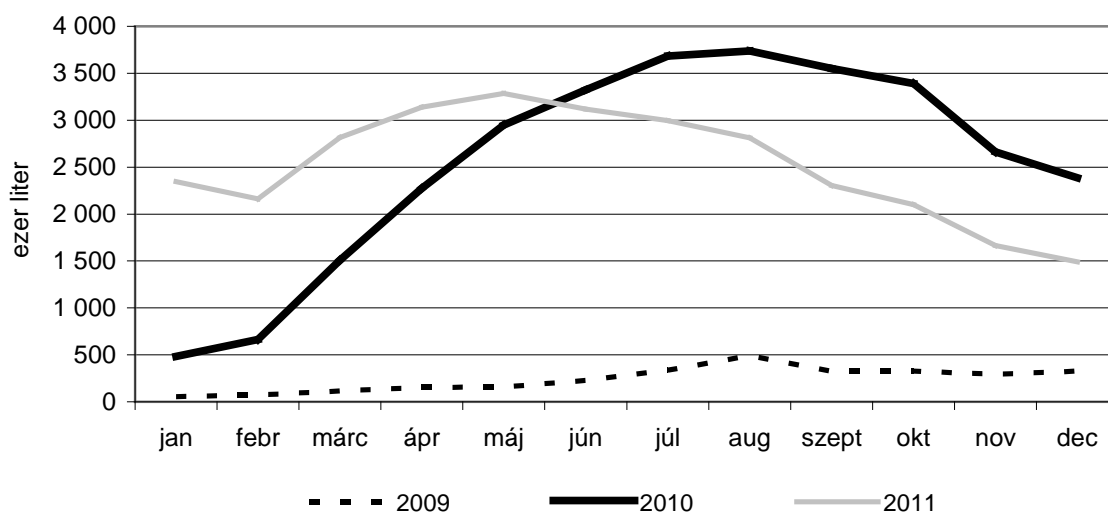
A bioüzemanyagok magyarországi felhasználása 2007-2011

Megnevezés	Mértékegység	2007	2008	2009	2010	2011*
bioetanol (ETBE részeként is)	ezer liter	53 728	91 899	92 200	113 091	95 939
	tonna	42 445	72 600	72 838	89 342	75 792
	% V/V	2,5	4,3	4,3	6,0	5,5
	% J/J	1,7	3,0	3,0	4,1	3,8
biodízel	ezer liter	2 383	150 716	156 232	150 463	148 798
	tonna	2 097	132 630	137 484	132 407	130 942
	% V/V	0,1	4,2	4,4	4,5	4,5
	% J/J	0,0	3,9	4,2	4,2	4,2

* A 2011. évi adatok előzetesek
Forrás: Magyar Energia Hivatal

A forgalomba hozott E85 üzemanyag mennyisége havonta

Forrás: A NAV Jövedéki Igazgatóságának adatai alapján AKI szerkesztés

A 2003/30 EK irányelv 4. cikkelyének (1) bekezdése alapján benyújtott tagállami jelentésben a felhasználás kismértékben eltér az Energia Hivatal által megadott adatoktól. Eszerint a felhasználás biodízelből elérte a 159 millió litert, a 85,5 millió bioetanol mellett pedig 5,1 millió liter bio-ETBE³², és elhanyagolható mennyiségű (130 liter) bio-MTBE³³ került forgalomba 2010-ben. Mind az Energia Hivatal adataiból, mind a tagállami jelentésből kitűnik, hogy bioetanolból jóval a kötelező bekeveréshez szükséges mennyiség felett használtak fel Magyarországon 2010-ben és 2011-ben is. Ennek oka elsősorban az, hogy a biodízelrel ellentétben a bioetanol E85-ös üzemanyag (70-85%-nyi etanolt tartalmazó benzin-etanol keverék) formájában is elérhető volt az autósok számára és ennek értékesítése az elmúlt két évben látványosan bővült.

A NAV adatai szerint, míg 2009-ben mindössze 2,9 millió liter E85-öt adtak el a kutakon, addig 2010-ben már 30,6 millió litert. Közel azonos mennyiség, 30,2 millió liter került értékesítésre 2011 során is.

2011. augusztus 28-tól az E85 etanol részének jövedéki adómentessége megszűnt, az adó 40 Ft/literre emelkedett, de már ezt megelőzően visszaesett az értékesítés és a második félévben átlagosan havi 1 millió literrel (35%-kal) elmaradt a 2010-es bázisévben mért forgalomtól.

A 2020. évi hazai igényekhez szükséges kapacitások még nem álltak 2011-ben maradéktalanul rendelkezésre. A növényi olajok feldolgozása biztosított, de néhány kisebb üzem mellett, jelentősebb működő észterező (biodízelgyártó) kapacitással csak

³² bio-ETBE: bioetanol-alapon előállított etil-tercier-butiléter

³³ bio-MTBE: bioetanol-alapon előállított metil-tercier-butiléter

a komáromi Rossi Biofuel Zrt. (162 ezer tonna) és a mátészalkai Intertram Kft. (12 ezer tonna) rendelkezett.

Bioetanol előállításához szükséges kapacitással 2011 végéig csak a szabadegyházi Hungrana rendelkezett, a győri szeszgyár közlekedési célú etanolt évek óta nem állított elő. A Hungrana kapacitása 400 ezer tonna kukorica feldolgozását és 177,6 millió liter (141 ezer tonna) etanol gyártását tette lehetővé.

37. táblázat

A bioüzemanyagok magyarországi termelése 2007-2011

Megnevezés	Mértékegység	2007	2008	2009	2010	2011*
bioetanol	ezer liter	17 987	78 652	82 441	30 759	30 170
	tonna	14 210	62 135	65 128	24 300	23 834
biodízel	ezer liter	10 558	155 669	142 534	160 643	161 168
	tonna	9 291	136 989	125 430	141 366	141 827

* A 2011. évi adatok előzetesek

Forrás: Magyar Energia Hivatal

A 2011. évi bioüzemanyag termelési adatokat a Rossi és a Hungrana termelése határozta meg. Biodízelből a Magyar Energia Hivatal előzetes adatai szerint 2011-ben 142 ezer tonna (161 millió liter) volt a hazai termelés. Ehhez a korábbi évek adatközlései szerint a gyártó Rossi mintegy 30 ezer tonna használt sütőolajat és 110 ezer tonna növényi olajat, elsősorban repceolajat használhatott fel.

A fenntartható bioüzemanyag-termelés követelményeiről és igazolásáról szóló 343/2010. (XII. 28.) Korm. rendelet a fenntarthatósággal kapcsolatos hatósági feladatok jelentős részét 2011. január 1-től a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal hatáskörébe helyezte. A Korm. rendelet alapján a NÉBIH látja el a biomassza termelőre, biomassza feldolgozóra és biomassza kereskedőre vonatkozó előírások betartásának ellenőrzését, a biomassza termelő, a biomassza kereskedő és a biomassza feldolgozó jelentései alapján a biomassza igazolás és a fenntarthatósági igazolás ellenőrzését, és a bioüzemanyag üvegházhatású gáz kibocsátás (BÜHG) nyilvántartás vezetését.

A NÉBIH adatai szerint a BÜHG nyilvántartásban 2011-ben 412 ügyfél regisztrálására került sor. Ebből 19 biomassza feldolgozó, 14 üzemanyag forgalmazó és 379 biomassza kereskedő. Jogsértő magatartás miatt ugyanezen évben 31 ügyfelet kellett törölni a nyilvántartásból. A nyilvántartásban 2011-ben szereplő 379 biomassza kereskedő közül 375 cég főként gabona, három cég kizárólag olaj, egy pedig kizárólag ipari és települési hulladék biológiailag lebontható részének kereskedelmével foglalkozott. A biomassza kereskedők adatszolgáltatásai, illetve a kiállított fenntarthatósági nyilatkozatok alapján megállapítható, hogy a bioüzemanyag gyártáshoz repcét, napraforgót, kukoricát, tiszta növényi olajat és használt növényi olajat, zsiradékot használnak fel, de a fenti bioüzemanyag-alapanyagokon kívül az ipari hulladékok, illetve maradékanyagok tekintetében a cukor kivonása vagy finomítása során nyert melasz feldolgozása is jelentős volt.

III. VIDÉKFEJLESZTÉS

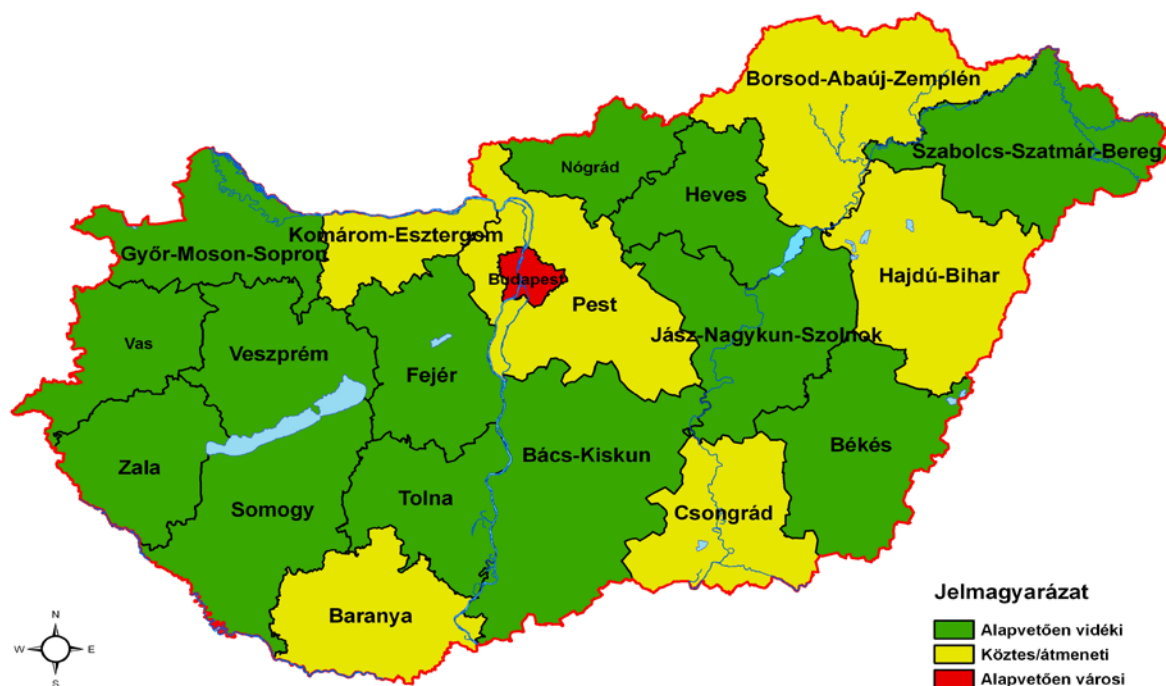

9. A vidéki területek jelentősége³⁴

Az *Európai Bizottság 2010-ben a vidéki területek lehatárolásához egységes – megyei szintű – módszertant tett közzé*, amely megfelelő keretet biztosít az alapvetően vidéki, az átmeneti és az alapvetően városi területek elkülönítéséhez, összehasonlításához. A lehatárolás alapján, NUTS3-szinten az EU-27 népességének 35%-a átmeneti térségekben, míg 24%-a alapvetően vidéki területen él. Magyarországot tekintve a *legtöbb megyénk alapvetően vidékinek* számít, hat megye³⁵ minősül átmeneti térségnek, illetve *Budapest egyedülként alapvetően városinak*.

28. ábra

Magyarország megyéi a város-vidék tipológia szerint

Forrás: EU DG-Regio alapján az AKI Vidékpolitikai Kutatások Osztályán készült ábra

A Darányi Ignác Terv - Új Magyarország Vidékfejlesztési Programban (DIT-ÚMVP) még a korábbi, településszintű lehatárolást használva³⁶ az ország településeinek 95%-a, területének 87%-a tekinthető vidékinek, ahol a népesség közel fele (45%-a) él. E besorolás szerint a jelenleg átmeneti besorolású megyéken belül is találhatunk olyan településeket, amelyek vidékinek minősülnek. A vidéki térségek lehatárolása a specifikus célcsoportokhoz, különösen a III. tengelyes intézkedések

³⁴ A vidékfejlesztési program végrehajtása, valamint általában a vidéki területek speciális körülményeit bemutató adatok gyűjtése több csatornán folyik (pld. monitoring adatok). Ezért az ebben a fejezetben közölt adatok esetleges eltérő időbelisége az adatgyűjtés fent említett okaira vezethető vissza.

³⁵ Borsod-Abaúj, Hajdú-Bihar, Csongrád, Baranya, Komárom-Esztergom, valamint Pest megye.

³⁶ 2007–2013 között a 120 fő/km² népsűrűséget meg nem haladó vagy 10 ezer főnél kevesebb lakosú települések tekintendők vidéki térségnek, kivéve a budapesti agglomeráció településeit, illetve azok a nem vidékinek számító települések külterületei, amelyekben a teljes népesség több mint 2%-a él.

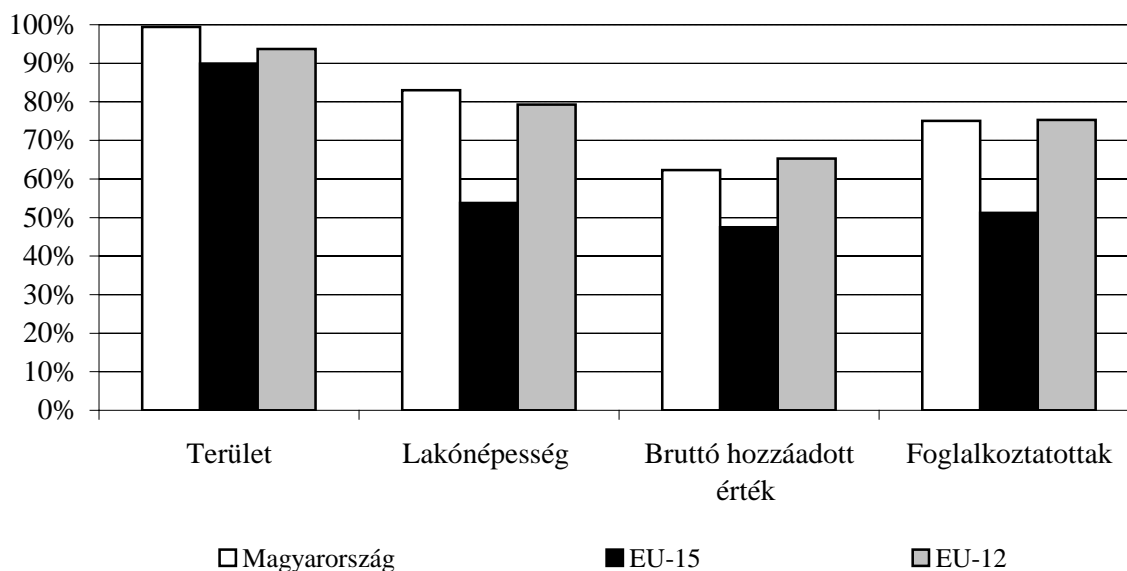
jellegzetességeihez igazodik. Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap és a Strukturális Alapok elkülönítetten működnek ezeken a területeken.

A vidéki térségek jelentősége az Európai Unióban négy alapvető indikátor (terület, népesség, bruttó hozzáadott érték és foglalkoztatás) térségtípusonkénti megoszlása szerint értékelhető. Az Európai Unióval való összehasonlításra alkalmas adatokkal 2008-ra vonatkozóan rendelkezünk, melyek alapján megállapítható, hogy **a vidéki területek szerepe hazánkban jelentősebb az uniós átlagnál.**

Az alapvetően vidéki területek aránya jóval magasabb (66,3%) mind a régi, mind az újonnan csatlakozott uniós tagállamok átlagát (56%, illetve 58,4%) tekintve. **A vidékhez kötődő népesség aránya 30%-kal meghaladja a régi tagállamok átlagát, kisebb mértékben az új tagállamokét is.** Ennek köszönhető, hogy **hazánkban a foglalkoztatottak 75,1%-a is a vidékhez kötődik.** A gazdasági fejlődés mozgatórugója azonban továbbra is Budapest, hiszen míg **a bruttó hozzáadott érték** kevesebb mint **kétharmadát állítják elő vidéken**, addig a lakosság ötödét tömörítő főváros több mint egyharmadát.

29. ábra

A vidéki térségek* részesedése a területből, a lakónépességből, a bruttó hozzáadott értékből és a foglalkoztatásból

*

Alapvetően vidéki és átmeneti területek, NUTS3-szinten

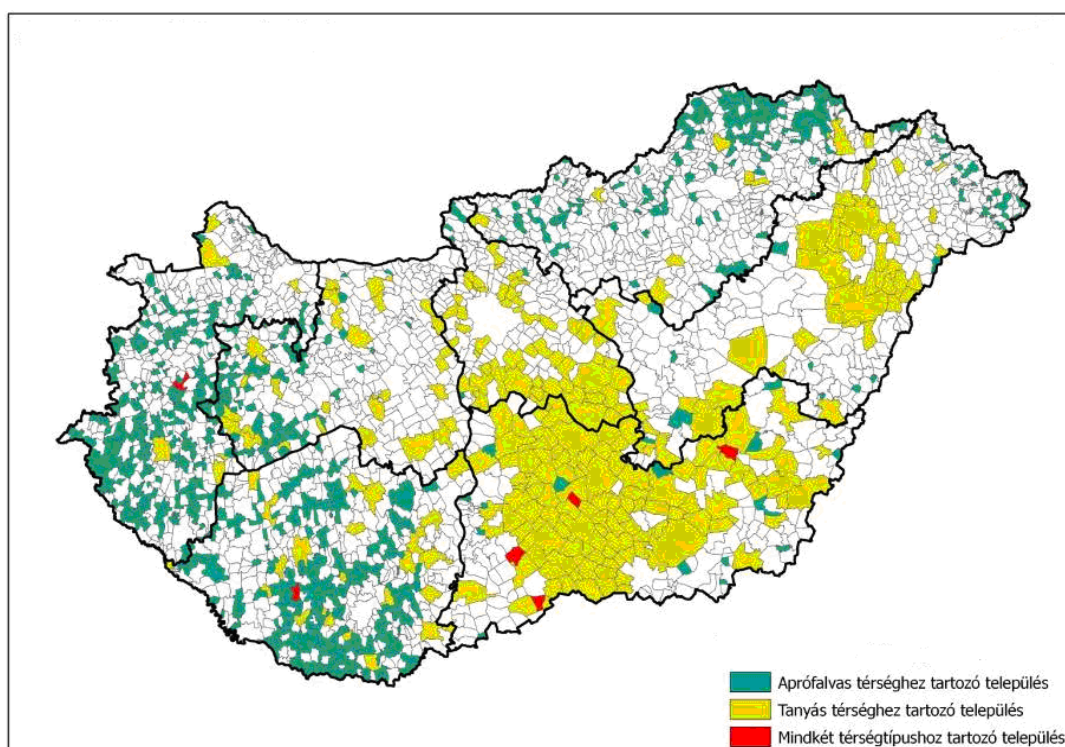
Forrás: RD Report, 2011 alapján az AKI Vidékpolitikai Kutatások Osztályán készült ábra

10. Helyzetkép a vidék társadalmi-gazdasági állapotáról³⁷

A *vidék társadalmi-gazdasági állapotának mérését számos indikátor segíti*. A népsűrűség, a korstruktúra, a gazdasági teljesítmény, a foglalkoztatási helyzet, a munkanélküliség szintje, illetve az egyes indikátorok változása teszi lehetővé a vidéken zajló társadalmi-gazdasági folyamatok feltárását, okainak vizsgálatát. Az elemzés során a társadalmi-gazdasági állapot jellemzésére alkalmas főbb indikátorok elérhető legfrissebb adatait alkalmaztuk.

30. ábra

Tanyás és aprófalvas térségek Magyarországon

Forrás: VÁTI Kht., 2009

A vidék hagyományos településformája a falu. *Az Alföldön a mezővárosi, tanyás településszerkezet a jellemző*, nagy lélekszámú, ritka településszövetű falvakkal, míg *az északi vagy a nyugati országrészben aprófalvakat találunk*. A hazai falvak közel 40%-a 500 főnél kisebb lélekszámú aprófalva. Az apró- és kistelepülésszerkezet leginkább Baranya (84%), Vas (84%), Zala (83%), Veszprém (72%), Somogy (71%) és Borsod-Abaúj-Zemplén (61%) megyék településeire jellemző.

A vidéki térségekben általában alacsonyabb a népsűrűség. Az alapvetően *vidéki területeink népsűrűsége 2004-2011 között a négyzetkilométerenkénti 79 főről 76 főre csökkent*, és az Európai Unió vidéki térségeihez hasonlóan ebben a térségtípusban a

³⁷ A vidékfejlesztési program végrehajtása, valamint általában a vidéki területek speciális körülményeit bemutató adatok gyűjtése több csatornán folyik (pld. monitoring adatok). Ezért az ebben a fejezetben közölt adatok esetleges eltérő időbelisége az adatgyűjtés fent említett okaira vezethető vissza.

legalacsonyabb. Vidéki területeink ugyanakkor még mindig másfélszer sűrűbben lakottak, mint az EU-15-ben.

Magyarország és az EU vidéki területein a népesség elöregedése tovább fokozódik, az átlagéletkor magas, **egyre kevesebb a fiatal**. A korösszetételt vizsgálva hazánkban **a legidősebb** (65 éven felüli) **korosztály aránya 2-5%-kal magasabb a legfiatalabb** (0-14 éves) **korosztályénál**, 2004-2011 között arányuk több mint egy százalékponttal növekedett. Ez az eltartó képesség csökkenését vonja maga után, ami pedig számos gazdasági-társadalmi probléma oka. A legfiatalabb korosztály aránya 2004-ben a vidéki térségekben (16,3%) még az országos átlag (15,9%) fölött volt, 2011-ben azonban mindössze 14,5%-ot tett ki, ami az országos átlagot (14,6%) sem érte el. Ez vidéken közel két százalékpontos csökkenést jelent, miközben az országos visszaesés mindössze egy százalékpont.

A vidék gazdasági helyzetét az egy főre jutó bruttó nemzeti össztermék (GDP) területi különbségei jól érzékeltetik. **Vidéken** a mutató értéke 2009-ben **az országos átlag** (2553 ezer Ft/fő) **háromnegyedét sem érte el** (1854 ezer Ft/fő), Budapesttől (5800 ezer Ft/fő) pedig több mint háromszoros a lemaradás.

A lakosság foglalkoztatási aránya egyes régiókban – főként európai uniós összehasonlításban – alacsony. Míg 2004-ben még az átmeneti térségekben volt a legalacsonyabb a gazdasági aktivitás, 2010-ben már vidéken. Az alapvetően vidéki térségekben élő aktív korú (15-64 éves) népesség foglalkoztatási rátája 2010-ben 53,1% volt, ami 2004-hez képest 1,2 százalékpontos visszaesést jelent, és jelentősen elmarad az alapvetően városi térségek 61,8%-os értékétől. A foglalkoztatás szintje – Magyarországhoz hasonlóan – az Unióban is a vidéki térségekben a legalacsonyabb. Ugyanakkor a hazai alapvetően vidéki térségeket jellemző érték 12,3 százalékponttal marad el az EU-15 ugyanezen térségtípusát jellemző értéktől (65,4%).

A világgazdasági válságot követően – főleg az ipari szektorban – beszűkült munkalehetőségek hatására **a hazai munkanélküliségi ráta 2004-2010 között** valamennyi térségtípusban majdnem **megkétszereződött** (országosan 6,1%-ról 11,2%-ra nőtt), a mutató értéke a vidéki térségekben a legmagasabb (11,9%), míg az alapvetően városi térségekben a legkisebb (9,1%). **A tartós munkanélküliség** Magyarországon 2010-ben 5,5%-ot ért el, vidéki térségeinkben pedig 5,7%-os volt, az alapvetően városi térségekben 4,3%, ami meghaladja az EU régi és új tagállamainak valamennyi térségtípusában jellemző értékeket. Ez a mutató 2006-ban vidéken 3,9%, alapvetően városi térségekben 2,0% és országosan 3,3% volt.

11. Vidéki gazdasági indikátorok³⁸

A vidéki gazdaság állapotát a vidéken élők gazdasági tevékenységei, vállalkozási aktivitása, valamint a vidéken nagyobb jelentőséggel bíró, ahhoz jobban kötődő mezőgazdaság jelzőszámai mutatják be a legszemléletesebben.

A mezőgazdaság jelentősége az alapvetően vidéki területeken a legnagyobb, bár fokozatosan csökken. Itt dolgozik az agrárágazatban foglalkoztatottak többsége (2010-ben 62,8%-a), viszont számuk a 2004-es létszámhoz képest 16,5%-kal alacsonyabb. A működő vállalkozások közül az alapvetően vidéki térségekben a legmagasabb a mezőgazdasági jellegűek aránya (4,7%), ami fél százalékponttal elmarad a 2004-es értékhez képest.

Az alapvetően vidéki területeken alacsonyabb a vállalkozási sűrűség. Ezer főre vetítve fele annyi vállalkozás működik, mint az alapvetően városi területeken (előbbinél 51, utóbbinál 109 jut ezer főre). Ráadásul az alapvetően vidéki területeken a mutató értéke 2010-re jelentősen csökkent. (2004-ben még 60 működő vállalkozás jutott ezer főre.) Vidéken a mezőgazdasághoz kötődő mikrovállalkozások jellemzőek, magas a csak önellátásra termelő egységek száma (alapvetően vidéki területeken az összes egyéni gazdaság 58%-a, átmeneti területeken 64%-a kizárólag saját fogyasztásra termel). Az egyéni vállalkozások aránya az országos átlag felett van, 41,4%. Az alapvetően vidéki térségekben általában az alacsonyabb jövedelemtermelő képességű tevékenységek dominálnak. Egy főállású foglalkoztatott jövedelme 6,2%-kal alacsonyabb az országos átlagnál, és az elmúlt években a különbség tovább növekedett (2004-ben 5,2% volt). A mezőgazdaság munkatermelékenysége az Európai Unió régi tagállamai átlagának mindössze ötödét teszi ki. Az éves munkaerőegységre jutó 5091 eurónyi bruttó hozzáadott érték viszont jóval magasabb az újonnan csatlakozott tagállamok átlagához (2010-ben 3659 euró) viszonyítva.

A magyar mezőgazdasági üzemszerkezet duális, amelyben nagyszámú törpegazdaság és kisszámú, de a termőterület jelentős részét használó nagygazdaság van egyszerre jelen. Az Általános Mezőgazdasági Összeírás szerint **hazánkban** 576 ezer gazdaság végez mezőgazdasági tevékenységet, amelyek kétharmada (61,8%) az alapvetően vidéki térségekhez kötődik. **Jelentős számú az** ökonómiai értelemben gazdaságnak nem nevezhető³⁹, **elsősorban önellátási célú termelőegységek száma (382,6 ezer)**. Az összes gazdaság 4,6 millió hektár mezőgazdasági területet hasznosít, amelynek kétharmada szintén az alapvetően vidéki térségekben található. A gazdaságok átlagos mezőgazdasági területe növekvő tendenciát mutat, 2007-ben 8,0 hektár (3,2 EUME⁴⁰) volt, ami jelentősen elmarad az EU 15 átlagos gazdaságméretétől (22,0 ha és

³⁸ A vidékfejlesztési program végrehajtása, valamint általában a vidéki területek speciális körülményeit bemutató adatok gyűjtése több csatornán folyik (pld. monitoring adatok). Ezért az ebben a fejezetben közölt adatok esetleges eltérő időbelisége az adatgyűjtés fent említett okaira vezethető vissza.

³⁹ A 2000 EUR Standard Termelési Érték (STÉ) alatti termelőegységek. Az STÉ a korábban használt Európai Méretegység (EUME) mutatót váltotta fel 2010-ben.

⁴⁰ EUME: Európai Méretegység. Adott gazdaság minimális ökonómiai mérete az üzem potenciális jövedelem termelő képessége alapján. Egy EUME 1200 euro standard fedezeti hozzájárulással (SFH) egyezik meg. Adott

22,6 EUME), de meghaladja az EU 12-ét (6,0 ha és 2,4 EUME). A földhasználat tekintetében az EU-hoz hasonlóan Magyarországon is jellemző a szántóterület növekvő súlya, öt év alatt 77,6%-ról 80,9%-ra nőtt. A szántóterület aránya a mezőgazdasági területből a vidéki térségekben a legmagasabb (81,6%).

Az egyéni gazdaságok vezetőinél az elöregedés a jellemző, hiányzik a megfelelő utánpótlás. 2010-ben tizenkettő 55 év feletti gazdálkodóra jutott egy 35 év alatti gazdaságvezető. Az Európai Unió új tagállamaiban is hasonló ez az arány, a régi tagállamokban kilenc idősebbre jutott egy fiatal gazda. A gazdálkodók szakképzettségi szintje terén elmaradás tapasztalható az EU-tagországok átlagaitól mind a régi, mind az új tagállamok tekintetében. A magyar gazdálkodók 13,7%-a rendelkezett mezőgazdasági szakképzettséggel 2010-ben. Az EU-15-ben (21,8%), valamint az EU-12-ben (18,2%) 2005-ben már jóval magasabb volt ez az arány hazánkéhoz képest.

---

gazdaság minimális ökonómiai méretének kiszámítása az ágazatok szerinti mezőgazdasági tevékenységek Standard Fedezeti Hozzájárulásának (SFH) meghatározásán alapszik és előírt metodikával történik. SFH: elsődlegesen a mezőgazdasági termelőtevékenységek egységnyi méretére (1 ha, 1 állat) vonatkozóan meghatározott normatív fedezeti hozzájárulás.

12. A vidék környezeti állapota

Termőföldkészletünk az ország területének mindössze 9,3%-a, a mezőgazdasági terület 20,7%-a (843,6 ezer hektár) kedvezőtlen adottságú (KAT). A KAT-területek közel felét (395,4 ezer hektárt) hátrányos agroökológiai adottságok jellemzik, további 448,2 ezer hektár pedig agronómiai korlátozó tényezők miatt kedvezőtlen adottságú. Az Európai Bizottság által meghatározott biofizikai ismérvek felhasználásával hazai kutatómunka eredményeként meghatározott „természeti hátrányokkal érintett terület” Magyarországon 4,5 millió hektár.

Hazánk jelentős felszíni és felszín alatti vízkészletekkel rendelkezik. Az árvíz és a belvíz veszélye jelentős, mivel a területek egynegyedéről természetes úton nem képes lefolyni a víz (több mint 700 település, összesen 2,5 millió lakossal és az ország szántóterületének harmada egykori árterület). **A vízkészletek, ivóvízbázisok minőségét pontszerű és diffúz szennyezés** (leginkább a nitrát) **fenyegeti.** Magyarország területének 45,8%-a nitrátérzékeny, ahol mezőgazdasági tevékenységet csak a helyes mezőgazdasági gyakorlatnak megfelelően szabad végezni. A növénytermelés és a nagyüzemi állattartás csökkenő mértékű terhelése mellett a felszín alatti sérülékeny vízbázisok további szennyeződését részben a korábbi terhelések terjedése is okozza.

Magyarországon a mezőgazdasági tevékenységhez köthető légszennyezés mértéke és összetétele jellemzően megfelel az EU átlagának. A mitigációt⁴¹ több, uniós támogatást is élvező intézkedés (erdősítés, agrár-környezetgazdálkodás, gyepesítés), valamint a gazdálkodási gyakorlat fejlődése is segíti. Az üvegházhatású gázok (ÜHG) csökkentésére tett erőfeszítések a Kiotói Egyezményben rögzített, az éghajlatváltozás mérséklését szolgáló kötelezettségek teljesítését szolgálják. A megújuló energiaforrások – kiemelten a biomassza – növekvő felhasználása mellett a mezőgazdasági földterületek erdősítése döntő fontosságú a szén-dioxid-kibocsátás mérséklése szempontjából. Mindezek eredményeként a mezőgazdasági eredetű üvegházhatású gázok kibocsátása 5%-kal mérséklődött (2000 és 2009 között), a savasodást okozó gázok közül a kén-dioxid több mint a felére, a nitrogén-oxidok kibocsátása 25%-kal csökkent, az ammónia (NH₃) szintje 4%-kal nőtt.

Magyarország természetföldrajzi adottságainak változatossága az élő környezet magas diverzitását eredményezi. A természeti környezet és biológiai sokféleség állapota – évszázadtól függő ingadozások mellett – az elmúlt 5-10 évben nem változott.

A „jó környezeti állapot” elérését, a mezőgazdasági terhelés minimalizálását (környezetsemlegességét) – kötelező jelleggel – a kölcsönös megfeleltetés során meghatározott Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot előírásai, a környezeti állapot javítását pedig a védett és a Natura 2000 területek fenntartási terveiben előírt szabályok betartása, illetve az agrár-környezetvédelmi intézkedések keretében tett – önkéntes – kötelezettségvállalások segítik elő.

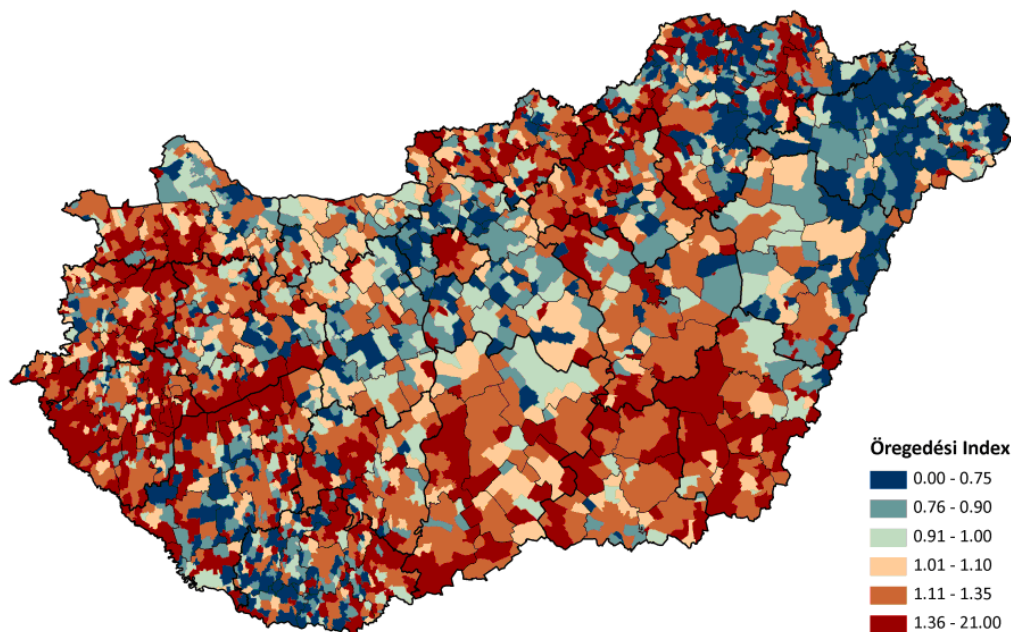
⁴¹ mitigáció: az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátásának csökkentése

13. Vidéki életminőség, társadalmi indikátorok⁴²

A *vidéki térségekben*, különösen a periférikus elhelyezkedésű aprófalvas településeken *elvándorlás tapasztalható*. Míg az EU-15-ben a vidéki térségekbe történő vándorlás (a nettó migrációs ráta +3,1%) a jellemző, hazánkban – hasonlóan az EU-12-höz – a vidéki térségekből történő elvándorlás erősödik (az alapvetően vidéki térségekben a nettó migrációs ráta 2010-ben -2,4%, míg 2004-ben csak -0,5% volt).

31. ábra

Öregedési index területi eloszlása (2010)

Forrás: VM, NVS, 2012

A lakosság átlag életkorának növekedésével, az „előregedés” problematikájával leginkább küzdő területek Zala, Vas, Tolna, Nógrád, Békés, Csongrád megye egésze, illetve Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Kiskun, Veszprém és Győr-Moson-Sopron megye déli része, valamint Heves megye északi része.

A teljes népesség *eltartottsági rátája 2011-ben a vidéki térségekben 45,7% volt*, ami nem sokkal haladta meg az országos átlagot (45,6%), azonban az EU-15 átlagánál (41,8%) magasabb.

⁴² A vidékfejlesztési program végrehajtása, valamint általában a vidéki területek speciális körülményeit bemutató adatok gyűjtése több csatornán folyik (pld. monitoring adatok). Ezért az ebben a fejezetben közölt adatok esetleges eltérő időbelisége az adatgyűjtés fent említett okaira vezethető vissza.

Az **álláskeresési támogatásban** részesülők, illetve a rendszeres szociális segélyt kapók fele él alapvetően vidéki térségekben, de az ezer főre jutó rendelkezésre állási támogatásban, bérpótló juttatásban, illetve foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők átlagos száma is a vidéki területeken a legmagasabb (21,7 fő/1000 lakos). A 2011-ben 302 ezer főt érintő közfoglalkoztatás jelentős foglalkoztatottsági lehetőséget jelent.

A vidéken élők jelentős hányada folytat mezőgazdasági tevékenységet, nagyobb részük jövedelemkiegészítésként, illetve a saját fogyasztáshoz való hozzájárulás érdekében. A 2010. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás során regisztrált mintegy 567 ezer egyéni gazdaság több mint 60%-a foglalkozik mezőgazdasággal saját fogyasztási szükségletei kielégítése céljából, értékesítésre az egyéniek mindössze ötöde termel, fennmaradó része (20,3%) pedig csak a saját fogyasztáson felüli felesleget értékesíti. A mezőgazdaság ingadozó jövedelemtermelő képessége miatt az egyéni gazdálkodók jelentős része (40,4%) gazdaságon kívüli jövedelemszerző tevékenységet is végez.

A vidéki térségekben is növekszik a szolgáltatások szerepe a jövedelemszerzésben, így ***a turisztikai szolgáltatásoké is.*** A magán- és kereskedelmi ***szálláshelyek férőhelyeinek száma*** 2004 és 2010 között ugyanakkor országosan mintegy 7%-kal ***csökkent, elsősorban a vidéki térségekben.***

Az összes bölcsődés korú (3 év alatti) gyermek majdnem fele (2010-ben 45%-a) él alapvetően vidéki térségben, a bölcsődei férőhelyek közel kétharmada (63,85%) ugyanakkor a városi, illetve az átmeneti térségekben koncentrálódik.

Az infrastruktúra-szolgáltatások között meghatározó szerepet játszik az ***internet elérhetőség.*** A DSL-lefedettség a vidéki térségekben 2010-ben meghaladta a 93%-ot, a DSL internet-előfizetők népességen belüli aránya vidéken azonban mindössze 6,7% volt. E mutató az EU-15 vidéki térségeiben közel háromszor magasabb (20,3%). A hazai felnőtt lakosság (2011-ben) 40%-át érintő digitális írástudatlanság főként a kistélepüléseken élőkre jellemző.

A képzettségi mutatók szerint 2010-ben a vidéken élő felnőtt (25-64 éves) népességen belül a közép- és felsőfokú végzettségűek aránya (78%) ugyan némileg alacsonyabb az országos átlagnál (81,3%), ugyanakkor jelentősen meghaladja az EU-15 átlagát (69,3%).

14. Helyi közösségek

Az integrált vidékfejlesztést két, egymást kiegészítő rész építi fel. Az egyiket a felülről jövő, központi fejlesztéspolitikai beavatkozások, a másikat a helyi, alulról jövő, partnerségen alapuló kezdeményezések jelentik. A Darányi Ignác Terv – Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (DIT-ÚMVP) keretein belül a III. és IV. tengelyes intézkedései adnak lehetőséget az integrált fejlesztés megvalósításának.

Magyarországon 96 LEADER Helyi Akciócsoport (HACS) alakult meg korábban. A helyi közösségeknek hivatalosan bejegyzett (nonprofit) jogi személyiséggé kellett válniuk, mivel az Irányító Hatóság a program sikeres végrehajtása érdekében meghatározott feladatokat közvetlen hatáskörükbe utalt. Az elmúlt évek kedvezőtlen gazdasági viszonyai miatt a HACS-oknak felül kellett vizsgálniuk a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiájukat (HVS).

A DIT-ÚMVP III. tengelyének intézkedései két csoportra oszthatók. Egyik részük a LEADER akciócsoportok bevonásával, a HVS-eken keresztül valósul meg, másik részük pedig horizontálisan, azaz a helyi programozási folyamattól függetlenül, központi kérelemkezeléssel. A HVS-en keresztül megvalósuló intézkedések közé a falumegújítás és -fejlesztés, valamint a vidéki örökség megőrzése tartozik. 2011-ben előbbire 6 milliárd forintot, utóbbira 3,5 milliárd forintot fizettek ki támogatásként⁴³.

2011 előtt a mikrovállalkozások létrehozásának és fejlesztésének támogatása és a turisztikai tevékenységek ösztönzése a LEADER HACS-okon keresztül megvalósuló intézkedés volt, 2011-ben azonban központi kiírásra kerültek ezek a jogcímek, a HACS-ok részére fel nem osztott központi keret terhére. A mikrovállalkozási jogcímre az év során 2,7 milliárd forint, a turisztikaira 2,9 milliárd forint került kifizetésre⁴⁴. A gazdasági alapszolgáltatások megteremtésére irányuló horizontális intézkedések közül az integrált közösségi szolgáltató terek (IKSZT⁴⁵) létrehozására, valamint tanyabusz⁴⁶ vásárlásra 2011 során 5,1 milliárd forintot, illetve 0,07 milliárd forintot fordítottak.

---

⁴³ 2011-ben a Falumegújítás, Vidéki örökség megőrzése, Mikrovállalkozások fejlesztése és Turisztikai tevékenység ösztönzése jogcímek tekintetében a korábban meghirdetett két támogatási kérelem benyújtási kör kifizetései zajlottak (az első támogatási kérelem benyújtási kör 2008.10.19.-2009.01.10. és 2009.11.16.-12.20.közt zajlott le). Itt az ügyfeleknek a megvalósítási határidő beruházások esetében 3 év.

⁴⁴ Lásd. 44. hivatkozás.

⁴⁵ A támogatási kérelmek benyújtása 2009. 09.01.-10.05. között zajlott le, a támogatási határozatok 2010 tavaszán lettek kipoztázva, a megvalósítás ezek után indult, és érintette a 2011-es évet.

⁴⁶ A Tanyabusz támogatás 2008 tavaszán került meghirdetésre, 2008 őszén születtek meg a támogatási határozatok és a projekt megvalósítására két év állt rendelkezésre. Az itt feltüntetett 0,07 milliárd forintos összeg a fellebbezésekből és a még fennmaradó kifizetésekből adódik.

15. Agrár-vidékfejlesztési intézkedések céljai

Az Európai Unió jelenlegi tervidőszakában (2007-2013) a vidékfejlesztési intézkedések finanszírozása az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból történik (EMVA), amelynek felhasználását Magyarországon a Darányi Ignác Terv - Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (DIT-ÚMVP), valamint a program sikeres lebonyolításához stratégiai keretet biztosító Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv (ÚMVST) szolgálja, míg az Európai Halászati Alapból (EHA) származó közösségi támogatások hasznosítására Halászati Operatív Program (HOP) került kidolgozásra.

A hazai agrár- és vidékfejlesztés szempontjából **kiemelkedő jelentőséggel bír a 2012-2020 közötti időszakra irányuló Nemzeti Vidékstratégia (NVS) kidolgozása**, amelynek széles körű társadalmi egyeztetése, illetve a stratégia végrehajtásával összefüggő feladatokról rendelkező 1074/2012. (III. 28.) Korm. határozat előkészítése 2011 folyamán zajlott le.

A vidékstratégia és programjai kidolgozásának alapjául az Alaptörvényben és a kormányprogramban foglaltak szolgálnak, összhangban a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiával és a kiemelt nemzeti stratégiai tervekkel (például Széchenyi Terv, Széll Kálmán Terv, Semmelweis Terv, Magyar Terv, Külpolitikai Stratégia), valamint a már meglévő, átfogó ágazati tervekkel és programokkal (például 3. Nemzeti Környezetvédelmi Program, az ennek részét képező Nemzeti Természetvédelmi Alapterv, Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia, Országos Területfejlesztési Konceptió, Energiastratégia, Vízügyi-gazdálkodási terv, az MTA vízgazdálkodási stratégiai dokumentuma, Nemzeti Erdőprogram).

A Nemzeti Vidékstratégia az ágazati szemlélet helyett a szakterületek közötti kapcsolatrendszerre építve ad közös stratégiai keretet a vidékfejlesztés, a természet- és környezetvédelem, a vízügy, az agrárgazdaság, valamint az élelmiszer-termelés számára.

A vidék helyzetének átfogó javítását célzó stratégia a vidékfejlesztési, agrárpolitikai és környezetpolitikai szakpolitikákon túlmenően a terület-, a településfejlesztés- és rendezés, a közigazgatás-szervezés, a foglalkoztatáspolitikai, az energiapolitika, a gazdaságpolitika, a vállalkozásfejlesztés, az oktatás- és kultúrpolitika, a szociális és egészségügy, a közlekedésfejlesztés és a közbiztonság-irányítás területeinek közelítésén, e szakpolitikák és az irányításukért felelős minisztériumok, valamint az érintett partnerek együttműködésén alapul.

A hosszú távú jövőképet, világos alapelveket és cselekvési programokat meghatározó stratégia **négy területtel, az agrárgazdasággal, a vidékfejlesztéssel, az élelmiszer-gazdasággal, valamint a környezetvédelemmel kapcsolatban határoz meg tennivalókat.**

A stratégia átfogó célkitűzése az ország vidéki térségeiben a népességeltartó és népességmegtartó képesség javítása, amelynek eléréséhez elengedhetetlen a területi és

társadalmi kohézió, amely magában foglalja a város és a vidék szoros és tudatos kapcsolatát.

Az átfogó célkitűzés megvalósítása érdekében a dokumentum *öt stratégiai célt határoz meg: a tájak természeti értékeinek, erőforrásainak megőrzését; a sokszínű és életképes agrártermelést; az élelmezési és élelmiszer-biztonságot; a vidéki gazdaság létalapjának biztosítását; a vidéki foglalkoztatás növelését; a vidéki közösségek megerősítését; valamint a vidéki népesség életminőségének javítását.* A Nemzeti Vidékstratégia a fenti célokat hét stratégiai területen megfogalmazott vidékstratégiai nemzeti programok és az azokkal összefüggésben álló térségi komplex vidékfejlesztési nemzeti programok keretében kívánja elérni.

A stratégia végrehajtási programja a Darányi Ignác Terv, amely az uniós vidékfejlesztési forrásokhoz kapcsolódó intézkedések mellett a nemzeti költségvetésből megvalósuló programokat, a jogszabályrendszer korszerűsítését, életszerűvé tételét, a hatékony és ügyfélbarát intézményi környezet kialakítását, valamint a képzésre, társadalmi akciókra épülő szemléletformálás feladatait foglalja magában.

A továbbiakban a DIT-ÚMVP és a HOP 2011. évi végrehajtásának, forrásfelhasználásának fontosabb eredményeit mutatjuk be. Tekintettel arra, hogy a korábbi vidékfejlesztési programok – SAPARD, AVOP, NVT – végrehajtása lényegében befejeződött, érdemi értékelésükkel nem foglalkozhatunk. Az AVOP támogatásainak terhére 2011-ben kifizetés nem történt, mindössze a működtetési szakaszhoz kapcsolódó végrehajtási feladatok elvégzésére került sor. Az NVT szintén lezárásra került. A korábban meghirdetett, a program kifizetési záró dátumán túlnyúló több éves támogatási jogcímek finanszírozásával összhangban – a Bizottság 1320/2006/EK rendeletének megfelelően – a DIT-ÚMVP forráskeretének terhére történő fejleményeket is ismertetjük.

15.1. Darányi Ignác Terv - Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (DIT-ÚMVP)

A Darányi Ignác Terv - Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (DIT-ÚMVP) a 2007-2013-as időszakra vonatkozó Nemzeti Vidékfejlesztési Program, amely az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK tanácsi rendelet 15. cikkének (1) bekezdése alapján készült el.

A DIT-ÚMVP intézkedései *négy stratégiai tengelybe*, a mezőgazdaság, az élelmiszer-feldolgozás és az erdészeti ágazat versenyképességének javítására (I. tengely), a környezet és a vidék állapotának javítására, fejlesztésére (II. tengely), az életminőség javítására és a diverzifikáció ösztönzésére a vidéki területeken (III. tengely), valamint a LEADER-be (IV. tengely) sorolhatók. Az Európai Bizottság által 2007. szeptember 19-én jóváhagyott program teljes finanszírozási kerete mintegy 1300 milliárd forint.

A DIT-ÚMVP stratégiai kereteit, célrendszerét a 2007-2013 közötti időszakra szóló Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv (ÚMVST) tartalmazza, összhangban az Új Magyarország Fejlesztési Tervvel (ÚMFT), valamint a vonatkozó közösségi és hazai fejlesztési dokumentumokkal. Az ÚMVST átfogó célja, hogy a nemzeti sajátosságokra alapozva, ugyanakkor az európai vidékfejlesztési politika keretei között járuljon hozzá a vidéki térségek fenntartható fejlődéséhez. Az ÚMVST a DIT-ÚMVP tengelyeivel összhangban négy intézkedéscsoportot, valamint számos, az intézkedéscsoportok megvalósítását célzó beavatkozási akciót különít el, amelyek meghatározására az 1698/2005/EK rendelet 9. cikkének megfelelően, az Európai Unió Tanácsa által kidolgozott, vidékfejlesztésre vonatkozó Közös Stratégiai Iránymutatásokkal összhangban került sor. Az ÚMVST a fentiek mellett kiemelkedő figyelmet fordít a horizontális politikák, nevezetesen a fenntarthatóság, az esélyegyenlőség, valamint a területi és társadalmi kohézió elveinek érvényesítésére.

A DIT-ÚMVP intézkedései közül a legtöbb támogatást eddig az agrár-környezetvédelem, a kedvezőtlen adottságú területen gazdálkodók támogatása, a gépek, technológiai berendezések beszerzése, a termelői csoportok támogatása, valamint a mezőgazdasági termékek értéknövelése jogcímenekén ítélték oda. A DIT-ÚMVP jogcímeinek meghirdetésére első alkalommal 2007-ben került sor. A 2011-es költségvetési évben a DIT-ÚMVP keretében az NVT-vel együtt mintegy 201,25 milliárd forint támogatás került kifizetésre, amelynek több mint harmada (35,3%) a versenyképesség javítását célzó I. tengely intézkedéseit érintette, közel fele (48,9%) a környezet és a vidék állapotának javítására irányuló II. tengely intézkedéseivel kapcsolódott. A tárgyévben kifizetett támogatási keret több mint tizede (11,4%) a vidéki térségek életminőségének javítására és a diverzifikáció ösztönzésére irányuló III. tengely keretében hasznosult, 2,2% a LEADER-t érintette. A kifizetések fennmaradó része (2,3%) a technikai segítségnyújtást finanszírozta.

A programozási időszak korábbi éveitől képest 2011-ben mérsékeltebb számú intézkedés beindítására került sor, ennek háttérében a DIT-ÚMVP felülvizsgálata, a független értékelők bevonásával 2010-ben elkészült félidei értékelésben foglalt szakmai és a végrehajtást érintő észrevételek, javaslatok beépítése, a pénzügyi keretek áttekintése, valamint a jogcímek igénybevételi feltételeinek aktualizálása, pontosításának szükségessége állt. A DIT-ÚMVP pénzügyi teljesítése 2011-ben elmaradt a tervezett előirányzattól, amely főként azzal magyarázható, hogy az ügyfelek a nehéz gazdasági helyzet, illetve a beruházáshoz szükséges pénzeszközök hiánya, különösen a bankok finanszírozási hajlandóságának drasztikus csökkenése miatt nem hívták le a teljes támogatási összeget, a beruházásokat a tervezetthez képest alacsonyabb árakon, kisebb mennyiségben és mértékben valósították meg.

Az EMVA forrásainak korábbi felhasználásával kapcsolatos tapasztalatok alapján 2011-ben átfogóan módosultak a végrehajtási szabályok. Az ügyintézés lényegesen egyszerűbbé és gyorsabbá, a program megvalósítása pedig hatékonyabb lett. A korábbinál pontosabb fogalomhasználat és a precízebb szabályozás az ügyfelek és a végrehajtásban közreműködő szervezetek számára is átláthatóbbá teszi a végrehajtási folyamatot.

1) A DIT-ÚMVP tengelyenkénti eredményeit tekintve, az ***I. tengely intézkedéseinek célja a mezőgazdaság, az élelmiszer-feldolgozás és az erdészeti ágazat versenyképességének javítása***, az agrárium fenntartható fejlesztése, továbbá az ismeretátadás és a korszerkezet javítása. Az I. tengelyen belül, néhány kivételtől eltekintve, az összes meghatározó támogatási konstrukció elindult 2011-ben. A közép- és nagyvállalkozások mellett mikro- és kisgazdaságok is nyújthattak be támogatási kérelmet, ha a kérelem benyújtásakor a gazdaságuk mérete elérte a 4 EUME-t. Az ***állattartó telepek korszerűsítése és a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek értéknövelése*** intézkedések 2011-ben együttesen az I. tengely keretében megvalósult kifizetések 70%-át kötötték le.

2) A ***II. tengely célja*** a környezetbarát gazdálkodási gyakorlat elterjesztésével, az erózió elleni összehangolt tevékenységgel és a magas természeti értékű területek fokozott védelmével ***a kedvező környezeti állapot és az alacsony szintű környezetterhelés fenntartása***. A célok megvalósítása érdekében 2011-ben a következő intézkedések történtek:

- A tengely keretében már korábban is elérhető lehetőségek mellett két új jogcím került meghirdetésre. A ***tejágazat szerkezetátalakítását kísérő állattóléti támogatásban*** azok a tejtermelők részesülhetnek, akik önkéntes alapon a közösségi és a nemzeti jogszabályok szerint előírtakhoz képest magasabb állattóléti kötelezettségeket vállalnak 5 éven keresztül. A vissza nem térítendő támogatás állatlétszám-alapú. A ***genetikai erőforrások megőrzése*** intézkedés keretében a növényi genetikai erőforrások és mikroorganizmusok ex situ megőrzéséhez nyújtandó támogatást azok a kérelmezők vehetik igénybe, akik a Génbank Tanács által elfogadott genetikai anyagokat tartalmazó gyűjteményt fenntartják, valamint a teljes támogatási időszak alatt (amely szintén 5 év) vállalják az intézkedésben előírt kötelezettségeket.
- A ***DIT-ÚMVP AKG intézkedések*** – szemben az NVT AKG környezetvédelmi szempontból alacsony határfokú, úgynevezett szántóföldi alaprogramjának dominanciájával – a környezeti szempontból értékesebb szántóföldi, gyepgazdálkodási, ültetvényes és vizes élőhelyekhez kapcsolódó agrár-környezetgazdálkodási célprogramok arányának növelését vezették be.
- A ***Kedvezőtlen Adottságú Területek (KAT) intézkedés*** a DIT-ÚMVP alatt alapvetően az NVT folytatásaként, potenciálisan több mint 800 ezer hektár területet érint. A fajlagos támogatási összeg 85,9 euró/ha a hátrányos természeti feltételek által, és 10,9 euró/ha a különleges hátrányok által érintett területek esetében. Az intézkedés a kisgazdaságoknak kedvez, mivel a fajlagos kifizetés a bejelentett terület méretével csökken (degresszivitás).
- „Natura 2000” gyep támogatás esetében 2008-ban 2631 db támogatási kérelem érkezett be a kifizető ügynökséghez, 2011-ben már 7214 db kérelmet fogadtak. A támogatási kérelmek emelkedéséből jól látszik, hogy sikeres, a gazdálkodók körében jól ismert intézkedésről van szó.
- Az ***agrárerdészeti rendszerek létrehozását, valamint a mezőgazdasági területek első erdősítését célzó intézkedés*** tekintetében alapvető változás, hogy az előző időszakhoz képest Natura 2000 területen is meg lehet valósítani agrárerdészeti

rendszereket, ami a jövőben várhatóan megemeli a beadásra kerülő kérelmek számát.

- *Őshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának tenyésztésben történő megőrzése intézkedés* keretében 35 fajta nőivarú – nukleusz vagy fajtafenntartó minősítésű – állat egyedei kerülhetnek ötéves kötelezettségvállalás mellett támogatásra, amennyiben a kérelmezők betartják a tenyésztőszervezetek által meghatározott tenyésztési programot. Az intézkedés először 2010-ben került meghirdetésre, a 2011-es évben ismét lehetőség nyílt támogatási kérelmek benyújtására.

A tengely keretében meghirdetett intézkedések közül 2011-ben az agrár-környezetgazdálkodási kifizetések kötötték le a legtöbb forrást (77,8%-os kifizetési részaránnyal), de a DIT-ÚMVP valamennyi intézkedését figyelembe véve is ez az intézkedés emelkedik ki 38%-os kifizetési részarányával.

3) A DIT-ÚMVP III. tengelyének intézkedései a vidéki gazdaság fejlesztését többek között a nem mezőgazdasági tevékenységek diverzifikálásával, a mikrovállalkozások humán erőforrásának és fizikai infrastruktúrájának fejlesztésével, a vidéki települések környezetének megújításával és az egymásra épülő hatások erősítésével, együttműködési hálózatok bővítésével kívánják elérni.

Az intézkedések átfogó tapasztalata, hogy a vállalkozási tevékenységek közül különösen a turizmus fejlesztése sikeres támogatási forma, továbbá hogy a vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások (tanyabusz, Integrált Közösségi Szolgáltató Terek) valós igényeken alapulnak és hiányt pótolnak.

Az eltelt időszak összefoglalása intézkedésenként:

3. a) Mikrovállalkozások létrehozására és fejlesztésére nyújtandó támogatások jogcím megvalósulása és 2011. évi eredményei:

A vidéki térségekben működő mikrovállalkozások nem mezőgazdasági tevékenységeinek széles körét támogató intézkedés részterületeit a technológiai fejlesztések, a kis léptékű infrastruktúrafejlesztések, a tervezett tevékenységek folytatásához szükséges vagy kötelező képzés és betanítás, a szakértői, szaktanácsadói szolgáltatások igénybevétele, a marketingtevékenység, a szabadalmak, licencek, gyártástechnológia vásárlása, a minőségbiztosítási rendszerek bevezetése, valamint a vállalati együttműködések jelentik, amelyek – alintézkedéstől függően – komplexen vagy önálló fejlesztések formájában valósíthatók meg.

Az intézkedés keretében támogatási kérelem benyújtására 2011. június 15. és július 15. között a harmadik alkalommal volt lehetőség. A szigorú kérelem beadási ütemterv felállítása, az ügyintézési határidők ésszerűsítése lehetővé tette, hogy a kérelem benyújtásától számított hat hónapon belül – ideértve az ügyintézési határidőbe bele nem számító hiánypótlásokra nyitva álló határidőt és a forrásallokációs folyamatot is – megszülessen a határozat. Mindez az intézkedés keretében elérhető források korábbinál hatékonyabb és gyorsabb felhasználását eredményezte.

Az intézkedés keretében 2011-ben mintegy 2715,9 millió forint kifizetésére került sor, amely a III. tengely keretében a tárgyévben lekötött források 11,9%-át érintette.

3. b) *Turisztikai tevékenységek ösztönzése intézkedés rövid bemutatása és 2011. évi eredményei:*

A támogatás célja a vidéki munkahelyek létrehozása vagy megőrzése érdekében a falusi, illetve a gyermek- és ifjúsági turizmushoz kapcsolódó minőségi szálláshelyek, valamint a hozzájuk kötődő szolgáltatások fejlesztése és kialakítása. Ezen felül a szálláshelyhez nem feltétlenül kötött – a vidéki települések természeti erőforrásaira, mezőgazdasági, erdő-, vad- és halgazdálkodási adottságaira, közösségi-kulturális és gasztronómiai örökségére, nemzeti tájházakra, skanzenekre, borpincékre, mint vonzerőre épülő – minőségi és komplex agroturisztikai szolgáltatások kiépítése, a már működő szolgáltatások bővítése, korszerűsítése, marketingjének kialakítása, fejlesztése.

Támogatási kérelmek benyújtására 2011. július 1. és augusztus 1. között harmadik alkalommal nyílt lehetőség.

A tárgyévben az intézkedés keretében 2897,8 millió forint kifizetésére került sor, amely a mikrovállalkozások létrehozására és fejlesztésére irányuló intézkedéssel közel azonos (12,8%-os) támogatási részarányt jelentett 2011-ben.

3. c) *A vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások intézkedés és 2011. évi eredményei:*

Az intézkedés célja az alapszolgáltatások elérhetőségének javítása a vidéki területek településein, a szolgáltatások körének bővítése, minőségük javítása, ennél fogva a vidéki területek népességmegtartó erejének növelése, az életminőség javítása, továbbá a fenntarthatóság biztosítása.

3. ca) *A vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások körében az integrált közösségi és szolgáltató tér kialakítására és működtetésére igénybe vehető támogatások jogcím* (112/2009. (VIII.29.) FVM rendelet) célja, hogy a vidéki területeken megteremtse a feltételeket a közösségek működéséhez és fejlesztéséhez. Az IKSZT olyan szolgáltatásszervezési modell, amely lehetővé teszi a helyi lakosság számára fontos (köz)szolgáltatások egy épületben való működtetését és hozzáférhetőségét. Az IKSZT keretében megvalósítható tartalmak a foglalkoztatási, vállalkozásfejlesztéshez kötődő, gyermek- és ifjúsági, oktatási, képzési, közművelődési programok, szociális és lakossági, ügyfélszolgálati jellegű szolgáltatások.

Támogatási kérelem benyújtására 2009-ben nyílt lehetőség. 2011-ben 144 darab IKSZT számolt el a beruházás egészével, ebből 121 darab kérelem kifizetéssel lezárt. A tárgyévben az intézkedés keretében 5124,4 millió forint került kifizetésre, ez az összeg a III. tengely keretében 2011-ben kifizetett támogatások között (a falumegújításra és -fejlesztésre nyújtandó támogatást követve) a második legjelentősebb volt.

3. cb) A vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások körében a kistérségi közlekedési szolgáltatások fejlesztésére igénybe vehető támogatások jogcím (9/2008. (I.24.) FVM rendelet) célja a kistérségi közlekedési (különösen a falu- és tanyagondnoki) szolgáltatások fejlesztésének támogatásával a hátrányos helyzetű, szolgáltatáshiányos kistelepülések és tanyák esélyegyenlőségének növelése, az ott élők életfeltételeinek javítása, a közszolgáltatásokhoz való hozzájutás és a szociális alapellátások kiépítésének elősegítése, a települések szolgáltatási funkcióinak bővítése, közösségfejlesztés, valamint a jobb életminőség elérése. A jogcímen a jogerős támogatási határozattal rendelkező ügyfelek számára az utolsó kifizetési kérelembenyújtási időszak 2011-ben volt, 68,4 millió forint összegű támogatás kifizetésére került sor.

3. d) A falumegújítás- és fejlesztés intézkedés rövid bemutatása és 2011. évi eredményei:

Az intézkedés a falvak környezetét és megjelenését javító kisléptékű infrastrukturális fejlesztések megvalósítását (parkok, sétányok kialakítása), a védelem alatt nem álló, közösségi és gazdasági célokat szolgáló, illetve a település megjelenésében jelentős szereppel bíró épületek külső felújítását, új piacterek megnyitását és a meglévők fejlesztését, valamint játszóterek kialakítását támogatja.

Az intézkedés keretében elérhető támogatás az alábbi célterületeken vehető igénybe:

- helyi vagy országos védelem alatt nem álló, a település megjelenésében szereppel bíró épületek külső felújítása;
- a település környezetét és megjelenését javító kisléptékű infrastruktúrafejlesztések támogatása;
- új piacok létrehozása a helyben megtermelt mezőgazdasági termékek értékesítési feltételeinek javítása céljából, valamint a meglévők fejlesztése, bővítése, az előírásoknak történő megfeleltetése;
- kültéri, közcélú feladatokat ellátó játszóterek kialakítása, valamint a meglévők korszerűsítése.

Az intézkedéshez kapcsolódóan a Falumegújításra és -fejlesztésre igénybe vehető támogatások jogcímrendelet [135/2008. (X. 18.) FVM rendelet] került meghirdetésre, amely az intézkedés egészét lefedi. A második benyújtási időszakban (2009. november 16. és december 20.) beérkezett kérelmekből a 2011. évben összesen 720 darab került támogatásra, a tárgyévben teljesített kifizetés összege 6002,3 millió forint, amely a III. tengely keretében 2011-ben támogatott intézkedések között a legmagasabb összegű volt, a lekötött források több mint negyedét (26,3%) tette ki.

3. e) A vidéki örökség megőrzése és fenntartható fejlesztése intézkedés rövid bemutatása és 2011. évi eredményei:

Az intézkedés célja a vidéki térségek településein a kulturális örökség fenntartása, helyreállítása, korszerűsítése, ezen belül a településkép és a környezet állapotának javítása, az épített, természeti és kulturális örökség és helyi identitás megőrzése,

megújítása, és ezáltal a települések vonzerejének növelése. Az intézkedés két alintézkedése közül a kulturális örökség támogatásának lehetősége nyílt meg eddig a kedvezményezettek számára, a természeti örökség megőrzésének és fejlesztésének támogatása 2011-ig nem indult el.

A második benyújtási időszakban 2009. november 16. és december 20. között beérkezett támogatási kérelmekből 2011-ben összesen 410 darab került támogatásra. A 2011-ben teljesített kifizetés összege 3537,7 millió forint.

3. f) Készségek elsajátítása, ösztönzés és végrehajtás intézkedés rövid bemutatása és 2011. évi eredményei:

Az intézkedés keretében kialakított Helyi Vidékfejlesztési Iroda (HVI) hálózat elsősorban a helyi szintű tervezés segítésére jött létre 2007-ben. A HVI-k kistérségi szinten egyablakos ügyfélkapuként és információs pontként szolgáltak a DIT-ÚMVP-hez, illetve elősegítették annak helyi szinten történő minél eredményesebb megvalósulását és társadalmasításán keresztül katalizátorként vettek részt a helyi közösségek vidékfejlesztési elképzeléseinek megfogalmazásában, későbbi megvalósításában. A DIT-ÚMVP társadalmasítása érdekében a HVI-k helyi szereplők közreműködésével működtek. Az intézkedés keretében e közreműködő szervezetek vehettek igénybe támogatást.

A jogcím végrehajtása 2010. július 1-től felfüggesztésre került, így 2011-ben új kötelezettségvállalás nem történt.

4. A DIT-ÚMVP IV. tengelye (LEADER-tengely) a helyi közösségek megerősítésére, helyi kormányzásra és partneri kapcsolatok kialakítására, valamint egymást támogató innovatív projektek készítésére szolgál. A LEADER eddigi eredménye, hogy vidéken az ország egészét lefedő, a települési önkormányzatok, vállalkozások és civil szervezetek együttműködésén alapuló helyi irányítási rendszer alakult ki a helyi érintettek igényeit figyelembe vevő vidékfejlesztéshez.

A Helyi Akció Csoportok (HACS-ok) 2009. október 1-től részt vesznek a DIT-ÚMVP III. tengely szerinti nem horizontális intézkedések, valamint a LEADER-intézkedések (IV. tengely) keretében benyújtott pályázatok, támogatási kérelmek feldolgozásában és értékelésében. A feladatot az MVH-val kötött külön delegálási szerződés alapján végzik, a feladat ellátásának teljesítését az MVH igazolja. 2011. év végére 94 HACS jogosult támogatásra, két HACS címbirtokosságát az Irányító Hatóság visszavonta. 2011-ben 9 kifizetési kérelembenyújtási időszak volt.

5. Jóllehet a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv lezárására 2008. december 31-én került sor, a programban rendelkezésre álló források felhasználása szinte maradéktalan volt. A tervben meghatározott forráskeret 99,66%-a kifizetésre került (751,56 millió euró). A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv néhány jogcíme esetében a keret kimerülése miatt a forrást a 2008-2011 közötti időszakban az EMVA biztosította. *Agrár-környezetgazdálkodás támogatása* jogcím esetében 2011-ben a korábbi évi kifizetési kérelmek elmaradásainak felszámolására, a kizárások, illetve a jogorvoslással érintett kérelmek lezárására került sor. *A mezőgazdasági területek erdősítése* jogcím esetén

2011-ben 3371 kérelem került kifizetésre, mintegy 4,8 milliárd forint összegben. Az *Európai Unió környezetvédelmi, állatjóléti és állathigiéniai előírásainak való megfeleléshez nyújtott támogatás, a félig önellátó mezőgazdasági üzemek szerkezetének átalakításához nyújtott támogatás*, valamint a termelői csoportok létrehozásához és működtetéséhez nyújtott támogatás vonatkozásában 2011-ben is történtek kifizetések. A korábbi kötelezettségvállalások alapján 2011-ben az NVT vonatkozásában EMVA-forrásból 5,7 milliárd forint kifizetés történt.

Az intézményrendszer működésénél elsősorban az Irányító Hatóság (VM) és a Kifizető Ügynökség (MVH) munkája meghatározó, amelyek mozgásterét, döntési lehetőségeit az alkalmazott eljárásrend jelentős mértékben befolyásolja. E tekintetben alapvető jelentőségű az EMVA-források felhasználásával kapcsolatos végrehajtási szabályok 2011. évi módosítása [124/2011. (XII. 21.) VM rendelet], amely leegyszerűsíti, felgyorsítja és a korábbinál átláthatóbbá teszi a DIT-ÚMVP intézkedéseinek megvalósítását a végrehajtásban közreműködő szervezetek és az ügyfelek szempontjából is.

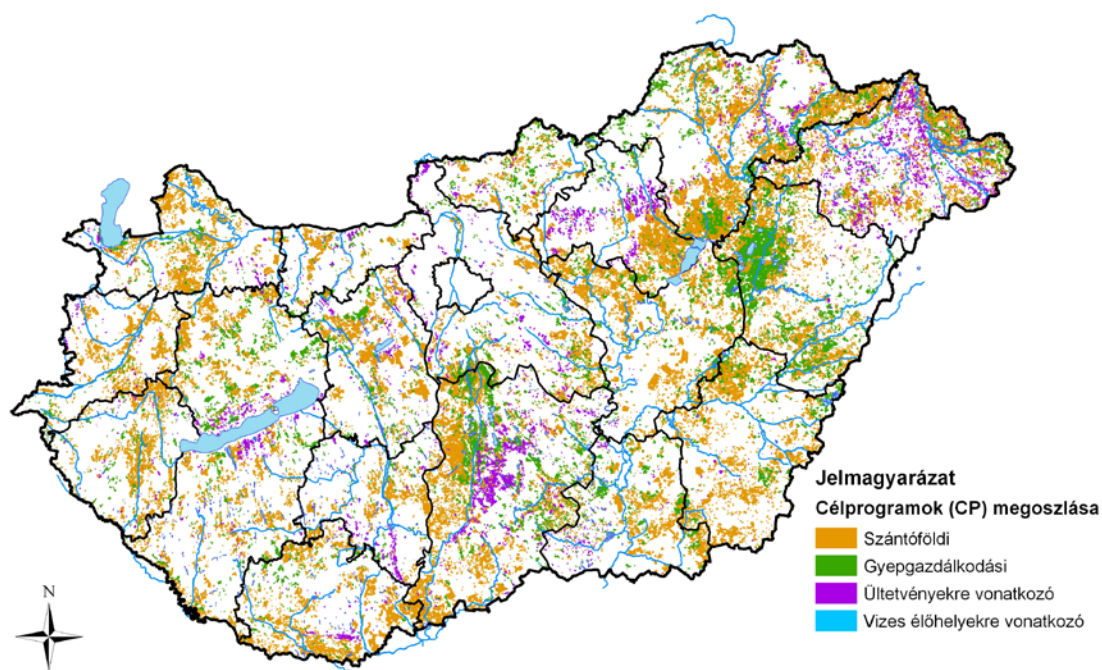
Az intézkedések döntő többsége esetében a postai úton történő ügyintézés mellett lehetőség van az elektronikus ügyintézésre is, de ezzel csak kevés ügyfél él. Emiatt a kérelmek feldolgozásával kapcsolatos élőmunka-ráfordítás 2011-ben lényegében nem csökkent.

15.1.1. Agrár-környezetgazdálkodás

Az agrár-környezetgazdálkodás (AKG) célja olyan gazdálkodási gyakorlatok elterjedésének elősegítése, amelyek a termőhelyi adottságoknak megfelelő termelési szerkezet, a környezettudatos gazdálkodás és a fenntartható mezőgazdasági gyakorlat kialakítását, ezzel összefüggésben a környezet állapotának javítását és minőségi élelmiszer előállítását eredményezik. Az AKG-intézkedések kiemelt agrár-környezetvédelmi problémák csökkentését, visszaszorítását, illetve megelőzését biztosító gazdálkodási gyakorlatok elterjesztését szolgálják. A különböző célprogramok az AKG prioritásainak megfelelő előírásokat tartalmaznak: talajvédelem; felszíni és felszín alatti vizek védelme; természetvédelmi szempontból értékes állat- és növényfajok számára élőhelyek biztosítása; génmegőrzés (mezőgazdasági szempontból értékes növény- és állatfajok/fajták kiemelt támogatásával); levegőszennyezés csökkentése (extenzív, külterjes művelést és alacsony külső inputokat igénylő gazdálkodási módszerek és növénycsoportok termesztésének támogatása).

A DIT-ÚMVP II. tengelyének agrár-környezetgazdálkodási jogcíme a célprogramok által előírt kötelezettségvállalások alapján felmerülő többletköltségek és kieső jövedelmek ellentételezését szolgálja. A támogatás formája hektár alapú, vissza nem térítendő, amely ötéves – a környezetvédelmi célú gyeptelepítés célprogram esetében tízéves – időszakra vonatkozik. A támogatásra jogosultak a HMKÁ (Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot) előírások teljesítésének ellenőrzése, valamint a célprogram-előírások teljesítésének ellenőrzése érdekében (gazdaságuk teljes területén) az elvégzett tevékenységekről gazdálkodási naplót kötelesek vezetni.

AKG-területek célprogramok szerint

Forrás: MVH, 2010

Az AKG területe a szántóföldi célprogramban 1 millió hektár, gyep célprogramban 295,9 ezer hektár, ültetvény célprogramban 75,9 ezer hektár, valamint a vizes élőhely célprogramban pedig 7,3 ezer hektár. A jogcímre 2011-ben 16290 darab kifizetési kérelem került támogatásra több mint 43,8 milliárd forint értékben. A tárgyévi kifizetés (NVT-vel együtt) meghaladta a 77 milliárd forintot. A 2011. évi egységes kérelmen már az agrotechnikai bejelentésüket is elektronikusan jelezték az ügyfelek. A jogszabályban szereplő határidőn belül 12 765 darab gazdálkodási naplót nyújtottak be a 2011. év során.

15.1.2. Mezőgazdasági eredetű megújuló energiaforrások támogatása

A DIT-ÚMVP I. tengelye széles körűen támogatja a mezőgazdasági és erdészeti szektor és ezzel elsősorban a vidéki térségek környezetbarát energetikai fejlesztéseit. A megújuló energiaforrások elterjesztésének elősegítése számos támogatási konstrukcióban megjelenik, mind az egyes ágazati intézkedésekbe szervesen beépítve, mind önálló jogcímként, célterületként (biogáz, fás és lágyszárú energiaültetvények, nyersszesz-, nyersolajüzemek, biomassza kazánok) úgy, hogy a jogcímek keretében lehetőség van megújuló energiaforrásokra irányuló fejlesztések megvalósítására, ami a kiválasztás (értékelés) során előnyt jelent. A megújuló energiaforrások

felhasználásának ösztönzéséhez kapcsolódó jogcímek 656 gazdaságot érintettek 2011-ben. A legjelentősebb, 2011-ben érintett jogcímek:

- *Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az évelő, lágyszárú energiaültetvények telepítéséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről* szóló 71/2007. (VII. 27.) FVM rendelettel, valamint az *Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a rövid vágásfordulójú fás szárú energiaültetvények telepítéséhez nyújtott támogatás igénybevételének részletes feltételeiről* szóló 72/2007. (VII. 27.) FVM rendelettel meghirdetett **fás és lágyszárú energiaültetvények telepítése**. 2011-ben megtörtént a 2010. évi kifizetési kérelmek ügyintézésének nagy része, két kifizetési kérelembenyújtási körben pedig 63 millió forint került kifizetésre.
- *Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból önálló, építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzéséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről* szóló 26/2007. (IV. 17.) FVM rendelettel meghirdetett jogcím keretében lehetőség volt **támogatás** igénylésére **a biomassza termeléséhez, felhasználásához kapcsolódó gépek, eszközök** (biomasszakazánok, pelletálók, brikettálók, speciális biomassza-betakarító gépek) **beszerzéséhez** is. A jogcím vonatkozásában 2011-ben nem volt kérelembenyújtási lehetőség, a korábbi benyújtási időszakokhoz kötődően jelentős, mintegy 17 milliárd forintnyi támogatási összeg kifizetésére került sor.
- *Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az állattartó telepek korszerűsítéséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről* szóló 27/2007. (IV. 17.) FVM rendelettel meghirdetett állattartó telepek korszerűsítése jogcímen belül támogatás igénybevételére volt lehetőség **az állattartó telepeken képződött trágya környezetbarát, produktív, biogáz-fermentációval történő kezeléséhez**. A támogatási konstrukció megnyitására három alkalommal került sor, amelyek keretében 54 darab biogázüzem létesítését szolgáló kérelem érkezett be. A beadott kérelmek közül 44 darab részesült pozitív elbírálásban, mintegy 34 milliárd forint támogatási igénnyel. A 2011. évben folytatódott a már megítélt kérelmek alapján a megvalósítás és a támogatások kifizetése.
- *Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nem élelmiszer-ipari célú kikapacitású, növényi alapú nyersszesz-, nyersolaj-előállító üzemek létesítéséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről* szóló 44/2009. (IV. 11.) FVM rendelettel 2009-ben új konstrukcióként került elindításra a **kikapacitású nyersszesz-, nyersolajüzemek létesítésének támogatása**. 2011-ben négy, 228,5 millió forintba beérkezett kifizetési kérelemből három került támogatásra és kifizetésre 86,3 millió forint összegben. A jogcímre mindösszesen 162,7 millió forint kifizetés történt.
- *Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a kertészet korszerűsítéséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről* szóló 25/2008. (III. 7.) FVM rendelet alapján meghirdetett kertészet korszerűsítése jogcímen belül a 3. célterületen támogatás vehető igénybe **kertészeti létesítmények energiaellátására**, amely keretében az ügyfelek döntően geotermikus energiaellátási rendszerek kiépítéséhez igényeltek támogatást. A kertészet korszerűsítéséhez nyújtandó támogatások jogcímre a 2009. évben meghirdetett kérelembenyújtási időszak 2010. január közepén zárult le. A benyújtási

időszakban 282 darab támogatási kérelem beadására került sor. A kérelmek 2010. évben megkezdett feldolgozása befejeződött, és folytatódott a támogatott igénylések kifizetése.

- Az ügyfelek 2007-ben **biomasszakazánok beszerzéséhez az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a mezőgazdasági energiafelhasználás megújuló energiaforrásokból történő előállításához nyújtandó támogatások részletes feltételeiről** szóló 78/2007. (VII. 30.) FVM rendelet, illetve 2008-ban **terményszárító biomassza-tüzelési rendszerrel** történő megvalósítására az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a növénytermesztés létesítményeinek korszerűsítéséhez nyújtott támogatás igénybevételének részletes feltételeiről szóló 35/2008. (III. 27.) FVM rendelet alapján lehetett támogatási kérelmet benyújtani. 2011-ben folytatódtak a kifizetések a már megítélt támogatásokat érintően.

15.2. Halászati Operatív Program

Magyarország Nemzeti Halászati Stratégiai Terve alapján a 2007-2013 közötti időszakra szóló Halászati Operatív Programot (HOP) az Európai Halászati Alapról (EHA) szóló 1198/2006/EK tanácsi rendelet és annak végrehajtását szabályozó 498/2007/EK bizottsági rendelet alapozza meg. A program **fő stratégiai céljaként versenyképes, modern halászati ágazat megteremtését tűzi ki, amelyet** az akvakultúra, valamint a hozzá kapcsolódó feldolgozó ágazatban a termelés során alkalmazott eszközök és berendezések modernizációjával, illetve új termelési lehetőségek megteremtésével kíván elérni.

Alapvető cél a magyar halászati ágazat fenntartható fejlődésének biztosítása és modernizációja, amelyhez – a biológiai sokféleség megőrzése mellett – a természeti erőforrások fenntartható használatához, az egészséges és biztonságos halhús, valamint haltermékek előállításához **hozzájáruló** környezetkímélő termelési módszerek alkalmazását támogatja. A halászati ágazat promóciójának fejlesztése elősegíti a halászati és akvakultúra termékek piaci megjelenését, illetve fogyasztásának bővülését. A termelő és feldolgozó üzemek modernizálása, hatékonyságuk növelése nemcsak az ágazat foglalkoztatottságát tekintve fontos szempont, hanem az ágazat versenyképességét is erősítő tényező.

A támogatási ciklusok hétévesek, hasonlóan a KAP-hoz. A támogatásokat alapvetően az Európai Halászati Alapról szóló 1198/2006/EK tanácsi rendelet, valamint a 498/2007/EK bizottsági rendelet – az EHA „végrehajtási rendelete” – szabályozzák. Az EMVA-hoz hasonlóan az EHA is prioritási tengelyekbe csoportosítja a támogatásokat – szám szerint ötbe. A támogatási tengelyek a következők⁴⁷:

⁴⁷ Az EHA-követelmények szerint kialakított HOP prioritástengelyei közül az I. (Akvakultúra, természetes vízi halászat, valamint a halászati és akvakultúra termékek feldolgozása, forgalmazása), valamint IV. tengely magyarországi alkalmazása kizárt, mivel nem rendelkezünk tengerrel, illetve tengeri halászati flottával, valamint nincs – az EHA követelményeinek megfelelő – olyan településünk sem, melynek fennmaradása döntően halászati tevékenység végzésétől függene.

- I. Tengeri halászatot, illetve flottákat érintő prioritás – Magyarország nem alkalmazza.
- II. **Akvakultúra, belvízi halászat, a halászati termékek feldolgozása és értékesítése.** Magyarország számára fontos lehetőség. Ebben a kategóriában támogatják az új halastavak, tógazdaságok, halfeldolgozó üzemek építését, korszerűsítését és telepi infrastruktúrájuk fejlesztését, valamint a jogszabályi korlátozások miatt kis mértékben a természetes vízi halászatot is. Fontos megjegyezni, hogy csak KKV-k részesülhetnek ebből a támogatásból. A támogatás mértéke 40 és 60% közötti.
- III. **Közös érdekeket célzó intézkedések.** Magyarország számára fontos, mert a halfogyasztás növelését elősegítő promóciót és a XXI. századi színvonalú információáramlás és szakmai integráció javítását célzó programokat segíti. A támogatás mértéke 100%.
- IV. A halászati övezetek közül a tenger- vagy folyóparttal, tavakkal rendelkező területeket támogatja, ahol a népesség számottevő hányada a halászati ágazatban foglalkoztatott. Magyarországon ilyen területek nincsenek, ezért nem élünk ezzel a lehetőséggel.
- V. **Technikai segítségnyújtás.** Nagyon fontos lehetőség, mert a programot megvalósító adminisztráció munkájához ad forrást és a program promócióját, nyilvánosságát és megvalósítását segíti.

A HOP keretében a források mintegy 70%-a az akvakultúra, a természetes vízi halászat, valamint a halászati és akvakultúra termékek feldolgozásának és forgalmazásának fejlesztésére kialakított II. prioritástengely szerint a tógazdaságok, intenzív rendszerek, halfeldolgozók építésére, felújítására és infrastruktúrájuk fejlesztésére áll rendelkezésre.

A források negyede a III. prioritástengely, a közös érdekeket célzó intézkedések (a Közös Halászati Politika és azon belül a Nemzeti Halászati Politika) támogatására használható fel. A HOP prioritástengelyeire 2011-ben 2,6 milliárd forint kötelezettségvállalás történt, amelynek nagy része elsősorban az előző évben beérkezett támogatási kérelmek jóváhagyásából adódott.

38. táblázat

HOP-források és kötelezettségvállalási arányok

(millió Ft)

Prioritástengelyek	Forrás		Kötelezettségvállalás (2011)
	2007–2013	Megoszlás (%)	
II. Akvakultúra, természetes vízi halászat, halászati és akvakultúra termékek feldolgozása és forgalmazása	9 125,8	69,4	2 423,7
III. Közös érdekeket célzó intézkedések	3 364,9	25,6	23,4
V. Technikai segítségnyújtás	651,9	5,0	108,9
Összesen	13 142,6	100,0	2 556,0

Forrás: MVH, IH

Az akvakultúra és halfeldolgozás tengelyen belül 2011-ben beruházásra összesen 73 darab támogatási kérelem érkezett, amelyből 47 darab került támogatásra 2,4 milliárd forint kötelezettségvállalás mellett. Összesen 1,4 milliárd forint került kifizetésre.

Elindult a Halastavi Környezetgazdálkodási Program (HKP), amelyben 2011. évre 598 millió forint állt rendelkezésre. A HKP-támogatás támogatási határozattal megállapított, a teljes támogatási időszakra felosztott, vissza nem térítendő támogatás, amely a kedvezményezettnek a vízi környezet védelmével kapcsolatos jogszabályi kötelezettségén felül önkéntesen vállalt többletkötelezettség-vállalásához kapcsolódik, annak részleges ellentételezéseként nyújtható. A jogcímre 66 darab kérelem érkezett be 2011 végéig.

Az V. tengelyen belül a technikai segítségnyújtás intézkedésnél 108,9 millió forint kötelezettségvállalás valósult meg.

A **Leader program** 2001-ben indult hazánkban. A 2004-ig tartó „kísérleti” fázis az uniós csatlakozásra való felkészülést segítette hazai forrásokból, amelynek során 14 akciócsoport 272 projektet valósított meg 182 településen. A csatlakozással megnyíló LEADER+ Program, amely az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program részeként valósult meg, már 944 településre terjedt ki, és 70 akciócsoport 2530 projektjét támogatta. A 2007-2013 közötti programozási időszakban a Leader program az EMVA támogatásainak körébe került, és a DIT-ÚMVP önálló IV. tengelyét alkotja, módot adva a többi három tengely céljainak megvalósítására is. Az uniós tagállamok többségéhez hasonlóan Magyarország is a III. tengelyre, azaz az életminőség javítására kívánta fordítani a Leader-támogatások kétharmadát a helyi vidékfejlesztési stratégiák megvalósításán belül.

A Leader program végrehajtásában a Helyi Akciócsoportok játszanak meghatározó szerepet. Feladataikat az MVH-val megkötött úgynevezett delegálási szerződés alapján látják el. A HACS-ok a DIT-ÚMVP III. tengelyének intézkedéseire rendelkezésre álló forrás legfeljebb 15%-át, a Leader kiegészítő forrásnak pedig legfeljebb 20%-át fordíthatják működésre, a fejlesztési forrás felhasználásával arányosan. A Leader program a 2010-ben végrehajtott átfogó felülvizsgálatot követően 2011-ben újra meghirdetésre került. Az év során a HVS-ek megvalósítására 2,4 milliárd forint került kifizetésre. Az összeg 88%-át az életminőség javítását és a diverzifikációt szolgáló projektekre fordították. A források 10%-a a versenyképesség javítására, 2%-a pedig környezetvédelmi célok támogatására szolgált. Együttműködési projektekre 255 millió forintot fizettek ki. Az akciócsoportok működésére 3,4 milliárd forintot fordítottak, amelyet a III. tengely forrásai is kiegészítenek.

Az 1698/2005/EK tanácsi rendelet 67- 68. cikkeinek előírása szerint minden tagállam, így Magyarország is 2008. december 31-ig nemzeti vidéki hálózatot hozott létre, melynek feladata, hogy összefogja a vidékfejlesztéssel foglalkozó szervezeteket, amelyek az Európai Vidékfejlesztési Hálózatba szerveződnek. A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH) közvetlen célja a vidékfejlesztésben érintett kormányzati és önkormányzati intézmények, társadalmi szervezetek, szakmai testületek, gazdálkodó

szervezetek információs és együttműködési hálózatba szervezése. A hálózat célja, hogy előmozdítsa a vidék társadalmi-gazdasági fejlődését, segítse e szereplők tevékenységeinek összehangolását, valamint a támogatási források hatékony felhasználását. Az MNVH munkáját Cselekvési Terv alapján végzi, amelynek megvalósításához a szükséges forrást az Irányító Hatóság (IH) biztosítja (2009-2013 időszakra 26 millió euró). A források 75%-a a Cselekvési Tervben foglalt feladatok megvalósítását, míg 25%-a az MNVH intézményi működését szolgálja.

A 36/2010. (XI. 30.) VM rendelet alapján az MNVH átalakításra került, az Állandó Titkárság a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (NAKVI) keretein belül működik. 2011 szeptemberében a 75. Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállításon (OMÉK) százhusz taggal megalakult az MNVH tanácsa. Az MNVH korábbi szakterületeiből az átalakulás után a DIT-ÚMVP tengelyeit lefedő szakosztályok jöttek létre:

- A versenyképes mezőgazdasági termelés I. MNVH szakosztály;
- Agrár-környezetgazdálkodás (II. tengely) szakosztály;
- A vidéki élet minősége és a vidéki gazdaság diverzifikálása (III. tengely) szakosztály, valamint
- LEADER (IV. tengely) szakosztály.

A 2007-2010 közötti időszakban az ÚMVP négy tengelyének forrásai különböző mértékben kerültek lekötésre. Míg a forráslekötés az első tengelynél 76,9%, a másodiknál 51,0%, a harmadiknál 57,0%, a negyedik tengely keretére ennél jóval kisebb arányban, 20,5%-ban történt kötelezettségvállalás (39. táblázat).

39. táblázat

**Az EMVA társfinanszírozásában megvalósuló vidékfejlesztési program
kötelezettségvállalási és kifizetési adatai**

(millió Ft)

Jogcím	Forrás 2007- 2013	Kötelezettségvállalás (lekötés) 2007- 2010.12.31.	Kötelezettségvállalás (lekötés) 2011. év	Kifizetés 2007- 2010.12.31	Kifizetés 2011. év
I. tengely	668 721,0	514 075,5	47 423,6	246 633,4	71 042,6
II. tengely	473 020,5	241 252,4	259 023,3	118 228,6	98 324,3
III. tengely	193 705,8	110 573,4	28 123,3	81 016,2	22 849,9
IV. tengely	76 489,6	15 665,0	7 080,9	12 473,1	4 371,8
Összesen (I.-IV. tengely)	1 411 937	881 566,3	341 651,1	458 351,3	196 588,6

Forrás: VM

IV. KÖRNYEZETVÉDELEM

16. Magyarország környezeti állapota

16.1. Víz-, levegő- és talajszennyezettség

16.1.1. Víz

Általánosságban elmondható, hogy *a felszín alatti vizeink kémiai állapota kedvezőbb, mint a felszíni vizeké*, viszont a gyenge kémiai állapotú felszín alatti víztestek helyreállítása sokkal nagyobb erőfeszítést igényel. A jó kémiai állapot fenntartását tekintve továbbra is *kockázatot jelentenek a felszínről beszivárgó szennyezések és a vízutánpótlást meghaladó vízhasználat*.

A felszín felől érkező szennyezésekre elsősorban a talajvíz, a parti szűrészű vizek, a sekély rétegvíz, a karsztvidékek vízbázisai érzékenyek. *Az egyik legnagyobb probléma a felszín alatti vizek nitrát szennyezése*. A nitrátosodás veszélyezteti az ivóvízbázisokat, továbbá azokat az élőhelyeket, amelyeket a felszín alatti vizek táplálnak.

Magyarország ivóvízellátása 96%-ban a felszín alatti vizekből történik, ide értve a parti szűrészű vízbázisokat is. Az ország 1754 vízbázisának értékelésekor a szakemberek 16-ot szennyezettnek találtak. Az Alföld egyes részein ezenkívül természetes eredetű ivóvízminőségi problémák is ismertek (arzén, ammónium, mangán, stb.).

A felszín alatti vízkészletek mennyiségi állapotát leginkább a különféle vízkivételek befolyásolják. A vízkivételek célja elsősorban az ivóvízellátás, de jelentős az ipari felhasználás is és egyes helyeken a bányászati víztermelés, vagy az öntözés. Az illegális vízkivételek és az engedély vagy nyilvántartásba vétel nélkül létesített lakossági kiskutakból használt víz mennyisége még nagy vonalakban is csak nehezen becsülhető meg. Számolni kell azzal is, hogy több víztest átnyúlik az országhatáron, így szomszédaink is ugyanazokat a vízkészleteket használják.

A vízfolyások és állóvizek nem megfelelő állapotáért leggyakrabban az emberi tevékenységek tehetők felelőssé. Ilyenek a vizeket érő *szennyezések* (pl. növényvédőszeres, műtrágyák, nehézfémek és más vegyi anyagok, közvetlen szennyvíz-bevezetések); a *vízhasználatok* (vízkivételek öntözési, ivó, ipari, fürdőzési, halászati vagy más céllal); a *területhasználatok* (nagy burkolt felületek, kedvezőtlen művelési ág és művelési mód); valamint a természetes vízjárást és mederformát megváltoztató *beavatkozások* (pl. duzzasztógátak, árvízvédelmi töltések, kanyarok átvágása, parti növényzet átalakítása, folyómederbe épített műtárgyak). Emellett az éghajlati változások (pl. csapadékhiány) is jelentősen hozzájárulnak problémás helyzetek kialakulásához.

16.1.2. Levegőminőség és zajállapot

Hazánk levegőszennyezettsége közepesnek mondható. Az iparból származó szennyezés nagymértékű csökkenése következtében a települések levegőminőségét elsősorban a közlekedés és a lakossági fűtés határozza meg, de a meteorológiai helyzettől függően szerepe van a nagyobb távolságról érkező szennyezésnek is.

A légszennyezettség szintjének változása szennyezőanyagokként különböző. Magyarország levegőminősége kén-dioxid és szén-monoxid szempontjából kiválónak, benzol szempontjából jónak, nitrogén-dioxid és szállópor szempontjából javítandónak minősíthető (ezeknél a szennyezőanyagoknál a szennyezettség szintje egyes mérőállomásokon meghaladja az EU levegőminőségi határértékeit).

A légszennyezés mellett a zajterhelés az egyik leggyakrabban panaszolt környezeti ártalom. A legjelentősebb zajforrás a közlekedési zaj (ezek közül is domináns a közúti és a légi közlekedés), amelyet a szórakozóhelyek, majd pedig az ipari tevékenységek zaja követ. A környezetvédelmi felügyelőségek által vizsgált, jelentős zajkibocsátást okozó telephelyek nemzetgazdasági ágankénti bontásban megadott aránya: feldolgozóipar 65% (az esetek csaknem kétharmada), mezőgazdaság 15%, energetika 8%, egyéb 12%.

16.1.3. Talajszennyezettség

A szárazföldi ökoszisztémák alapvető és meghatározó környezeti eleme, a talaj az emberi tevékenység fokozódó igénybevételének van kitéve, ami számos talajfunkció veszélyeztetéséhez, a talajok pusztulásához vezethet. A talaj, bár bizonyos mértékig megújulni képes, de nem kimeríthetetlen természeti erőforrás, ugyanakkor összekötő és közvetítő szerepet is betölt más létfontosságú természeti rendszerekkel (hidroszféra, atmoszféra, bioszféra), ami miatt kiemelt figyelmet érdemel.

A talajok állapotának megfigyelése, a változások nyomon követése és regisztrálása a Talajvédelmi Információs és Monitoring Rendszerben (TIM) történik. Az országos mérőhálózat 1235 pontot foglal magába, ami megközelítőleg egy 1:100 ezer méretarányú térkép részletességének felel meg. A TIM pontok 70%-a mezőgazdasági művelésű területen, 15%-a erdei ökoszisztémák területén, míg 15%-a környezet- és természetvédelmi szempontból veszélyeztetett vagy degradálódott területen van.

A talajromlás komoly probléma Magyarországon és egész Európában, bár a talajromlási folyamatok EU-tagállamonként jelentősen eltérőek. A talajromlás egyik oka vagy súlyosbító tényezője az emberi tevékenység, mint például az ipari tevékenység, a bányászat, a városi, valamint ipari terjeszkedés, a beépítettség, a helytelen mezőgazdasági és erdőgazdálkodási módszerek alkalmazása, a turizmus, stb. *A talajromlás következményeit nem maguk a földhasználók viselik, hanem gyakran a társadalom egésze* vagy a probléma keletkezésétől távol élő lakosság. Magyarország 843,6 ezer hektár kedvezőtlen adottságú területének 26,7%-a

vízerózióval veszélyeztetett, 26,7%-án pedig az alacsony kémhatású talajok szélsőséges savanyodási folyamataival veszélyeztetett. A 2,3 millió hektárt érintő vízerózió egyben 1,5 millió tonna szerves anyag transzportját, illetve részben pusztulását is jelenti. További problémát jelent a talaj tömörödése és a termőréteg vastagságának csökkenése. A tömött altalajú és sekély termőrétegű területek összesen 1,6 millió hektárt tesznek ki.

A TIM adatok alapján megállapítható, hogy a hazai talajok mintegy 42%-a savanyú, 9%-a neutrális, 48%-a gyengén lúgos és mindössze 1%-a lúgos, illetve erősen lúgos kémhatású. Az erősen savanyú kémhatású talajok legnagyobb része jelenleg erdő-művelés alatt áll. Az eddig elvégzett méréssorozatok feldolgozása alapján ***a termőtalajok országos állapota Magyarországon kedvezőnek mondható.*** Az iparterületek és nagyvárosok térségében ugyanakkor nagyszámú, de lokálisan lehatárolható szennyezett és potenciálisan szennyezett terület található.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program (NKP) részeként született meg az ***Országos Környezeti Kármentesítési Program (OKKP), melynek célja a felszín alatti víz, a földtani közeg veszélyeztetésének, szennyezettségének, károsodásának megismerése, nyilvántartásba vétele, valamint a szennyezettség kockázatának csökkentése, és a szennyezettség csökkentésének vagy megszüntetésének elősegítése, továbbá a felszíni vizekben, illetve a természetben okozott károk kármentesítési feladatainak ellátása.*** Az állam 1996-tól költségvetési forrásokból közel **200** milliárd forintot fordított a program megvalósulására, több mint **620** területen történt kármentesítés. Az elmúlt évtizedek legnagyobb kármentesítési tevékenysége a vörösiszap katasztrófa által érintett területen zajlott.

2010. október 4-én 12:25 órakor átszakadt a MAL Zrt. vörösiszap tározójának a gátja és a legpontosabbnak tekinthető műholdas elemzések szerint 1.700.000 m³ vörösiszap tartalmú zagy zúdult a térségre.

A kiömlött anyag összetétele 90%-ban 13 pH értékű nátronlúg, 10%-ban alumíniumgyártási melléktermék, azaz vörösiszap. A baleset következtében 10 ember meghalt, és több mint 300-an szorultak kórházi kezelésre. Több mint 260 házat kellett lebontani és 19 település határát öntötte el a vörösiszap. A 13-as pH érték azt is jelentette, hogy az érintett területeken az élő szervezetek elpusztultak, beleértve a folyóvizek halállományát.

A kormányzati szervek a Katasztrófavédelem koordinálásával azonnal megkezdték a mentést, illetve a mentesítés és az újjáépítés megszervezését. Devecserben állandó újjáépítési központ létesült.

A Vidékfejlesztési Minisztérium azonnal meghívásos közbeszerzés keretében választotta ki a helyreállításban részt vevő 100%-os állami tulajdonú Mecsekérc Zrt-t. Az előzetes becslések **kb. 30 milliárd forint**ra árazták be a várható helyreállítás költségét. Ebben az árban mintegy 1000 ha-ra kiterjedő talajcsere illetve kémiai talajjavító és mentesítő eljárások szerepeltek.

A vidékfejlesztési miniszter 2010. november 5-én miniszteri megbízottat nevezett ki a mezőgazdasággal kapcsolatos feladatok koordinálására. Azonnal megkezdődött a mezőgazdasági vállalkozások kárainak felmérése.

A minisztérium saját forrásainak átcsoportosításával **350 millió forint**os keretet hozott létre az érintett vállalkozások jövedelempótló támogatásának céljára. A pályázati eljárás lefolytatása után ez az összeg 2011 januárban kifizetésre került.

A külterületi mentesítési munkálatok 2010 novemberében kezdődtek. A különböző módszerekkel végrehajtott talaj rehabilitáció mintegy **800 hektár** területet érintett, ebből **270 hektáron** történt meg a vörösiszap eltávolítása. A külterületi mentesítés 2011 márciusában kiegészült a folyóvizek kotrására, a Devecseri Kastélykert helyreállítására, a kolontári halastó tisztítására, a házkörüli kertek feltöltésére és a szennyezett fák törzsének megtisztítására vonatkozó szerződés-módosítással.

Össességében a munkálatok mintegy **16 milliárd forintba** kerültek, *amely lényegesen alatta marad az előzetes becslésnek*. A talajok rehabilitációjára kizárólag magyar származású anyagokat, baktériumtrágyát, ásványi anyagokat, szerves anyagokat használtunk fel.

A több mint 20 ezer talajvizsgálat azt bizonyítja, hogy a talaj rehabilitáció sikeres volt, helyreállt a pH és a talajélet, toxikus anyagok csak egy-egy esetben haladták meg a határértéket. Ez esetben azonnal újabb eljárásokat illesztettünk a technológiába, amely után ezek az értékek normális szintre álltak be. A vizsgálatok alapján nem volt szükség a növénytermesztés korlátozására.

A munkák során mintegy **800 ezer m³** szennyezett anyagot szállítottunk vissza a tározókba.

A Közép-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (továbbiakban: Felügyelőség) a MAL Magyar Alumínium Termelő és Kereskedelmi Zrt.-t a következő bírságok kifizetésére kötelezte:

- **135,15 milliárd forint hulladékgazdálkodási bírság**
- **2,328 milliárd forint rendkívüli vízszennyezési bírság**
- **210 millió forint természetvédelmi bírság** védett természeti területet érintő természetkárosítás miatt

A Felügyelőség emellett a MAL Zrt. ajkai T-1 és T-2 gyártelepe területén, valamint az I-V/a vörösiszap tároló kazetták környezetében kimutatott talajvíz-szennyezés miatt **részletes tényfeltárássra, valamint részleges környezetvédelmi felülvizsgálat elvégzésére kötelezte a céget**.

Ezen kívül hulladékkezelési tevékenységét, vagyis a vörösiszap bányászati hulladékkezelő létesítménybe történő kihelyezését úgy korlátozta, hogy a felülvizsgálat alatt a felszínalatti víz, valamint a talaj szennyezettsége nem növekedhet, illetve a felszíni vízbe vezetett csurgalék-, és csapadékvizek megfelelő pH-beállítást követően sem okozhatnak terhelésnövekedést a befogadó Torna-patakban (a természetes vízmennyiség ingadozásából adódó eltérést kivéve) a határozat meghozatalának időpontjában fennálló helyzethez képest.

A MAL Zrt.-t a kolontári hulladékkezelő telepéről tapasztalható kiporzás miatt **150.000 forint levegővédelmi bírsággal sújtották**, emellett az egységes környezethasználati engedélytől eltérő működés miatt **200.000 forint komplex**

bírság megfizetésére, valamint 2012. március 31-ig a diffúz levegőterhelés elkerülése érdekében **intézkedési terv kidolgozására kötelezték**. A levegőszennyezettség miatt további **300.000 forint komplex bírság** megfizetésére, valamint 2012. április 4-i teljesítési határidővel a határérték feletti levegőszennyezettség megszüntetése érdekében **intézkedési terv benyújtására kötelezték**.

A Felügyelőség a vörösiszaptéren végzett „*nem veszélyes hulladékok ártalmatlanítását végző telephelyek 50 tonna/nap kapacitáson felül*” főtevékenységhez, mint *egységes környezethasználati engedélyhez kötött tevékenységhez* kapcsolódóan **a hulladék-ártalmatlanítási tevékenységét megtiltotta**, valamint **javasolta a Veszprémi Bányakapitányságnak a IX. és X. kazetták bezárását**.

A vállalat Ajka, Gyártelep 598. hrsz. alatt található telephelyére nézve, kötelezettségeinek nem teljesítése miatt a Felügyelőség **500.000 forint eljárási bírság** kiszabása mellett megindította a végrehajtást.

Kárelhárítás

A Torna-patak szennyezéssel érintett mederszakaszain végzett mentesítése során összesen **619 905 m²** nagyságú területen **79 207 m³** anyag került kikotrásra. A mentesítés során a Torna-patak megsérült rézsűit helyreállították. Rekultiváció szempontjából műszaki és biológiai tájrendezés történt, illetve van folyamatban. Ennek keretében **10 000 m²**-en került sor kőszórásos végforma kialakítására, a felügyelőség által biológiai rekultivációként előírt füvesítés jelentős területen megtörtént, illetve zajlik.

A szennyezéssel érintett, vízfolyások melletti ún. kiöntési területeken végzett környezetvédelmi kárenyhítési munkálatok eredményeként a *Natura 2000* védettséggel érintett területek mentesítése során összesen **166 191 m²** nagyságú területen, **21 212 m³** szennyezett anyag letermelése történt meg.

A Marcal szennyezéssel érintett mederszakaszain végzett mentesítés során összesen **487 321 m³** nagyságú területen, **94 061 m³** szennyezett anyag kikotrásával a teljes kárenyhítéssel érintett terület megtisztításra került. A Felügyelőség által biológiai rekultivációként előírt füvesítés **138 882 m³** nagyságú területen történt meg.

16.2. Hulladékgazdálkodás

A mezőgazdaságban és élelmiszeriparban termelt, az elsődleges termékek mellett keletkező anyagok jó része nem hulladék, hanem melléktermék, amely az ágazaton belül felhasználásra kerül. A 2010-ben keletkezett mezőgazdasági és ipari nem veszélyes hulladék mennyisége 773 ezer tonna volt, melyből 747 ezer tonna került kezelésre. Összehasonlítva a 2009. évben keletkezett mennyiséggel (965 ezer tonna) megállapítható, hogy a mezőgazdasági és élelmiszeripari nem veszélyes hulladék mennyisége jelentősen, több mint 20%-kal csökkent.

A 2010-ben kezelt mennyiségből anyagában hasznosított 258 ezer tonna (35%), égetéssel hasznosított 252 ezer tonna, égetéssel ártalmatlanított 104 ezer tonna volt. Lerakásra 9 ezer tonna került, míg egyéb kezelést 124 ezer tonna mezőgazdasági és élelmiszeripari nem veszélyes hulladékon végeztek.

A hulladéklerakókról szóló 1999/31/EK irányelv elrendeli, hogy az 1995-ös bázisévhez képest 35%-ra kell csökkenteni a lerakóra kerülő biológiailag lebontható települési hulladék mennyiségét legkésőbb 2016. július 1-ig. E céllal összhangban ***a mezőgazdasági és élelmiszeripari nem veszélyes hulladék lerakott mennyisége csökkenő tendenciát mutat.*** Míg 2009-ben a kezelt hulladék 1,8%-át ártalmatlanították lerakással, addig 2010-ben már csak 1,2%-ot.

Az anyagában történő hasznosítás – a korábbi évek adatait megfigyelve – ***növekszik.*** 2009-ben a mezőgazdasági és élelmiszeripari nem veszélyes hulladék 24,2%-a, 2010-ben viszont 34,5%-a hasznosult anyagában.

A mezőgazdaság, kertészet, vízkultúrás termelés, erdészet, vadászat és halászat hulladékai 2009-hez képest 2010-ben közel 7,4%-kal csökkentek, 283 ezer tonnáról 262 ezer tonnára. Az élelmiszeripar állati eredetű anyagokat feldolgozó ágazata 380 ezer tonna hulladékot termelt, míg a növényi termékeket feldolgozó tevékenységek (konzervipar, szeszipar) 63 ezer tonnát, amely kismértékű csökkentést mutat az előző évi 70 ezer tonnához képest.

A cukorgyártásra a korábbi években a növekvő hulladéktermelés volt jellemző, mely 2008-ban 148 ezer tonna, 2009-ben 198 ezer tonnára nőtt, majd 2010-ben 6 ezer tonnára csökkent. A cukorgyártási hulladék mennyiségének jelentős visszaesése a cukorgyártás visszaszorulásával magyarázható.

A tejipari hulladékkeletkezés volumene növekedést mutatott, 21,6 ezer tonnáról (2009) 32 ezer tonnára (2010) nőtt. A sütő- és cukrászipari hulladékok esetében 8,8%-os növekedés tapasztalható.

A növényvédő szer csomagolási hulladékainak kezelése megoldott, a felhasználóktól történő visszagyűjtést és ártalmatlanítást a gyártók és forgalmazók által alapított koordináló szervezet folyamatosan végezte. A begyűjtött és kezelt hulladék mennyisége a 2009. évi 1137 tonnáról 1098 tonnára csökkent 2010-ben.

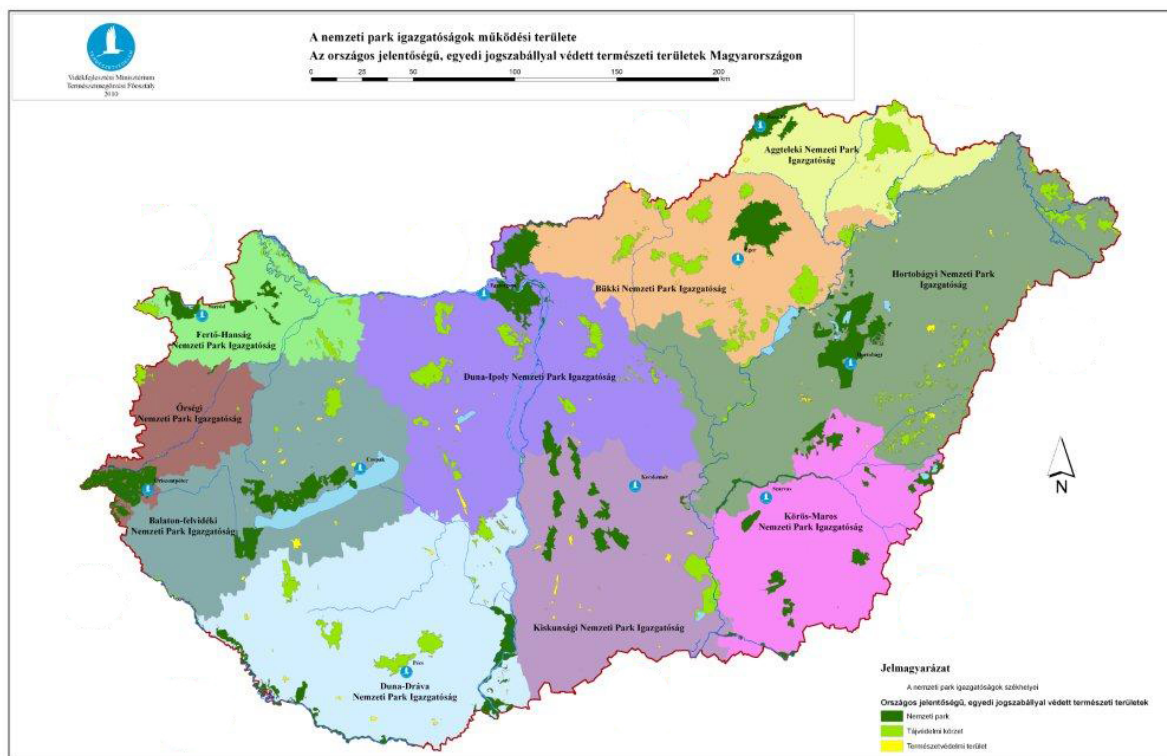
17. Nemzeti parkok, természetvédelmi területek

17.1. Nemzeti parkok

Védett természeti értékeink megőrzésében, hazánk rendkívüli fajgazdagságának, illetve természetközeli élőhelyeinek fenntartásában a vidéki térségeknek és a mezőgazdasági, valamint erdészeti ágazatnak alapvetően meghatározó szerepe van. **Az ország területének 9,1%-a országos jelentőségű védett természeti terület, 21%-a a Natura 2000 hálózat része, a közösségi jelentőségű fajok természetvédelmi helyzete ugyanakkor még számos erőfeszítés szükségességét vetíti előre.**

33. ábra

Országos jelentőségű védett természeti területek és az egyes nemzeti park igazgatóságok működési területe

Forrás: VM

Hazánk területét tíz nemzeti park igazgatóság működési területe fedi le. Az országos jelentőségű, egyedi jogszabállyal **védett természeti területek kiterjedése 846,5 ezer hektár** (az ország területének 9,1%-a), amelynek 26%-a gyeperdő, 12%-a szántó terület.

Magyarországon 720 védett növényfaj közül 71 fokozottan védett. A védett gombafajok száma 35. **A védett állatfajok száma 997, közülük 137 fokozott védelem**

alatt áll. Számos faj fennmaradását nagymértékben befolyásolja a mezőgazdasági területek hasznosításának módja. A védett természeti területek és értékek megóvásának eredményessége szempontjából meghatározó a természetvédelmi oltalom alatt álló területek tulajdonviszonyainak, vagyonkezelésének, használatának alakulása. *Az országos védeltséget élvező természeti területek 72%-a van állami, 28%-a pedig magántulajdonban.*

40. táblázat

**A védett természeti területek védeltségi kategória
és művelési ág szerinti megoszlása**

(hektár)

Művelési ág	Védeltségi kategória			Összesen
	Természet- védelmi terület	Tájvédelmi körzet	Nemzeti park	
Szántó	1 548,9	45 019,1	52 515,8	99 083,8
Rét	7 231,0	71 102,5	115 668,7	194 002,2
Legelő	1 498,3	4 750,3	21 623,3	27 871,9
Szőlő	162,9	721,5	3 810,8	4 695,2
Kert	8,0	90,7	166,9	265,6
Gyümölcsös	9,3	893,3	577,1	1 479,7
Nádas	1 107,4	1 922,2	13 670,7	16 700,2
Erdő	12 344,6	184 549,0	204 056,1	400 949,7
Kivett	4 180,6	22 284,7	63 938,8	90 404,1
Halastó	1 327,5	3 155,2	6 596,5	11 079,2
Fásított terület	1,0	3,1	1,4	5,5
Összesen	29 419,2	334 491,7	482 626,1	846 537,1

Forrás: VM

Az állami tulajdonú védett természeti területek 29%-a, összesen 289,4 ezer hektár kiterjedésű védett és védelemre tervezett természeti terület található a nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésében. A további 43% egyéb állami vagyonkezelők kezelésében van, vagy a tulajdonos által haszonbérbe adással hasznosul.

A nemzeti parkok kiemelkedő szerepet vállalnak az őshonos és régen honosult mezőgazdasági állatfajok és fajták megőrzésében, magyar szürke marha, bivaly, cikta juh, hucul s muraközi lóállományaik országos viszonylatban is meghatározóak.

17.2. Natura 2000

Az EU élőhely-védelmi irányelve és a madárvédelmi irányelv alapján *Magyarországon is létrejött a Natura 2000 hálózat* a különleges madárvédelmi területek kihirdetésével, illetve a különleges természet-megőrzési területnek javasolt területek Európai Bizottság általi elfogadásával.

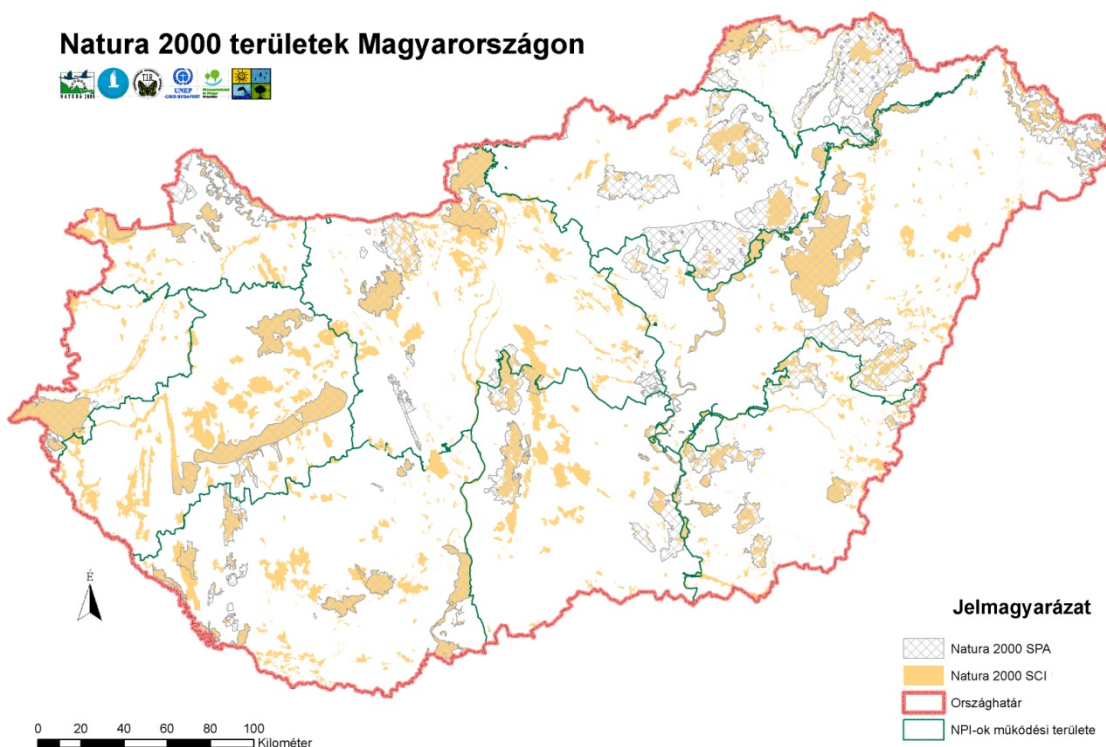
A Natura 2000 területek kijelölése hazánkban 91 madárfajra, 46 élőhely-típusra, 105 egyéb állatfajra és 36 egyéb növényfajra alapozottan történt meg, *összesen közel 2*

millió hektár kiterjedésben, amelyen belül a gyep és szántó területek közel 1 millió hektárt tesznek ki. A különleges madárvédelmi területek mérete 1,4 millió hektár (15%), a különleges természet-megőrzési terület 1,35 millió hektár (14,5%), Natura 2000 terület az ország teljes területének 21%-a.

34. ábra

Natura 2000 területek Magyarországon

Forrás: VM

A természet különösen jelentős élettelen képződményei közül a barlangok 1961 óta a törvény erejénél fogva kiemelt oltalom alatt állnak. Magyarország ismert barlangjainak száma jelenleg 4077, azok járatainak együttes hossza pedig 234,4 km.

Hazánkban 837 darab kisebb-nagyobb kiterjedésű láp és 317 darab szikes tó felmérése és tájékoztató jegyzékben történő kihirdetése történt meg. A védett források és víznyelők nyilvántartott száma jelenleg 2479, illetve 459, a kunhalmok ismert száma 1732, a földváraké 378 darab.

Az Európai Bizottság 2011-ben biogeográfiai szeminárium keretében vizsgálta meg a magyarországi Natura 2000 hálózat kijelölésének elégséges voltát és **megállapította, hogy egyetlen élőhelytípus vagy faj esetében sincs szükség további Natura 2000 területek kijelölésére**, az adatbázis kisebb módosításával **a hazai Natura 2000 területkijelölés folyamata lezártnak tekinthető**. Magyarország az új tagországok közül elsőként zárta le a Natura 2000 hálózat kijelölésének folyamatát, míg a régi tagországok közül is csupán néhány ország jutott idáig.

Fenti folyamatoktól függetlenül 2011-ben két új Natura 2000 terület elfogadására, illetve négy meglévő Natura 2000 terület bővítésére került sor, összesen 1081,6 hektár kiterjedésben. A döntések az Európai Bizottság által a Sajóládi és a Girincsi Nagyerdő ügyében indított kötelezettségszegési eljárásokkal, illetve az Audi beruházás kapcsán vállalt kompenzációs intézkedésekkel vannak összefüggésben.

2011-ben elindult *a Natura 2000 területek fenntartási terveinek készítéséhez nyújtandó támogatási* jogcím működése. A fenntartási tervek hozzájárulnak ahhoz, hogy az adott Natura 2000 területtel érintett valamennyi terület- és földhasználó megismerje a terület természeti értékeit, kijelölésének szempontrendszerét, hosszú távú természetvédelmi célkitűzéseit és az ehhez illeszkedő gazdálkodási, valamint használati ajánlásokat. A fenntartási tervekben foglaltak a gazdálkodók részére kötelező érvényű előírásokat nem tartalmaznak, a megfogalmazott előírások az önként vállalható agrár-környezetgazdálkodási (AKG) intézkedéseken keresztül juthatnak érvényre.

Az DIT-ÚMVP módosítása lehetővé tette *a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatási* jogcím elindítását. Az intézkedés célja a Natura 2000 területeken a kijelölés alapjául szolgáló fajok, valamint élőhelyek kedvező természeti helyzetének megőrzése és fenntartása az ökológiai szempontból is fenntartható erdőgazdálkodási tevékenység által. *A 2012-2013-ban benyújtandó pályázatokra 35,8 millió euró (több mint 10,5 milliárd forint) áll rendelkezésre* és 188 222 hektár magántulajdonban lévő, erdőtervezéssel érintett erdőre igényelhető támogatás.

18. A mezőgazdaság környezeti hatásai

Az EU Nitrát Irányelvének átültetését szolgáló 27/2006. (II. 7.) Korm. rendelet szerint felszín alatti víz szempontjából ***nitrátérzékenynek számítanak azok a területek, ahol a nitráttartalom meghaladja, illetve mezőgazdasági tevékenység hatására meghaladhatja az 50 mg/l értéket.*** A nitrátérzékeny területek kijelölése során a felszín alatti vizek mellett a felszíni vizeket, azok eutrofizációval⁴⁸ szembeni érzékenységét is figyelembe kell venni.

A 27/2006. (II. 7.) Korm. rendelet a nagy tavak, a hidrogeológiai viszonyok miatt érzékeny területek és az ivóvízellátást szolgáló vízbázisok mellett nitrátérzékeny területnek jelöli ki a települések belterületét (420 km²), a bányatavak 300 méteres környezetét (250 km²), a nagy létszámú állattartótelepeket, valamint a hozzájuk tartozó trágyatárolókat (8380 darab).

A nitrátérzékeny területek jelenleg összesen 43186 km²-t tesznek ki, az ország területének 46,4%-át. A nitrátérzékeny területek kijelölését négyévenként felül kell vizsgálni. ***Nitrátérzékeny területeken mezőgazdasági tevékenységet a helyes mezőgazdasági gyakorlatnak megfelelően szabad csak végezni,*** melynek szabályait egy cselekvési program tartalmazza. Ez többek között a trágyázásra, a tápanyag-gazdálkodásra és a trágyatárolásra vonatkozóan tartalmaz kötelező előírásokat. Az egységes környezethasználati engedélyköteles állattartó telepeknek legkésőbb 2010. október 31-ig, a többi állattartó telep esetében 2011. december 31-ig kellett a trágyatárolásra vonatkozó követelményeknek megfelelni.

---

⁴⁸ **eutrofizáció:** eutrofizálódásnak azt a folyamatot nevezzük, melynek során az állóvizekben a tápanyagdúsulás hatására nagymértékben elszaporodnak az elsődleges termelő szervezetek. A tavak aljzatára életük során jelentős mennyiségű szerves üledék rakódik, ami általában némi feltöltődéssel és az átlagos vízmélység csökkenésével is jár. Így az idő múlásával az eredetileg tápanyagszegény víz eutróffá alakul. Ez a folyamat a tavak természetes öregedése.

19. GMO-val kapcsolatos intézkedések

Magyarország Alaptörvénye XX. cikkének (2) bekezdése **rögzíti, hogy** mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. Ennek a jognak az érvényesülését **Magyarország a genetikailag módosított szervezetektől (GMO) mentes** mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekkel és ivóvízzel, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmével teremti meg.

2011-ben a vetőmagoknál fokozott GMO ellenőrzés zajlott amiatt, hogy a Magyarországon vetőmagot forgalmazó egyes cégek termékeiket gyakran olyan országokban állítják elő (például Chile, Románia), ahol engedélyezett bizonyos GMO-k köztermesztése. 2011-ben a vizsgálatok megtörténtekor a vetőmagvak jelentős része már elvetésre került, így a kikelt növényeket kellett megsemmisíteni. A szennyezéssel közvetlenül vagy közvetve érintett terület nagysága összesen közel 5000 hektár volt. Az érintett növényi állományok megsemmisítésre kerültek. Az érintett gazdák hektáronként 360 000 Ft kárfedező juttatásra voltak jogosultak.

A Kormány az Alaptörvény vonatkozó rendelkezésének végrehajtásával kapcsolatos feladatok összehangolására – javaslattevő, véleményező és tanácsadó testületként – **GMO Munkacsoportot** hozott létre.

A Horvát Köztársaság Országgyűlésének Környezetvédelmi bizottsága 2010-ben **kezdemenyezte az Alpok-Adria együttműködésben érintett országok területének GMO-mentessé nyilvánítását.** Az Országgyűlés határozat formájában fejezte ki támogatását és csatlakozott az Alpok-Adria GMO-mentes térség létrehozásáról szóló kezdeményezéshez.

Az Európai Bizottság 2010 júliusi javaslata nagyobb tagállami rugalmasságot biztosítana az EU szinten engedélyezett génmódosított növények tagállam területén történő köztermesztésének korlátozására vagy tiltására, melynek elfogadása esetén lehetővé válna, hogy a tudományos eredményekre alapozott védzáradék alkalmazása mellett, illetve helyett a tagállamok indokolt esetben egyéb okokra is hivatkozhasanak. E javaslat tárgyalása a magyar tanácsi elnökség kiemelt feladata volt 2011 első félévében, a kialakított kompromisszumos szöveget 19 tagállam támogatta.

A magyar EU elnökségi félév alatt hazánk kezdeményezése és aktív szerepvállalása következtében Magyarország, az Európai Unió és az EU számos tagállama is aláírta a Biológiai Sokféleség Egyezmény keretében 2010-ben létrehozott két új nemzetközi megállapodást: az élő, módosított szervezetek határon átnyúló mozgásából eredő kártérítési és jogorvoslati szabályozásról szóló Nagoja-Kuala Lumpur Kiegészítő Jegyzőkönyvet, valamint a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésről és hasznosításukból származó haszon igazságos megosztásáról szóló Nagoja Jegyzőkönyvet.

V. SZABÁLYOZÁSI ÉS FINANSZÍROZÁSI KÖRNYEZET

20. A hazai agrárgazdaság nemzetközi szabályozási keretfeltételei

20.1. WTO

A WTO-tárgyalások célja az ágazat kereskedelmének reformja és a szabályozás piacorientáltságának fokozása. A mezőgazdasági és ipari termékek kereskedelmének liberalizálásáról folytatott tárgyalásokon a kötelezettségvállalások módszereit, irányát és paramétereit rögzítő tárgyalási módozatok megvitatása zajlik. A tárgyalások az alábbi területeket érintik:

- piacra jutás (különböző kereskedelmi korlátok, vámok);
- belső támogatás (uniós és hazai támogatások, egyéb programok);
- exportverseny (exporttámogatás, élelmiszersegély, exporthitel).

Magyarország érdeke, hogy a mezőgazdasági tárgyalások eredményei a közös mezőgazdasági politika már rögzített keretei között maradjanak.

2011 fontos fejleménye, hogy Oroszország belépett a Kereskedelmi Világszervezetbe (WTO). Tapasztalható, hogy a 2000 óta húzódó dohai forduló következtében a kétoldalú megállapodások szerepe felértékelődött.

20.2. A vizsgált időszakban a KAP főbb változásai

Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája (KAP) nemcsak az európai integráció történetileg is központi magja, hanem Magyarország uniós tagságához fűződő politikai, gazdasági és szociális érdekek egyik legfontosabb területe. A létrehozása óta több mélyre ható reformon átment KAP jelenlegi keretei 2013-ig adottak.

20.2.1. A magyar EU elnökség

Hazánk abban a szerencsés és történelmileg meghatározó helyzetben volt, hogy 2011 első félévében láthatta el az Európai Unió soros elnökségét. Ez volt az az időszak, amikor az Európai Bizottság 2010 őszén megjelent közleményéről az Agrárminiszterek Tanácsában következtetéseket kellett és lehetett elfogadni arra nézve, hogy a tagállamok mennyire, illetve milyen módosításokkal fogadják el a Bizottság által előre vetített közös agrárpolitikai jövőképet, szabályozási keretet. Elmondhatjuk, hogy az előzetesen megfogalmazott prioritásainkkal összhangban lévő, a minősített többséget meghaladó támogatottsággal rendelkező Elnökségi Következtetéseket tudtunk elfogadni és elfogadtatni a Tanácsban.

A négy nagy alaprendelet (közvetlen támogatások, piacsabályozás, vidékfejlesztés, horizontális szabályok) bizottsági tervezete 2011 októberében került nyilvánosságra, vitájuk a mai napig tart ugyanúgy, mint a Többéves Pénzügyi Kereté. A szabályozás várható átalakulásáról a következő alfejezetben írunk részletesebben.

A soros magyar elnökség folytatta le a tejkvótarendszer megszűnése miatti, a tejágazat piacsabályozását érintő új jogszabálytervezet (tejcsomag) tárgyalását is. A szerződéses kapcsolatokkal, a szakmaközi és termelői szervezetekkel, az eredet megjelöléssel, vagy a földrajzi árujelzéssel ellátott sajtok kínálatával foglalkozó tervezetről a magyar elnökség alatt előrehaladási jelentést fogadtak el, a végleges tervezet 2012 elejére készült el.

Magyarország szempontjából fontos egyszeri intézkedés volt az, hogy a 2010/11-es gazdasági évre további 15 ezer tonna kvótán felüli izoglükóz előállítását engedélyezték, ezáltal Magyarország izoglükózexport-pozíciója megerősödött.

A 2011-es magyar elnökség számos egyéb, a mezőgazdaságot közvetlenül érintő szabályozási területen is eredményes munkát végzett, melyek közül a legfontosabbak az alábbiak:

Mezőgazdaság és halászat:

- Tanácsi következtetéseket fogadtunk el a méhegészségügy javítása az Unióban témakörben;
- A fogyasztók élelmiszerekkel kapcsolatos tájékoztatásáról szóló rendeletet második olvasati szakaszában sikeresen lezártuk;
- A németországi dioxin-szennyezéssel kapcsolatban a Tanács támogatást szavazott meg az eladhatatlan sertéshús készletek három hónapos intervenciós tárolására vonatkozóan;
- A németországi E.coli járvány idején összehívott rendkívüli Tanácsülés eredményeként döntöttünk a termelők kártalanításáról, valamint magyar javaslatra bővült a kártalanítási körbe bevont zöldségek listája;
- A Lisszaboni Adaptációs folyamatban jelentős előrehaladást és eredményeket értünk el a KAP alaprendeleteiről szóló trilógusokon;
- Közös Nyilatkozatot fogadtunk el az akvakultúráról, amelynek eredményeképpen hangsúlyosabb szerepet kap a jövőben az édesvízi halgazdálkodás az új Közös Halászati Politikában;
- Az Oslóban megrendezett Európai Erdőkről szóló miniszteri konferencián hosszú évek sikertelen próbálkozásai után a magyar elnökség erőfeszítéseinek köszönhetően sikerült egyhangú döntést hozni egy joghatással bíró európai erdőegyezmény tárgyalásának megkezdéséről;
- Előrehaladási jelentést fogadtunk el a mezőgazdasági termékek minőségrendszereiről;
- Előrehaladási jelentést fogadtunk el az ökológiai termékek címkézése témakörben;
- Előrehaladási jelentést fogadtunk el az egységes közös piaci szervezetekről szóló (SCMO) rendelet vonatkozásában;
- A FAO Konferencia 37. ülészakán a FAO reformokat tovább vittük és a szervezet 2012-13 évi költségvetésének konszenzussal történő elfogadásában fontos szerepet játszott a magyar elnökség;

- Az EU növény-egészségügyi rendszerének modernizálásával kapcsolatban eredményesen vittük tovább a jogszabályalkotást megelőző szakasz aktuális témáit;
- A gyümölcslevekről és egyes hasonló, emberi fogyasztásra szánt termékekről szóló irányelv módosítása során a még vitás pontok a tanácsi munkacsoportüléseken lezárásra kerültek;
- A vetőmag és szaporítóanyag területen a Bizottság munkájának megsegítésére a magyar elnökség négy speciális munkacsoportot hozott létre;
- A halászati partnerségi megállapodást aláírtuk Marokkóval, São Tomé és Príncipe Demokratikus Köztársasággal, valamint a Seychelle Köztársasággal.

Környezetvédelem:

- Egyhangú tanácsi megállapodást hoztunk tető alá az elektromos és elektronikus berendezések hulladékairól szóló irányelvről;
- Első olvasatban megegyeztünk az Európai Parlamenttel a nem közúti mozgó gépek és berendezések rugalmassági mechanizmusáról szóló irányelv-tervezet tekintetében;
- Tanácsi következtetéseket fogadtunk el a vízkészletek védelméről és az integrált fenntartható vízgazdálkodásról az Európai Unión belül és kívül. A Tanács következtetéseiben a szélsőséges hidrológiai események integrált kezelésével, a víz uniós szakpolitikákba való integrálásával, ökológiai rendszerekkel és az azokhoz kapcsolódó szolgáltatások szerepével kapcsolatban foglalmaztak meg ajánlásokat a környezetvédelmi miniszterek;
- Tanácsi következtetéseket fogadtunk el a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégiáról;
- Tanácsi következtetéseket fogadtunk el a higanyra vonatkozó közösségi stratégia felülvizsgálatáról;
- Előrehaladási jelentést fogadtunk el a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló Seveso III irányelv tárgyalásának állásáról;
- Előrehaladási jelentést fogadtunk el a GMO-k köztermesztésének lehetséges tagállami tiltásáról/korlátozásáról szóló rendelet-tervezet módosítása tárgyában;
- A biocid termékek piaci hozzáférhetőségének biztosításáról és felhasználásáról szóló rendelet első olvasati tárgyalását lezártuk;
- Az új könnyű haszongépjárművekre vonatkozó kibocsátási követelményeknek a könnyű haszongépjárművek szén-dioxid-kibocsátásának csökkentésére irányuló rendelet első olvasati tárgyalását lezártuk;
- „A sivatagosodás elleni küzdelemről a súlyos aszályal és/vagy sivatagosodással sújtott országokban” (UNCCD) c. ENSZ Egyezmény Tudományos és Technológiai Bizottsága (CST), valamint a Végrehajtást Felügyelő Bizottság (CRIC) 2011. február 16-25. között tartotta 9. ülészetét Bonnban, melyen a Bizottsággal közösen a magyar elnökség biztosította az Európai Unió képviselését.
- A márciusi informális környezetvédelmi tanácsülés ünnepélyes záró aktusaként aláírásra került az ötoldalú Mura-Dráva-Duna Határokon Átnyúló Bioszféra Rezervátum létrehozásáról szóló nyilatkozat.

20.2.2. A KAP főbb változásai

Az új Közös Agrárpolitikáról alkotott rendeletervezetek 2011. október 12-én kerültek nyilvánosságra. A következőkben a legfontosabb, akkor megismert változásokat foglaljuk össze, előtérbe helyezve a magyar mezőgazdaság szempontjából fontos fejleményeket.

Az Európai Bizottság már 2011. június 29-én a közvélemény elé tárta az Európai Unió 2014-2020 közötti hétéves költségvetési időszakának pénzügyi terveit. Ezek szerint a közös agrárpolitika forrásait 2011. évi nominálértéken befagyasztanák, így összesen 386,9 milliárd euró juthat majd az agrárpolitikai célok megvalósítására. Ebből az I. pillér 281,8 milliárd euróval, míg a II. pillér, a vidékfejlesztés 89,9 milliárd euróval részesedik. A két pillér kiadásai mellett további 12,7 milliárd eurót lehet a következőkre fordítani:

- élelmezésbiztonsághoz és fenntartható mezőgazdasághoz kapcsolódó kutatások és fejlesztések (4,5 milliárd euró);
- élelmiszer-biztonság erősítése (2,2 milliárd euró);
- élelmiszersegély a leginkább rászorulóknak (2,5 milliárd euró);
- sürgősségi tartalék piaci beavatkozásokra (3,5 milliárd euró);

Mindezen felül a KAP költségvetését még 2,5 milliárd euróval lehet kiegészíteni az Európai Globalizációs Alapból. Így a Bizottság elképzelései szerint a KAP összes kiadáson belüli részarányának átlaga a folyó költségvetési időszaki 39,4%-ról 36,2%-ra csökken 2014-2020 között.

A Közös Agrárpolitika I. pilléréhez rendelt források kisebb átcsoportosítására kerül sor 2014-2020 között. Ha egy tagállam I. pilléres forrásainak összege egy hektárra vetítve nem éri el az EU-27 átlagának 90%-át, akkor az adott tagállam I. pilléres forrásai 2014-től az EU-27 átlagának 90%-a és a saját forrásszint különbségének egyharmadával nőnek. E kiigazítást az EU-27 átlagát jelenleg meghaladó közvetlen támogatásban részesülő tagállamok finanszírozzák. Ugyanakkor az I. pilléres források újraelosztása nem érinti azokat a tagállamokat, amelyek közvetlen támogatásai nem érik el az EU-27 átlagát, de meghaladják annak 90%-át. Ezek közé tartozik Magyarország is.

A jövőben a közvetlen támogatások között – összegét tekintve – a legjelentősebb tétel a tagállamok I. pilléres forrásainak – saját döntésüktől függően – 40-70%-át képviselő úgynevezett alaptámogatás lesz. E termeléstől függetlenített, területalapú támogatást újonnan létrehozott jogosultságok aktiválásával lehet majd lehívni, ezért az összevont területalapú támogatási rendszert (SPS) alkalmazó tagállamokban a 2004-2007 között bevezetett támogatási jogosultságok 2013. december 31-én hatályukat veszítik. Ez az időpont egyben az egységes területalapú támogatási rendszer (SAPS) végét is jelenti. Az új jogosultságok alapja a 2014. május 15-ig bejelentett, támogatásra jogosult hektárok száma.

Jóllehet, az új támogatási jogosultságokhoz rendelt összegek megállapításakor az egyes gazdaságok támogatottságában meglévő különbségeket még figyelembe lehet venni, tagállami, illetve régiós szinten legkésőbb 2019. január 1-ig azonos szintre kell hozni az alaptámogatást. A jogosultságok megállapításánál alkalmazható differenciálást a tervezet jelenlegi formájában csak a régi, SPS rendszerben működő tagállamoknak teszi lehetővé. Magyarország érdeke ennek kiterjesztése a SAPS-rendszert alkalmazó új tagállamokra is. Ez tehát a gazdaságok eltérő történelmi bázisaiból (termelési szerkezet) fakadó különbségek tagállamon, illetve régión belüli felszámolásának határideje. Az új támogatási jogosultságok – akárcsak a régiek – forgalomképesek lesznek, de csak úgynevezett aktív gazdálkodókra ruházhatók át, ugyanakkor szabadon örökölhetők. Aktív gazdálkodó az a természetes vagy jogi személy, aki, illetve amely (1) összes nem mezőgazdasági tevékenységből származó bevételeinek legalább 5%-ával egyenlő közvetlen támogatásban részesült az előző pénzügyi évadban, vagy (2) mezőgazdasági földterületein a tagállam által meghatározott alaptevékenységeket elvégzi. Az első kitétel csak az 5000 eurót meghaladó összegű közvetlen támogatásra jogosult gazdaságokra vonatkozik.

Az alaptámogatás feltétele a kölcsönös megfeleltetés (*cross compliance*) rendelkezéseinek betartása. Ezeket azonban egyszerűsítik és ésszerűsítik, aminek nyomán a gazdálkodási követelmények száma öttel (13-ra), míg a helyes mezőgazdasági és környezeti állapot (HMKÁ) előírásainak száma héttel (8-ra) csökken. Ugyanakkor a Víz Keretirányelv és a növényvédő szerek fenntartható használatának irányelve megjelenik a kölcsönös megfeleltetés rendelkezései között.

Az adminisztrációs terhek csökkentése érdekében 100 eurónál kisebb összegű támogatást nem fizetnek ki, illetve az egy hektárnál kisebb jogosult területre nem jár támogatás. A javaslat a tagállamok számára felkínálja a lehetőséget e határok módosítására az egyedi adottságokra tekintettel. A tagállamok kötelesek az alaptámogatás legfeljebb 3%-át nemzeti tartalékként elkülöníteni. Ebből az újonnan belépőknek adhatnak támogatási jogosultságokat, illetve működtethetnek szerkezetátalakítási programokat olyan térségekben, ahol ezt különleges körülmények indokoltá teszik.

Az Európai Bizottság korlátozni kívánja az egyes gazdaságoknak kifizethető közvetlen támogatások összegét:

- 150 ezer és 200 ezer euró között a kifizetések 20%-ának;
- 200 ezer és 250 ezer euró között 40%-ának;
- 250 ezer és 300 ezer euró között 70%-ának;
- 300 ezer euró felett 100%-ának elvonását javasolja.

Annak érdekében azonban, hogy a szubvenciók korlátozása miatt ne essen vissza a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma, a jogalkotók figyelembe veszik az alkalmazottak után fizetett béreket, valamint azok adó- és járuléktérheit: a közvetlen támogatásokból ezek levonhatók, így csupán a maradványösszeget csökkentik. A korlátozás nem vonatkozik a környezetbarát gazdálkodási gyakorlatot folytatók alaptámogatást megnövelő támogatására (úgynevezett zöld komponens), amely szintén első pilléres szubvenció lesz.

A zöld komponens folyósítását a tervezet az alábbi feltételekhez köti:

- ha a gazdaság szántóterülete meghaladja a három hektárt, azon – amennyiben a földhasználó termelő tevékenységet folytat (kivéve a gyepgazdálkodást és az időszakosan vízzel borított kultúrákat) – legalább három különböző növényt kell vetni, amelyek egyenként a terület több mint 5%-át foglalják el, de egyikük részaránya sem haladhatja meg a 70%-ot. A magyar javaslat szerint csak 10 ha felett kellene alkalmazni ezt az előírást, s elegendő volna két különböző növényt termesztetni;
- a gazdaság által használt állandó legelőterületet meg kell őrizni, az a bázisidőszakhoz képest legfeljebb 5%-kal csökkenhet. A magyar javaslat szerint ezt a nyomon követést nemzeti szinten kellene hagyni, ahol most is van;
- a gazdaság által használt terület legalább 7%-át ökológiai célokra kell hasznosítani (pl. védőzónák létesítése, erdősítés vagy ugaroltatás). Az ökológiai célterület tekintetében hazánk számos ésszerűsítő javaslatot és tisztázó kérdést fogalmazott meg, de jelenleg nem tudjuk, hogy ezek beépülhetnek-e majd a végleges szövegbe.

Azon gazdaságoknak, amelyek területe részben vagy egészben a „Natura 2000” intézkedés hatálya alá van helyezve, a zöld komponens elnyeréséhez szintén meg kell felelniük e fenti elvárásoknak. Ezzel szemben az ökológiai (bio-)gazdálkodást folytatók automatikusan jogosultak a kiegészítő támogatásra, amelyre a tagállamoknak I. pilléres forrásaik jelentős hányadát, 30%-át kell elkülöníteniük. A tagállamok I. pilléres forrásaik további legfeljebb 5%-át félretehetik és abból a természeti hátránnyal sújtott területeken gazdálkodóknak, bizonyos kritériumok alapján, külön támogatást nyújthatnak. Ez gyakorlatilag a II. pillérből ugyanezen gazdálkodói körnek fizethető KAT-szubvenció I. pilléres megfelelője, de amennyiben a tagállam mindkét helyről juttat ilyen támogatást, úgy együttes összegük nem haladhat meg egy bizonyos szintet.

A 40 évesnél nem idősebb és szakirányú végzettséggel rendelkező fiatal gazdálkodók indulásának támogatására a tagállamok közvetlen támogatási forrásaik legfeljebb 2%-át használhatják fel. E támogatás, amely kiegészíti az alaptámogatást, és mértéke legfeljebb az adott tagállamban a támogatási jogosultságok hektárra vetített átlagának 25%-a lehet, továbbá legfeljebb 25 hektárra (azon tagállamokban, ahol a gazdaságok átlagmérete a 25 hektárt meghaladja, legfeljebb az átlagnak megfelelő területre) vehető fel, a kedvezményezetteknek legfeljebb öt évig folyósítható. Magyarország érdeke, hogy a lehető legkevesebb szűkítő feltétel maradjon a szövegben, s minél több fiatal gazdálkodót bevonhasson e támogatási komponensbe.

A tagállamok I. pilléres forrásaik legfeljebb 5%-áig, míg Málta és a 2013-ban még SAPS-ot alkalmazó országok I. pilléres forrásaik legfeljebb **10%-áig termeléshez kapcsolt támogatásokat nyújthatnak olyan mezőgazdasági tevékenységek ösztönzésére, amelyek bizonyos térségekben fontos gazdasági vagy szociális szerepet töltenek be.** A tervezet e tevékenységek között említi a tejtermelést, a kecske-, juh- és hízómarhatartást, a rizs-, fehérjenövény-, zöldség- és gyümölcs-termelést. A tagállamok a termeléshez kapcsolt közvetlen támogatásokat 2016. augusztus 1-jéig felülvizsgálhatják annak érdekében, hogy 2017-től azok összegét esetleg növeljék, csökkentsék vagy egyes jogcímeket akár megszüntessenek,

illetve a kifizetés feltételeit módosítsák. A tervezet szerint a termeléshez kapcsolt támogatások legfeljebb a termelés szinten tartását szolgálhatják.

Az adminisztráció terheinek csökkentése érdekében a **tagállamok a kisgazdaságoknak 500-1000 euró közötti átalánytámogatást adhatnak** (egyszerűsített kifizetés), amely kiváltja az összes közvetlen támogatást, vagyis az igénylők más direkt szubvencióra nem lesznek jogosultak. A támogatás nem haladhatja meg az adott tagállamban az összes támogatásra jogosult gazdálkodó üzemre vetített átlagos közvetlen támogatási szintjének 15%-át vagy az összes közvetlen támogatás hektárra vetített átlagának háromszorosát. E célra az I. pilléres források legfeljebb 10%-át lehet felhasználni. A kisgazdaságok legkésőbb 2014. október 15-ig jelezhetik, ha ezen átalánytámogatásban szeretnének részesülni, azt később már nem igényelhetik. Kilépní a rendszerből és visszatérni a „normál” közvetlen kifizetések köréhez viszont bármikor lehetséges lesz. A kisgazdaságok támogatási jogosultságai nem átruházhatók, csak örökölhetők.

A **vidékfejlesztés** esetében az Európai Bizottság javaslata értelmében 2014-től a II. pillér forrásainak 50%-át történelmi, 50%-át objektív kritériumok alapján osztják szét a tagállamok között, de egy-egy tagállam uniós vidékfejlesztési támogatása nem lehet kisebb, illetve nagyobb a jelenlegi összeg 90%-ánál, illetve 110%-ánál. Az uniós társfinanszírozás mértéke 50-100% között változik. A tagállamok I. pilléres támogatásai legfeljebb 5%-át átcsoportosíthatják a II. pillérbe, illetve azon tagállamok, amelyek I. pilléres támogatásai továbbra sem érik el az EU-27 átlagának 90%-át, a 2014-2020 közötti időszakra megállapított II. pilléres támogatásai legfeljebb 5%-át áthelyezhetik az I. pillérbe. A döntést, amely visszavonhatatlan, mindkét esetben 2013. augusztus 1-ig kell meghozni.

A **vidékfejlesztés céljai** lényegében ugyanazok maradnak: a mezőgazdaság versenyképessége, a természeti erőforrások fenntartható kezelése, a vidéki térségek kiegyensúlyozott területi fejlődése, illetve a LEADER program, amelyre a tagállamoknak II. pilléres uniós forrásaik legalább 5%-át kell elkülöníteniük. A tagállamoknak a 2014-2020 költségvetési időszakra készített vidékfejlesztési programjaikban be kell azonosítaniuk az intézkedési területeket, és ezekre az Európa 2020 stratégiából levezetett, alább felsorolt prioritásokkal harmonizáló, koherens stratégiát kell leírniuk:

- tudástranszfer elősegítése a mező- és erdőgazdaságban;
- mezőgazdaság versenyképességének erősítése és a gazdaságok életképessége;
- élelmiszerlánc-szerveződések előmozdítása és kockázatkezelés a mezőgazdaságban;
- mező- és erdőgazdaságtól függő ökoszisztémák megőrzése és erősítése (pl. biológiai sokféleség fenntartása, szén megkötése, talaj- és hulladékgazdálkodás, stb.);
- erőforrások hatékony felhasználásának előmozdítása, az élelmiszergazdaság és erdészet szénkibocsátásának és -felhasználásának csökkentése (pl. hatékonyabb víz- és energiafelhasználás, kevesebb nitrogén-oxid és metán kibocsátása, stb.);
- munkahelyteremtés és a vidéki térségek megújítása.

Tematikus alprogramok, amelyek fontos vidéki térségek különleges problémáira irányulnak (pl. a fiatal gazdálkodók, kisk gazdaságok, hegyvidéki gazdálkodás, közvetlen értékesítés ösztönzése), szintén helyet kaphatnak a tagállamok vidékfejlesztési programjaiban.

A tervezet három, **kockázatkezeléshez** kapcsolódó intézkedést javasol:

- biztosítás a növénytermesztés és állattartás káreseményeire;
- kölcsönös biztosítási alapok az állat- vagy növénybetegségek, illetve környezeti balesetek nyomán jelentkező veszteségek fedezésére;
- jövedelemstabilizáló támogatás, amely akkor fizethető, ha a jövedelmek csökkenése meghaladja az előző három esztendő vagy az előző öt esztendő két szélsőértéktől megtisztított átlagának 30%-át (a kompenzáció nem lehet nagyobb, mint a kieső jövedelem 70%-a).

Az Európai Bizottság szeretne a jelenleginél nagyobb lendületet adni az agrárinnovációnak az **Európai Innovációs Partnerségen** (EIP) keresztül, elsősorban a termelékenységre és fenntarthatóságra fókuszálva. A projekteket az egyes gazdaságoknak kifizethető közvetlen támogatások összegének korlátozása (*capping*) révén „felszabaduló” összegekből finanszíroznák.

A **piaci intézkedések** (intervenciós felvásárlás, magántárolás támogatása és export-visszatérítés) kikerülnek az első pillérből, finanszírozásuk a jövőben egy 3,5 milliárd euró nagyságrendű, úgynevezett sürgősségi tartalékból történik majd. Intervenciós felvásárlásra felajánlható termények, illetve termékek lesznek november 1. és május 31. között a búza, az árpa és a kukorica (101,31 euró/tonna); április 1. és július 31. között a hántolatlan rizs (150 euró/tonna); március 1. és augusztus 31. között a vaj (2463,9 euró/tonna) és a soványtejpör (1698 euró/tonna); míg egész évben a friss és fagyasztott marha- és borjúhús (2224 euró/tonna R3 hasított test). A referenciaáron búzából legfeljebb 3 millió tonnát, vajból 30 ezer tonnát, míg soványtejpörből 109 ezer tonnát lehet felvásárolni uniós szinten. Az e mennyiséget meghaladó felajánlások esetében – akárcsak az árpánál, a kukoricánál, a hántolatlan rizsnél, valamint a marha- és borjúhúsnál – tendert hirdetnek. Magántárolási támogatás többek között a fehér cukorra (a cukorkvóták 2016. szeptember 30-án esedékes eltörléséig), a friss vagy fagyasztott marhahúsról, a vajra, a soványtejporra, a sertés-, kecske- és juhhúsról adható. A sertéshús referenciaára 1509,39 euró/tonna (hasított test) lesz.

20.2. Nemzetközi kapcsolatok

Az elmúlt évben az EU elnökségből adódóan jelentősen megnövekedett nemzetközi kötelezettségek mellett a hazai agrárpolitika kiemelt figyelmet fordított a külgazdasági kapcsolatok fejlesztésére, a magyar exportőrök távolabbi, Európán kívüli országokban történő terjeszkedése, új, kevésbé feltárt piacokon történő megjelenése és pozíciószerezése érdekében.

Az agrárdiplomácia orientációja az elmúlt évben az összkormányzati keleti piacnyitáshoz igazodott. Különösen ígéretes fejlődésnek indultak a magyar-kazah kapcsolatok, és sikerült felújítani több FÁK-országgal a kétoldalú agrár-munkacsoport tevékenységét. A kormányközi munkacsoporti gyakorlathoz képest, a keleti térség országaival egyre gyakoribbak az üzletember-találkozók és a prémiumkategóriás

magyar élelmiszereket népszerűsítő termékbemutatók, amelyek komoly üzleti sikereket hoznak a magyar agrárexport szereplőinek. Az **arab világ országai** felé történő nyitás legjobb példája a 2011 októberi rijádi miniszterelnöki látogatás nyomán felélénkült kapcsolat Szaúd-Arábiával, mind az agrár- mind a vízügyi kooperáció irányában. Új környezet- és vízügyi megállapodások kerültek előkészítésre Kínával és Koreával, fellendülőben van a magyar vízipari kooperáció az arab és ázsiai országokkal.

A keleti nyitás célországai mellett a legszorosabb agrárdiplomáciai kapcsolatot Magyarország **az Európai Unió tagországaival** tartja fenn, különösen Németországgal, amely a magyar agrárium hagyományosan fontos felvevőpiaca. Rendszeres egyeztető partnerek lettek a Visegrádi Csoport tagjain kívül a nyugat-balkáni uniós perspektívával rendelkező országok, illetve – a Kárpát-medencei vidékfejlesztési együttműködés elindítása nyomán – a határon túli magyarság gazdaszervezetei. Új tartalmat és lendületet kapott 2011-ben a Nemzeti Vidékstratégiára alapozott **Kárpát-medencei vidékfejlesztési együttműködés** a szomszédos országokban élő magyarság szervezeteivel, akik közül több gazda szervezetnek nyújtunk támogatást működésükhöz és szakmai programjaik megvalósításához. A Nemzeti Vidékstratégia Koncepció – 2020 konzultáció sorozat keretében 2011. július 7-én **a Kárpát-medencei magyar szervezetek és gazda-érdekképviselők** közös nyilatkozatot fogadtak el az együttműködés megerősítéséről és bővítéséről. Az együttműködés célterületei között van a vidéki gazdaságfejlesztés, a munkahelyteremtés, a helyi élelmiszer-feldolgozás és értékesítés újraélesztése, a kis- és közepes parasztgazdaságok piaci szerephez juttatása, összefogásuk és szövetkezésük támogatása. A hét szomszédos ország küldöttei kifejezték közreműködési szándékukat a kárpát-medencei vidékfejlesztési program kidolgozásában és további külhoni szervezetek és egyesületek bevonására a közös munkába.

Magyarország méltóképpen kívánt megjelenni az agrárdiplomáciai találkozókban kiváló alkalmat adó **nemzetközi szakmai kiállításokon** 2011-ben. Ilyen volt a moszkvai PRODEXPÓ, a berlini Nemzetközi Zöld Hét, a párizsi SIA, a szlovéniai Gornja Radgona-i vásár. A májusi újvidéki vásáron való miniszteri szintű részvétel a Nyugat-Balkán felé tekintő agrár-külkereskedelem és agrárdiplomácia tudatos erősítését jelezte. A 2011 szeptemberében megrendezett OMÉK-on tapasztalt nemzetközi részvétel is azt mutatta, hogy a legszorosabb együttműködést sikerült kialakítani a földrajzilag is közeli partnerekkel.

20.2.1. Oroszország és a FÁK-országok

20.2.1.1. Oroszország

Az elmúlt húsz év során orosz piaci pozíciónk sokat gyengült, pedig Oroszország több szempontból is fontos piaca a magyar agráriumnak. A meglévő, jelentősnek mondható magyar kivittel szemben évtizedek óta meglehetősen szerény az orosz behozatal. Az orosz piac a Független Államok Közösségével (FÁK) folytatott agrár-

külkereskedelmünk legnagyobb szereplője. Oroszország komoly célország a szellemi termékek exportja területén is.

A mezőgazdaság fejlesztését célul kitűző **orosz élelmiszer doktrína** (2013-2020) kimondja, hogy Oroszország hosszú távon önellátásra törekszik, emellett exportképes mezőgazdaságot kíván létrehozni. A magyar-orosz agrárkapcsolatokat tehát e stratégia mentén kell újraépíteni. Magyarország leginkább a magyar mezőgazdasági technológiai rendszerek és komplex vertikumok kiépítése (pl. takarmánytermelés; állattartás; vágóhídi feldolgozás, stb.), know-how-k átadása, a közös gyártás, illetve közös vállalatok alapítása (pl. a vetőmag üzletág sikere) területén kíván előrelépni.

E célok megvalósítása érdekében elsődleges feladat az agrárdiplomáciai kapcsolatok újraépítése és szorosabbra fűzése, amely folyamat komoly eredményeket ért el a 2011-es év miniszteri és államtitkári szintű találkozói és tárgyalásain, az orosz nemzetközi mezőgazdasági és élelmiszeripari kiállításokon való megjelenéssel (Proexpo Nemzetközi Élelmiszeripari Kiállítás, „Arany Ősz” Országos Mezőgazdasági Kiállítás), valamint a Magyar-Orosz Kormányközi Bizottság Mezőgazdasági Munkacsoportjának ülésein.

Az agrárkapcsolatok további erősödéséhez elengedhetetlen a fokozott ütemű export szerkezetváltás. A növekvő exporton belül a feldolgozott zöldség-gyümölcs termékek súlya 15%-ra csökkent, ugyanakkor nőtt a hús és hústermékek, a tejtermékek, a gabona és olajos mag termékek, a húsból, halból készült élelmiszertermékek exportja. **A 2011-es évben Oroszország számára 192 millió eurót meghaladó értékben szállítottunk, mely az előző évhez képest 11,8%-kal több, ezzel Oroszország a 9. legfontosabb exportpartnerünké vált.**

20.2.1.2. Egyéb FÁK-országok

Az **ukrán-magyar** kapcsolatok fejlesztése érdekében 2011-ben több magas szintű találkozóra került sor, ülésezett a Magyar-Ukrán Mezőgazdasági Munkacsoport és sor került főállatorvosi találkozóra is.

A főbb együttműködési területek közé tartozik a szarvasmarha-tenyésztés, a tenyészállat-értékesítés, az állategészségügyi kapcsolatok fejlesztése, a zöldség- és gyümölcstermesztés, növénytermesztési technológiák, vetőmagok és szaporítóanyagok előállítása, továbbá a földügyi kataszteri programban való részvétel.

Kazahsztán, mint Közép-Ázsia gazdaságilag legerősebb, politikailag pedig legstabilabb állama, Magyarország egyik legfontosabb gazdasági, politikai és kulturális partnere is a térségben. Agrár-külkereskedelmi kapcsolatunk egyenlege pozitív, importunk gyakorlatilag nincs. Az exportban a hagyományos (borsó, kukorica) konzervek aránya a meghatározó. 2011-ben csökkent az élő állat és a zöldségből, gyümölcsből előállított készítmények exportja. Kiaknázandó lehetőségeink vannak az élelmiszer-feldolgozóipar technológiai fejlesztése, az oktatási és tudományos együttműködés területén.

Azerbajdzsán a közép-ázsiai térség egyik legdinamikusabban fejlődő országaként komoly együttműködési potenciált jelent a magyar agrárium számára. Az ország olajbevételeiből megvalósítandó beruházásainak jelentős részét az agrárágazat

fejlesztésére kívánja fordítani. A feldolgozó szektor hiánya, illetve az alacsony technológiai színvonal lehetőséget biztosít Magyarország számára a feldolgozott termékek exportjára. A magyar-azeri **agrár-külkereskedelemre** az egyoldalúság jellemző, importunk gyakorlatilag nincs. Az agrártermékek exportja a 2011-es évben mintegy 20%-os növekedést mutatott.

20.2.2. Ázsiai térség - Kína, Thaiföld

20.2.2.1. Kína

A keleti nyitás egyik stratégiai fontosságú országa Kína. A 2011-es évben számos előrelépés történt mind az együttműködések, mind az exportlehetőségek szélesítése terén. A mezőgazdasági együttműködés keretében a kormányközi Gazdasági Vegyes Bizottság részeként **kétoldalú mezőgazdasági munkacsoport** működik.

A kínai-magyar **Kormányközi Tudományos és Technológiai Együttműködési Program (TÉT)** keretében szintén aktív együttműködés folyt a Halászati és Öntözési Kutatóintézet (HAKI) és a kínai intézmények között.

Az állattenyésztési együttműködésben a technológia transzferrel is járó vállalkozói együttműködések dominálnak. Több lúdtenyésztési projekt fut, illetve áll előkészítés alatt Kína különböző tartományaiban. Anhui tartományban átadásra került egy libakeltető és libanevelő telep, amely referencia értékű közös vállalkozásnak számít.

Kína erősen védi élelmiszerpiacát, hosszú és bonyolult engedélyeztetési folyamat eredményeképp enged csak piacára külföldi élelmiszert. Minden termék kategória külön engedélyköteles és csak külön eljárás keretében exportálható Kínába. Magyarország ezért számos lépést tett a kínai Karantén Hivatalnál az engedélyezési folyamat felgyorsítása érdekében.

A magyar-kínai agrár-külkereskedelem egyenlege az elmúlt két évtizedben negatív volt, jóllehet a mérleg hiány csökkenő tendenciájú, a 2011-es statisztika már „csak” 2,3-szeres importtöbbletet mutatott az évtized eleji 8-szoros mutatóval szemben. A kedvező változásokat a magyar agrárexport élénkülése és egyes kínai importtermékek hazai kiváltása eredményezte.

Megoldódott a kínai borszabvány módosításának kérdése, így megnyílt a lehetőség a fehér prémium minőségű természetes édes borok (pld. tokaji aszú) kivitelének növelésére. Ennek következtében a kínai borexportunk jelentősen növekedett.

Az égetett magyar szeszesitalok kínai exportjának jogi akadályai elhárultak. A gyümölcspálinka készítés technológiájának meghonosításával több magyar-kínai vegyesvállalat kezdte meg Kínában a leparlást.

2011-ben aláírásra került a **2012-13-ra szóló kínai-magyar vízügyi együttműködési munkaprogram**, amely meghatározza a következő két évben tervezett együttműködés feladatait.

20.2.2.2. Thaiföld

A thai-magyar agrárkapcsolatok vonatkozásában elsősorban a kutatási együttműködések különösen a halászat, a vízgazdálkodás és az állattenyésztés területén jelentősek. A Thaiföldi-Magyar Halászati és Vízgazdálkodási Együttműködésnek elsősorban a **HAKI** több évtizedes délkelet-ázsiai kapcsolatai teremtték meg az alapját.

20.2.3. A Közel-Kelet és az észak-afrikai arab régió – Szaúd-Arábia, Algéria, Irak

20.2.3.1. Szaúd-Arábia

Szaúd-Arábiával, mint a Közel-Kelet egyik legbefolyásosabb országával való együttműködés megalapozása és kiszélesítése referencia értékkel bír és hatással lehet más térségbeli országokkal történő együttműködéseink fejlesztésére is. A 2011-es magyar miniszterelnöki látogatást követően több vízügyi és mezőgazdasági együttműködésre vonatkozó projektjavaslat került Magyarország részéről megfogalmazásra, melyekkel kapcsolatban a tárgyalások 2012-ben is folytatódnak.

20.2.3.2. Algéria

2011 szeptemberében aláírásra került a **Magyar-Algériai Mezőgazdasági Együttműködési Megállapodás**, amely a víztakarékos technikák és nem hagyományos vízfelhasználás, az állattenyésztési biotechnológia, a baromfitenyésztő ágazat és az algíri állatkert rehabilitációjának témáját érinti különböző magyar és algír intézmények között.

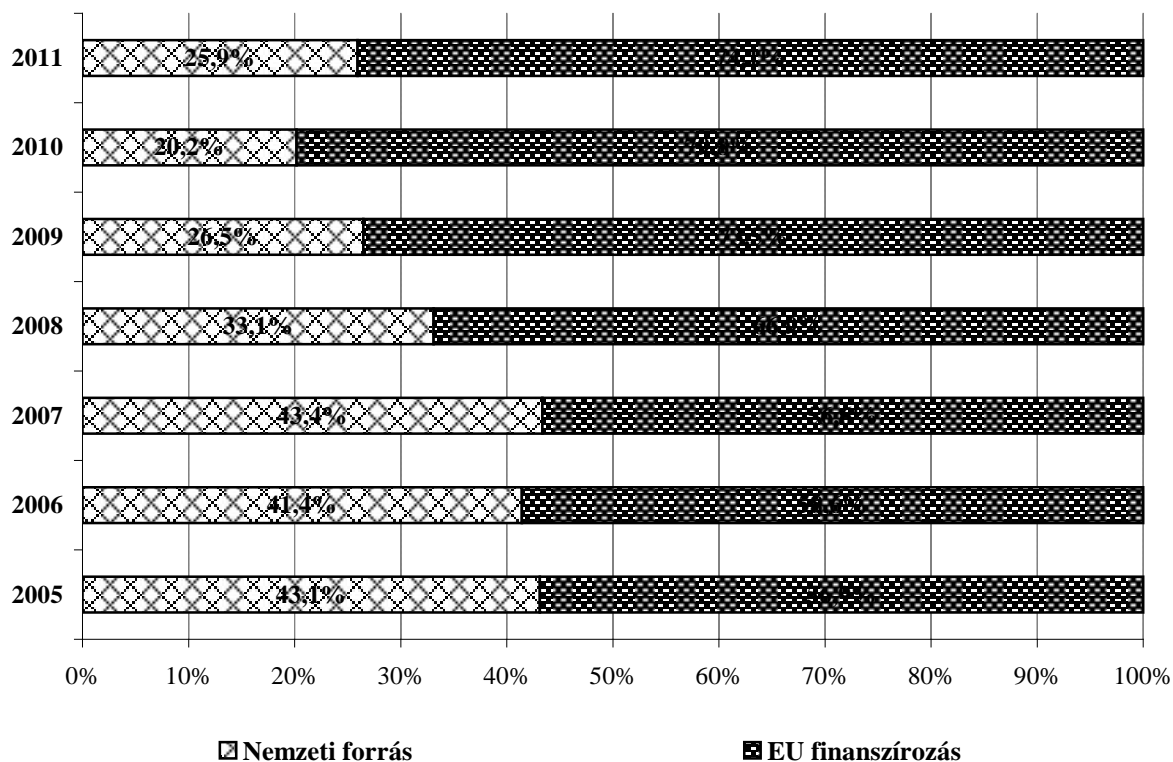
2011 decemberében aláírásra került a **hízó- és vágómarha állategészségügyi export bizonyítványokra vonatkozó megállapodás**, melynek köszönhetően elindulhatott a **hús marha export** az észak-afrikai országba.

21. Támogatások – a KAP szabályozás hazai végrehajtása

A gazdálkodók 2011-ben összesen **472,4 milliárd forint** összegű agrár-vidékfejlesztési támogatásban részesültek, melynek egynegyede (25,9%-a) származott nemzeti forrásból, csaknem háromnegyedét (74,1%-át) uniós források fedezték.

35. ábra

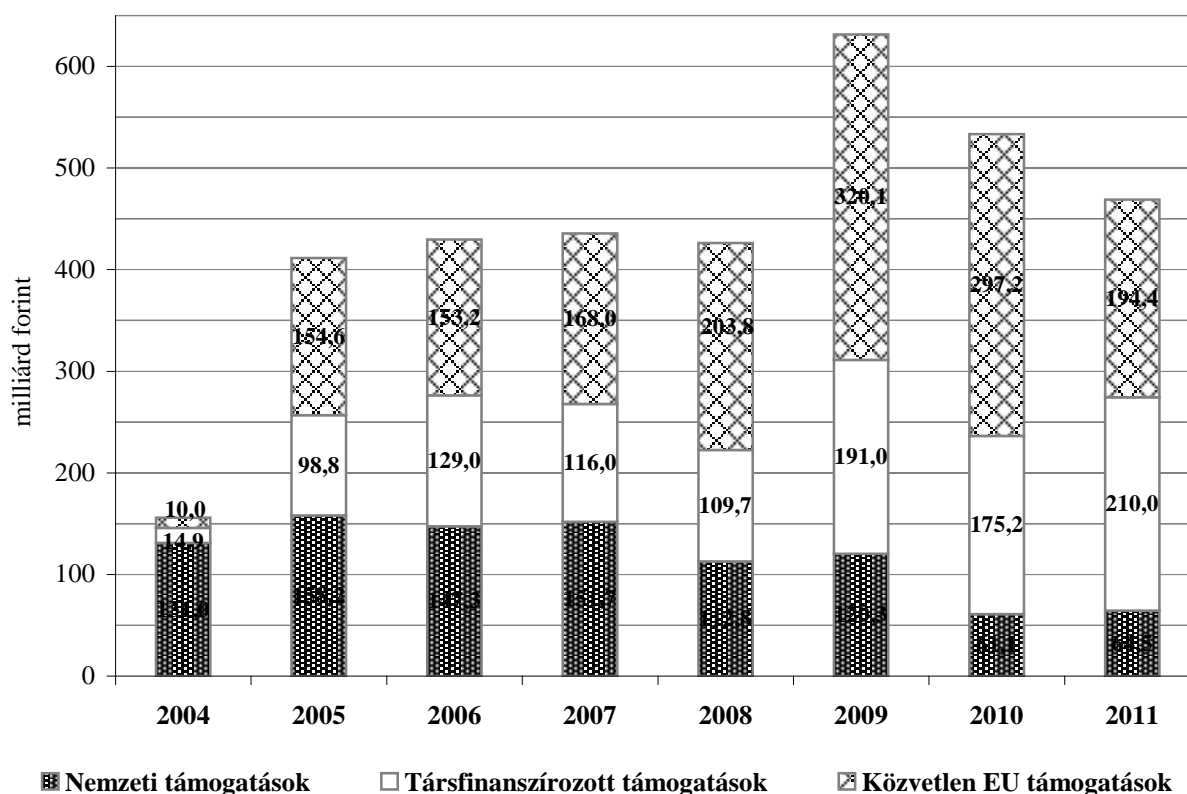
Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások forrásösszetétele

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az agrár-vidékfejlesztési támogatások eredeti előirányzata **592,1 milliárd forint** volt, melytől a kifizetés összege 20%-kal maradt el. A pénzügyi keret forrásai az Európai Mezőgazdasági Garancia Alap (EMGA), az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA), valamint a központi költségvetés 2011. évi előirányzatai voltak. A források kihasználása a nemzeti költségvetésnél és az EMVÁ-nál meghaladta a tervezettet, miközben az EMGA esetében elmaradt attól.

A 2011. évi kifizetések legnagyobb részét, 44,5%-át a társfinanszírozásban megvalósuló programok adták, közel ugyanekkora (41,9%) volt a közvetlen EU támogatások aránya, miközben a nemzeti jogcímeké 13,6%. Mindez jelentős ártrendeződés az előző évi arányokhoz képest, amikor a támogatások több mint felét (55,7%-át) a kizárólag uniós forrásokból származó kifizetések tették ki, további mintegy egyharmada (32,8%-át) a vidékfejlesztési programok, 11,5%-a pedig a hazai költségvetésű támogatások formájában jutott el a gazdálkodókhoz.

Agrár- és vidékfejlesztési támogatások alakulása finanszírozási formánként

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Ez azonban nem új tendenciát jelöl, mivel az arányok módosulásában leginkább a területalapú támogatások időbeli átütemezése és így pénzforgalmi szemlélet szerinti csökkenése játszott szerepet. A 2011-es kifizetés összege 71,3 milliárd forinttal volt kevesebb az egy évvel korábbinál. Másfelől az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében folyósított támogatások összege 34,2 milliárd forinttal emelkedett, miközben a nemzeti támogatások összege mindössze 3,3 milliárd forinttal haladta meg az előző évit, vagyis lényegében stagnált. Mindezek eredőjeként a folyósított támogatás nagysága elmaradt az egy évvel korábbi, 533,5 milliárd forintos kifizetéstől is (61,1 milliárd forinttal).

A területalapú támogatások pénzforgalmi szemlélet szerinti csökkenésének oka, hogy a 2011-es gazdasági évhez kapcsolódó támogatások – amely folyósítása a normál kifizetési rendhez képest korábban, már október közepétől megkezdődött – nagyobb része húzódott át és került kifizetésre 2012 elején, mint a megelőző években. A Bizottság által 2011-re engedélyezett SAPS keret 280,38 milliárd forint volt, melyhez egyéb közvetlen támogatások adódtak még (elkülönített és különleges támogatások), mintegy 36 milliárd forint értékben. E támogatásokat normál esetben a tagállam tárgyév december 1-jétől (előlegfizetés esetén október 16-tól) a tárgyévet követő év június 30-ig fizetheti ki.

41. táblázat

A SAPS és top-up támogatások évenkénti kifizetései*

(milliárd forint)

Támogatások	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
SAPS	148	93,5	120	156,2	228,7	247,4	176,1
Top-up	87,7	89,9	59,2	74,2	89,9	24,1	28,1
Összesen	235,7	183,4	179,1	230,4	318,6	271,5	204,2

* a 2007. évi összeg egy része az NVT-ből került kifizetésre, illetve 2010-ben előrehozott kifizetés is történt.

Forrás: VM adatok alapján AKI számítások.

42. táblázat

Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások forrásai

(milliárd forint)

Forrás	2007	2008	2009	2010	2011
Nemzeti	188,9	141,1	174,1	107,7	122,3
Közösségi	246,7	285,1	457,3	425,8	350,1
Összesen	435,7	426,3	631,4	533,5	472,4

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Habár a vidékfejlesztési programokon belül a felhalmozási és működési célú támogatások közül 2010-hez hasonlóan 2011-ben is ez utóbbiak voltak túlsúlyban, a kétféle kiadás aránya jelentősen módosult. Egy évvel korábban a működési jellegű intézkedések kifizetései a felhalmozási jellegűeknek csaknem kétszeresét tették ki, 2011-ben azonban már kevesebb, mint 20%-ra mérséklődött a különbség.

43. táblázat

EU társfinanszírozással működő kifizetések a támogatás célja szerint

(milliárd forint)

Forrás	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Összesen
Működési kiadás	48,7	68,5	51,7	35,6	125,2	109,2	108,5	547,4
Felhalmozási kiadás	49,6	58,4	63,2	59,0	59,3	57,8	92,8	440,1
Összesen	98,3	126,9	114,9	94,6	184,5	167,0	201,3	987,5

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Agrár- és vidékfejlesztési támogatások
(millió forint)

Az előirányzat neve	2010. évi terv				2011. évi terv	2011. évi tényleges kifizetés		
		Összesen	Ebből:			Összesen	Ebből:	
			Központi költségvetés	EU-alapok			Központi költségvetés	EU-alapok
Nemzeti támogatások	51 703,8	61 113,1	61 113,1	-	63 223,8	64 548,6	64 548,6	0,0
Erdőfelújítás	450,0	541,4	541,4	-	123,8	275,3	275,3	-
Termőföldvédelem támogatása	-	0,1	0,1	-	0,0	5,2	5,2	-
Állattenyésztési támogatás	750,0	723,0	723,0	-	750,0	908,0	908,0	-
Vadgazdálkodás támogatás	10,0	0,4	0,4	-	10,0	0,0	0,0	-
Fejlesztési típusú támogatások	350,0	147,9	147,9	-	130,0	122,7	122,7	-
Folyó kiadások és jövedelemtámogatások	42 793,8	41 228,4	41 228,4	-	55 314,5	50 463,7	50 463,7	-
Erdőtelepítés, erdőszerkezet-átalakítás, fásítás	450,0	715,5	715,5	-	315,5	447,2	447,2	-
Fenntartható erdőgazdálkodás támogatása	400,0	970,7	970,7	-	280,0	171,7	171,7	-
Nemzeti agrárkár enyhítés	4 000,0	5 869,7	5 869,7	-	4 000,0	4 210,9	4 210,9	-
Állat- és növénykártalanítás	500,0	1 219,5	1 219,5	-	1 000,0	970,5	970,5	-
Árfolyamkockázat és EU által nem térített kiadások	2 000,0	9 696,5	9 696,5	-	1 300,0	6 973,4	6 973,4	-

Agrár- és vidékfejlesztési támogatások
(millió forint)

Az előirányzat neve	2010. évi terv				2011. évi terv	2011. évi tényleges kifizetés		
		Összesen	Ebből:			Összesen*	Ebből:	
			Központi költségvetés	EU-alapok			Központi költségvetés	EU-alapok
EU társfinanszírozással működő támogatások	134 548,4	175 202,9	46 587,6	128 615,3	205 461,6	209 990,1	57 715,5	167 777,4
Méhészeti Nemzeti Program	480,0	501,8	501,8	-	560,0	1 047,8	523,9	523,9
Igyál tejet program	400,0	689,8	689,8	-	800,0	1 284,1	980,9	303,2
Iskolagyümölcs program	260,0	524,7	524,7	-	511,0	1 495,7	463,7	1 032,0
Egyes speciális szövetkezesek támogatása	910,0	685,6	685,6	-	1 433,0	3 962,2	922,3	3 039,9
Egyes állatbetegségek ellenőrzése, felszámolása	500,0	700,5	700,5	-	1 680,0	1 618,0	656,1	961,9
Uniók programok ÁFA fedezete	800,0	627,3	627,3	-	2 992,0	1 461,1	1 461,1	-
Nemzeti Vidékfejlesztési Terv	0,0	483,5	483,5	-	0,0	299,2	299,2	-
SAPARD intézkedések	0,0	43,5	43,5	-	0,0	769,8	769,8	-
Új Magyarország Vidékfejlesztési Program ⁴⁹	129 158,4	167 019,1	39 502,2	127 516,9	192 185,6	201 254,4	49 570,5	165 916,7
Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program	0,0	2 410,9	2 410,9	-	0,0	0,0	0,0	-
Nemzeti Diverzifikációs Program	0,0	49,2	49,2	-	1 700,0	4,351	1 168,0	3 183,2
Halászati Operatív Program	2 040,0	1 467,0	368,6	1 098,4	3 600,0	1 490,7	900,0	1 860,7
Az EU által közvetlenül folyósított támogatások	283 564,5	297 199,7	-	297 199,7	323 387,7	197 852,9	0,0	197 852,9
Piaci intézkedések	41 764,5	49 787,7	-	49 787,7	21 887,7	21 774,4	-	21 774,4
Közvetlen támogatások	241 800,0	247 412,0	-	247 412,0	301 500,0	176 078,5	-	176 078,5
MINDÖSSZESEN	469 816,7	533 515,7	107 700,7	425 815,0	592 073,1	472 391,6	122 264,1	365 630,3

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

⁴⁹ * ÚMVP-nél a teljesítésben a bevétel, támogatás nem egyenlő a kiadással a maradvány miatt.

21.1. Nemzeti támogatások

Nemzeti hatáskörben és nemzeti támogatásból finanszírozható agrártámogatások céljára a 2011. évi hazai költségvetésben tervezett **63,10 milliárd forint helyett végül 64,55 milliárd forint került felhasználásra**. A nemzeti támogatások az EU Bizottság által engedélyezett támogatási jogcímeken, a mezőgazdasági és általános de minimis rendeletnek megfelelő támogatási jogcímeken, a csoportmentességi rendeletnek megfelelő támogatási jogcímeken és egyéb átmeneti jellegű jogcímeken kerülnek kifizetésre.

E támogatási jogcímek zömmel a Vidékfejlesztési Minisztérium költségvetési fejezetének **20/5/8/0 Folyó kiadások és jövedelemtámogatások** előirányzatának finanszírozásában működnek, amely – nagyságrendjéből adódóan – meghatározó a nemzeti agrártámogatási előirányzatok között. Az ezen a költségvetési előirányzaton rendelkezésre álló támogatási keret 55,31 milliárd forint volt, amelyből a tényleges felhasználás **50,46 milliárd forintot tett ki**. Az előirányzaton 2,80 milliárd forint kötelezettséggel terhelt maradvány keletkezett.

A **20/5/8/0 Folyó kiadások és jövedelemtámogatások** jogcímcsoport tartalmazta az **egységes területalapú támogatáshoz kapcsolódó, a 2011. évi költségvetésből kifizetendő 2010. évi kiegészítő nemzeti támogatásokat** (top-up) is, amelynek célja a gazdálkodók esélyegyenlőségének javítása mindaddig, amíg a közvetlen támogatások nem érik el a régi uniós gazdálkodók támogatási szintjét. **Kiegészítő nemzeti támogatásokra összesen 28,12 milliárd forint kifizetés történt**, elsősorban az állattenyésztési ágazat (szarvasmarha, tej, juh) és az érzékeny növénytermesztési ágazatok (rizs, dohány, héjas gyümölcsök) részére (44. táblázat).

A kiegészítő nemzeti támogatások (top-up) 2011. évi kvótái⁵⁰

Top-up jogcím	Fajlagos támogatás (Ft/egyed, Ft/ha, Ft/t kerekítve)	Boríték (millió Ft)	Arány (%)
Húsmarha	50 850	4 811	16,8
Anyatehén term. kötött	40 000	4 680	16,4
Anyatehén term. elválasztott	10 450	1 098	3,8
Szarvasmarha extenzifikációs	20 000	1 603	5,6
Tejtámogatás	6	11 611	40,6
Anyajuh	1 750	1 645	5,8
Anyajuh kiegészítő	1 930	493	1,7
Dohány - Burley term. elválasztott	84 800	151	0,5
Dohány - Virginia term. elválasztott	244 500	990	3,5
Rizs term. kötött	64 000	206	0,7
Rizs term. elválasztott	35 250	97	0,3
Héjas gyümölcsűek	33 250	96	0,3
Anyajuh de minimis 1 240Ft/db	1 240	1 042	3,6
Anyakecske de minimis 3 000Ft/db	3 000	75	0,3
Összesen		28 598,2	

Forrás. VM

A tárgyévi top-up mindig az azt követő év költségvetési forrásának felhasználásával kerül kifizetésre. Ennek oka, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozásunkkor a 2003 végén elfogadott 2004. évi költségvetésbe a 2004. évben top up-ként kifizethető forrást nem tervezték be, ezért a 2004. év után járó top-up kifizetése a 2005. évre húzódott át, természetesen a 2005. évi költségvetést terhelve. A csatlakozás évében keletkezett csúszás nem került korrigálásra, és ettől kezdve a tárgyévi top up mindig a következő évi költségvetés terhére lett kifizetve.

A Tanyafejlesztési Program előirányzat keretében a tanyák, valamint az alföldi tanyás térségek megőrzése és fejlesztése érdekében a települési és térségi fejlesztések, valamint a tanyagazdaságok fejlesztésének támogatására 930 millió forint nemzeti támogatás került odaítélésre.

21.1.1. Notifikált támogatások

Az *állattjóléti támogatások* az uniós előírásokon túlmutató állattjóléti kötelezettségvállalás ellentételezését szolgálják a baromfi és a sertés ágazatban. A támogatási programokra összesen **10 milliárd forint kifizetés történt.**

⁵⁰ A táblázat a 2011. évi kifizethető kvótákat tartalmazza, amely nem teljesen egyezik meg a tényleges kifizetésekkel.

Az *állati hulla elszállítási és ártalmatlanítási költségeinek támogatás* az állattartó telepeken keletkező állati hulla ellenőrzött, biztonságos eltávolítását és ártalmatlanítását segíti elő, növelve ezáltal az állategészségügyi biztonságot. A jogcímen 2011. évben **1,73 milliárd forint kifizetése történt meg**.

A *közösségi agrármarketing programok* célja a magyar mező- és élelmiszergazdasági termékek bel- és külföldi piacra jutásának elősegítése, a közösségi agrármarketing speciális eszközeinek segítségével. A kedvezményezettek részére 2011. évben összesen **1,63 milliárd forint kifizetése valósult meg**.

A *Jégeső-elhárítás támogatására* szolgáló program keretében azon szervezetek, amelyek nagy károkat okozó jégesők kialakulásának megakadályozása érdekében jégeső-elhárító rendszert működtettek, 2011-ben **összesen 52,8 millió forintot kaptak**.

21.1.2. De minimis támogatások

A *rendezett piaci kapcsolatok kialakítása érdekében nyújtott csekély összegű (de minimis) támogatás* (41/2008. (IV.3.) FVM rendelet) a baromfi, sertés és szarvasmarha ágazatban azon termeltetők számára nyújtható, akik termeltetési szerződést kötnek az állattartókkal. A támogatás a legalább egy évre megkötött termeltetési szerződések keretében kihelyezett előleg alapján igényelhető. A jogcímen **34,8 millió forint** támogatást folyósítottak a gazdálkodók részére.

A halászati ágazat nemzeti költségvetésből történő támogatása a *minőségi pontytenyésztés* programon keresztül valósul meg. A jogcímen 2011-ben **57,4 millió forint kifizetés** történt.

A *Szőlő- és gyümölcsös ültetvényekben felhasznált gázolajhoz nyújtott csekély összegű (de minimis) támogatás* (46/2008. (IV. 17.) FVM rendelet) biztosít lehetőséget a jövedéki adó visszatérítési szabályainak 2007. évi változásából eredő úgynevezett kieső támogatás kompenzálására. E támogatás céljából 2011-ben **147 millió forint** folyósítása történt meg.

A *mezőgazdasági hitelek kamattámogatásának és intézményi kezességvállalásának finanszírozására* a kifizetés – amely szinte teljes egészében előző években vállalt determinációs kötelezettség – **1,5 milliárd forint volt**. A kamattámogatott kedvezményes mezőgazdasági hitelállomány évről évre folyamatosan csökken, 2011-ben mintegy 33,29 milliárd forintot tett ki. A támogatott hitelekkel részletesen a 22.3.2. alfejezet foglalkozik.

Az *Erdőfelújítás* támogatás célja az erdők természetes, illetőleg mesterséges felújításának támogatásával az erdők területének (mennyiségének), valamint természeti egyensúlyának és egészségi állapotának (minőségének) megőrzése. Az előirányzatból 2011. év végéig **275,2 millió forint** kifizetésre került.

A *Fenntartható erdőgazdálkodás támogatása* előirányzat a Nemzeti Erdőprogram 2011. évi célkitűzéseinek megvalósítását szolgálja, a 2011. évi feladatok végrehajtására **124,7 millió forint került kifizetésre.**

Az Országos Vadgazdálkodási Adattár finanszírozására 8 millió forint állt rendelkezésre, a feladatot a Szent István Egyetem látja el.

21.1.3. Csoportmentességi rendelet alapján működő támogatások

Az *állattenyésztési (tenyésztésszervezési) feladatok támogatása* jogszabályi alapja a 27/2009. (III. 18.) FVM rendelet. A támogatás elismert tenyésztő szervezeteken keresztül valósul meg, kedvezményezettjei a hazai mezőgazdasági génalapokat fenntartó állattenyésztők, bizonyos feladatok tekintetében maguk a tenyésztő szervezetek. A támogatás biztosítja a hazai állatfajták fenntartásának és teljesítményjavító nemesítésének lehetőségét, forrást teremt a törzskönyvezési-, teljesítményvizsgálati- és tenyészértékbecslési feladatok ellátásához. A folyósított támogatás összege 2011-ben **908 millió forint** volt.

Az *egyes állatbetegségek megelőzése, leküzdése támogatás* célja az állatállományokat veszélyeztető egyes állatbetegségek megelőzése, felszámolása, figyelemmel kísérése, valamint zoonózisok megelőzése. A jogcímre **2011. évben összesen közel 4,85 milliárd forint** támogatást fizettek ki, azon belül baromfira 644,6 millió forintot, az egyéb állatfajokra 4,2 milliárd forintot fordítottak.

Egyes növényegészségügyi vizsgálatok költségei támogatás célja a minőségi és magas biológiai értékű vetőmag és szaporítóanyag előállítása, valamint a növényi fajtafenntartás növényegészségügyi biztonságának növelése. A jogcímen **35 millió forint** került kifizetésre.

21.1.4. Egyéb intézkedések

Cukorrépa termelők nemzeti kiegészítő támogatására összesen **1,18 milliárd forint** támogatást kaphattak a kedvezményezettek 2011-ben, további 800 millió forint támogatás kifizetése 2012-re tolódott.

A *mezei őrszolgálat támogatás* célja, hogy állami hozzájárulást nyújtson a települési önkormányzatok által létesített szolgálatok működéséhez, valamint a hegyközség által létrehozott hegyőrség megalakulásához, fenntartási és működési költségeihez. E feladatokra **összesen 284,4 millió forint kifizetés történt.**

Tejtermelők által igénybe vehető átmeneti állami támogatás (18/2010. (III. 4.) FVM rendelet) a pénzügyi-gazdasági válság kapcsán nehéz helyzetbe került tejtermelők részére biztosítja átmeneti állami támogatás igénybevételét az éven túli lejáratú forgóeszköz hitelek után. 2011-ben **20,8 millió forint** átmeneti támogatást folyósítottak az érintettek részére.

A **vörösiszap-katasztrófa** miatt veszteséget szenvedett mezőgazdasági termelők, élelmiszer-feldolgozók és állattartók veszteségeik enyhítése, valamint a gazdálkodási tevékenységeiket érintő korlátozás miatt egyszeri jövedelempótló támogatást vehettek igénybe, melynek kifizetésére 2011-ben került sor. A támogatás 350 millió forintos pénzügyi keretéből 200 millió forintot a mezőgazdasági termelők, 150 millió forintot az élelmiszerfeldolgozók vehettek igénybe.

Az **erdőtelepítés, erdőszerkezetátalakítás, fásítás determinációja** támogatás célja az EU-csatlakozásig nemzeti forrásból megkezdett erdőtelepítések befejezése, valamint az erdőápolás finanszírozása, melyre 2011-ben **447,2 millió forint kifizetés történt.**

Az Európai Unióhoz történő csatlakozást megelőző időszakban vállalt, agrárberuházásokkal kapcsolatos kötelezettségekből (építési beruházások, ültetvénytelepítések támogatása, beruházási hitelek kamattámogatása) fakadó determinációk finanszírozását a Magyar Államkincstár végzi. 2011-ben **összesen 122,7 millió forint felhasználása történt meg fejlesztési típusú támogatások tekintetében.**

Az **állat- és növénykártalanítás** célja a járványos állatbetegségek és növényi zárlati károsítók megelőzésének, felderítésének és felszámolásának érdekében tett hatósági intézkedések költségének, valamint a hatóság által elrendelt állatok leölése miatti, továbbá a védekezés céljából megsemmisített növényi termékek után a gazdálkodókat ért károk megtérítése. A jogcímen **970,5 millió forint kifizetése történt meg** 2011-ben.

21.2. EU társfinanszírozású támogatások

2011-ben nagyrészt európai uniós forrásból, kisebb részben hazai költségvetési finanszírozásban működő programokra **210 milliárd forint került felhasználásra.** Az összeg zöme, közel 201,3 milliárd forint az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, további 8,7 milliárd forint pedig tíz közös finanszírozásban megvalósuló program intézkedéseire nyújtott fedezetet, melyek közül kiemeltet érdemel a Halászati Operatív Program, illetve a Nemzeti Diverzifikációs Program.

21.2.1. Nemzeti Vidékfejlesztési Terv

A 2004-2006 között működtetett Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) intézkedéseinek célja a mezőgazdasági és erdőszeti ágazat versenyképességének növelése, a környezet és a vidék állapotának megőrzése, az életminőség javítása a vidéki területeken, valamint a diverzifikáció ösztönzése volt.

A 754,14 millió eurós forrásnak 99,66%-a (751,56 millió euró) kifizetésre került, **a jogorvoslati eljárásokra 2011-ben 299,2 millió forintot fordítottak.**

Az NVT keretében meghirdetett egyes támogatási jogcímek kifizetési időszaka túlnyúlt az NVT program záró dátumán, így azokat a továbbiakban a Bizottság 1320/2006/EK rendeletének megfelelően az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (DIT-ÚMVP) forráskeretének terhére finanszírozták. Korábban történt kötelezettségvállalások alapján 2011-ben a hat NVT jogcím vonatkozásában ***EMVA forrásból összesen 5,7 milliárd forint kifizetés történt, melynek nagy része a mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtandó támogatás célját szolgálta.***

46. táblázat

Az DIT-ÚMVP keretében működő NVT intézkedések 2011. évi kifizetései⁵¹

(millió forint)

Intézkedés	2011
Termelői csoportok létrehozásához és működéséhez nyújtandó támogatás	9,9
Az Európai Unió környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai előírásainak való megfelelés	0,7
Szerkezetátalakítás alatt álló félig önellátó gazdaságok támogatása	2,5
Kedvezőtlen Adottságú Területek támogatása	0,4
Mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtandó támogatás	4 884,1
Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések	826,8

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

21.2.2. Darányi Ignác Terv - Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, Nemzeti Vidékfejlesztési Terv

A Darányi Ignác Terv-Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (DIT-ÚMVP) a 2007-2013-as időszakra vonatkozó nemzeti vidékfejlesztési program, mely az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatás kerete. Az összevont támogatási alap elősegíti a mezőgazdaság és az erdészet versenyképességének növelését, a vidéki környezet és a termőföldek minőségének megőrzését, illetve a vidéki lakosság életminőségének javulását, a vidék gazdasági tevékenységének diverzifikálását.

A DIT-ÚMVP kedvezményezettjei azok a természetes személyek, jogi személyek, jogi személy nélküli szervezetek, akik (amelyek) az egyes támogatási célok megvalósításának részletes szabályairól szóló jogszabályoknak megfelelnek és a támogatásra való jogosultságukat a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatási szerv határozatban állapította meg.

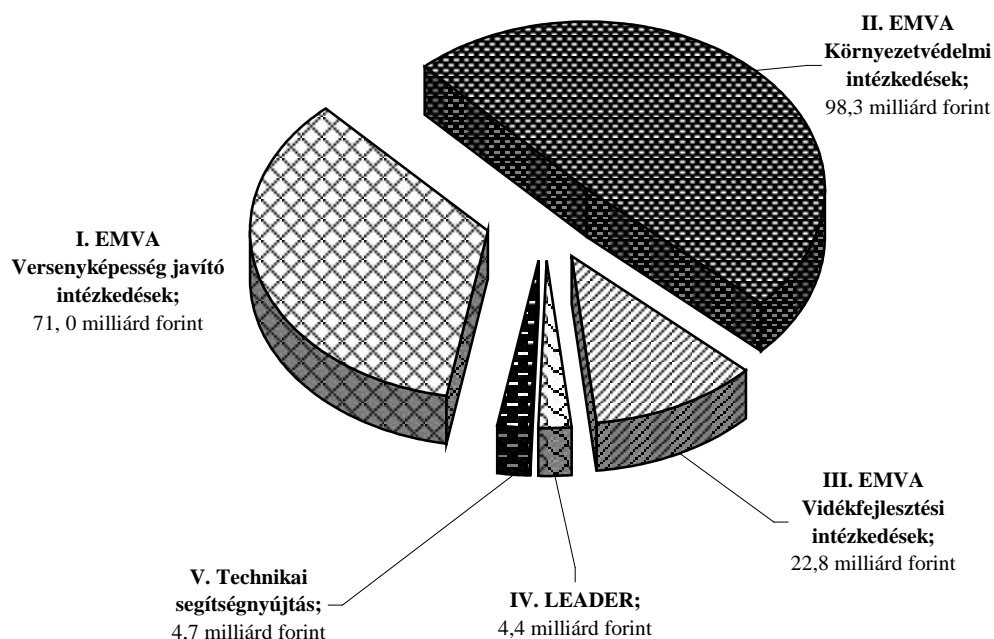
A DIT-ÚMVP 2011. évi finanszírozásának költségvetési előirányzata 192,18 milliárd forint volt. Az év végéig összesen – az előzőleg már bemutatott NVT jogcímeket is beleértve – 201,25 milliárd forint támogatás folyósítása történt meg,

⁵¹ A táblázatban bemutatott NVT kifizetéseket tartalmazza a 2011-es DIT-ÚMVP kifizetéseket részletező 47. táblázat is.

melynek mintegy fele a II. tengely intézkedéseit szolgálta, továbbá több mint egyharmada az I. tengelyhez kapcsolódott.

A DIT-ÚMVP 2011. évi kifizetései az egyes tengelyek szerint

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A programozási időszak korábbi éveihöz képest 2011-ben kevesebb intézkedés indult be, amelynek háttérében a DIT-ÚMVP felülvizsgálata, a félidei értékelésben foglalt szakmai és a végrehajtást érintő észrevételek, javaslatok beépítése, a pénzügyi keretek áttekintése, valamint a jogcímek igénybevételi feltételeinek aktualizálása, pontosításának szükségessége áll.

Az EU hozzájárulás mértéke intézkedésenként változó, a konvergencia és nem konvergencia régiók függvényében eltérő. A közösségi finanszírozás átlagos mértéke az I. tengelynél 71,11%-ban, a II. tengelynél 76,84%-ban, a III. tengely esetében 71,65%-ban, a IV. tengely esetében 76,62%-ban került meghatározásra, miközben a Technikai Segítségnyújtásnál 73,95% volt a szóban forgó arány. A kifizetésekből 165,9 milliárd forint az EU alapból származott, a fennmaradó 49,5 milliárd forint terhelte a hazai költségvetést.

A DIT-ÚMVP-n belül a legjelentősebb jogcím a II. tengelyen belül működő agrár-környezetgazdálkodás (77,4 milliárd forint), valamint az I. tengelyhez tartozó állattartó telepek korszerűsítése intézkedés.

A DIT-Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 2011. évi kifizetései

(millió forint)

Jogcím	2011
I. EMVA Versenyképesség javító intézkedések összesen	71 042,6
Állattartó telepek korszerűsítése (ÁTK I.+II.)	37 436,5
Önálló, építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzése	390,1
Mezőgazdasági energiafelhasználás megújuló energiaforrásokból történő előállításához nyújtandó támogatás	2,4
Komplex tájékoztatási tevékenység: gazdálkodói információs hálózat	2 515,8
Fiatalkorú mezőgazdasági termelők számára nyújtandó támogatás	1 319,2
Mezőgazdasági termelők gazdaság átadásához nyújtandó támogatás	48,0
Mezőgazdasági szaktanácsadás igénybevétele	353,7
Szakképzés	705,5
Lágy- és fásszáru energiaültetvények telepítéséhez nyújtandó támogatás	63,3
Ültetvények korszerűsítéséhez, telepítéséhez nyújtandó támogatás	310,2
Erdészeti célra használt géppark fejlesztése és korszerűsítése	1 587,1
Kertészet korszerűsítése	2 001,1
Kertészeti gépek, technológiai berendezések beszerzése	677,2
Növénytermesztés létesítményeinek korszerűsítése (Szárító)	4 552,8
Mezőgazdasági termékek értéknövelése	12 365,7
Az EMVA mezőgazdasági termékek értéknöveléséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről (Nyersolaj, nyersszesz)	162,7
Öntözés, melioráció és a területi vízgazdálkodás mezőgazdasági üzemi és közösségi létesítményeinek fejlesztéséhez nyújtandó támogatás	2 252,0
Termelői csoportok létrehozásához és működéséhez nyújtandó támogatás	2 934,0
Mezőgazdasági utak fejlesztése	1 352,3
Az Európai Unió környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai előírásainak való megfelelés	0,7
Szerkezetátalakítás alatt álló félig önellátó gazdaságok támogatása	2,5

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A DIT-Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 2011. évi kifizetései

(millió forint)

II. EMVA Környezetvédelmi intézkedések összesen	98 324,3
Kedvezőtlen Adottságú Területek támogatása	3 748,1
Natura 2000 gyepek	2 595,9
Mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtandó támogatás (MgTE)	6 599,6
Erdészeti potenciál helyreállítására nyújtandó támogatás	60,2
Agrárerdészeti rendszerek	70,7
Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések	77 360,4
Óshonos mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának tenyésztésben történő megőrzése	484,8
Állatjóváérti támogatások	6 828,8
Nem termelő mg-i beruházások támogatása	194,4
Erdő-környezet védelem	166,3
Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból finanszírozott erdőszerkezet-átalakítás	215,1
III. EMVA Vidékfejlesztési intézkedések összesen	22 849,9
A vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások körében a kistérségi közlekedési szolgáltatások fejlesztésére igénybe vehető támogatás (Tanyabusz)	68,4
Integrált Községi és Szolgáltató Tér (IKSZT)	5 124,4
Készségek elsajátítása, ösztönzés és helyi fejlesztési stratégiák kidolgozása és végrehajtása	21,8
Falumegújításra és -fejlesztésre nyújtandó támogatás	6 002,3
Mikro-vállalkozások létrehozása és fejlesztése	2 715,9
Turisztikai tevékenységek ösztönzéséhez nyújtandó támogatás	2 897,8
Vidéki örökség megőrzése és -fenntartható fejlesztése	3 537,7
Helyi Vidékfejlesztési Közösségek működtetése, készségek elsajátítása	2 481,6
IV. LEADER	4 371,8
V. Technikai segítségnyújtás	4 665,8
Összesen	201 254,4

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

21.2.3. Halászati Operatív Program támogatásai

A program alapvető célja a magyar halászati ágazat fenntartható fejlődésének biztosítása és modernizációja. A három tengely mentén szervezett intézkedéseket 75%-ban az Európai Halászati Alap, 25%-ban a hazai költségvetés fedezi. A HOP keretében 2011-ben összesen 1,5 milliárd forint támogatás folyósítása történt meg, amely szinte teljes egészében a II. tengely intézkedéseit szolgálta.

A HOP keretében folyósított támogatások 2011-ben

(millió forint)

Megnevezés	2011. évi kifizetés
II. Akvakultúra, belvízi halászat és a halászati és akvakultúra-termékek feldolgozása és forgalmazása	1 420,8
III. Közös érdekeket célzó intézkedések	0,0
V. Technikai Segítségnyújtás	69,8
Összesen	1 490,7

Forrás: MVH

21.2.4. Egyéb intézkedések

A *Magyar Méhészeti Nemzeti Program* célja, hogy a szakismeret bővítésével, az eszközrendszer fejlesztésével, illetve a varroa atka elleni védekezés végrehajtásán keresztül a méhészeti tevékenység hatékonyságát növelje. A Magyar Méhészeti Nemzeti Program 2011. évben 13 intézkedést határozott meg a méhészeti ágazat fejlesztésére. A rendelkezésre álló támogatási keret a tárgyévben 1,1 milliárd forint volt, amely majdnem teljes egészében (95,34%) kifizetésre került. A felerészben nemzeti, felerészben uniós költségvetésből megvalósuló programra mindkét forrásból 523,9 millió forintot, **összesen 1,05 milliárd forintot fordítottak**.

Az *Igyál tejet program* célja az óvodás, általános iskolás és középiskolás korosztályú gyermekek tejjel, illetve tejtermékkel (kefir, joghurt, ömlesztett sajt) történő ellátása, táplálkozási szokásainak egészségesebb irányba történő elmozdítása.

A hazai szabályozás értelmében a közösségi támogatás valamennyi ellátott korosztály (óvodás, általános iskolás, középiskolás) részére, nemzeti kiegészítő támogatás csak az általános iskolások (ellátottak száma 2011-ben: átlagosan 172 ezer) részére volt igényelhető. A program kedvezményezettjei tanítási időszakban, tanulónként és óvodásonként naponta legfeljebb 2,5 dl tej, ízesített tej, vagy ennek megfelelő mennyiségű ömlesztett sajt után igényelhetek támogatást. Egy adag (2,5 dl tej) esetében a közösségi támogatás mértéke nagyságrendileg 9-10 forint körül alakul, a nemzeti támogatás mértéke 11-45 forint.

Az iskolatej programban 2011-ben mintegy 370 intézményfenntartó vett részt (települési, gesztor és megyei önkormányzat, egyház, alapítvány, stb.), amely nagyságrendileg 160 ezer gyermek (óvodás, iskolás és középiskolás) ellátását jelenti. A programmal összefüggésben 2011-ben **980,74 millió forint nemzeti támogatást, valamint 303,2 millió forint uniós forrást** (összesen 1,28 milliárd forintot) használtak fel.

Az *iskolagyümölcs-program* célja, hogy a gyermekek étkezési szokásait kedvező irányban befolyásolja, azaz a zöldség- és gyümölcsfogyasztásukat hosszú távon növelje, ezzel hozzájáruljon a túlsúlyosság, az elhízás elleni küzdelemhez, valamint

az ezekkel összefüggésben kialakuló betegségek (pl. cukorbetegség, szív- és érrendszeri betegségek, a rák egyes típusai) megelőzéséhez, másrészt, hogy elősegítse a piac stabilizálását.

49. táblázat

Az iskolagyümölcs program tartalma

Megnevezés	2010/2011. tanév	2011/2012. tanév*
A program hossza	min. 4 hónap max. a teljes tanév	min. 4 hónap max. 6 hónap
Termék típusa	Alma	alma, körte, őszibarack, nektarin, szilva, paradicsom, sárgarépa, tv vagy kápia paprika, karalábé, 100%-os gyümölcsle
Kiosztott adag	40 629 453 adag/tanév	23 550 568 adag/tanév
Kiosztási gyakoriság	4 adag/hét	4 adag/hét
Az alkalmazott kísérő intézkedések	iskolagyümölcs honlap; tanulmányút termelőkhöz; oktatási anyag, oktatási segédlet készítése; oktatás; zöldség-, gyümölcsfogyasztást ösztönző pályázatok, jutalmak; zöldség-, gyümölcsköstolás	iskolagyümölcs honlap; tanulmányút termelőkhöz; oktatási anyag, oktatási segédlet készítése; oktatás; zöldség-, gyümölcsfogyasztást ösztönző pályázatok, jutalmak; zöldség-, gyümölcsköstolás

* A megállapodások alapján becsült adatok. Végleges adatok a program végrehajtását követően 2012. november 30-án lesznek elérhetőek.

Forrás: VM

A program keretében 2011-ben **463,46 millió forint nemzeti támogatást, valamint 1,032 milliárd forint uniós forrást** (összesen 1,495 milliárd forintot) használtak fel. A naptári év kifizetései két tanévet érintettek.

50. táblázat

Az iskolagyümölcs-program résztvevői és költségvetése

Megnevezés	2010/2011. tanév	2011/2012. tanév*
Célcsoport	az általános iskola 1-4. évfolyamán tanulók	
Iskolák száma	1 726 (76%)	1 774 (78%)
Tanulók száma (fő)	297 865 (77%)	305 000 (79%)
Szállítók száma (fő)	39	52
Teljes forrás (e Ft)	1 596 396	1 529 585
EU-s forrás (e Ft)	1 085 396	1 018 585
Költségvetési forrás (e Ft)	511 000	511 000

* A megállapodások alapján becsült adatok. Végleges adatok a program végrehajtását követően 2012. november 30-án lesznek elérhetőek.

Forrás: VM

Az **egyes speciális szövetkezők támogatása** jogcím a zöldség-gyümölcs termelői csoportok és termelői szervezetek létrejöttét, illetve működőképességének

fejlesztését segíti elő. E szervezetek létrehozásával megteremthető a tagok integrációja, fejleszthetők a piacra jutási esélyeik, illetve az áralku pozíciójuk.

A zöldség-gyümölcs termelői csoportok beruházási és működési támogatást vehetnek igénybe:

- a zöldség-gyümölcs termelői **csoportok megalakulása és működésének ösztönzése** érdekében átmeneti, legfeljebb öt éves időszakra folyamatosan csökkenő mértékű támogatás adható, amelynek mértéke az öt év során a termelői csoport éves nettó árbevételének 10%, 10%, 8%, 6%, 4%-a. Amennyiben a tagállam ilyen támogatást nyújt, az Európai Unió a támogatás 75%-át visszatéríti. A támogatás fennmaradó 25%-át fedezi a nemzeti költségvetés.
- a zöldség-gyümölcs termelői csoportok az elismerés feltételeként benyújtott elismerési tervben szereplő, az elismerési feltételeknek való megfelelés érdekében szükséges **beruházásaik támogatására** tőketámogatást vehetnek igénybe. A zöldség-gyümölcs termelői csoportok beruházási támogatásának forrásösszetétele: 66% uniós rész, 33% nemzeti rész.

A zöldség-gyümölcs ágazat szövetkezései, a termelői csoportok és termelői szervezetek a termelési költségek csökkentése, a termelői árak stabilitása, valamint a termékminőség javítása érdekében támogatást vehettek igénybe. **Az MVH által a zöldség-gyümölcs termelői csoportok részére 2011-ben kifizetett támogatások összértéke 2,0 milliárd forint volt**, amelyből 357 millió forintot tett ki a működési, míg 1,661 milliárd forintot a beruházási támogatás.

A termelői szervezetek 2011-ben is igénybe vehették **a működési alapjaikhoz nyújtható támogatást**. Az e jogcímen kifizetett támogatások összértéke **1957,1 millió forint volt**.

A zöldség-gyümölcs termelői csoportok az elismerési tervben jóváhagyott és végrehajtott beruházásaik alapján járó támogatást az elismerési terv éves, vagy féléves szakaszát követően igényelhetik. Ebből adódóan e támogatási összegek kifizetése az esetek egy részében áthúzódik a tárgyévet követő évre.

A zöldség-gyümölcs termelői szervezetek uniós pénzügyi támogatást vehetnek igénybe a működési alapjuk finanszírozásához. A támogatás mértéke a termelői szervezet referencia időszaki értékesített termék értékének 4,1 %-a, de maximum annyi amennyit a tag termelők és a TÉSZ befizetett a működési alapba. Ez a 4,1% 4,6%-ra bővíthető, amennyiben a TÉSZ a 2 x 0,5%-ot válságkezelésre és válságmegelőzésre fordítja. (A támogatás kifizetése EMGA-forrásból történik.)

Azokban a régiókban, ahol a zöldség-gyümölcs termelői csoportok és termelői szervezetek részesedése az összes zöldség-gyümölcstermelésből alacsonyabb, mint 20%, az érintett tagállam a véglegesen elismert termelői szervezeteknek **nemzeti pénzügyi támogatást** nyújthat. A támogatás nem haladhatja meg a termelői szervezetek, illetve tagjaik által a működési alapba befizetett hozzájárulás 80%-át. Ez a támogatás a működési alapot egészíti ki. 2011-ben Magyarország valamennyi

régiója jogosult volt a nemzeti pénzügyi támogatásra. (A támogatás kifizetése az *egyes speciális szervezetek támogatása* jogcím keretében történik.)

A *Nemzeti Diverzifikációs Program* célja a hazai cukorgyárak bezárása következtében a megváltozott gazdasági és társadalmi helyzet nyomán azok (közvetlen és közvetett) vonzáskörzetében kialakult problémák – úgymint a lakosság elvándorlásának mérséklése, a kulturális örökség fenntartása, vállalkozói aktivitás növelése, illetve munkahelyek teremtése – megoldásának elősegítése. A Nemzeti Diverzifikációs Program keretei között a kedvezményezetteknek **összesen 4,351 milliárd forint támogatást folyósítottak, melyből 1,168 milliárd forint költségvetési, 3,183 milliárd forint pedig uniós** támogatási keretből származott.

Egyes állatbetegségek ellenőrzése, felszámolása céljára közel 1,618 milliárd forint összegű támogatás került kifizetésre, melyből **656,1 millió forintot** fedezett a nemzeti költségvetés.

Az *Uniós programok ÁFA fedezete* jogcímen teljesített kiadás **1,46 milliárd forint volt**. Ezen a soron jelenik meg az MVH által bonyolított élelmiszersegély programok ÁFA különbözete, amely abból származik, hogy az EU az ÁFA nélküli intervenciós árát téríti meg, miközben az MVH-nak a bruttó árat kell megfizetnie.

21.3. EU által közvetlenül térített támogatások

A kizárólag EMGA-ból finanszírozott agrártámogatások zömét a területalapú és egyéb közvetlen fizetések adják, kisebb részét teszik ki a piaci támogatások. Ezek együttes összege 2011-ben **197,8 milliárd forint** volt, melyből 176,1 milliárd forint a közvetlen kifizetések, és 21,3 milliárd forint a piaci és intervenciós támogatások összege.

A 73/2009 EK tanácsi rendelet 68-71. cikkei lehetőséget biztosítanak arra, hogy egy tagállam ágazati és nemzeti agrárpolitikai szempontokat érvényesítsen. Ennek alapján Magyarország SAPS borítékának 10 százaléka ágazati célokhoz rendelt támogatási programok finanszírozására van elkülönítve. E támogatások 6,5%-át termeléstől elválasztott szerkezetátalakítási programok (zöldség- gyümölcs és dohány szerkezetátalakítási programok) teszik ki, míg 3,5%-a termeléshez kötött (különleges tejtámogatás) folyósítható. E programok keretében 2011-ben összesen 20,96 milliárd forint került kifizetésre.

Közvetlen támogatások 2011. évi kifizetései
(2011.01.01.-2011.12.31.)

(millió forint)

Megnevezés	Támogatás összege
Területalapú támogatás (SAPS)	142 425,6
Szártott takarmány kvótákkal szabályozott támogatás	239,7
Területalapú támogatáshoz kapcsolódó elkülönített cukortámogatás	11 258,3
Területalapú támogatáshoz kapcsolódó elkülönített zöldség-gyümölcs támogatás	1 207,7
Feldolgozóipari célú málna- és földieper-támogatás	4,7
Különleges tejtámogatás	12 327,3
Zöldség-gyümölcs és dohány szerkezetátalakítás	8 638,9
Összesen:	176 102,2

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

21.3.1. Területalapú (SAPS) és a kapcsolódó közvetlen támogatások

Magyarország a 2010/2011. és 2011/2012. gazdasági évben is az EU-csatlakozáskor bevezetett egységes területalapú támogatást (SAPS) alkalmazta.

A 2011. évi SAPS pénzügyi boríték (958,593 millió euró) és a SAPS bázisterület (4,829 millió hektár) hányadosából került megállapításra a 198,5 euró hektáronkénti támogatási összeg. A Bizottság 2005. június 21-i 1290/2005/EK rendelete alapján az átváltási árfolyam a 2011. évben igényelt SAPS támogatások kifizetése esetén 292,55 forint/euró. Ez alapján a SAPS támogatás hektáronkénti maximális értéke: 58 ezer forint, amely azonban a SAPS pénzügyi borítékhoz történő visszaosztási mechanizmus alkalmazása miatt 57 ezer forintra módosult.

Az egységes területalapú támogatás kifizetése az előző évekhez hasonlóan 2011-ben is a normál kifizetési rendtől eltérően, korábban, már október közepén megkezdődött. Közel **139,9 milliárd forint SAPS előleg átutalása történt meg**, mely a gazdasági évhez kapcsolódó teljes támogatási összeg 50%-a. Ez adja az összesen 176,1 milliárd forintos, a naptári évben fizetett közvetlen támogatások zömét, kisebb rész (30 milliárd forint) az előző gazdasági évhez kapcsolódott.

Az előző évi jogcímekből áthúzódó tételként, 2011-ben kifizetés történt még a SAPS (38,5 millió Ft), az elkülönített cukortámogatás (5,8 millió Ft), valamint az energianövények támogatása (1,6 millió Ft) esetében, így a 2011-ben teljesített közvetlen kifizetések összesen 176,1 Mrd Ft-ot tettek ki.

21.3.1.1. Zöldség, gyümölcs és dohány Szerkezetátalakítási Program

A termeléstől elválasztott támogatási jogcím 2010-2013 között működik. Célja, hogy a termelők az általuk korábban zöldség-, gyümölcs-, dohánytermesztésben

foglalkoztatott munkavállalók foglalkoztatottsági szintjét a szerkezet átalakítási programban való részvétel teljes időtartama alatt fenntartsák, továbbá hogy a mezőgazdasági területek mezőgazdasági hasznosításban maradjanak.

A zöldség szerkezetátalakítási támogatás *spárga, dinnye, torma és fűszerpaprika*, a gyümölcs szerkezetátalakítási támogatás *cseresznye, sárgabarack, meggy, körte őszibarack, alma, szilva* termelésére szolgáló terület után vehető igénybe. Dohány szerkezetátalakítási támogatást a *Burley és/vagy Virginia* dohány referenciaterülettel rendelkező termelők vehetik igénybe.

A zöldség, gyümölcs szerkezetátalakítási támogatás keretösszege évente 9.000.000 euró, amelyből 683 termelő kapott támogatást, köztük 495 gyümölcstermelő összesen 6257 hektáron és 188 zöldségtermelő 1019 hektáron. A kifizetett támogatás összege a gyümölcstermelőknek 2,4 milliárd forint, a zöldségtermelőknek 248,7 millió forint volt.

A dohány szerkezetátalakítási támogatás keretösszege a 2011. támogatási évben 22.126.200 euró. Dohány esetében a támogatható terület nagysága 5 858 hektár.

21.3.1.2. 2012. évi különleges tejtámogatás

A termeléshez kötött támogatás célja a tejtermelőket sújtó különleges hátrányok kezelése, valamint támogatás nyújtása a gazdasági szempontból sérülékeny vagy környezeti szempontból érzékeny területeknek. Célja továbbá a tejtermelés csökkenésének megállítása és a foglalkoztatottság színvonalának megőrzése is.

A különleges tejtámogatás keretösszege 2011-ben 46 164 000 euró volt. A támogatás mértékét a pénzügyi keret és az összes támogatási kérelmet benyújtó termelő által, a tejkvóta mértékéig értékesített összes mennyiség alapján határozták meg. 2011-ben a 2717 termelő részére kifizetett támogatási összeg 45 528 085 euro, 9,70 Ft/kg volt.

21.3.1.3. Területalapú támogatáshoz kapcsolódó elkülönített cukortámogatás

Az elkülönített cukortámogatást 2006 óta történelmi bázis alapján (a 2004-ben és 2005-ben répaszállítási jogosultsággal rendelkező termelők) kaphatják meg a volt és jelenlegi cukorrépa termelők a cukorreform miatt bekövetkezett jövedelemkiesésük kompenzálására.

A támogatás keretösszege **40,01 millió euró**, visszaosztással kerül kifizetésre. **2011-ben 988** ügyfél igényelte a támogatást. A 959 ügyfél részére kifizetett támogatás összege **11,3 milliárd forint volt** forint volt.

21.3.1.4. Területalapú támogatáshoz kapcsolódó elkülönített zöldség-gyümölcs támogatás

Az egységes támogatási rendszert alkalmazó új tagállamoknak az 1182/2007 EK tanácsi rendelet alapján lehetőségük nyílt termeléstől függetlenül, elkülönített gyümölcs- és zöldségtámogatás bevezetésére a hagyományos gyümölcs- és zöldségtermelők esetében. Ez lehetővé tette, hogy – elsőként 2008-ban –, a SAPS alkalmazása idején is azok a termelők kapják meg a korábbi zöldség-gyümölcs feldolgozóipari támogatást, akik a 2006/2007. gazdasági évben, mint referencia időszakban zöldség-gyümölcs feldolgozóipari támogatást kaptak. **2011-ben 281 ügyszélnél 1 344 780 155 forint támogatást fizettek ki ezen a jogcímen.**

21.3.2. Agrárpiaci támogatások

A piaci támogatások összege 2011. évben közel **21,3 milliárd forint** volt, kevesebb, mint az előző évi fele. A piaci támogatások nagy részét a belpiaci intézkedések adták, amelyek összesen 20,5 milliárd forintot tettek ki. Azon belül is kiemelést érdemel a szőlő-bor ágazat támogatása 10,8 milliárd forinttal, illetve az Nemzeti Diverzifikációs Program és a zöldség-gyümölcs szervezetek támogatásának európai uniós költségvetésből finanszírozott része, melyek 3,25 milliárd forint, illetve 3,05 milliárd forint voltak. A zöldség-gyümölcs termelői szervezetekkel és termelői csoportokkal részletesen a 21.2.4. alfejezet foglalkozik.

A szőlő-bor nemzeti támogatási program támogatásai a 2010/2011. borpiaci év során elősegítették a magyar szőlő-bor szektor versenyképességének javítását.

A támogatások 90%-a a termelés szerkezetének megújítását szolgálta a szőlő szerkezetátalakítás és átállítás intézkedésen keresztül. További 4,5%-ot fordítottunk a beruházások támogatására. A keret 3,2%-a szolgálta a melléktermékek ellenőrzés melletti kivonásának egyik eszközét: a lepárlás támogatását. A keret fennmaradó 2%-át a borok alkoholtartalom-növelésének támogatására fordítottuk.

Magyarország a számára előirányzott keretet 99,99%-ban használta fel a rendelkezésre álló 6 737 303 000 forintból. A hatékony és minél teljesebb felhasználást nagyban segítette a kisebb módosításokat, átcsoportosításokat rugalmasan kezelő jogszabályi háttér és bizottsági gyakorlat.

A szőlőültetvények szerkezetátalakítása és átállítása támogatási jogcím esetében összesen 1926 kérelem került kifizetésre, 2906 hektár a támogatásban részesített területek nagysága és 6 045 000 000 forint támogatás került kifizetésre (kerekített összeg).

**A szőlőültetvények szerkezetátalakítása és átállítása
támogatási jogcím eredményei 2011-ben**

Tevékenység megnevezése	Kifizetett kérelmek száma (db)	Támogatásban részésített területnagyság (ha)	Kifizetett támogatás összege (forint)
Fajtaváltás	558	802,7966	2 274 000 000
Ültetvény áttelepítése	659	1 037,8140	2 531 000 000
Ültetvény támrendszerének létesítése	685	1 026,5091	1 214 000 000
Ültetvény támrendszerének korszerűsítése	24	39,1133	26 000 000
Összesen:	1926	2906,2330	6 045 000 000

Forrás: VM

A vállalkozásokba történő beruházások támogatási jogcím esetében összesen 46 kérelem került kifizetésre, a támogatott beruházások értéke 995 700 000 millió forint és 299 500 000 forint támogatás került kifizetésre.

A melléktermék-lepárlás támogatási jogcím esetében összesen 949.865 hektoliterfok ipari célú nyers alkohol előállítása került támogatásra, összesen 212 662 000 forint értékben.

Melléktermék lepárlás támogatási jogcím eredményei 2011-ben

Típus	Mennyiség	Előállított ipari célú nyers alkohol (hektoliterfok)	A kifizetett támogatás összege (forint)
Szőlőtörköly	16 635 t	471 924,72	145 800 000
Borseprő	63 324 hl	472 523,04	66 300 000
Bor*	601,4 hl	5 418	562 000
Összesen:		949 865,76	212 662 000

Forrás: VM

A sűrített szőlőmust használata támogatási jogcím esetében 133 475 000 forint támogatással, 4 116,51 hl felhasznált finomított szőlőmust-sűrítménnyel összesen 130 695,74 hl szőlőmust, részben erjedt szőlőmust, vagy még erjedésben lévő újborként potenciális alkoholtartalmát növelték.

Intervencióra – a bevételeket szembe állítva a kiadásokkal – 379,5 millió forintot fordítottak, külpiaci intézkedésekre (elsősorban szarvasmarha exporttámogatásra) pedig 402,6 millió forintot.

2011-ben 223 489 497 forint (801 244 EUR) került szarvasmarha és marhahús export-támogatás címen kifizetésre.

2010-11-ben a Törökországban jelentkező, ugrásszerűen megnövekedett élő szarvasmarha kereslet eredményeként *a magyar élő szarvasmarha kivitel*

volumenében megduplázódott. Szemben a 2010-es 21 284 tonnával (14,8 milliárd forint), 2011-ben 42 908 tonna (39,1 milliárd forint) élő szarvasmarhát adtunk el Törökországba.

54. táblázat

Piaci támogatások megoszlása, 2011

(millió forint)

Piaci támogatások	Támogatás összege
Belpiaci támogatások	20 477
<i>ebből:</i>	
Szőlő-borágazat	10 777
nemzeti diverzifikációs program	3 255
zöldség-gyümölcs (TÉSZ) működési alapokra	3 053
iskolagyümölcs program	1 032
állatbetegségek, zoonózis felszámolása	1 008
méhészeti támogatás	523
rendkívüli zöldség-gyümölcs támogatás	391
Intervenció	379
<i>ebből:</i>	
sertéshús magántárolása	221
Élelmiszersegély	158
Külpiaci intézkedések	402
<i>ebből:</i>	
szarvasmarha export	223
baromfi, baromfi hús export	115
Sertés export	38
tej, tejtermék export	16
Összesen:	21 258

Forrás: VM

21.4. Az agrártámogatások főbb támogatási jogcímeinek vállalkozási típusonkénti megoszlása

Az agrár-vidékfejlesztési támogatások főbb jogcímeire 2011-ben fordított pénzügyi keret elsősorban (87%-ban) a mikro-, kis- és középvállalkozások (KKV⁵²) tevékenységét segítette. A mikrovállalkozások ezen belül (ideértve az őstermelőket

⁵² Az EU besorolása szerint a KKV-ba azon vállalkozások tartoznak, amelyeknél a foglalkoztatottak száma kevesebb mint 250 fő, árbevétele nem éri el az 50 millió eurót, mérlegfőösszege pedig a 43 millió eurót. Ezen belül kisvállalkozásnak számít az a szervezet, amely kevesebb, mint 50 főt foglalkoztat és árbevétele vagy mérlegfőösszege nem éri el a 10 millió eurót. A mikrovállalkozások 10 főnél is kevesebbet foglalkoztatnak, éves árbevételük vagy mérlegfőösszegük pedig 2 millió euró alatti. Mivel a magyarországi cégek árbevétele jellemzően elmarad az uniós színvonaltól, a vállalkozások kkv-besorolását jellemzően a foglalkoztatottak száma határozza meg.

is), amelyek a folyósított támogatások 50,1%-át kaptak, miközben a kis-, valamint középvállalkozások lényegében azonos arányban, 18,6 és 18,3%-kal részesedtek az ágazatnak nyújtott szubvenciókból. A fennmaradó 13% az egyéb kategóriába tartozó nagyvállalatokhoz, illetve önkormányzatokhoz került. Az átlagos arányszámoktól az egyes támogatási csoportok, illetve támogatási jogcímek kifizetéseinek méretkategóriánkénti megoszlása ugyanakkor nagyban eltérhet, amely eltérés jellemzően a támogatás céljával, működésével (pl. LEADER, tenyésztésszervezési feladatok támogatása), illetve az ágazati termelési szerkezettel hozható összefüggésbe.

A *nemzeti hatáskörben nyújtott* támogatások kedvezményezettjei 90,6%-ban a KKV-k voltak. Azon belül a három méretkategória között a megoszlás viszonylag egyenletesnek mondható. A mikrovállalkozások 36,5%-kal, a kisvállalkozások és a középvállalkozások 26 és 28,1%-kal részesedtek.

A *DIT-ÚMVP-ben* mikro-, kis- és középvállalkozások részére folyósított támogatások aránya a főbb támogatáscsoportok közül a legalacsonyabbnak bizonyult, összességében nem érte el a 80%-ot. Ennek oka, hogy két tengely esetében is, nevezetesen a III. Vidékfejlesztési intézkedéseknél és a IV. Leader intézkedéseknél a források több mint négyötöde az önkormányzatok, illetve nonprofit egyesületek részére került kifizetésre. A II. Környezetvédelmi intézkedésekre fordított támogatás – amelyekre egyébként a legtöbb forrást hívtak le – több mint fele (57,7%-a) a mikrovállalkozásokhoz jutott, a fennmaradó rész egyenlően oszlott meg a kis- és középvállalkozások között. Az I. tengely, azaz a Versenyképességet javító intézkedések kifizetéseinek csaknem 90%-a viszonylag arányosan oszlott meg a három méretkategória között, a mikrovállalkozások 31,1, a kisvállalkozások 25,6, a középvállalkozások 32,3%-kal részesedtek.

A főbb támogatási jogcímek vállalkozási formánkénti megoszlása

(százalék)

Megnevezés	Mikro-*	Kis-	Közép-	KKV összesen	Egyéb	Ebből:
	vállalkozások					Természetes személy
Nemzeti támogatások	36,5	26,0	28,1	90,6	9,4	1,3
DIT-ÚMVP	41,7	17,5	20,5	79,7	20,3	-
I. Versenyképesség javító intézkedések	31,1	25,6	32,3	88,9	11,1	-
II. Környezetvédelmi intézkedések	57,7	16,9	18,3	92,9	7,1	-
III. Vidékfejlesztési intézkedések	18,6	0,7	0,1	19,4	80,6	-
IV. Leader intézkedések	11,0	4,6	0,2	15,8	84,2	-
Technikai Segítségnyújtás	0,4	0,1	0,8	1,3	98,7	-
HOP	34,2	48,6	9,1	91,9	8,1	0,0
NDP	57,2	22,2	16,6	95,9	4,1	0,3
Közvetlen támogatások	58,8	18,7	16,4	93,8	6,2	1,1
Belpiaci intézkedések	64,1	15,7	5,6	85,3	14,7	0,0
Külpiaci intézkedések	7,8	14,1	41,8	63,6	36,4	0,5
EGYÜTT	50,1	18,6	18,3	87,0	13,0	0,6

* Östermelőkkel együtt

Forrás: MVH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A *Halászati Operatív Program* forrásait 2011-ben nagyrészt kisvállalkozások (48,6%) és mikrovállalkozások (34,2%) hívták le. A *Nemzeti Diverzifikációs Program* pénzügyi keretét elsősorban a 10 főnél kevesebbet foglalkoztatók vették igénybe.

Az összes ágazati támogatás megoszlása szempontjából meghatározó *közvetlen támogatásokat* többségében a mikrovállalkozások kapták, miközben az egyéb kategóriába tartozók alig részesedtek. E támogatások méret szerinti megoszlása jelzi az ágazati sajátosságokat. Jól körülhatárolható, hogy az anyajuh és anyatehén támogatások, illetve a dohánytermesztési támogatások jellemzően mikro- és kisvállalkozásokhoz kerültek, míg a különleges tejtámogatást, a nemzeti tejtámogatást, valamint a szárított takarmány támogatást inkább a nagyobb üzemek vették igénybe.

A *belpiaci intézkedések* megint csak a mikrovállalkozásokat (64,1%) és kisvállalkozásokat (15,7%) részesítették előnyben, miközben a középvállalkozásoknak a támogatások mindössze 5,6%-át folyósították. A kifizetések 14,7%-a az egyéb méretkategóriába sorolt társas vállalkozásokhoz került, aminek oka például az állatbetegségek és zoonózis felszámolása támogatás, amely a területileg illetékes hivatalok révén jut el a gazdálkodókhoz, valamint az iskolatej program, ahol a települési önkormányzatok a kedvezményezettek.

A *külpiaci intézkedésekre* fordított összeg megoszlása a három méretkategória között a belpiaci támogatásokéval éppen ellentétesen alakult. A középvállalkozások az export célú támogatások 41,8%-át vették igénybe, a kisvállalkozások 14,1%-át, miközben a mikrovállalkozások csupán 7,8%-át. Kiemelkedő volt továbbá ennél a jogcímnél az egyéb kategóriába soroltak részesedése (36,4%), ami azzal magyarázható, hogy külpiaci kapcsolatokkal, valamint exportforgalommal Magyarországon elsősorban a nagy gazdasági szervezetek rendelkeznek.

22. Pénzügyi szabályozás és hitelpolitika

22.1. Adó- és járulékrendszer

Az adó- és járulékrendszerben 2011-ben végrehajtott legfontosabb, a mezőgazdaságot érintő módosítások között olyan adómódosítás is található, amely nem csak az agráriumot érinti, ugyanakkor fontos lehet az ágazat szereplőinek is. Ilyen többek között az egységes 16 százalékos szja adókulcs vagy az adójóváírás.

A magas üzemanyag árak ellensúlyozását szolgáló, gázolaj utáni jövedékiadó-visszatérítés mértéke **80%-ról 82%-ra emelkedett**. Ezen a jogcímen 2011-ben **23,4 milliárd adó-visszatérítést kapott az ágazat**.

2011. január 1-től

- egységes 16%-os adókulcs került bevezetésre a magánszemélyek valamennyi – összevont adóalapba tartozó, valamint külön adózó – jövedelme után, a szuperbruttósításnál alkalmazott adóalap-kiegészítés mértéke változatlanul 27%;
- az adójóváírás továbbra is megmaradt, azonban maximális havi összege 15100 forintról 12100 forintra csökkent;
- a 100 ezer forintos östermelői kedvezmény változatlan feltételekkel, de jövedelemkorlát nélkül a továbbiakban is érvényesíthető (2010-ben az östermelői kedvezmény esetén évi 7620000 forint volt a jövedelemkorlát);
- az östermelőkre vonatkozó adózást érintő egyszerűsítések változatlan feltételekkel továbbra is alkalmazhatók;
- a mezőgazdasági igazgatási szerv a továbbiakban nemcsak a mezőgazdasági östermelői igazolvány kiadásáról, bevonásáról, adatairól, hanem az igazolványban szereplő adatok változásáról is adatot szolgáltat – a korábban alkalmazott negyedéves adatszolgáltatás helyett havonta – az adóhatóságnak;
- a cigaretta tételes jövedéki adója mintegy 4,3%-kal, 9350 Ft/1000 szálról 9750 Ft/1000 szálra, a minimum jövedéki adója szintén mintegy 4,3%-kal, 17330 Ft/1000 szálról 18080 Ft/1000 szálra, a fogyasztási dohány minimum jövedéki adója mintegy 8%-kal, 7280 Ft/kg-ról 7860 Ft/kg-ra nőtt;
- a nyugdíjjárulék mértéke 9,5%-ról 10%-ra, az egészségügyi szolgáltatási járulék havi összege 4950 forintról 5100 forintra nőtt.

2011. július 15-től

- az általános forgalmi adóról szóló törvény szerint jogutódlással történő megszűnésnek kell tekinteni a mezőgazdasági tevékenységet tovább folytató, közeli hozzátartozónak minősülő természetes személy részére történő gazdaságátadást, feltéve, hogy a gazdaságátadás az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtott támogatással történik.

2011. szeptember 1-től

- bevezetésre került a népegészségügyi termékadóról szóló törvény, amely a népegészségügyileg nem hasznos élelmiszerek fogyasztásának visszaszorítása, valamint az egészséges táplálkozás előmozdítása, illetve az egészségügyi szolgáltatások, különösen a népegészségügyi célú programok finanszírozásának javítása érdekében jött létre.

2011. szeptember 18-tól

- az Európai Unió Bírósága C-274/10. számú ítéletében foglaltaknak megfelelően az *általános forgalmi adóról szóló törvény szerinti megfizetettségi feltétel* (e szabály szerint az adóalanyok azon beszerzéseikre jutó áfát, amelyek adóval növelt ellenértékét a bevallás benyújtására előírt határidőig nem fizették meg, nem igényelhetik vissza) *hatályon kívül helyezésre került*.

2011. november 1-től

- a gázolaj jövedéki adója 13 Ft/literrel, 97,35 Ft/literről 110,35 Ft/literre nőtt;
- a magasabb alkoholtartalmú szeszes italok adótételei 50%-kal, 2761 Ft/literről 4141,5 Ft/literre emelkedtek, kivéve a párlatok (gyümölcspálinka) és a természetes aromával előállított szeszes italok esetén, amelyeknél a mértéknövekedés csak 5% (2761 Ft/l-ről 2899 Ft/l-re);
- a sör adóalapja a hektoliterenkénti Balling-(Plató-)fok helyett a hektoliterenkénti alkoholfokra változott;
- a sör, a pezsgő és a köztes alkoholdermékek jövedéki adója 5%-kal nőtt;
- a szőlőbor jövedéki adója továbbra is 0 Ft/hl, míg az egyéb bor jövedéki adója 5%-kal, 9400 Ft/hl-ről 9870 Ft/hl-re nőtt;
- a cigaretta tételes jövedéki adója mintegy 8,2%-kal, 9750 Ft/1000 szálról 10550 Ft/1000 szálra, a minimum jövedéki adója mintegy 8%-kal, 18080 Ft/1000 szálról 19530 Ft/1000 szálra, a fogyasztási dohány minimum jövedéki adója mintegy 11,8%-kal, 7860 Ft/kg-ról 8790 Ft/kg-ra nőtt;
- a mezőgazdaságban felhasznált gázolaj utáni jövedékiadó-visszatérítés mértéke 80%-ról 82%-ra emelkedett.

22.2. Agrárkár-enyhítési rendszer

22.2.1. Nemzeti agrárkár-enyhítési rendszer

A kárenyhítési rendszerben a 2011. évi **4324 elfogadott kérelemre** vonatkozó kárenyhítési igény **13,1 milliárd** forintot tett ki. Ez az összeg nem tartalmazza azokat a ténylegesen keletkezett károkat, melyeket azok a termelők szenvedtek el, akiknek az üzemi szintre kiszámított hozamérték-csökkenése nem érte el az Európai Unió által előírt 30%-os mértéket. Az agrárkár-enyhítési rendszerben ugyanis kizárólag a 30%-nál magasabb hozamérték-csökkenést elszenvedett termelők részesülhetnek kárenyhítő juttatásban. A kárenyhítési rendszernek 2011-ben megközelítőleg 28 ezer termelő volt a tagja. A jogos kárenyhítő juttatási igények egységes elfogadásának mértéke a jóváhagyott összeg 31,98 %-a volt. A 2011. évi gazdálkodást legnagyobb mértékben az *első félévben* jelentkező *tavaszi fagykár* sújtotta, melyre a kifizetések 92%-a történt.

56. táblázat

**A Nemzeti Agrár-kárenyhítési rendszer működése
2011-ben**

(millió Ft)

kárigény összesen	13 114,8
<i>ebből:</i>	
belvízkár	1 014,8
téli és tavaszi fagykár	12 015,6
jégesőkár	84,4
kárenyhítési hozzájárulás összesen	4 203
termelői hozzájárulás	2 101,5
költségvetési befizetés	2 101,5
kifizetés összesen	4 195,1
<i>ebből:</i>	
belvízkár	324,6
téli és tavaszi fagykár	3 843,6
jégesőkár	26,9

57. táblázat

**A kárenyhítési kérelmek száma a vállalkozások
mérete szerint**

(db)

összesen	4 324
<i>ebből:</i>	
kisvállalkozás	35
mikrovállalkozás	4 279
középvállalkozás	10

22.2.2. Ad hoc kárenyhítési intézkedések

A tavaszi fagykárt szenvedett mezőgazdasági termelők megsegítését célzó intézkedéscsomag *első lépéseként 1,269 milliárd* forintos **mezőgazdasági csekély összegű (de minimis) támogatás** került kiosztásra (az ültetvényekben 2011 májusában bekövetkezett fagykárok enyhítését szolgáló egyszeri csekély összegű (de minimis) támogatásról szóló 73/2011. (VII. 29.) VM rendelet) azon termelők között, akik 70%-nál nagyobb károsodást szenvedtek.

Az intézkedés *második lépcsője* a *8 milliárd* forintos forrással induló **MFB Fagykár 2011. Forgóeszköz Hitelprogram**. Ennek keretében azok a mezőgazdasági termelők jogosultak támogatás igénybevételére, akiknek a 2011 májusi fagy következtében üzemi szinten, valamint a károsodással érintett ültetvényterület tekintetében a hozamérték-csökkenés több mint 30%-os mértékű. A hitelprogram keretében a termelők kedvezményes, államilag támogatott forgóeszköz hitelhez juthatnak.

A termelőket 2011-ben a tavaszi fagykárokhöz képest elenyésző mértékben érte belvízkár, jégesőkár, valamint téli fagykár is.

22.2.3. Mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer fejlesztése

2011-ben új mezőgazdasági kockázatkezelési rendszer került kidolgozásra. A 2012. január 1-jével elindult új rendszer a nagyobb termelői kockázatközösséggel, a az állami közreműködés erősítésével, a veszélynemek bővítésével nagyobb védelmet nyújt a termelők számára. Az új rendszer első pillére a korábbi kárenyhítési rendszer kibővített formája, új kárnemei az árvíz-, és felhőszakadaskár.

Az új kárenyhítési rendszer másik eleme az üzleti biztosítók bevonásával létrehozott, államilag ellenőrzött biztosítási konstrukció, melynek keretében korábban nem biztosítható kárnemek biztosítására is lehetőség nyílik, ilyen új kárnemek az aszály, a tavaszi fagy, a felhőszakadás és az árvíz.

A kárenyhítési rendszerbe való kötelező belépéssel bővült az alanyi kör, melynek következtében a termelői kárenyhítési hozzájárulás növekedésével lehet számolni. A kárenyhítési hozzájárulás mértéke a mikro-, kis- és középvállalkozásnak minősülő mezőgazdasági termelőknek művelési ágak szerint és hektáronként, évente fizetendő. Ennek mértéke ültetvényművelés és szántóföldi zöldségművelésre szolgáló területre 3000 forint/hektár, egyéb szántóföldi kultúrára szolgáló területre 1000 forint/hektár.

Az új kárenyhítési rendszerben a befizetett termelői kárenyhítési hozzájárulást az állam ugyanakkora összeggel egészíti ki.

A biztosítási konstrukciót igénybe vevő termelő a biztosítási díj 65%-ának mértékéig díjtámogatásban részesül. Az új kockázatkezelési rendszer mindkét elemére vonatkozik, hogy a termelő 30%-nál nagyobb hozamérték csökkenés esetén jogosult a kárenyhítési támogatásra, illetve a biztosító részéről történő kártérítésre.

22.3. Mezőgazdasági vállalkozások hitelgazdálkodása

22.3.1. Az agrárágazat társas vállalkozásainak hitelállománya

Az ország *összes társas vállalkozásainak hitelállományából a mezőgazdaság társas vállalkozásainak részesedése* 2011 végén **4,2%**, ami 0,1 százalékponttal magasabb érték, mint 2010 decemberében volt.

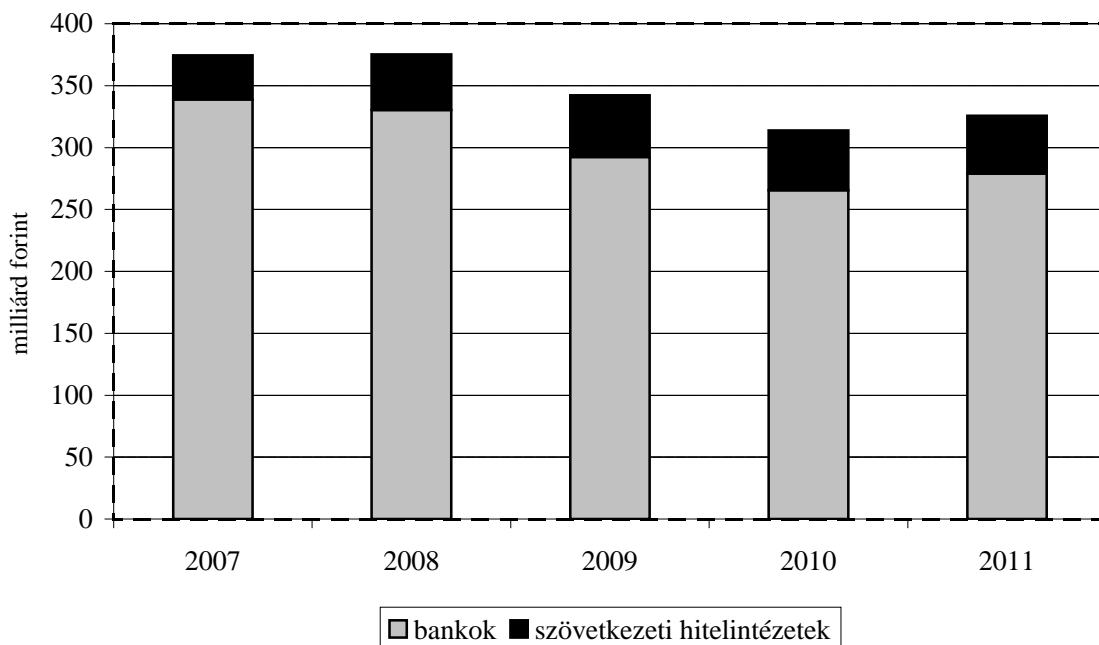
2010-ben és 2011-ben egyaránt *az éven túli lejáratú hitelek dominanciája volt jellemző*. 2010 negyedik negyedévéhez képest 2011 végére valamelyest csökkent a hosszú lejáratú hitelek aránya (63,8-ról 61,5%-ra). Ezzel párhuzamosan a rövid lejáratú hitelek aránya növekedett 2,3 százalékponttal, 38,5%-ra.

Összességében *az ágazat társas vállalkozásainak hitelállománya* 2010 decemberéhez viszonyítva 3,8%-kal bővült ugyan 2011-ben, de a 2008-as értékhez

viszonyítva még mintegy 50 milliárddal kevesebb a 2011. év végi **325,6 milliárd forintos hitelállomány**.

38. ábra

Mezőgazdasági társas vállalkozások hiteleinek alakulása

Forrás: Magyar Nemzeti Bank

22.3.2. Támogatott hitelek

A jelenleg fennálló kedvezményes mezőgazdasági hitelállomány 33,3 milliárd forintot tesz ki. A legjelentősebb hitelállományok a birtokfejlesztési hiteleknel (25/2004. (III. 3.) FVM rendelet), a családi gazdálkodók kedvezményes hiteleinél (317/2001. (XII. 29.) Korm. rendelet), valamint az aszályhitelnél (84/2003. (VII. 22.) FVM rendelet) és az Európa terv Agrár-hiteleknel (6/2004. (I. 22.) FVM rendelet) mutatkoznak. A kifizetés – amely szinte teljes egészében előző években vállalt determinációs kötelezettség – 1,5 milliárd forint volt.

A Széchenyi Kártya Program keretében 2011 szeptemberétől vált elérhetővé az Agrár Széchenyi Kártya Folyószámlahitel. A magyar állam 2%-pont kamattámogatást, valamint a hitelekhez nyújtott garanciavállalás díjának 50 százalékáig terjedő támogatást nyújt a szabad felhasználású, likviditást segítő hitelekhez.

A mezőgazdaság, különösen az állattenyésztés forgóeszköz finanszírozási helyzetének javítása érdekében 2011 májusában elindult az **MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogram** 15 milliárd forintos keretösszeggel, amelyből 10 milliárd Ft az állattenyésztési ágazatnak, azon belül 5 milliárd forint a baromfi- és sertés ágazatban tevékenykedő termeltetők számára, 5 milliárd forint pedig a növénytermesztési, kertészeti ágazat számára lett elkülönítve.

A legfeljebb 3 éves futamidejű, ezen belül 1 éves tőketörlesztési türelmi idejű hitel összege nem lehet kevesebb, mint 1 millió Ft és nem haladhatja meg mezőgazdasági termelők és halgazdálkodók esetében az 50 millió Ft-ot, termeltetők esetében a 250 millió Ft-ot.

A hitelekhez igényelhető az Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány vagy a Garantiqa Hitelgarancia Zrt. készfizető kezessége. A hitelprogram keretében nyújtott kedvezményes kamatozású hitelek és a kedvezményes díjtételű kezességvállalás támogatástartalma csekély összegű (*de minimis*) támogatásnak minősül (mezőgazdasági-, halászati-, általános *de minimis* támogatás).

58. táblázat

A kamattámogatásban részesülő agrárhitelek, kölcsönök

(milliárd Ft)

Megnevezés	Fennálló hitelállomány		
	2009. dec. 31.	2010. dec. 31.	2011. dec. 31.
Éven túli forgóeszközhitel	2,10	1,10	0,82
Éven túli beruházási hitelek összesen	2,90	0,96	0,63
A 30/2000. (III. 10.) Korm r. alapján „Gazdahitel” támogatás	0,80	0,27	0,18
57/2001. (IX. 21.) FVM r. alapján felvett éven túli hitel	0,00	0,00	0,03
317/2001. (XII. 29.) Korm. r. családi gazdálkodók hitelei	25,70	10,90	8,17
46/2003. (IV. 3.) Korm. r. alapján kedvezőtlen besorolású térségek hitelei	0,00	0,00	0,03
3/2003. (I. 24.) FVM r. 271. § magángazdálkodók birtokfejlesztési hitelei	1,80	0,42	0,31
25/2004. (III. 3.) FVM r. 269/A-G. § birtokfejlesztési hitel	14,50	13,62	12,52
84/2003. (VII. 22.) FVM r. alapján felvett hitelek (aszályhitel)	10,50	0,00	4,67
6/2004. (I. 22.) FVM rendelet alapján felvett hitelek (Európa hitel)	7,40	5,10	3,78
66/2007. (VII. 26.) FVM r. alapján felvett fagykárhitel	2,10	1,70	1,27
135/2007. (XI. 14.) FVM r. alapján felvett aszályhitel	0,50	0,44	0,35
114/2008. (IX. 5.) FVM r. alapján beruházási és lízing kamattámogatás	0,50	0,42	0,54
Összesen	68,8	34,93	33,29

Forrás: VM Agrárközgazdasági Főosztály

2011-ben megújult a mezőgazdasági és vidékfejlesztési célú hitelekhez – különösen a támogatott agrárhitelekhez – készfizető kezességvállalást biztosító Agrár-vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány (AVHGA). Az AVHGA 2011-ben fokozta üzleti aktivitását és bővítette portfólióját. 2011-ben 60,033 milliárd forint összegű új forrás kihelyezéséhez biztosított kezességet, ami 12,6%-os növekedést jelent az előző évhez képest, az új kezességvállalások száma pedig 36%-kal emelkedett (3180 új ügylet). **A kezességvállalások több mint 95%-át támogatási formában nyújtotta.**

Az alapítványi portfolión belül fokozatosan erősödött a kis összegű, alapvetően mikrovállalkozásoknak, egyéni és családi gazdálkodóknak nyújtott kezességek szerepe. A 2011. évi új kezességvállalások 74,43%-a volt agrárcélú (darabszám szerint), míg a hitelösszeg volumenét tekintve már kiegyenlítettebb az agrár, illetve a vidékfejlesztési célú ügyletek megoszlása (57,85%, illetve 42,15%).

A kedvezőtlen gazdasági feltételek mellett 19,2%-kal 2,7 milliárd forintra emelkedett a beváltott kezességvállalások összege, ugyanakkor az egyes ágazatokat vizsgálva megállapítható, hogy a mezőgazdasági célú hitelek esetében kimagaslóan jók (csupán 3,2%) a beváltási tapasztalatok.

23. Fogyasztáspolitikai és élelmezés

23.1. Élelmiszerhigiéni, élelmiszerbiztonság

A biztonságos hazai élelmiszerkínálat fenntartásához a vállalkozásokat segítő következetes, ugyanakkor szigorú hatósági tevékenység és a kockázatalapú ellenőrzések is hozzájárultak. Az Integrált Többséves Nemzeti Ellenőrzési Terv (ITNET) 2011-re vonatkozó szakasza alapján történtek az élelmiszerláncban nyilvántartott létesítmények ellenőrzései – a létesítmény típusának megfelelő kockázati besorolástól függően – 1-5 év között változó gyakorisággal.

59. táblázat

Az élelmiszerlánc-felügyeleti szerv által nyilvántartott ellenőrzendő létesítmények száma szakterületi bontásban
(2011. december 31-én)

(darab)

Szakterület	Nyilvántartott létesítmények száma
Engedélyköteles élelmiszer-előállító	746
Bejelentésköteles élelmiszer-előállító	5 154
Takarmány-előállító és forgalmazó	5 750
Élelmiszer-forgalmazás	48 146
Étkeztetés-vendéglátás	54 253
Összesen	114 049

Forrás: MgSZH

Az ellenőrzések kiterjedtek a létesítmények működésének, minőségirányítási és önellenőrzési rendszerének ellenőrzésére, illetve a termékek vizsgálatára is. A mintavételek az éves monitoring mintavételi tervek szerint megtörténtek. A minták vizsgálata élelmiszer- és takarmánybiztonsági, valamint minőségi paraméterekre tért ki.

A monitoring tervek végrehajtása és az egyéb ellenőrzések (pl. kiemelt és céllenőrzések) alkalmával 2011-ben az előállító, forgalmazó, és vendéglátóhelyeken végzett termékvizsgálatok során – beleértve az élelmiszer-termékcsoportok mellett az élelmiszerrel kapcsolatba kerülő más anyagokat (pl. fertőtlenítőszer, csomagolóanyag) – 2011-ben összesen 175204 tétel került vizsgálatra, amelyből 5654 tételnél állapított meg a hatóság hibát (kifogásolási arány 3,23%). A takarmányok vonatkozásában 2011-ben összesen 8403 tétel került vizsgálatra (helyszíni és laborvizsgálatok), amelyből 216 tételnél állapított meg a hatóság hibát (kifogásolási arány 2,6%).

60. táblázat

**Élelmiszerlánc-felügyelet során elvégzett létesítményellenőrzések száma
szakterületi bontásban 2011-ben**

(darab)

Szakterület	Ellenőrzések száma
Takarmány-előállítás	598
Takarmány-forgalmazás	1 266
Kistermelői élelmiszer-előállítás	4 214
Kistermelői vendégasztal	97
Engedélyköteles élelmiszer-előállítás	9 601
Bejelentés köteles élelmiszer-előállítás	4 388
Élelmiszer-forgalmazás	28 758
Étkeztetés-vendéglátás	24 905
Összesen	73 827

Forrás: MgSZH

A megelőző évek gyakorlatához hasonlóan a tavaszi, nyári és téli kiemelt élelmiszerlánc-ellenőrzés keretében az ünnepi hagyományokhoz kapcsolódó, illetve a szezonálisan jellemző élelmiszerekre és tevékenységekre koncentrálna, országosan összehangolt, a teljes élelmiszerláncra kiterjedő ellenőrzésekre került sor.

61. táblázat

Az élelmiszerláncban 2011-ben kiszabott bírságok száma és összege 2011-ben

Bírságok típusa	Száma (db)	Összege (Ft)
Takarmány-ellenőrzési bírság	23	8 786 253
Élelmiszer-ellenőrzési bírság	1 488	382 134 396
Élelmiszerlánc-felügyeleti bírság	1 360	155 832 491
A 194/2008. (VII. 31.) Kormányrendelet alapján kiszabott összes bírság (Takarmány-ellenőrzési bírság, Élelmiszer-ellenőrzési bírság, Élelmiszerlánc-felügyeleti bírság összege)	2 871	546 753 140
Szabálysértési bírság		30 000
Helyszíni bírság	189	2 834 000
Egyéb bírság	108	4 991 002
Összes bírság	3 169	554 608 142

Forrás: MgSZH

A 2011. évben **746 engedélyköteles élelmiszer-előállító létesítményből** 60 üzem befejezte a tevékenységét, 47 üzem kért új működési engedélyt, és 120 üzem jelentette be tevékenységi körének módosítását.

A *mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai gazdálkodási* területén 2011-ben megközelítőleg 100 ökológiai termelést érintő ügyben került sor eljárás lefolytatására.

Élelmiszer-eredetű megbetegedés gyanúja **95 esetben** fordult elő 2011-ben, 1783 megbetegedéssel, amelyek mindig soron kívüli, azonnali helyszíni és laboratóriumi vizsgálatot vontak maguk után. **Valóban élelmiszer-eredetűnek ebből 49 esemény bizonyult**, az összes megbetegedettek száma **1140, közülük 105 beteg került kórházba**. A tömeges méretű – azaz egyidejűleg 30 főt meghaladó – események száma kissé emelkedett a 2010. évihez viszonyítva, a legtöbb megbetegedés a közétkeztetésben történt (31 esetben 942 fő). Élelmiszeripari terméktől 2 esetben betegedett meg összesen 20 fő.

Hazánkat érintő 120 új **RASFF**⁵³-bejelentés történt 2011-ben, míg 5 ügy kivizsgálása 2010-ről húzódott át. A Magyarországot érintő 120 bejelentésből 96 bejelentés élelmiszert, 14 FCM⁵⁴-et, 8 takarmányt érintett és 2 egyéb esemény volt (japán atomkatasztrófa, illetve török aláírás minták megküldése). A 120 bejelentésből 63 riasztás volt, mely magas élelmiszer-biztonsági kockázatot jelentő élelmiszer kifogásolása miatt azonnali intézkedést igényelt a hatóság részéről. Tájékoztatásként érkezett 47 bejelentés, hír formájában 6 esetben kaptunk értesítést a Bizottságtól, valamint a magyar határellenőrzési pontokon 3 határ-visszautasítás történt. A RASFF-rendszeren keresztül kétoldalú egyezmény keretében a tagállamok hatóságai közvetlenül is megkereshetik egymást, amennyiben a szóban forgó ügyben más tagállamok nem érintettek. Hazánkat 2011-ben bilaterális megkeresés 1 alkalommal érintette.

23.2. Növényegészségügy, növényvédelem

A növényegészségügy elsődleges feladata a károsító szervezetek bekerülésének, megtelepedésének és terjedésének megakadályozása egyrészt a vizsgálatköteles export, import, valamint a hazai termelés és EU-n belüli forgalmazás növényegészségügyi ellenőrzésével, másrészt a karantén vonatkozású károsítókra irányuló felderítések végzésével.

A felügyelők 2011-ben mintegy 27 ezer tételt vizsgáltak meg a növények és a növényi termékek exportforgalmazásában. Az importforgalmazásban 2900 növényegészségügyi szempontból vizsgálatköteles küldeményt ellenőriztek, amelyből 27 tételt tartóztattak fel. A növényegészségügyi szempontból regisztrált termelők száma 4200, gyűjtőraktározó és nagykereskedelmi cégek száma 258 volt 2011-ben. Hatósági termőhelyi szemlét 35 ezer hektáron végeztek. Zárlati károsítók előfordulása miatt 81 esetben rendelték el zárlatot, a kártalanítások összege 128 millió forint volt 2011-ben. A raktározott termények esetében több mint ezer egységben megvizsgált betárolt szemes termény 2 millió tonnát tett ki. A hatósági

⁵³ Élelmiszerekre és takarmányokra vonatkozó gyorsvészjelző rendszer (Rapid Alert System for Food and Feed)

⁵⁴ FCM: Food Contact Material (élelmiszerrel kapcsolatba kerülő anyagok)

monitoring rendszer keretében a szűrőpróbaszerűen elvégzett ellenőrzések száma 4800 volt.

A növény-egészségügyi éves felderítés keretében több, hazánkban *nem honos károsító* előfordulását mutatta ki a hatóság (paradicsommoly, Pepino mosaic virus). A *zárlati károsítók* felmérésekor újabb fertőzéseket észleltek a keleti cseresznyelég, a kajszi levélsodródás fitoplazma, valamint burgonya barna rothadását kiváltó baktérium esetében. A növény-egészségügyi hatósági ellenőrzéseket megalapozó vizsgálatokat három laboratórium végzi, a 2011-ben vizsgált összes mintaszám mintegy 15 ezer volt.

A növényvédelmi szakterület elsődleges feladata a növényvédő szer forgalmazásának és felhasználásának ellenőrzése. Ennek keretében a növényvédelmi felügyelők ellenőrizték a növényvédőszer-kiszerelőket, a növényvédő szer kis- és nagykereskedelmi egységeket és a növényvédőszer-felhasználást a termelőknél.

A megyei felügyelők 2011-ben összesen 1771 kis- és nagykereskedelmi egységnél tartottak vizsgálatokat engedélyköteles termék forgalmazásának ellenőrzése céljából (talált szabálytalanságok száma 253), 22 ellenőrzést végeztek engedélyköteles terméket kiszerelő üzemekben (talált szabálytalanságok száma 2). A termelői raktárakat és az engedélyköteles termékek felhasználását a termelőhelyen, illetve telephelyen – az AKG-ellenőrzések nélkül – összesen 3726 esetben, növényvédőszer-göngyöleg (hulladék) kezelését 963 termelő esetében, begyűjtőnél 27 esetben végeztek ellenőrzést. Növényvédelmi gépek ellenőrzése 767 esetben történt meg.

A Kölcsönös Megfeleltetés (*KM*) *ellenőrzések* 2011-től kiterjednek a növényvédőszer-használatra is. Ennek keretein belül *2242 termelő, illetve gazdálkodó szervezet* telephelyén történt ellenőrzés (talált szabálytalanságok száma 1).

A megyei növény- és talajvédelmi igazgatóságok 2011-ben a *parlagfű-mentesítéssel kapcsolatos hatósági munka* eredményeképpen *külterületen* a földhivatal részéről átadott 3972 darab jegyzőkönyv (7190 hektár nagyságú parlagfűvel fertőzött terület) alapján *3899 esetben* (összesen 4063 hektárra) *rendeltek el közérdekű védekezést*. Ebben az évben tovább növekedett azon esetek száma, ahol az ügyfelek maguk elvégezték a parlagfű-mentesítést, miután értesültek az eljárás megindulásáról. A parlagfű-fertőzés miatt *külterületen* összesen *3443 alkalommal* szabtak ki *növényvédelmi bírságot* a felügyelők (6069 hektárra). Belterületen összesen 478 alkalommal (101 hektáron) került sor növényvédelmi bírság kiszabására.

A növényvédőszer-maradékok vizsgálatának célirányos elvégzése az élelmiszer-biztonság egyik alapvető kritériuma. A növény- és talajvédelmi hatóság kockázatbecslésen alapuló objektív monitoring rendszert működtet, melynek keretében vizsgálja a friss zöldségek, gyümölcsök és gabonafélék növényvédő szer maradék tartalmát.

2011-ben **2846 darab hatósági** – **1710 darab hazai** és **1136 darab nem hazai** eredetű friss zöldség, gyümölcs és gabona, illetve 260 darab környezeti – minta analízisét végezte el a hálózat a mintavételi program keretében. A vizsgálatok száma, az elmúlt évek növekvő tendenciájának megfelelően, meghaladta a 600 ezret. Az összesen vizsgált hatósági minták 51,8%-a nem tartalmazott szermaradékot kimutatható mennyiségben. **Határérték feletti mennyiségben mért szermaradéktartalom miatt a minták 0,2%-a minősült kifogásoltnak.** A megengedett határértéket túllépő kifogásolt termékek száma jelentősen csökkent az elmúlt évekhez képest (2008-ban 50 darab; 2009-ben 24 darab; 2010-ben 29 darab), ugyanakkor **a szermaradékot nem kifogásolt mennyiségben tartalmazó növényi termékek aránya még mindig magas, 48%.**

23.3. Állategészségügy és állatvédelem

Az aktív **járványügyi** felmérő rendszerek keretén belül az Európai Unió által is részben vagy egészben támogatott **monitoring programok** végzése – hasonlóan a korábbi évekhez – 2011-ben is folyamatosan történt. Így a madárinfluenza, klasszikus sertéspestis, veszettség, kéknyelv betegség, a fertőző szivacsos agyvelőbántalmak, valamint a szalmonella monitoring vizsgálatok végzéséhez igényeltünk közösségi hozzájárulást. Az említetteken kívül folyamatban vannak további országos monitoring vizsgálatok is. 2011-ben 776 300 **mintából több mint 1,4 millió vizsgálatot végeztek el.** A vizsgálatra beküldött minták száma – a jelentős élőállat-kivitelnek köszönhetően – 45135-tel, míg az elvégzett vizsgálatok száma 120 ezerrel emelkedett 2011-ben az előző évhez viszonyítva.

A következő kiemelt feladatok megvalósítására került sor 2011-ben:

- Hazánk szarvasmarha-állományainak 2011-ben is több mint 99,9%-a volt mentes a szarvasmarha gümőkórtól.
- Továbbra is **mentes valamennyi szarvasmarha-állományunk a BSE-től.**
- A juhok és kecskék **brucellózisa** (*B. melitensis*) esetében a betegségtől **mentes státuszt** 2011-ben ismét bizonyítani tudtuk.
- A hatályos európai uniós és nemzetközi jogszabályoknak megfelelően **Magyarország** teljes területének **kéknyelv betegségtől** való hivatalos **mentességének** visszanyerését 2010 októberében nyilvánítottuk ki.
- A 2007 elején Nógrád megye szlovák határ menti területein, a kizárólag vaddisznóban megjelent **klasszikus sertéspestis-fertőzés** (KSP) 2008-as évben bekövetkezett korlátozott elterjedését követően, 2011-ben a szerológiai vizsgálat valamennyi egyed esetében negatív eredménnyel zárult.
- A **sertésállományok Aujeszky-betegségtől való mentesítése** 2011-ben tovább folytatódott. A magyar állategészségügyi hatóság 2011 őszen megkezdte az egyeztetéseket az Európai Bizottsággal, annak érdekében, hogy Magyarországot hivatalosan Aujeszky-betegség mentessé nyilvánítsák.
- A **sertések reprodukciós zavarokkal és légzőszervi tünetekkel járó szindrómájától (PRRS) való mentesítés** céljából 2011. január 1-jén elindult az országos mentesítési program annak érdekében, hogy Magyarországon csak egészséges sertésállományokból származó állatokat lehessen tenyészteni, illetve hizlalni. A mentesítési program első lépéseként lezajlott a

nem mentes és kis létszámú sertésállományok fertőzöttségének felmérése, valamint az eredmények alapján kidolgozásra került a mentesítési terv, mely a sertésenyésztő szervezetekkel egyeztetésre került. Adatgyűjtésen és szerológiai vizsgálatokon alapuló tájékoztató vizsgálatok eredményei alapján ***a magyarországi nagy létszámú sertéstartó telepek 14,1%-a, a kis létszámú telepek 10,4%-a PRRS vírusával fertőzött.***

- ***Zajlanak a szalmonellózis – zoonózist okozó, szalmonellák*** elleni programok az érvényben lévő, vonatkozó rendeletek szerint.

Állatvágások ellenőrzésére több mint 1100 esetben került sor; az élőállat-szállítás állatvédelmi előírásainak történő megfelelést pedig 500 alkalommal vizsgálták a hatósági állatorvosok a részletes ellenőrzési lista alapján. Az állattartó telepeken az állatjóléti szabályoknak történő megfelelést több mint 1500 esetben ellenőrizték.

A törzskönyvezett állatgyógyászati termékek száma 2011-ben 101, az engedélyezett nagykereskedők száma 76, az engedélyezett gyártóhelyek száma 36 volt Magyarországon.

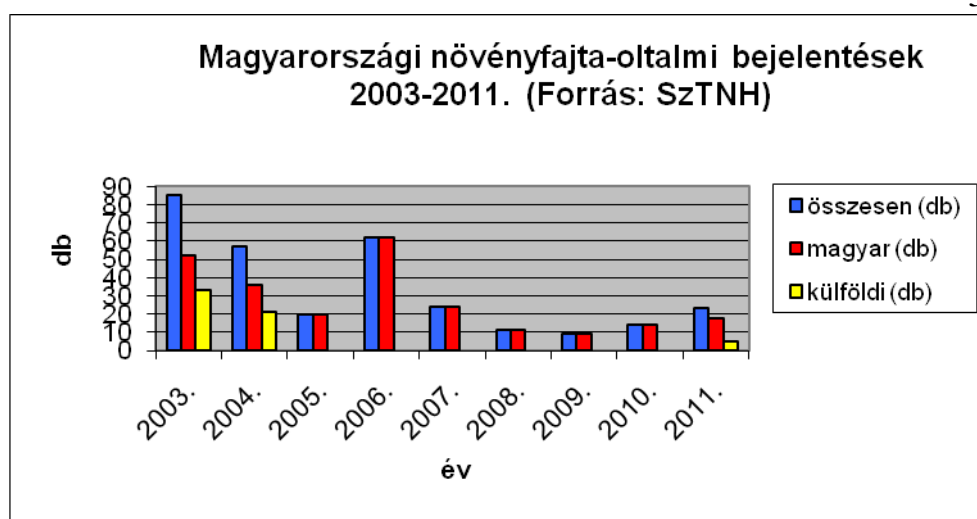
24. Kutatás és oktatáspolitikai

24.1. Kutatás-fejlesztés

A Központi Statisztikai Hivatal kimutatása szerint 2011. évben az agrár- és élelmiszer-tudományi kutatási-fejlesztési tevékenységet az alábbi mutatószámok jellemezték. A kutatás-fejlesztési munkát végzők száma 4593 fő volt, ami 2,3%-kal kevesebb az előző évinél. A kutatási, kísérleti és fejlesztési tevékenység ráfordítása 21,7 milliárd forint volt, ami 2010-hez képest mintegy 1,8 milliárd forintos növekedést jelent. A K+F beruházások szintje ugyanakkor némiképp csökkent (2,8 milliárd forintról 2,5 milliárd forintra). A publikációs aktivitás 3,5%-os növekedést mutat, a 2011-ben megjelent magyar és idegen nyelvű tudományos művek száma 5073 volt, amelynek nagyobb részét (51%) a felsőoktatási kutatóhelyek jelentették meg.

A **Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának** kimutatása szerint 2011-ben 23 nemzeti növényfajta-bejelentés befogadására került sor. Öt (5) bejelentés érkezett külföldi bejelentőtől, a többi bejelentést hazai bejelentők nyújtották be.

39. ábra

A utóbbi években megfigyelhető a hazai bejelentések csökkenő tendenciája. Ez a nemesítési tevékenység gyengülése mellett összefügg azzal a körülménnyel is, hogy az EU-csatlakozás óta a közösségi fajtaoltalmi bejelentés nemcsak a hazai hivatalnál, vagy közvetlenül a Közösségi Fajtaoltalmi Hivatalnál (CPVO), hanem más tagország megfelelő hivatalánál is kezdeményezhető. 2011-ben 10 bejelentés érkezett a CPVO⁵⁵-hoz Magyarországról.

2011. augusztus 1-jén megalakult Tarcsl székhellyel a **Tokaji Borvidék Szőlészeti és Borászati Kutatóintézete**. Az újonnan alapult kutatóhely feladata, hogy az egyedülálló termőhelyi adottságokkal rendelkező borvidék fejlődését

⁵⁵ CPVO: Közösségi Fajtaoltalmi Hivatal (Community Plant Variety Office)

speciális szakmai háttérrel, új ismeretekkel segítse elő. Feltétlenül említésre méltóak még a Vidékfejlesztési Minisztérium felügyelete alá tartozó további agrárkutató intézetek, a herceghalmi Állattenyésztési és Takarmányozási Kutatóintézet (ÁTK), a sárvári Erdészeti Tudományos Intézet, a szarvasi Halászati és Öntözési Kutatóintézet (HAKI), a Központi Környezet- és Élelmiszertudományi Kutatóintézet (KÉKI), a gödöllői Mezőgazdasági Biotechnológiai Kutatóközpont (MBKI), és a VM Mezőgazdasági Gépesítési Intézet.

24.2. Oktatás

Alap- és középfokú szakképzés

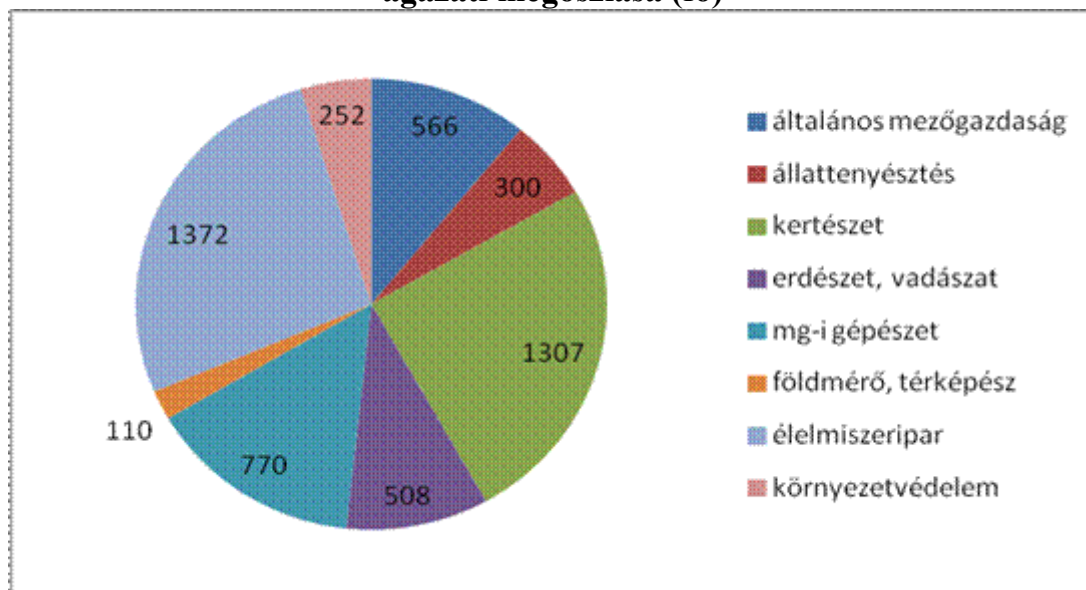
Az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) jelenleg 420 alap-szakképesítés szerepel, amelyhez számos részszerkesztés, elágazás és ráépülő szakképesítés is kapcsolódik, így összességében több mint 1000 szakképesítést tartalmaz.

A Vidékfejlesztési Minisztérium kizárólagos gondozásában, illetve első helyi felelősként megjelölve összesen **368 db szakképesítés**re lehetett beiskolázni.

A Vidékfejlesztési Minisztérium kompetenciájába tartozó szakmai képzésben részt vevő tanulók száma (a 9-12 évfolyamok pályaaorientációs és szakmai alapozó képzését is beleértve) mintegy **32-33 ezer fő** volt, amely csökkenést jelent a korábbi tanévekhez képest. Az iskolai rendszerű képzés lezárásaként a május-júniusi vizsgaidőszakban a tanév végén mintegy **200 képzőhelyen** összesen **5185 fő** jelentkezett szakmai vizsgára. A vizsgára jelentkezők ágazati megoszlását az alábbi diagram szemlélteti.

**2010/2011. tanév végi vizsgákra jelentkezők számának
ágazati megoszlása (fő)**

A képzés elaprózódott, 2011-ben már több mint 180 feladat ellátási helyen folyt mezőgazdasági és/vagy élelmiszeripari szakmacsoportban képzés és vizsgáztatás. A 2011. évben az iskolarendszeren kívüli képzésben összesen **84 szakképesítésre készítették fel a jelentkezőket, és összesen 15 760 OKJ-s bizonyítvány kiadására került sor.** A legtöbb bizonyítványt az általános mezőgazdaság (4356 fő), a mezőgazdasági gépészet (3605 fő) és az erdészet-vadászat (3441 fő) területen adták ki, a legtöbb vizsgára felkészítő kurzust pedig az **Aranykalászos gazda** szakképesítésben szervezték. Az elmúlt évben összesen **132** tanfolyami csoportban **3087 fő** szerzett OKJ-s **Aranykalászos gazda** bizonyítványt. Fakitermelő szakképesítésben **2579 fő**, motorfűrészes-kezelő szakképesítésben pedig **1448 fő** tett sikeres vizsgát.

A 2011. évi szakképzési törvényben foglaltaknak megfelelően 2013. év szeptember 1-től a Vidékfejlesztési Minisztérium kompetenciájába tartozó iskolai rendszerű agrárszakképzés csak a Vidékfejlesztési Minisztérium fenntartásába kerülő iskolákban folyhat. Ezen kívül azokban az egyházi, alapítványi vagy magániskolákban, akikkel az oktatásért felelős miniszter köznevelési szerződést és szakképzési megállapodást köt a Vidékfejlesztési Minisztérium egyetértésével.

24.2.2. Felsőoktatás

Az agrárképzési terület **hét képzési ágat (agrárműszaki, erdőmérnöki, gazdasági, vidékfejlesztési és informatikus agrármérnöki, élelmiszer- és kertész-mérnöki, környezetgazdálkodási és természetvédelmi mérnök, mezőgazdasági)** ölel fel, ezen belül **16 alapképzési szakot** tartalmaz, **mesterképzésben 24 mesterfokozat és szakképzettség** szerezhető.

Néhány, a korábbi képzési rendszer szerinti egyetemi szintű (*állatorvosi, erdőmérnöki*) szak az új, ciklusos képzési rendszerben is egységes, osztatlan képzés maradt.

25. Agrárjogalkotás

A 2011. évben aktív agrár-jogalkotási tevékenység zajlott, melynek főbb eredményei – a teljesség igénye nélkül - az alábbiak:

Az egyes törvényeknek a vízkárelhárítás hatékonyabbá tételével összefüggő módosításáról szóló 2011. évi XXII. törvény az árvízi és belvízi tározók létesítésére, az érintett ingatlanok használatára és a kártalanításra vonatkozóan állapít meg szabályokat, újból meghatározta a víztársulatok működési területére vonatkozó szabályokat, valamint azt, hogy a társulati közfeladatok ellátásának szakmai felügyeletét a vízgazdálkodásért felelős miniszter irányítása alatt álló környezetvédelmi és vízügyi igazgatóság látja el.

A környezetvédelmi termékdíjról szóló 2011. évi LXXXV. törvény célja új szabályozó rendszer kereteinek meghatározása és ezen keresztül az iparág tevékenységének teljes megújítása, a többször felhasználható termékek szélesebb körű elterjedésének előmozdítása, valamint a hulladékhasznosítás mértékének növelése, összhangban az Európai Unió elvárásaival és a magyar társadalom általános érdekeivel.

A zöldség-gyümölcs, valamint a borágazatban tevékenykedő termelők piaci kiszolgáltatottságának csökkentését, továbbá a hazai mezőgazdasági termékek kereskedelmének biztonságossá és kiszámíthatóbbá válását szolgálja az **egyes agrár- és környezetvédelmi tárgyú törvények módosításáról szóló 2011. évi XCV. törvény**. Az Európai Unió nagy hangsúlyt helyez egy-egy mezőgazdasági ágazat hatékonyabb önszervezését és önszabályozását lehetővé tevő szakmaközi szervezetekre. A szakmaközi szervezetekre vonatkozó szabályozás törvénymódosítás általi megalkotásával Magyarországon is jogi keretrendszer született e szervezetek működéséhez, továbbá lehetőség teremtődött a szakmaközi szervezeten belül létrejött megállapodások, döntések vagy összehangolt magatartások jóváhagyására és ezek kiterjesztésére a szakmaközi szervezet tagjának nem minősülő piaci szereplők számára is. A piacfejlesztési intézkedés jóváhagyásáról és annak kiterjesztéséről a miniszter dönt.

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény módosításáról szóló 2011. évi CLVIII. törvény alapján ebet fajtája alapján nem, kizárólag egyedi viselkedésének következményeként nyilváníthat veszélyesnek a hatóság. A fentieken túlmenően a módosítás többek között elősegíti a kutyák minél szélesebb körű egyedi jelölését és nyilvántartását, valamint ivartalanítását, garانتálja az önkormányzatok ebösszeírásra vonatkozó lehetőségét és megteremti az ebkataszteren alapuló ebrendészeti hozzájárulás bevezetésének lehetőségét.

Az egyes földügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2011. évi CI. törvény a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény (Tft.) módosításával meghatározza a Nemzeti Földalapról szóló 2010. évi LXXXVII. törvény (Nfatv.) és a Tft. közötti viszonyt, továbbá a tulajdonostársak közötti adásvétel kapcsán az elővásárlási jogra, valamint az erdők esetében a haszonbérlet időtartamára, az előhaszonbérleti jogra

vonatkozó szabályozást. A fentieken túlmenően módosítja az ajándékozás jogcímén történő átruházásra vonatkozó szabályokat, amely szerint a mezőgazdasági termelők gazdaságátadási támogatásának feltételeként megvalósuló ajándékozási szerződés megkötésére a nem közeli hozzátartozók között is lehetőség nyílt.

A Magyar Nemzeti Vagyongazdálkodó Zrt. (MNV Zrt.) és a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet közötti vagyonátadás befejezése érdekében törvényi szintű szabályozással megvalósult az ingatlanok feletti tulajdonosi joggyakorlás, valamint az ingatlanok hasznosításának rendezése. Ehhez a törvény újra szabályozta a Nemzeti Földalapba tartozó földrésztelkek pontos körét, és lefektette a közös tulajdonosi joggyakorlás alapszabályait. A törvény feloldotta az Nfatv. azon merev és szigorú szabályait, amelyek alapján kizárólag versenyeztetés útján lehet Nemzeti Földalapba tartozó földrésztelkeket hasznosítani. Az életviszonyok alapján indokolt, hogy a törvényben meghatározott célokból, illetve meghatározott jogalanyok részére a versenyeztetés mellőzésével létesíthessen az NFA jogügyleteket.

A mezőgazdasági termelést érintő időjárási és más természeti kockázatok kezeléséről szóló 2011. évi CLXVIII. törvény célja, a mezőgazdasági termelést érintő időjárási és más természeti okok miatti kockázatok hatásának enyhítésében való kockázatközösség kialakítása, a mezőgazdasági termelők öngondoskodáson alapuló felelősségének megerősítése, új kockázatközösségi rend kialakítása, az állami segítség hatékonyabbá tétele, az érintettek arányos felelősségvállalásának, valamint a mező- és erdőgazdaságot sújtó időjárási, és más természeti eredetű, elháríthatatlan külső ok (vis maior) miatti káresemények egységes kezelésének elősegítése.

A Nemzeti Földalap vagyonnyilvántartásának szabályairól szóló 11/2011. (II. 22.) Korm. rendelet az Nfatv.-ben előírt célkitűzések megvalósításához szükséges, a Nemzeti Földalapba tartozó földrésztelkeket tartalmazó nyilvántartás felállítását rendeli el.

A Nemzeti Földalapba tartozó rábízott földvagyonnal kapcsolatos éves beszámolóképzési és könyvvezetési kötelezettségről szóló 34/2011. (III. 17.) Korm. rendelet tartalmazza a Nemzeti Földalapba tartozó rábízott földvagyonra vonatkozóan a központi költségvetési kapcsolatokat érintő elszámolási, beszámolási és nyilvántartási kötelezettségeket.

A Nemzeti Földalappal összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 161/2011. (VIII. 18.) Korm. rendelet célja, hogy megteremtse az összhangot az Nfatv. és a végrehajtását szolgáló kormányrendeletek között.

A Nemzeti Földalapba tartozó földrésztelkek hasznosításának részletes szabályairól szóló 262/2010. (XI. 17.) Korm. rendelet módosítása tartalmazza a természetvédelmi célú vagyongazdálkodás szabályait, valamint a nemzeti park igazgatóságok vagyongazdálkodásában álló területek használatba adásának a szabályait, továbbá egyszerűsíti a Nemzeti Földalapba tartozó földrésztelkek értékbecslését végző személyek, szervezetek igénybevételére vonatkozó szabályozást, és

egyértelműsíti a pályázati eljárások során felállításra kerülő értékelő bizottságra vonatkozó rendelkezéseket.

A Nemzeti Földalapba tartozó földrészek szociális földprogram megvalósítása céljából az önkormányzatok számára történő ingyenes tulajdonba vagy vagyongazdálkodásba adásának szabályairól szóló 263/2010. (XI. 17.) Korm. rendelet módosítása meghatározta a közfoglalkoztatási programok megvalósításához vagyongazdálkodásba adott földek tekintetében nem vagy eltérően alkalmazandó rendelkezéseket. Ennek megfelelően feloldotta a területnagyságra, közigazgatási határra, a meglévő vagyongazdálkodási szerződésekre, mint kizáró okokra vonatkozó, a szociális földprogramnál továbbra is érvényesülő kötöttségeket, továbbá lerövidítette az eljárási határidőket.

A Nemzeti Földalap vagyonyilvántartásának szabályairól szóló 11/2011. (II. 22.) Korm. rendelet módosítása tartalmazza a Nemzeti Földalap vagyonyilvántartás vezetésének a szabályait.

A Nemzeti Földalapról szóló törvény szerinti közös tulajdonosi joggyakorlás alatt álló ingatlanokról szóló 220/2011. (X. 20.) Korm. rendelet meghatározza a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet és a Magyar Nemzeti Vagyongazdálkodó Zrt. közös tulajdonosi joggyakorlására vonatkozó szabályokat.

A kormányrendeleti szintű jogalkotás eredményei közül ki kell emelni továbbá ***a környezeti hatások jelentőségének vizsgálatával összefüggésben egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 82/2011. (V. 18.) Korm. rendeletet***, amelynek értelmében a környezeti hatások jelentőségét – a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról szóló 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet szerinti, küszöbérték alatti vagy a feltételek által nem meghatározott tevékenységek esetén – az engedélyezésre irányuló alapeljáráson belül, szakhatósági eljárás keretében lehet majd vizsgálni.

Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet módosításáról szóló 96/2011. (VI. 28.) Korm. rendelet által új Natura 2000 területek kerültek kijelölésre, illetve a már meglévő Natura 2000 területek bővültek.

A miniszteri rendeleti szintű jogalkotás területén meghatározó feladat volt 2011-ben is az egyes agrár- és vidékfejlesztési támogatások nemzeti végrehajtásával, a közösségi jogharmonizációval, a Halászati Operatív Programmal, valamint az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programmal kapcsolatos jogszabályok megalkotása, amelynek keretében nagyságrendileg 150 miniszteri rendelet született.

26. Az Európai Unió mezőgazdasága

26.1. Termelés

Az EU mezőgazdaságának eredményei 2011-ben kedvezően alakultak. A mezőgazdaságban keletkezett faktorjövedelem⁵⁶ reálértéken 3,7%-kal emelkedett az előző évhez képest. Tehát a 2009. évi (-13%) csökkenés után 2010-ben és 2011-ben is emelkedtek a jövedelmek. A mezőgazdaság kibocsátásának volumene 1,4%-kal nőtt 2011-ben, és az árak is (5,7%) magasabbak voltak, mint az előző évben. A növényi termékek kibocsátásának volumene 1,7%-kal, az állatok és állati termékeké 1%-kal nőtt.

A gabona vetésterülete 56 millió hektár volt, 0,4 millió hektárral kevesebb, mint egy évvel korábban. Az EU-15 országaiban összesen 0,1 millió hektárral, az EU-12-ben 0,3 millió hektárral csökkent a gabonaterület. Az átlaghozam 5,1 t/ha volt, 4%-kal magasabb, mint a bázisidőszakban. *Az EU-ban betakarított összes gabona mennyisége becslések szerint 286,8 millió tonna*, amely 3,4%-kal, illetve 9,4 millió tonnával meghaladta a 2010-ben elért 277,4 millió tonnás gabonatermést. Ami az egyes gabonafélék eredményét illeti, 2011 vegyes képet mutat. A búza, a zab, a kukorica és cirok mennyisége meghaladta a 2010. évi eredményeket, míg a durum búza, a rozs, az árpa, a tritikálé és az egyéb gabonafélék terméseredménye visszaesett.

Az olajos magvak vetésterülete kb. 11,5 millió hektár volt az EU-ban, *az összes termés pedig 29 millió tonna*, 1%-kal több, mint egy évvel korábban. Az olajos magvak átlaghozama elérte a 2,5 t/ha-t, 2%-kal több volt, mint a megelőző évben.

Az EU rizstermése 1,79 millió tonna volt, 5%-kal elmaradt a 2010. évi 1,88 millió tonnás rekordterméstől, de még így is 9%-kal meghaladta az elmúlt 5 év átlagát. A rizs termőterület 2011-ben új rekordot ért el, összesen 474 ezer hektár volt. Az EU két legnagyobb rizstermelője közül Olaszországban 6%-kal csökkent a rizstermés, 0,9 millió tonnára, Spanyolországban viszont 3%-kal növekedett és 0,54 millió tonnát takarítottak be. Az EU átlaghozama 6,5 t/ha, de Spanyolországban kiemelkedően magas, 7,0-8,3 t/ha-os hozamokat sikerült elérni. A rizsfogyasztás 2011-ben 2,59 millió tonna volt, 7%-kal emelkedett. A rizskészlet 2011. augusztus 31-ei 0,5 millió tonnás szintje megfelelően magasnak számít, bár 9%-kal alacsonyabb, mint egy évvel korábban.

A cukorárak erős ingadozása 2010 után 2011-ben is folytatódott, csak az év vége felé csillapodott. A fehér cukor világpiaci ára a májusi 400 euró/tonnáról júliusban 620 euró/tonnára emelkedett. Az ISO (International Sugar Organization) jelentése szerint a világ cukortermelése 165,2 millió tonna volt 2010/2011-ben, 4,7

---

⁵⁶ A faktorjövedelem a föld, a tőke és a munkaerő jövedelmezőségét méri. Más néven termelési tényezők jövedelme. Számítása: a nettó hozzáadott értékből levonjuk az egyéb termelési adókat és hozzáadjuk az egyéb támogatásokat.

millió tonnával több, mint 2009/2010-ben. A cukorfogyasztás elérte a 164 millió tonnát, így a kampány egy mérsékelt, 1,2 millió tonnás többlettel zárt. Az előrejelzések szerint további javulásra lehet számítani a 2011/2012-es évben, amikor a termelés 172 millió tonnás rekordot érhet el, a fogyasztás pedig 167,7 millió tonnára növekedhet, így a termelés mintegy 4,5 millió tonnával nagyobb lehet, mint a fogyasztás. Bár valószínűleg Brazília termelése több mint 3 millió tonnával csökken, a többi nagy termelő (Oroszország, India, EU) várhatóan együttesen kb. 6 millió tonnával növeli termelését, és Kína kibocsátása is 1 millió tonnával emelkedhet a 2011/2012-es időszakban.

Az EU kvóta szerinti cukor- és izoglükóz-termelése 13,8 millió tonna volt, és kvótán kívül további 2,8 millió tonna cukrot termeltek, amelyből 0,5 millió tonnát a belső piacon hoztak forgalomba. A közösségi mérleg alapján az átlagos cukor- és izoglükóz-fogyasztás évente 16,5 millió tonna körül van, plusz 1,4 millió tonna a kvótán kívüli mennyiség. A 2011/2012-re vonatkozó előrejelzések szerint a cukorrépa termőterülete elérheti az 1,56 millió hektárt (3%-kal több, mint a 2010/2011-es időszakban). A kvóta szerinti termelés 13,8 millió tonna lehet, ami kedvező időjárás és rekordhozamok elérése esetén lehetséges. Ez esetben kiemelkedően nagy mennyiségű, 5,3 millió tonna lenne a kvótán kívüli cukortermelés. A 2010/2011-es kampány során 0,04 millió tonna kvóta alapján előállított cukor és további 1,17 millió tonna feldolgozott termék exportjára került sor az EU-ban. Az import fehér és nyerscukor együttes mennyisége 3,57 tonna fehér cukornak felel meg, és további 0,53 millió tonna feldolgozott termék behozatala történt. Követve a világpiaci tendenciákat, az EU-ban is szignifikánsan emelkedett a cukor piaci ára 2011-ben, és decemberre elérte a 654 euró/tonnát, amely 156 euróval magasabb a 2011 januári árnál.

A bor és gyümölcs célú musttermelés az előző évi szinten alakult. Becslések szerint a termelés összesen 164,4 millió hektoliter volt, amelyből 157,8 millió hektolitert használtak fel borkészítésre. A 2010/2011-es piaci év volt az első, amikor az új, 2008-as közös piaci rendelkezés szerint a „minőségi borok” és „asztali borok” kategóriákat felváltotta az OEM⁵⁷, OFJ⁵⁸, egy szőlőfajtából készült bor és az egyéb bor megjelölés. Az asztali borok földrajzi eredet megjelölés nélkül, ezentúl az „egyéb borok” kategóriába vannak sorolva. A 2010/2011-es alacsony termelési szint és a növekvő export következtében a teljes készlet 3,5 millió hektoliterrel (-2%) kevesebb, mint egy éve. Az „egyéb borok” készlete ennél nagyobb mértékben, 4,4 millió hektoliterrel csökkent, és a 2010/2011-es kampány végére 33,8 millió hektoliter volt. Az export 23%-kal, az import 5%-kal emelkedett. Az export értéke 27%-kal, 7,6 milliárd euróval nőtt és igen jelentős, 5,2 milliárd eurós kereskedelmi aktívumot eredményezett, amely 43%-kal magasabb, mint az előző időszakban.

A zöldség-gyümölcs szektor szempontjából 2011 szörnyű évként marad meg az emlékezetben. Az egészségügyi krízis (E-coli), a meleg időjárás, a szezonok egymásba csúszása mind lefelé nyomta az árakat, így a 2011-es év az igen rossznak

⁵⁷ OEM: Oltalom alatt álló eredet-megjelölés

⁵⁸ OFJ: Oltalom alatt álló földrajzi jelzés

tekintett 2009-nél is kedvezőtlenebb volt. A tavaszi különösen enyhe időjárás a zöldségfélék igen korai érését eredményezte és kínálati csúcsot okozott, mivel a dél-európai szezon vége és az északi szezon kezdete időben átfedte egymást. A zöldségárak kb. 25%-kal estek a 2010. évi szinthez képest. Mindezek után tört ki az úgynevezett „uborkaválság” 2011 májusában. Felmerült a gyanú, hogy az uborka, a paradicsom, a saláta E-coli baktériummal szennyezett, és ez pánikot okozott. Sok zöldség és néhány gyümölcsfajta is eltűnt a fogyasztók asztaláról, ráadásul Oroszország néhány hétre betiltotta az európai zöldség importját. A nyári rossz időjárás és az általános gazdasági válság sem segítette a fogyasztás növekedését. A zöldségek közül leginkább az üvegházi zöldségeket (pl. paradicsom, uborka, cukkini, paprika) érintette a 2011-es klimatikus és egészségügyi krízis. A piaci ártrend már az év első felében lefelé tartott, amikor májusban az E-coli botrány kezdődött. A paradicsom ára kb. 40%-kal esett, és a 2011/2012 kampány elején is alacsony maradt a fogyasztás növekedése ellenére.

Az őszibarack 3,6%-kal, a nektarintermés 10%-kal több volt, mint 2010-ben. A mennyiség növekedése és az itt is jelentkező szezonális átfedések az árakat lefelé nyomták. Az őszibarack ára 20%-kal esett a 2010. évihez képest, és az egész szezon alatt alacsonyabb volt a 2009. évinél. A nektarin ára átlagosan 25%-kal maradt el a 2010. évitől és 12%-kal a 2009. évitől. A nyári rossz időjárás tovább rontotta a szezont, csak a későn érő fajtákat termelőknek sikerült némi jövedelmet realizálniuk.

Az almatermés összesen 10,2 millió tonna volt 2011-ben, 5%-kal több, mint 2010-ben, de így is ***az évtized egyik legalacsonyabb termését takarították be.*** Az előző évinél nagyobb volumen következtében az árak átlagosan 10%-kal csökkentek, de az egyes tagállamokban igen nagy eltérések mutatkoztak. A 2011/2012-es szezon kezdetére erősen csökkentek a készletek. ***Az EU körtetermelése becslések szerint 2,5 millió tonna volt 2011-ben,*** 12%-kal meghaladta a 2010. évi eredményt, és az elmúlt három év átlagánál is magasabb. Az árak erőteljesen, 35%-kal estek.

A burgonyatermés 2011-ben az Unió csaknem minden tagállamában emelkedett, az árak nagyon alacsonyak voltak.

A szarvasmarha-állomány csökkenése 2011-ben is folytatódott (2010-hez képest -2,3%). A tehénlétszám különösen Romániában (-17,5%) és Olaszországban (-6,3%) esett. Az előrejelzések szerint az Európai Unió marha- és borjúhústermelése 1,8%-kal emelkedett 2011-ben. Az EU marhahúsból nettó exportőr. Különösen Oroszország és Törökország részéről jelentkezett erős kereslet. (Törökország élőmarha-importja is igen erős volt.) A marhahúsimport 10%-kal mérséklődött. Dél-Amerikából és Afrikából kevesebb, az USA-ból és Ausztráliából több marhahús érkezett az Unióba. Az EU marha- és borjúhúsfogyasztása 2011-ben az előző évi szinten alakult, 16,2 kg volt fejenként. A termelői árak minden kategóriában nőttek.

A sertésszektorban 2011 végéig emelkedtek az árak, miközben a gabonaárak visszaestek, így a termelői jövedelem az elmúlt évi csökkenés után, 2011-ben elérte az előző 5 év átlagát. A szektorban folytatódott a termelés koncentrációja. Az

anyakoca-állomány mérsékelten csökkent, mindazonáltal a termelés emelkedő trendje 2011-ben is fennállt, **a teljes termelés 1,7%-kal nőtt**. Export szempontjából 2011 rendkívüli év volt. Az Európai Unió – fennállása óta először – több mint 3 millió tonna sertéshúst exportált, a 2010. évinél 20%-kal többet, a teljes termelésének közel 12%-át. A legnagyobb célországok Hongkong és Kína (együttes részesedésük 30%), valamint Oroszország 27%-os részesedéssel. Az EU-ba érkező sertéshús 2011-ben 13%-kal tovább csökkent, összesen 36 ezer tonna volt, melynek közel felét Svájc szállította. Az Unióban a sertéshús-fogyasztás az előző évi szinten maradt, fejenként 41,2 kg. A carcass-súlyra vonatkozó ár 153,2 euró/100 kg volt, 13 euróval több, mint egy évvel korábban. 2011 februárjában 3 hetes időtartamra magántárolási támogatást vezettek be, hogy stabilizálják a piacot a német dioxinügy miatt.

A baromfihús-termelés enyhén (0,4%-kal) emelkedett 2011-ben, az import 3%-kal nőtt. A legnagyobb szállító, Brazília 1%-kal növelte szállításait, Chiléből 25%-kal nagyobb mennyiségű fagyasztott filé, Kínából 46%-kal több baromfihúskészítmény érkezett. Az Európai Unió baromfihúsexportja 13%-kal nőtt, a Kínában, a Közel-Keleten és Afrikában jelentkező nagy kereslet hatására. Bár az orosz piac szűkült 2011-ben, Kína, Hongkong, Szaúd-Arábia és Ghána piaca figyelemreméltó mértékben bővült. Az EU-ban a brojler ára 176 és 194 euró/100 kg között alakult, 15 éves csúcson volt. Az Unióban a baromfihús-fogyasztás enyhén (-0,6%) mérséklődött, a fejenkénti mennyiség 23,3 kg körül alakult.

A juhhústermelés 0,4%-kal emelkedett 2011-ben. Az import 8%-kal esett, az export 20%-kal nőtt, a teljes termelés 2%-a került kivitelre. Az EU-ban a juhhúsfogyasztás 2,5%-kal csökkent, így fejenként 2,1 kg volt. A juhhús árak emelkedtek 2011-ben.

26.2. Árak

Az Európai Unióban a mezőgazdasági termékek termelői ára 2011-ben átlagosan 9,6%-kal emelkedett az előző évhez képest, az Eurostat által közzétett előzetes adatok szerint. Bár az egyes országokban az árváltozás mértéke igen eltérő, a tagállamok többségében növekedtek a termelői árak, csak Görögország és Portugália esetében történt 1% körüli csökkenés.

A növényi termékek ára átlagosan 9%-kal volt magasabb, mint 2010-ben. Legnagyobb mértékben Észtországban (30%), Litvániában (27%) és Csehországban (27%) emelkedtek az árak, az Egyesült Királyságban, Szlovákiában és Lettországon 22-23%-os, további három tagállamban – Dániában, Magyarországon, Lengyelországban – is 20%-os áremelkedés történt. Hét tagország esetében (Ciprus, Ausztria, Görögország, Spanyolország, Portugália, Belgium, Málta) 0,5-5%-kal csökkentek a növényi termékek termelői árai.

Az állatok és állati termékek összevont árindexe a 2010. évi +3,8% után 2011-ben ismét növekedett 10%-kal. A tagállamok mindegyikében emelkedett az állatok

és állati termékek árindexe, de a legnagyobb mértékben Írorszáiban (16%), Magyarországon (15%) és Lengyelorszáiban (15%) nőtt. A balti országok (Észtország, Lettorszáiban és Litvánia) 13%-os árnövekedést jeleztek, de a tagállamok döntő többségében 5-10%-kal emelkedtek az árak.

A mezőgazdasági termeléshez felhasznált javak és szolgáltatások ára folyó nominál áron 12%-kal nőtt az EU átlagában. Az egyes tagországokban igen nagy eltérés mutatkozik. Litvániában és Romániában emelkedtek a legnagyobb mértékben, 23, illetve 18%-kal az inputárak, Ciprus pedig nem mutatott ki árváltozást. Az árnövekedés mértéke a legtöbb országban 10-15% közötti volt. Uniósi szinten az energia (14%), a műtrágya (22%) és az állati takarmány ára (21%) igen erősen emelkedett, míg a vetőmag (6%), a növényvédő szer (1%) és az állatgyógyászati szerek (2%) beszerzési ára mérsékelten nőtt 2011-ben.

26.3. Jövedelem

A tagállamok által összeállított Mezőgazdasági Számlarendszer (MSZR) adatai alapján készített előrejelzés szerint ***az Európai Unióban a mezőgazdasági termelők éves munkaerőegységre vetített reáljövedelme 2011-ben átlagosan 7%-kal nőtt***, a mezőgazdasági reáljövedelem 6%-os emelkedése és a mezőgazdasági munkaerő-felhasználás 2,7%-os csökkenése nyomán.

A mezőgazdasági faktorjövedelem növekedésének háttérében a következő folyamatok állnak. A mezőgazdaság teljes kibocsátása 9%-kal meghaladta az előző évi, értéke mind a növények, mind az állatok esetében számottevően (9, illetve 10%-kal) nőtt. A mezőgazdasági szolgáltatások és a másodlagos tevékenységek kibocsátásának bővülése mérsékeltebb (+2, illetve +6%) volt. A folyó termelő felhasználás értékének 11%-os emelkedését a termelés során felhasznált termékek volumenének enyhe csökkenése, valamint az inputárak 12%-os emelkedése eredményezte. Az értékcsökkenés 1%-kal, a termelési adók értéke 3%-kal, az egyéb termelési támogatások értéke 2%-kal nőtt az Európai Unióban.

A mezőgazdasági munkaerő-felhasználás az EU-ban 2,7%-kal esett 2011-ben. A legnagyobb csökkenést Bulgária (-9%), Belgium és Románia (egyaránt -7%) jelezte, míg a legnagyobb növekedés Szlovákiában (+8%) történt.

A mezőgazdasági termelők éves munkaerőegységre vetített reáljövedelme az előzetes adatok szerint 19 tagállamban nőtt, és mindössze 8 tagállamban csökkent. A legnagyobb mértékű emelkedést Románia (57%) jelezte, de Magyarországon is 49% az előrejelzés szerint. Írorszáiban, Luxemburg, Csehorszáiban, Bulgária, Észtorszáiban és Dánia esetében volt még 20% fölötti a növekedés. Az éves munkaerőegységre jutó jövedelem jelentősen elmaradt az előző évitől Belgiumban (-22%), Máltán (-14%), Portugáliában (-10%), Hollandiában (-9%) és Finnországban (-6%).

27. Magyarország és az EU mezőgazdasági mutatói

Magyarország és az EU-tagállamok mezőgazdasági mutatóinak összehasonlítására lehetőséget ad a Mezőgazdasági Számlarendszer (MSZR), melyet minden tagállamban azonos módszertan alapján számolnak. Az MSZR tevékenységi alapon, a tevékenységet végzők ágazati besorolásától függetlenül, teljes körűen veszi számításba a mezőgazdasági termelést és szolgáltatást. A mutatók folyó áron, euróban vannak meghatározva, emiatt az euróövezeten kívüli tagországok adataiban az árfolyamhatás is megjelenik. A forint euróhoz viszonyított árfolyama 2011-ben gyengült (2010-ben 1 euró = 275,4 Ft, 2011-ben 1 euró = 279,4 Ft), így a forintban, illetve az euróban számolt indexek némileg eltérhetnek, de a többi tagországgal való összehasonlíthatóság érdekében a magyar adatokat is euróban értékeljük. Jelentős eltérést okozhat a tagországok között, hogy egyesek áttértek a naptári év alapú elszámolásról a gazdasági éves elszámolásra. Ez elsősorban olyan években nehezíti meg az összehasonlítást, amikor az árak nemzetközileg nagy ingadozásokat produkálnak.

Az Európai Unió teljes, szolgáltatásokkal és másodlagos tevékenységekkel együtt mért mezőgazdasági kibocsátása euróban, folyó alapáron összességében 9%-kal, a magyar mezőgazdaság teljes kibocsátása az EU átlagánál sokkal nagyobb mértékben, 29%-kal emelkedett. A termelői áron – azaz a termékekhez közvetlenül kapcsolódó terméktámogatások és termékadók nélkül – számított kibocsátás az alapáras kibocsátással megegyező mértékben emelkedett az Unióban és Magyarországon is. A 27 tagországban 2011-ben a folyó termelő felhasználás értéke 11%-kal, Magyarországon 14%-kal volt magasabb, mint egy évvel korábban. Közösségi szinten a bruttó hozzáadott érték 5%-kal nőtt. A kibocsátásnál lassabban növekvő ráfordítások révén a magyar mezőgazdaság bruttó hozzáadott értéke 59%-kal emelkedett a 2010. évihez mérten, ily módon a bruttó hozzáadott érték növekedésének mértéke Magyarországon volt a legmagasabb. Az unió tagállamai közül csak Szlovákiában volt még 50% fölötti növekedés.

A vállalkozói jövedelem az EU átlagában 8%-kal, a hazai mezőgazdaságban 89%-kal emelkedett 2011-ben. A magyarországihoz hasonló mértékben nőtt a vállalkozói jövedelem Romániában, és annál nagyobb mértékben Csehországban. Míg az előző évben 2 tagállamban – Dániában és Szlovákiában – a vállalkozói jövedelem értéke negatív volt, 2011-ben minden tagországban pozitív volt a vállalkozói jövedelem értéke, de 9 országban nem érte el a tavalyi szintet.

Az „A” mutató – amely az egységnyi munkaerőegységre jutó reáljövedelem változását fejezi ki – 2011-ben az EU átlagában 7%-os növekedést jelzett. Magyarországon az egy munkaerőegységre vetített reáljövedelem 49%-kal emelkedett.

Az Európai Unió termelői áron számolt összes kibocsátásának 17%-a termelődött a tizenkét új tagországban 2011-ben, 2 százalékponttal meghaladva az előző évi szintet. A 2004 után csatlakozott új tagállamok együttes mezőgazdasági kibocsátása az elmúlt évtizedben az EU-átlagot meghaladó mértékben bővült, de még így is messze elmarad attól a szinttől, amely várható lenne az alapján, hogy az Unió teljes mezőgazdasági

területéből 30%-kal részesednek. 2011-ben a tizenkét új tagállam közül Lengyelország járult hozzá legnagyobb mértékben (6%-kal) az EU kibocsátásához, Románia 5%-kal, Magyarország pedig 2%-kal.

Az EU teljes, szolgáltatásokkal és másodlagos tevékenységekkel együtt mért, termelői áras kibocsátásából 2011-ben a szolgáltatások 4,1%-ot, a másodlagos tevékenységek 3%-ot, a növényi és kertészeti termékek 52,8%-ot, az állatok és állati termékek pedig 40,1%-ot tettek ki. Az Unió 15 régi tagországának átlagában, 2011-ben a növényi és kertészeti termékek aránya a teljes kibocsátásból 51,4%, az állatok és állati termékeké pedig 41,3% volt. Az új tagállamok átlagában ugyanezek az arányok a növényi termékek esetében 59,4%, az állatok és állati termékek esetében 34,8%. A régi tagállamokban, a 2004 és 2011 közötti időszakban a két alaptevékenység (növénytermesztés-állattenyésztés) kibocsátásának részesedése stabil volt, *az új tagállamokban* azonban ugyanezen időtávot vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy *a növénytermesztés aránya enyhén emelkedő, az állattenyésztés aránya enyhén csökkenő trendet mutat*. Az EU-12-ben, 2004 és 2011 között a növénytermesztés részesedése a mezőgazdaság teljes kibocsátásából mintegy 3%-kal növekedett, míg az állattenyésztés részesedése ugyanezen időszakban hasonló mértékben csökkent.

A magyar kibocsátásból a szolgáltatások 4,4%-kal, a másodlagos tevékenységek 1,7%-kal, a növényi és kertészeti termékek 61,7%-kal, az állati termékek pedig 32,2%-kal részesedtek. A csatlakozás óta eltelt időszakban Magyarországon a növénytermesztés aránya az új tagállamok átlagánál valamivel erősebben, több mint 4%-kal nőtt, az állattenyésztésé kb. 3%-kal csökkent, valamint mérséklődött a szolgáltatások és a másodlagos tevékenységek részesedése is.

A termelés intenzitásában rejlő különbségeket jól mutatja *az egy hektár mezőgazdasági területre jutó termelői áron számított kibocsátás*. A régi tagállamok 2011-ben egy hektáron átlagosan **2560 euró** értékű terméket állítottak elő, a tizenkét új tagállamban ez a mutató csak 1270 euró, **Magyarországon** valamivel magasabb, **1325 euró volt**. Az állattenyésztés torzító hatását figyelembe kell venni, de attól függetlenül is megállapítható, hogy a régi és az új tagországok területi intenzitása közötti különbség közel kétszeres.

Az egységnyi munkaerőre vetített kibocsátást vizsgálva még nagyobb a régi tagországok előnye, mint a mezőgazdasági területre vetített kibocsátásnál. A régi tagállamok átlagában egy munkaerőegységre 2011-ben 60 ezer euró kibocsátás jutott, az új tagállamoknál pedig ennek mindössze 20%-a, 12 ezer euró. Az uniós átlag 36 ezer euró volt, a tagországok közül Romániában, Lengyelországban és Bulgáriában találjuk a legalacsonyabb értékeket (9-11 ezer euró), Dánia (191 ezer euró), Hollandia (146 ezer euró) és Belgium (130 ezer euró) pedig az egy munkaerőegységre jutó legmagasabb kibocsátást produkálta, amelyben nyilván szerepe van a gazdaságszerkezetnek, illetve az állattenyésztés-növénytermesztés arányának. *A magyar kibocsátás 17,5 ezer euró volt munkaerő egységenként, amely 44%-kal magasabb ugyan az EU-12 átlagánál, de mindössze 29%-a az EU-15-ök átlagának.*

100 egységnyi (támogatásoktól mentes) **kibocsátáshoz az EU-15-ök 2011-ben 61 egységnyi ráfordítást használtak fel, az új tagállamok 62 egységnyit. Magyarországon ez az érték 60 volt.** Ez a mutató 2011-ben csak 11 régi tagállamban emelkedett, közülük legerősebben Belgiumban és Hollandiában, ahol magas az állattenyésztés aránya. Az új tagállamok esetében megmutatkozik, hogy 2011 kivételesen jó év volt, amikor a mezőgazdasági termékek volumene mellett a termelői árak is emelkedtek.

A föld, a tőke és a munkaerő jövedelmezőségét mutató faktorjövedelem, más néven a termelési tényezők jövedelmének 20%-a keletkezett a 12 új tagország mezőgazdaságában 2011-ben. **Az unió 27 tagországára összesítve 2011-ben a termelési tényezők jövedelme hektáronként 802 euró, munkaerő egységenként pedig 13,2 ezer euró volt.** A régi tagok esetében hektáronként 910 euró, míg munkaerő egységenként 21,2 ezer euró jövedelem termelődött, az újaknál pedig 541, illetve 5,2 ezer euró. **A magyar gazdák faktorjövedelme hektáronként 611 euró volt, egy munkaerőegységre pedig 8,1 ezer euró jutott.** A fajlagos mutatók alapján Magyarországon a jövedelmezőség valamelyest meghaladja az új tagországok átlagát, de elmarad az EU-átlagtól, és igen messze van az EU-15-ök eredményeitől.

Az MSZR adatai lehetőséget teremtenek arra, hogy a régi és az új tagországok mezőgazdaságának eredményei összehasonlíthatóak legyenek. Az EU-15-höz tartozó államok az Unió mezőgazdasági területének 70%-ával rendelkeznek, de az EU kibocsátásához 83-85%-kal járulnak hozzá, a ráfordításokat és a munkaerőt nagyobb hatékonysággal használják. A fajlagos mutatók vizsgálata arra utal, hogy az új tagországok mezőgazdasága még igen messze áll a régi tagországokban elért eredményektől. Magyarország eredményei általában jobbak az EU-12 átlagánál, de akár az Unió, akár az EU-15 átlagához viszonyítva jelentős a távolság.